

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Illvstrissimi Viri Petri De Marca Archiepiscopi Parisiensis Dissertationvm De Concordia Sacerdotii Et Imperii, Sev De Libertatibvs Ecclesiæ Gallicanæ, Libri Octo

Marca, Pierre de

Parisiis, 1669

Liber Octavvus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-15617

LIBER OCTAVVS.

CAPVT PRIMVM.

Synopsis.

I. Agendum dein de jure Regalia. Quid sit jus illud, & in quo consistat. Regalia dividuntur in temporalem & spiritualem.

II. An jus illud per omnes Ecclesias cathedrales hujus regni diffundatur, an verò ad certas quasdam restrictum sit. Quid anno millesimo sexcentesimo octavo placitum Parlamento Parisiensi. Rex Henricus quartus prohibuit ne deinceps Parlamentum hujus controversia cognitionem susciperet; quam sacri Consistorij iudicio permisit.

III. Rectè autem intelligi non potest hac controversia quin ad antiquitatem recurratur, instituta videlicet comparatione antiqui juris & novi.

IV. Vasta est & nobilis controversia isthac, ideòque accuratè describenda.

V. In antecessum autem agendum est de electionibus canonicis Episcoporum, quatenus regia auctoritatis sive assensus regij mixtionem olim ea materia admittibat. Tum de Investituris. Et de juramento quod vocant fidelitatis.

DE Regalium jure tractaturos à nominis ipsius vel potiùs à rei per nomen significatæ origine dissertationes auspicari recta methodus omnino videtur exigere. Sed interim seposita de vocabulo ipso in alium locum opportuniori disputatione, quid illo significetur in hac materia quam aggredimur, paucis explicandum est.

Ius itaque Regalium est jus Regi competens ad fruendum redditibus qui ad Ecclesias cathedrales sede vacante pertinent, donec novus Episcopus, fide Regi præstita, Ecclesiæ possessionem adipiscatur. Competit quoque jus ad conferendum Præbendas aliisque Beneficia quibus animarum cura non incumbit. Quare Pragmatici dividunt Regaliam (ut ipsi loqui solent. quam dictionem nos quoque deinceps usurpabimus.) in temporalem & spiritualem. Ad illam referunt reddituum temporalium fruitionem; ad istam verò, Beneficiorum collationem, quæ literis regiis fieri consuevit.

II. Porrò insignis controversia ab aliquot annis excitata est, an jus istud per omnes Ecclesias cathedrales universi regni dif-

fundatur, an verò ad certas quasdam restrictum sit. Cujus quidem decisio quæstionis, cum variis senatus Parisiensis consultis in longiorem deliberationem protracta fuisset, tandem anno MDCVIII. iudicio lato in auditorio publico, adversus Ecclesias omnes pro regij juris confirmatione promulgata est. Contra sententiam illam, qua plurimum Ecclesiarum libertas pessumdabatur, clerus Gallicanus apud Henricum quartum optimum Regem graviter conquestus est, & literas negotij illius avocatorias obtinuit, quibus, cognitione illa interdicto senatu, Ecclesiarum quæ se ab eo jure immunes profiterentur status Consilij sanctioris iudicio permissus est.

III. Sed juris regij & immunitatum ex adverso propositarum plenissima cognitione imbui non possumus nisi ab exordio narrationem per seculorum seriem diligenter expansam contexamus, instituta comparatione inter Iuris canonici regulas & juris regij novitatem; unde possumus addiscere quo tempore, & quibus de causis, à veteri & recepto jure discessum sit. Per viam illam regiam pergentibus difficile erit à vero aberrare: cujus dignitatem hac in re violant qui

Regalium origines ex arbitrio comminiscuntur.

IV. Neque verò paucis hac de re verbis agi potest, cum disputatio isthæc aliquot capita complectatur quæ in satis perplexa disquisitione versantur. Attamen argumenti nobilitas delicatiorum hominum, qui exactis disceptationibus anguntur, ingenii satisfacere poterit; præcipue cum illa tantum attingere velimus quæ necessaria sunt omnino ad Regalium cognitionem; dilatis in aliud tempus quæ absque piaculo, licet eruditionis plena, hinc omitti possunt.

V. Electionum canonicarum materies, quæ tam latè patet, hinc tamen delibanda est, quatenus regie auctoritatis sive assensus regij mixtionem olim admittebat. Vnde proficitur de Investituris, & quæ illas secuta sunt, sacerdotij & imperij controversis agendi necessitas. Fidei quoque ab Episcopis exacta, & Regibus præstita, injicienda mentio, cum illius beneficio Regalia effectus definant. Canonum quoque & legum publicarum constituta adducenda erunt, quibus vacantium sedium reditus Ecclesiæ aut successoribus olim reservati erant. Discutienda quoque erit feudaliu rerum recentiori jure introducta natura; quæ vassalli morte beneficij sive regalium reditus domino feudi addicit, donec hominij præstatione novus vassallus defungatur. Tum subnectendum quid ex eo jure præsumptum sit à Principibus in perceptione fructuum qui ad episcopatus vel abbatias vacantes pertinebant, quid à Conciliis posterioribus constitutum, quid regii edictis receptum, & senatus Parisiensis consultis decifum fuerit. Quibus omnibus disceptatis, aperiet sese juris istius regij quod Regaliam vocant origo. Vnde quisque colligere poterit quid de principali illa questione sentiendum sit, scilicet an coerceri debeat ad certas Ecclesias Regalia, vel ad regni istius universas porrigi.

C A P V T I I.

Synopsis.

I. In Episcopis constituendis vetus Ecclesia secuta est exemplum Apostolorum. Designatio persona olim ab iisdem fiebat à quibus consecratio. Describitur in aversione vetus forma electionum.

II. Antiquitas nihil clero & populo tribuit præter solum testimonium & consensum, electionem autem ipsam & iudicium Metropolitano & Episcopis provincialibus. Discrimen nullum erat inter clericum servatum & populum in testimonio dando.

III. Hæc opinio nova est. Ejus tamen ope

conciliari poterunt dua contraria sententia, de quibus multum digladiantur scriptores. Ex necessitate consensus populi manavit assensus regij necessitas.

IV. Episcopi provinciales accedebant ad Ecclesiam vacantem; & successorem deligebant plebe presente, cui relinquebatur facultas suffragandi vel resistendi electioni. Probatum ex Cypriano.

V. Hic usus descendit ex traditione divina, Quam modo accipiendum sit plebis testimonium & Episcoporum iudicium.

VI. Electionum Christianarum ritus illustrantur ex Lampridij loco valde illustri. Probatum iterum auctoritate Cypriani in arbitrio plebis positum fuisse an electum admittet vel recusaret.

VII. Ergo plebs quidem testimonium ferre poterat; sed tamen jus æquum cum Episcopis non habebat in electionibus. Refelluntur Novatores, qui Cypriani verba in diversum trahunt, ut electionum iura plebi vindicent.

VIII. Origenes presentiam populi requirit in ordinando Episcopo. Cur ita visum. Quid significentur iis verbis, qui foris sunt, in prima Pauli epistola ad Timotheum.

IX. Clemens quoque Romanus docet Episcopos eligi ab Episcopis, sed gratos & acceptos debere illos esse fidelibus. Emendatur versio Juny Patricij.

X. Arbitrium electionum penes Episcopos fuisse avo Origenis patet ex Eusebio.

I. **P**RIMA illa pars aggredienda est quæ canonicas electiones & regiam cum illis progressu temporis admittam potestatem respicit. In Episcopis constituendis petitam ab exemplo Apostolorum formam secuta est vetus Ecclesia; quæ in personæ designatione & ejus postea consecratione per manus impositionem versabatur. Quæ duæ actiones ab ipso Ecclesiæ exordio usque ad hanc ætatem in Oriente, & usque ad quartum seculum in Occidente, conjungi solebant; adeo ut, quem admodum fieri solet in actibus legitimis qui neque diem recipiunt nec conditionem, designatio ab iisdem fieret à quibus ipsa consecratio. Episcopi scilicet in unum collecti promovendæ personæ vitam antea actam ejusque merita discutiebant, & probatam ordinabant. Sed in personæ deligendæ examine, vacantis Ecclesiæ clerum & populum interrogantes, eorum testimonia exquirebant, atque consensum præstolabantur, ne invitis obruderetur Episcopus. Itaque desideria & vota cleri atque populi necessaria quidem erant ut in pace fieret ordinatio; sed vis & supremum arbitrium electionis penes Episcopos erat uniuscujusque provincie. Harum promotionum ordo deinde per canones apertius explicatus est, ad vitandam scilicet, quæ frequenter accidebat, ex Episcoporum absentia in deligendis personis moram longiorem & in examine faciendo perturbationem. Electiones itaque in occidentali

Ecclesia separari cœperunt à confirmatione, & hæc ab ordinatione sive consecratione. Tunc clero civitatis, cum consensu populi, electio futuri Episcopi tributa est; & Metropolitanorum cognitioni, unâ cum Episcopis suæ provinciæ, decreti de electione facti reprobatio vel confirmatio reservata. Quod jus ad solum deinde Metropolitanum posterioribus canonibus translatum est ob synodorum infrequentiam.

II. Ceterum si negotium istud referatur ad primam originem, morumque veteris Ecclesiæ & antiquorum canonum ratio habeatur, constans est illa sententia quæ solum testimonium & consensum designandi Episcopi clero & populo tribuit, ipsam verò designationem sive electionem & iudicium Metropolitanum unâ cum synodo provincialium Episcoporum. In quo testimonio dando non reperio discrimen aliquod constitutum à veteribus inter clerum civitatis & populum. Aequo enim jure hac in parte utebantur, & utriusque consensus ad suscipiendum Episcopum expectandus erat. Totâ quippe, ut jam dixi, auctoritas erat penes Episcopos, & præcipuè penes Metropolitanum, qui rebus gestis τὸ χῆρος adhibebat, ut loquitur synodus Nicæna.

III. Non me latet quin plerisque nova videri possit hæc opinio, & fortasse ob novitatem periclitari. Sed si animo sincero expendatur, ut vera esse testimonio prolatis statim demonstrabitur, sic ex duabus oppositis conflata, ambarum auctoritate fulciri poterit. Duæ etenim sunt hac in disputatione præcipuæ sententiæ. Altera plebem à jure electionum remotam semper fuisse docet, solo relicto illi testimonio & voto, clero autem civitatis electionem in solidum tributam. Altera docet jus æquum semper fuisse clero & populo in electionibus, idque jure apostolico & veterum patrum testimonio niti. Nos verò nec clero civitatis nec populo jus merum electionis olim competivisse asserimus, sed solis Episcopis provinciæ, qui testimonio atque consensu cleri & populi in persona eligenda utebantur. Postea jus electionis clero, cum populi consensu, in Occidente communicatum est; donec populus ab eo jure seclusus est. Ex necessitate consensus populi in electionibus manavit assensus regij necessitas, qua de re postea disserendum erit.

IV. Definitionis nostræ probationem ex testimoniis veterum patrum & synodorum petemus. Qui luculentius ista explicuit proferendus est Cyprianus epistola LXXVIII. Diligenter de traditione divina & apostolica observatione servandum est & tenendum quod apud

nos quoque & sæpe per universas provincias tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas, ad eam plebem cui præpositus ordinatur, Episcopi ejusdem provinciæ proximi quique conveniant, & Episcopus deligatur plebe præsentē, quæ singulorum vitam plenissime novit, & uniuscujusque actum de ejus conversatione perspexit. Quod & apud vos factum videmus in Sabini college nostri ordinatione, ut de universæ fraternitatis suffragio, & de Episcoporum qui in præsentia convenerant, quique de eo ad vos literas fecerant, iudicio, episcopatus ei deferretur, & manus ei in locum Basilidis imponeretur. Locus est insignis: unde discimus ex more ubique sæpe recepto Episcopos provinciæ ad Ecclesiam vacantem accedere solitos, & plebe præsentē successorem deligere. Designandæ personæ actus discutiebantur publicè; & plebi facultas relinquebatur suffragandi vel renitendi. Sed iudicium & electionis arbitrium integrum erat penes Episcopos præsentēs, ut disertè docent verba ultima de ordinatione Sabini in Hispaniis facta.

V. Ex divina traditione hunc usum elegantè trahit Cyprianus, nempe ut plebe præsentē Episcopi præpositos deligant: idque probat ex factis Moysi, qui jubetur exuere Aaronem stola pontificia, eamque filio ejus Eleazaro imponere coram omni synagoga, juxta versionem Septuaginta interpretum: *Coram omni synagoga jubet Deus constitui sacerdotem; id est, instruit & ostendit ordinationes sacerdotales non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere; ut plebe præsentē vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & sit ordinatio iusta & legitima quæ omnium suffragio & iudicio fuerit examinata.* Quæ verba distributivè sunt accipiendâ; ut suffragium sive testimonium pertineat ad plebem, quæ testimonio suo præponendis suffragatur, vel malorum detegendo crimina, vel bonorum merita prædicando; iudicium verò ad Episcopos, ut superius monui ex eodem Cypriano. Dicitio suffragij approbationem significat in iure & apud alios auctores.

VI. Ex Lampridio in vita Alexandri Severi illustrari potest electionum Christianarum ritus, & quæ populi partes in eis essent apertissimè explicari juxta mentem Cypriani: *Vbi aliquos voluisset (Alexander) vel rectores provinciis dare, vel præpositos facere, vel procuratores, id est, rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum ut si quid haberet criminis, probaret manifestis rebus; si non probasset, pœnam subiret capitis. Dicebat, quæ grave esse, quum id Christiani & Iudæi facerent in prædicandis sacerdotibus qui ordinandi sunt, non fieri in provincialium rectoribus, quibus*

& fortuna hominum committerentur & capita. In Christianorum ergo electionibus Episcopi promovendum per literas populo proponebant, aliquando in antecessum, ut factum in ordinatione Sabini, vel integram rem Concilio futuro reservabant, quando ad civitatem, cui præficiendus erat sacerdos, Episcopi accedebant. Tunc vel ipsi aliquem proponebant, vel à clero & plebe propositum, susceptis publicè testimoniis assistentis populi, electionem perficiebant. Propterea cum plebis testimonio maximè niteretur electionum gerendarum ratio, Cyprianus eam hortans ut à peccatore præposito suo discedat, nec sibi blandiatur quasi immunis à contagione delicti esse possit cum sacerdote peccatore communicans, addit: *Cum ipsa maximè habeat potestatem vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi: quia scilicet illius testimonio stant præcipuè vel cadunt præponendi.*

VII. Præter veteris testamenti auctoritatem Cyprianus quoque loca duo Actuum adducit, ut probet plebis de testimonio ferendo potestatem, non autem jus æquum cum Episcopis, in agendis electionibus, ut quidam verba Cypriani detorqueant: *Quod postea secundum divina magisteria observatur in Actis Apostolorum, quando de ordinando in locum Iudæ Episcopo Petrus ad plebem loquitur. Surrexit, inquit, Petrus in medio dicenium. fuit autem turba in uno. Nec hoc in Episcoporum tantum & Sacerdotum sed & in Diaconorum ordinationibus observasse Apostolos animadvertimus, de quo & ipso in Actis eorum scriptum est: Et convocaverunt, inquit, illi duodecim totam plebem discipulorum, & dixerunt eis. Quod utique idcirco tam diligenter & cautè convocata tota plebe gerebatur, ne quis ad aliud ministerium vel ad sacerdotalem locum indignus obreperet.* Non est hic uberius disputatio instituenda de locis istis, ex quibus Novatores electionum jura plebi vindicare solent; cum ex Cypriani verbis, quibus illi maximè nituntur, manifestè constet plebem ab Apostolis, qui Ecclesiæ rectores erant, ad hoc convocatam ut eorum testimonio de præficiendorum meritis fides fieri posset. Ceterum ipsa rerum summa penes Apostolos erat. In primo quippe exemplo Petrus pro jure suo substituendum aliquem Iudæ edicit. Nec dubium quin ipse cum Apostolis duos illos constituerit, ut per sortes Dei voluntas de altero eligendo exploraretur. Ex mandato Apostolorum fideles inquirunt quinam essent apti ministerio: *Ἐπισκέψατε οὖν, ἀδελφοί, ἀνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυροῦμένους: Considerate, fratres, viros qui testimonium habeant eorum quibuscum vixere. Qua ratione*

etiam Paulus Timotheum, licet sibi valde notum, Evangelistæ munere ornavit post testimonia eorum quibuscum vixerat Lystris & Iconij: *ὅς ἐμαρτυρεῖτο ὑπὸ τῶν ἐκείνων ἁγίων & ἰσθίων ἀδελφῶν.* AA. 11.

VIII. Eadem fuerat mens Origenis homilia sexta in Leviticum: *Licet Dominus de constituendo Pontifice præcepisset, & Dominus elegisset, tamen convocatur & Synagoga. Requiritur enim in ordinando sacerdote & presentia populi; ut sciant omnes & certi sint quia qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium; & hoc adstante populo, ne qua postmodum retractatio cupiam, ne quis scrupulus resideret. Hoc est autem quod & Apostolus præcepit in ordinatione sacerdotis: Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab his qui foris sunt. Patet itaque ex Origene populi præsentiam adhiberi ut sciat unusquisque omnia rectè atque ordine geri, & testimonium ferre possit de conversatione ejus de quo agitur. Ad quod probandum adducit locum Pauli in 1. Timoth. c. 3. ubi qui foris sunt significant eos qui non erant in Ecclesia. Argumentum ducitur à minori; ut notatur etiam in scholiis ex Chrysostomo: *Si enim ex iis qui foris sunt, quanto magis à fratribus: εἰ γὰρ ὑπὸ τῶν ἑξῶθεν, πολλῶ μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν.**

IX. Origenem Cyprianumque præmissi, quoniam rerum gerendarum ordinem præfaciunt, & vicem commentarij præstare possunt illustri Clementis Romani loco petito ex genuina ejus epistola, à veteribus tantopere commendata, quam Iunius Patricius ex codice MS. publicavit. Docet ille constitutum ab Apostolis, ad prævertendas quæ de episcopatu obtinendo exorturas prævidebant dissensiones, ut Episcopi in demortuorum locum ab ipsis Apostolis vel postea à claris & celebribus viris substituantur, gratum sibi hoc esse restante universa Ecclesia. Iudicio itaque & delectu eorum qui principem in Ecclesia locum tenent, id est, Episcoporum, dantur Ecclesiis Episcopi, ex Apostolorum instituto, sed qui sint grati & accepti fidelibus. Alioqui ni præcipua & summa esset in his delectibus Episcoporum auctoritas, discordiis in Episcopo eligendo Ecclesia quateretur adversus Apostolorum propositum. Hæc sunt Clementis verba: *οἱ ἀπίστολοι ἡμεῖς ἔγραψαν διὰ τοῦ κλεινοῦ ἡμεῖς Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι εἰς ἐξ ὑμῶν τοῦ οὐνόματος ἔπισημοῦς. διὰ τούτων οὐκ αἰτίας, παρρησιασιν εὐληθότες τελείας, κατέστησαν τοῦς παρρησιασιν, & μετὰ τῶν ἑπισημοῦν δεδοκίμασθαι ἀπομιθῶσιν, διαδέξασθαι ἑταροῦ δεδοκίμασθαι ἀπομιθῶσιν τῶν ἀποστολικῶν αὐτῶν &c. Καταστάσεις οὐ*

Επειτα, ἡ μετὰ τὸ ἕρπον ἡγομένη ἀνὰ πάντας, συνέδοξον ἡ ἐκκλησίας πόντος. Apostoli nostri per Iesum Christum Dominum nostrum cognoverunt contentionem de nomine episcopatus futuram. Propter hanc itaque causam perfecta praesentia praedicti, constituerunt praedictos (Episcopos nimirum) & deinceps formam dederunt ut iis defunctis probati alij viri in eorum ministerium succederent &c. ab illis vel deinceps ab alijs viris celeberrimis constituti, universa Ecclesia sibi gratum esse testante.

X. Penes Episcopos arbitrium electionum stetit quondam docet quod Origenis tempestate Hierosolymis accidit. Etenim cum Narcissus Hierosolymorum Episcopus se in locum desertum subduxisset, neminique compertum esset quod se recepisset, visum est his qui finitimis Ecclesijs praerant ut alterum Episcopum crearent, qui Deus vocabatur: ὁ θεὸς τοῖς ἁγίοις ἐμάρτυρον ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἐφ' ἑτέρου μετὰ τὸν ἐπισκόπου χειροτονίας, Διὸς ἰσότηρ ὄνομα ἦν. apud Eusebium lib. VI. cap. XIX.

CAPVT III.

Synopsis.

I. Canon quartus Nicænis χρονοῖς τοῖς ἐπισκοπῶν τριβὴν Μετροπολιτάνου ἀνὰ τὴν ἐπισκοπῶν ἐπινομία. Zonaras & Balsamo existimant eo canone in Episcopos translatum esse jus electionis quod antea populis compete-
bat. De sola autem manuum impositione heic agi scripsit Franciscus Florens.

II. Auctoris sententia est, heic agi de utraque actione eligendi & consecrandi, & utramque heic & alibi χρονοῖς τὸν ἐπισκοπῶν τριβὴν.

III. Post mortem Episcopi, Metropolitani & Episcopi provinciales ad sedem vacantem accedebant, ibique in synodo electionem & ordinationem celebrabant. Probatur ex Concilio Antiocheno & Laodiceno.

IV. Jus itaque Episcoporum canone firmatum est, quod pertinet ad populum, consuetudini relictum. Quid iudicij vocabulo intelligat canon Laodicenus.

V. In synodo ad celebrandam ordinationem coacta adesse debebant omnes Episcopi provincia, vel saltem tres, ceteri enim consensum suum scripto dabant.

VI. Synodus illa habebatur in civitate sedis vacantis, ne clerus & populus civitatis arcerentur a communione electionis.

I. **V**Sus ille in Ecclesia jamdiu receptus, à synodo Nicæna sancitus est canone quarto, quo Episcopi χειροτονία Μετροπολιτάνου ἀνὰ τὴν ἐπινομία provincialis committitur. Ambigua vocis hujus Græcæ significatio Zonaram & Balsamonem induxit ut eam de electione hinc interpretarentur, & scriberent electionum jura, quæ olim populis commissa erant, in Episcopos hoc canone transcripta fuisse. De sola autem impositione manuum hinc agi scripsit Ante-

cessor eruditissimus Franciscus Florens ad Tit. VI. de electione, ex Dionysij interpretatione, qui χειροτονία hinc vertit ordinationem: Episcopum convenit maximè quidem ab omnibus qui sunt in provincia Episcopis ordinari. Si autem hoc difficile fuerit, aut propter instantem necessitatem, aut propter itineris longitudinem, tribus tamen in idipsum omnimodis convenientibus, & absentibus quoque pari modo decernentibus, & per scripta consentientibus, tunc ordinatio celebretur. Firmitas autem eorum quæ geruntur per unamquamque provinciam Metropolitano tribuitur Episcopo.

II. Nos verò certum existimamus hinc agi de utraque actione eligendi & consecrandi, quæ χειροτονία sive ordinationis nomine hinc & passim significatur: qui duo actus olim inter se cohærebant, ut monui supra. Alioqui si de sola manuum impositione ageretur, cur tam anxie decerneretur de synodo habenda, de illius judicio, de contentione inter Episcopos, de plurium sententia sequenda?

III. Porro ad vacantem Ecclesiam ordinandam synodus provinciarum veteri instituto cogebatur à Metropolitano in sede vacante celebranda, quæ praesentibus eligebat clero civitatis & plebe praesente atque consentiente, electumque consecrabat. Neque enim primis illis seculis cleri vel populi postulatio jus aliquod dabat, sed ejus tantum ratio habebatur ab Episcopis, nisi ipsorum judicio alius idoneior praerendus esset: de quo, quemadmodum & de propositis à plebe, Metropolitani cum synodo sua provinciali judicabat. Synodum vocavi hunc Episcoporum conventum, juxta canonem XI. synodi Antiochenæ, qui canonem Nicænum designat & interpretatur: Episcopus praeter sententiam Metropolitani nullo modo ordinetur. Mox: Et ita sub plurimorum vel praesentia vel decreto ordinatio celebretur. Omnium enim, si fieri posset, vel saltem plurium Episcoporum praesentiam desiderabat.

Idem ordo constituitur etiam canone XIII. Laodiceno: *VI* Episcopi, iudicio Metropolitani & eorum Episcoporum qui circumcirca sunt, provehantur ad ecclesiasticam potestatem, ij videlicet qui plurimo tempore probantur tam verbo fidei quam recte conversationis exemplo. Hunc canonem de electionibus disertè interpretatur Martinus Bracarenfis, & ex eo Hincmarus.

IV. Ex quibus canonibus apertè conficitur Episcoporum promotionem iudicio synodi plenissimè permissam. Et ne consultatio quæ cum clero & plebe habenda est, auctoritate canonis fulta, contumaces redde-

* sic videnda non sunt, ut fecit Iunius, de scriptis officiorum vicariis reliquerunt.

ret civium animos Episcoporum iudicio, ejus mentio omiſſa eſt in canonibus, relicta in-
terim conſuetudine jam recepta de tractatu
electionis habendo cum clero & plebe ci-
vitatũ. Ius itaque Episcoporum canone fir-
matum eſt. Quod pertinet ad populum,
conſuetudini relictum eſt. Iudicium porro,
cujus meminit ſynodus Laodicens, exer-
cebatur in diſpungendis eorum meritis qui
proponerentur vel à clero vel à populo ci-
vitatũ, vel etiam à ſingulis Episcopis, quæ
diſcuſſio verbo juris *ἀνακρίσις* dicitur. Pro-
nuntiatio verò illius iudicij, quo renuntia-
batur antiſtes, dicebatur *ἀφροξίς*; ut apud
Gregorium Nazianzenum orat. XIX. &
alibi.

V. Ceterum hæc ſynodus ex omnibus
Episcopis provinciæ conſtare debebat, vel
ſaltem ex tribus præſentibus, qui electionis
negotium agebant, iudicioque ſuo quis
præficiendus eſſet decernebant. Quod ob-
tinebat, quoniam abſentes conſenſum ſcrip-
to dabant rebus gerendis, & tres illi cum
Metropolitani auctoritate omnia agebant;
qua ceſſante, omnia fuiſſent irrita, ut do-
cent canon Nicænus IV. & VI. & canon
XI. Antiocherus. Enimvero ſi diſſidium
aliquod inter Episcopos de præficienda per-
ſona diſceptantes accideret, ſententia plu-
rimorum potior erat; quemadmodum de-
cernit canon ſextus Nicænus, & XI. An-
tiochenus.

VI. Synodus autem iſta habebatur in ci-
vitate ſedis vacantis, ut dixi, ne clerus &
populus civitatũ arcerentur à communi-
one electionis: qui teſtimonium tamen ferre
debebant de perſona eligenda, & deſideria
ſua proponere, repulſam quoque dare, ſi
utilitati eccleſiaſtica id expediret. Teſtimo-
nij ferendi ab aliquo neceſſitas inſinuat
à canone Laodicens, qui præcipit probata
per longum tempus converſationis viros ad
epiſcopatum eſſe promovendos. quæ pro-
batio rectè inſtitui non poterat niſi adhibi-
tis ex Eccleſia & plebe teſtibus.

CAPVT IV.

Synopsis.

I. Athanaſij electio & ordinatio peracta eſt in ſy-
nodo apud Alexandriam habita, iuxta poſtulationem
civium. Probatum ex epiſtola encyclica Episcoporum
Ægypti, quæ extat apud Athanaſium.

II. Probatum item ex Athanaſio electionem illic
debere fieri ubi eſt copia cleri & populi præſentis, id eſt,
in civitate ſedis vacantis.

III. Ex eo autem capite validè Conſtantium Im-
peratorem & Arrianos exagiat Athanaſius, quòd
Gregorium ſibi ſuperpoſuiſſent ignotum populo repug-

nanti, ſequè expellerent populis gratiſſimum. Scri-
bit ergo id tentari aduersus Apoſtolorum traditionem
& antiquos Eccleſia mores.

IV. Eandem canonum violationem in eadem cau-
ſa Athanaſij graviter Arrianis exprobrat Papa Ju-
lius. Ex quo colligitur neceſſarium eſſe cleri populi-
que conſenſum in conſtituendo Episcopo.

V. Tum, Episcoporum institutionem à provincia Epif-
copis in ipſa Eccleſia fieri debere, & promovendum à
clero ipſius Eccleſia petendum.

VI. Invenitur mentio epiſtola Concilij Nicæni ad
Alexandrinum.

VII. Ex Conſtantini reſcriptis patet quam Epif-
coporum partes fuerint in electionibus, quam verò
plebis.

VIII. Eadem praxis confirmatur aliquos exem-
plis illuſtribus ex antiquitate.

IX. Probatum etiam ex controverſia de episcopatu
Ephreſino, quæ agitata eſt in Concilio Chalcedonenſi,
Eufebius Episcopus Ancyranus in eodem Concilio di-
xit habendam provinciæ ſynodum in civitate cui ordi-
nandus eſt Episcopus.

X. Decretum fiebat à Clericis & civibus; quo à
Metropolitano petebatur Episcoporum ordinatio, aut ejuſ
qui à civibus deſignatus eſſet, aut alterius qui eſſet
idoneus, arbitrio Metropolitanæ cum ſua ſynodo.

I. SED ne conjecturis ſolum niti videa-
mur, utrumque probabimus illuſtri-
bus exemplis electionum actarum poſt ſy-
nodum Nicænam. Docebimus itaque & ſy-
nodum habitam in civitate ſedis vacantis
ad electionem ordinationemque faciendam,
& exploratam priùs cleri atque populi ſen-
tentiam.

Nullis poterat magis patere ſynodi Ni-
cænae ſententia quam Ægyptiis Episcopis
qui paulò poſt peractum Concilium Atha-
naſium ordinarunt. Illi verò in ſua encyclica,
quæ habetur in apologia ſecunda Athana-
ſij, teſtantur omnem multitudinem popu-
lùmque Eccleſiæ catholicæ in unum coa-
ctum, quaſi in ſpeciem unius corporis & ani-
mæ, clamoribus vociferationibusque po-
ſtulante Athanaſium Eccleſiæ Episcopum da-
ri, idque publicis votis à Chriſto experitiſſe,
noſque ut faceremus, inquit illi, per multos
dies & noctes iurejurando obteſtatos fuiſſe; cum
interea nec ipſi ab Eccleſia diſcederent, neque no-
bis diſcedendi facultatem permetterent. Infrà:
Porro quod noſtrum plerique ipſum ſub omnium
oculis exclamationibusque Episcopum crearint, nos
ipſi teſtes fide digniores ſumus iis qui abſuerunt
& mentiuntur. ὅτι πάντες ἰδοὺ πληθὺς ἐκ πατρὸς ὁ λαὸς τῆς
καθολικῆς ἐκκλησίας ὡσπερ ἐκ μιᾶς ψυχῆς ἔ-
σθμαίος σιμωληλυθότες ἀπέβαν, ἔχοντες αἰλουῶτες
Ἀθανάσιον ἐπίσκοπον τῆς καθολικῆς. τοῦτο ἡμεῖς ἰδοὺ
δημοσίᾳ. τὰ Χερσῶ, ἔ τοῦ ἰοῦ ἡμᾶς ἄρχισι ποιεῖν
ἐπὶ πλείους ἡμέρας ἔ νύκτας, μήτι αὐτοὶ τῆς
καθολικῆς ἀφιστάμενοι, μήτι ἡμᾶς ὑπετίετοιτες ἀφί-
στασθαι. ΜΟΧ: ὅτι ἡ πλείους ἡμῶν αἰσῶν ἐχειροδ-
νησαν ὑπὸ τῶν πάντων ὄλων ἔ βολαῖς, μαρτυρεῖς
πάντων ἡμᾶς ἀξιοπιστότεροι τῶν ἄλλων ἔ ἰουδο-

ιδίαν, οι χειροτονήσαστες. Vnde patet synodum Episcoporum habitam fuisse Alexandriae, & electionem ordinationemque ab iis factam juxta postulationes civium. quod licet, ut in canone Nicæno, significatur dictione χειροτονείν.

II. Extat Athanasij in epistola ad orthodoxos querela de Gregorio sibi viventi per vim ab Arrianis subrogato in sede Alexandriae, cujus invasionem ex eo quoque probat, inter cetera, quod ejus electio peracta non fuerit juxta formam canonum, quae debuisset fieri καὶ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κενότας καὶ τῷ Παύλῳ ῥήμα συναρχήσαντες λαῶν ἐπιπέματος τῆς χειροτονίας. Mox: παρόντων τῆς αἰτησίῳν λαῶν καὶ κληρικῶν: juxta canones ecclesiasticos & Pauli dictum, congregatis populis cum spiritu constituendum, cum Domini nostri Iesu Christi potestate. Mox: populis & Clericis qui poscerent praesentibus. En locum electionis, scilicet ubi est copia cleri & populi praesentis, id est, civitas sedis vacantis. Praeterea clerus & populus congregari debent cum Episcopis qui de successore tractant, & eorum spiritu esse conjuncti, id est, ab eorum judicio pendere, illisque decernentibus obsequi. Alludit hoc loco ad locum Pauli 1. Cor. 5. ubi congregatis Corinthiis cum spiritu Pauli excommunicatur incestus reus ille, quam loquendi formulam eleganter trahit ad explicandam Episcoporum & populi consensionem ad constituendum novum Episcopum.

III. Eandem Constantij & Arrianorum vim eleganter exagitat in epistola ad solitariam vitam agentes, docetque illos & Apostolorum constitutionem & antiquos Ecclesiae mores constituendi Episcopos evertisse, quod Gregorium ignotum populo repugnantem cum minis & manu militari obtruderent, & Athanasium expellerent populis gratissimum. οὗτος ἐπενόησεν ἀλλοιωσάτω νόμον, ὡς ἑλάνω ἰδὴ κρείσσει διὰ τῆς ἀποστολῆς διατάξιν, καὶ τὸ ἐκκλησίας ἀλλὰ εἶσαν εἶδη, ἐκ τῆς αὐτοῦ ἐπιπέτου πρόβου τῆς χειροτονίας. ἐξ ἄλλων ἢ τῶν πατρῶν, ἐπεὶ πέντε κόντα μονῶν, καὶ πρῶτων ἐπιστολῶν ἀπεπέμει, πρὸς τοὺς μητέλους λαῶς, ἐκ αὐτῆς γνώσεως τῆς πρὸς τὸν λαόν, οὐκ εἰσὶν φέρουσι τοὺς ἀπειλάς ἐκ τῆς πρὸς τὸν διὰ τῆς χειροτονίας. Hic (Constantius) excogitavit quo pacto legem alteraret, dissolvens Domini constitutionem per Apostolos traditam, & mores Ecclesiae immutans, novumque excogitans constituendorum Episcoporum modum. Ex aliis quippe locis, & quinquaginta mansorum intervallo distitis, ad populos nolentes cum militibus Episcopos mittit, qui loco justitiae quae de illis esset apud populos, minas & liceras ad judices deferunt. Ex quo testimonio habemus disertè juxta Apostolo-

rum instituta & mores Ecclesiae praeficiendum Episcopum notum esse debere populis, atque gratum, nec invito illis & repugnantibus per vim obtrudendum. Etenim, ut in eadem epistola monet Athanasius, amari non potest à populis ille quem nolunt, nec ei credere liberos suos possunt *cujus nec vitam nec conversationem nec prorsus quis est norunt, & τὸ βίον, ἐπεὶ τὸ ἀνατροπῶν, ἐπεὶ τὸ ἐστὶν οὐ γνώσκουσι.*

IV. Graviter eandem canonum violationem Arrianis Gregorium obtrudentibus exprimat Iulius primus Pontifex Romanus apud Athanasium in apologia secunda, iis verbis quae jura ecclesiastica infracta ostendunt, non solum in expellendo Athanasio, sed etiam in constituendo Gregorio, qui nec ab Episcopis, nec à Presbyteris, nec à populo postulatus esset, nec illis cognitus, nec apud eos baptizatus, quae docent cleri populique consensum necessarium in constituendo Episcopo. Ποῖος καὶ τὸν ἐκκλησιαστικόν, ἢ ποῖα παρὰ τοὺς ἀποστολῆς τοιαύτη, ὅσοι εἰς τὴν ἐκκλῆσιαν, καὶ ἐπιπέτου τῶν οὐκ ὁμοίων ἐχόντων πρὸς τὸ ἐπίσκοπον τῆς Ἀλεξάνδρειας Ἀθανάσιον, ἀποσταλέως Γρηγόριον, ἔξενον ἰδὴ τῆς πόλεως, μήτε οὐκ ἐκκλησιαστικῶν, μήτε γνωστέων τοῖς πολλοῖς, καὶ αἰτιήματα ὡς ἀπεδοτέρας, καὶ τὸ ἐπιπέτου, καὶ ὡς λαῶν, Qualis est ecclesiasticus canon, aut qualis hujusmodi apostolica traditio, ut in pace agente Ecclesia, tantisque cum Episcopo Alexandriae Athanasio concordantibus Episcopis, Gregorius mitteretur à civitate quidem peregrinus, nec ibi baptizatus, nec multis notus, nec à Presbyteris, nec ab Episcopis, nec à populis postulatus?

V. Quae autem eodem loco verba subjunguntur, docent institutionem à provincia Episcopis in ipsa Ecclesia fieri debere, & promovendum à clero ipsius Ecclesiae peti. οὐκ εἶδεν ἢ κατὰ τὴν ἐπίσκοπον καὶ ὡς ἐκκλῆσιαν, ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας, ἀπ' αὐτῆς ἢ ἱερατικῆς, ἀπ' αὐτῆς ἢ κληρικοῦ, τὸ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπιπέτου εἶδεν κατὰ τὴν ἐκκλῆσιαν, καὶ καὶ τὸν τῶν ἀποστολῶν καὶ ὡς ἐκκλῆσιαν. Constitutionem adeo illegitimè & praeter canonem ecclesiasticum fieri non oportebat; sed in ipsa Ecclesia, ex ipso sacramento, ex ipso clero, qui in provincia sunt Episcopos oportebat constituere. His verbis respicit & explicat canonem illum quartum Nicænum de quo agimus.

VI. Possent Concilij Nicæni epistolam ad Alexandrinos adducere; qua statuitur ordinatum à Meletio Episcopum obeunti catholicae partis Episcopo in eadem civitate substitui posse si populus eum eligat, idque decreto suo confirmet Alexandrinus Episcopus. Sed isto loco non agitur de libera

electione, sed de remedio schismatis.

VII. Testimoniis ecclesiasticis subjungimus Constantini quoque rescripta, tum ad Nicomedienfium Ecclesiam apud Theodoretum lib. i. cap. xx. quam hortatur ut fidelem Episcopum eligat, quod nunc quidem in vestra est potestate, & vestri dudum esse iudicij oportuit, ὡς ἔστι τὸ παρόντος ἐν ὑμῶν ἐστὶ, ὁ καὶ πάλαι ἐχρῆτο ἡ ὑμετέρας κλεισῶς ἡρώτιδος, tum ad populum Antiochenum, quem omiffa Eusebij translatione hortatur ut ex Ecclesia lege hunc eligant pastorem quem communis servator designavit: Θεσιμὴν σακχυσίας, πῆτον ἀπείροθαι ποιῆδρα ὃν αὐτὸς αὐτὰς ἔχειν ὁ κοινὸς σωτήρ. apud Eusebium de vita Constantini lib. iii. cap. lviii. Sed capite lviii. adducit ejusdem Constantini epistolam ad Theodorum Laodicenum Episcopum & alios, quæ docet studia plebis & Episcoporum conjuncta fuisse in petenda translatione Eusebij ad Ecclesiam Antiochenam: καὶ πάλιν ἔλαβεν, καὶ ἡ ὑμετέρας παρὰ τῆς αἰεσίως αὐτῶν τε καὶ βουλῆς.

VIII. Nostra illa definitio probatur quoque ex consequentis ætatis electionibus insignioribus, quarum solùm memoriam scriptores conservarunt. Vacanti Cæsareensi Ecclesia in Cappadocia, ex Diamei obitu, dandus erat successor. Conveniunt eam ob rem Episcopi Cæsaream, dissidentibusque inter se civibus, cum alius alium proponeret, tandem cum in Eusebium catechumenum consensissent omnes, illum sibi constitui ab Episcopis extorserunt, teste Gregorio Nazianzeno in oratione de obitu patris. Eusebio mortuo, Episcopi Cæsaream convenere ad electionem Pontificis. Gregorius pater absens scripto in Basilium consensit; & porrò ad ejus causam juvandam, agro licet corpore, in urbem se contulit; & tandem juxta vota cleri, monachorum, honoratorum, curiæ, & plebis, electio decreta est ab Episcopis, ordinatusque Basilus; ut patet ex superiori oratione Gregorij Nazianzeni, & ex ejus epistola xxxi.

Flaviani Antiocheni electio & ordinatio facta est Antiochiæ ab Episcopis provinciæ & totius orientalis Diæceseos, tota Ecclesia suffragante, ut docet synodica Concilij CP. anni ccc lxxxvi. quæ Nectarium quoque à synodo Oecumenica, clero & civitate universa suffragante, constitutum testatur. Gregorij Nysseni ea tempestate deletum & ordinationem à synodo provinciæ factam ipsemet scripsit, in eoque se Flaviano exæquat, ἵσθι τὸ ἐξ αὐτοῦ καὶ μὴ γέροντες ἀμφοτέρων ἡμεῶν ἢ παρονομία.

IX. Vigeat mos ille in aliis quoque Ecclesiis; ut ostendi potest ex undecima actio-

ne Concilij Chalcedonenfis, in qua tractatur de controversia Bassiani & Stephani ob Ephesinum episcopatum. Stephanus enim docere contendens electionem suam factam juxta canones, ait: *Me quadraginta Episcopi Asiæ, suffragio & nobilium & totius reverendissimi cleri & omnis civitatis, ordinarunt: Ἐξήφα καὶ τὴν λαμπρότητα, καὶ τὴν λογιάν, καὶ τὴν δολαβεράτην παντὸς κλήρου.* Negotium quoque istud rectè ab Eusebio Episcopo Ancyrae, quæ est metropolis Galatiæ, explicatur in actione decima sexta. Etenim cum ageretur de Metropolitanorum ordinationibus à sede Constantinopolitana peragendis, docet gravissimum detrimentum civitatibus exinde creandum iri, ob sumptus immensos quibus atterentur, sed servandos esse canones, qui præcipiunt in civitatibus ipsis habendam provinciæ synodum, & ab ea constituendos Episcopos, quos ipsa probaverit, à civitate sibi propositos. Si enim non in civitatibus hi qui eliguntur à civitate ordinantur à synodo provinciæ comprobati, solvuntur substantiæ: ἐὰν μὴ ᾖ ἐν τῇ πόλει σὺν αὐταῖς, οἱ ἀρχιεπίσκοποι τῶν ἐξ ἡ πόλεως, χειροτονῶνται τῶν ἐξ ἡ συνόδου ἢ καὶ πάλιν ἐπιερχομένων ἀρχιεπίσκοποι, λυόνται αἱ εἰσὶν αὐτῶν. Huic incommodo mederi se posse existimarunt judices imperatorij, decernentes ut à Clericis metropoleos, à possessoribus, & clarissimis viris, tum etiam à provinciæ Episcopis, fiat decretum electionis ejus personæ quam dignam episcopatu judicaverint; gestisque ad Archiepiscopum Constantinopolitanum delatis, penes illum sit ut ad se evocet electum Constantinopoli consecrandum, aut ex ejus permissione, κατ' ἑπιτροπὴν αὐτοῦ, in provincia ordinetur. Reliquit verò singularum civitatum Episcopos ordinandos à Metropolitanis & à provinciæ Episcopis.

X. Quem autem modum servarent in singulis civitatibus addiscere possumus ex xlii. actione: ubi Eunomius Nicomediæ Episcopus, quæ erat Bithyniæ metropolis, conqueritur adversus Anastasium Nicææ Episcopum, qui ex eo quòd Nicæa civitas jure metropoleos donata fuerat per rescriptum Valentis, Episcoporum ordinationes in quibusdam civitatibus sibi vindicabat, & specialiter Basilinopoli. Eunomius autem, ut probet ad se jus istud pertinere, ait: *Ostendo decreta Basilinopolitanorum, ubi rogaverunt de Episcopo. Tu ostende ubi rogaverunt Nicænum ut eis daret Episcopum.* Decretum itaque fiebat à Clericis & civibus, quo à Metropolitanis petebatur Episcopi ordinatio, aut à civibus designati, aut alterius qui esset idoneus, arbitrio Metropolitanorum cum sua synodo. Etenim (ut rectè observat

Atticus

Atticus Nicopoleos in veteri Epiro in eadem actione xliii. regula ita præcipit, ut in unaquaque provincia Metropolitanus habeat potestatem, & ipse constituat omnes qui in ea provincia sunt Episcopos. Decreti facti à Gangrensisibus & sibi oblato meminit Eusebius Ancyra actione xv. r.

CAPVT V.

Synopsis.

I. Paulatim à veteri regula discessum est in Oriente & in Occidente. Orientales Metropolitanæ synodum Episcoporum ad suas urbes traxerunt quando agebatur de ordinando Episcopo exigua Ecclesia. Unde sequitur non semper expectata fuisse Clericorum & civium suffragia.

II. Zonaras induitum id putat à synodo Nicæna. Ex canone xviii. Antiocheno colligitur Episcopos electos & consecratos aliquando fuisse extra sedem vacantem, tum etiam absque populi consensu.

III. Attamen si non accederet populi suffragium, periculum erat ne consecratus à populo recusaretur. Probatur ex eodem canone Antiocheno. Quia synodus dici debeat rita & perfecta.

IV. Ex Basilij quoque factis ostenditur Episcopum electum & consecratum à Metropolitanis extra Ecclesiam vacantem, & absque prævio populi consensu, cui tamen relinquitur licentia recusandi Episcopi.

V. Plebs Episcopum postulare poterat à synodo; sed Dei est designare proficiendum, nempe synodi iudicio. Probatur ex Basilio.

VI. Populus nullum Episcopum sibi proponere potest absque iudicio synodi; ut patet ex canone xvi. Antiocheno.

I. **A**TTAMEN dissimulari non debet quin paulatim ab hac regula discessum fuerit in Oriente & Occidente, sed diverso modo. Quippe Orientis Ecclesiæ, licet in majoribus Ecclesiis ordinandis veterem ritum retinuerint, attamen in aliis tenuioribus Metropolitanæ ad suas urbes synodum Episcoporum traxerunt, & per consequentiam, Clericorum & civium consilia atque testimonia non semper expectarunt. Incommodum illis erat in parvo oppido synodum habere, electiones per disensionem civium & criminum objectiones protractas agere, sumptibus atque dispendiis onerari. Quare cum Nicænus canon de synodi loco nihil disertè constituisset, nec de cleri populique testimonio, liberum sibi esse putarunt Episcopi ex arbitrio Metropolitanæ apud eum synodum pro gerendis electionibus habere.

II. Zonaras quidem tradit synodum in canone quarto Nicæno commemoratam habendam in urbe metropoli. quod ex posterioris ætatis moribus sibi persuaserat. Quod

Tom. II.

nos evincemus ex Antiocheno canone xviii. ex quo colligitur Episcopum electum & consecratum aliquando extra sedem vacantem, tum etiam absque populi consensu: *Si quis Episcopus ordinatus ad paraciam cui est electus minime accesserit, non suo vitio, sed quod eum populus vitet, (vel, reddendo exactius ipsa verba, propter populi recusationem, ἢ τοι δια τῶ τῆ λαῶ ἁγίου) aut propter aliam causam, non tamen ejus vitio perpetrata, hic & honoris sit & ministerij particeps, dummodo nil molestus Ecclesiæ rebus existat ubi ministrare cognoscitur. Quem etiam observare conveniet quidquid synodus perfecta provincie quod visum fuerit judicando decreverit.*

III. Attamen si non accederet populi suffragium, periculum erat ne consecratus à populo recusaretur, ut docent hujus canonis verba. Sed synodi statim ea de re habendæ cognitione, an justa esset recusatio, discutiebatur: quæ synodus τέλει esset & perfecta, id est, ex Metropolitanis & Episcoporum præsentia conflata. Canon quoque decimus septimus Antiochenus decernit quid constituendum sit adversus Episcopum qui post ordinationem non vult proficisci ad Ecclesiam sibi conceditam, quod evincit alibi consecratum fuisse.

IV. Ex isto usu factum ut Basilij anno trecentesimo septuagesimo, post suffectum à se cum synodo sua Euphronium in Episcopali sede Nicopoleos, senatum ejus urbis hortetur ad suscipiendum Episcopum: quoniam, inquit, eorum consensu negotium illud persui debet. Habes hic Episcopum electum & consecratum à Metropolitanis extra Ecclesiam vacantem, & absque prævio populi consensu, cui tamen facultas recusandi Episcopi relinquitur. Elegantia sunt Basilij verba epist. cxciv. Αἱ ἀεὶ τὰς οἰκονομίας ἡμῶν μὴ ἀλλοτρίως πεποιθῆσαν τῶν πατρῴων ἀντὶν, ῥεβαιοῦν ἢ ἀλλοτρίως, ὅτι καὶ νῦν δὲ μὲν τῶ ἐπὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκοπῶν πεπλήρωται, τὸ δὲ λεπτόμῳ ἢ ἀλλοτρίως ἡμᾶς βλέπει, εἰ καὶ καὶ ἐξῆς ἐν ἡμῶν περὶ ἐκείνου ἢ δὲ δὲ δὲ ἡμῶν ἐπιτοκίου, καὶ τὰς ἀλλοτρίως ἢ ἐξῆς περὶ ἐκείνου ἰχυρῶς ἀποκρούεται. Dispensationes Ecclesiarum sunt quidem ab iis quibus earum cura credita est, à populis verò confirmantur. Nunc itaque quod erat in Deo dilectissimis Episcopis impletum est: quod verò reliquum est, vos respicit, ut datum vobis Episcopum ex animo complecti, & extraneorum tentamenta fortiter repellere. Vtitur verbo οἰκονομίας, quod etiam usurpatur in secundo canone Constantinopolitanæ synodi, ad designandas quæ ab Episcopis in Ecclesia fiunt dispositiones.

V. Attamen hæc synodi metropolitice

CCc

Vide Basilij Natas ad Agobast. pag. 100.

auctoritas in eligendo Episcopo non impeditur quin aliquem postulare possent, relicto penes synodum integro arbitrio; ut patet in hoc negotio Nicopoleos. Senatus enim praefectum à Basilio approbaverat: Vos probastis dignum esse inquit, & non consensimus: ἀξιότιμος ἀναφανέτω, καὶ ὑμεῖς ἐδοκιμάσατε, καὶ ἡμῶς συνεθέμεθα. Reliquum erat ut ordinatum Episcopum à plebe suscipi curaret. Hoc quoque voluit significare idem Basilius in epistola L X I I. ad Neocæsarienses, post Mufonij Episcopi obitum: Cavendi vobis lupi, vigiliis cujusdam pastoris praesidio, quem repurgatis contentione omni & primatus affectatione animis petere quidem vestrum est, Domini verò designare: λυποῦνται ὑμῶν, ἐρηγοροῦντες τινὸς ποιμνίου ἐπιστάτην, ὃν ὑμεῖς ποιοῦντες αἰτήσαι φιλονεικίας πόνους καὶ φιλοπατείας, τὰς ψυχὰς καὶ τὸν ὄνον, ὃ καλεῖται ἀναδιέξαι. Postulare pastorem, à synodo scilicet, positum est in potestate plebis; sed Dei est designare praeferendum, nempe synodi ejusdem iudicio.

VI. Sanè licet Episcopum hunc vel illum populus petere possit, nullum tamen sibi potest praepone absque synodi iudicio; ut docet canon decimus sextus Antiochenus: Si quis Episcopus vacans in Ecclesiam vacantem proficiat, sedemque pervadat absque integro perfectoque Concilio, hic abjiciatur necesse est: nisi cunctus populus, quem diripuit, eum habere delegerit. Perfectum verò Concilium illud est ubi interfuerit Metropolitanus antistes. Vi hujus canonis, qui recitatur in actione undecima Concilij Chalcedonenfis, pulsi sunt episcopatu Ephesi Bassianus & Stephanus; relicta eis dignitate episcopali, & alimentis.

CAPVT VI.

Synopsis.

I. Dein Graeci integrum electionum jus traxerunt ad synodum metropolitanam, neglectis clero & populo Ecclesiae vacantis. Incommodum hoc tollere tentavit Justinianus Imperator, qui vilem plebeculam ab electione removit. Tres autem eligi à clero & honoratis jubet, ut unus ex eis à Metropolitano eligatur.

II. Ex hac Justiniani constitutione aperitur verus sensus canonis xlii. Laodicensi, quo cavetur ut vilis plebecula a ceatur ab electione Diaconorum vel Presbyterorum.

III. Olim enim clerus & populus ab Episcopo interrogabantur in ordinationibus clericorum; ut patet ex Cypriano, Eusebio, & canonibus Africanis.

IV. Juris autem istius occasione plebs sapissime peccabat, adeo ut indignos plerumque eligeret. Invictos etiam quandoque rapiebat ad presbyteratum, ut accidit Augustino.

V. Exemplum item ejus rei datum in Paulino Episcopo dein Nolano. MARCA factus Presbyter apud Barconem in Hispania.

VI. Exempla item in Piniano & Chrysostomo. Quare prudenter cautum canone Laodicensi remouendam esse plebem ab electione Diaconorum & Presbyterorum.

VII. Potiori ratione porrigenda fuit hac prohibitio ad electiones Episcoporum. Joannes Scholasticus turbas arceri scribit ab electionibus Episcoporum.

VIII. Justinianus edixit clerum & primates populi solos ad electiones Episcoporum admittendos, neglectis turbis. Blondellus notatur.

IX. Clerus & honorati eligunt. Plebs verò faveat & applaudit.

I. **V** SURPATA à Graecis consuetudo, à minoribus civitatibus jus electionum avocans, illud solidum & integrum metropolitanica synodo addebant, neglectis clero & populo Ecclesiae vacantis. Cui gravi incommodo ut Justinianus mederetur, novam legem condidit; qua jus cum temperamento quodam induxit, concessa Clericis & populo suffragiorum libertate ad exemplum occidentalis Ecclesiae, & relicta Metropolitanis auctoritate non contemnenda. Ac primum Clericis & civibus honoratis, qui olim unà cum Episcopis de electione consulebant, concessit ut foli eam peragerent, repulsa ab hac deliberatione vili plebecula; ea lege tamen, ut trium personarum electionem scripto factam ad Metropolitanum transmitterent. In istius autem arbitrio positum erat è tribus, quem magis idoneum judicaret, Episcopum designare & ordinare. Novella cxxlii. & cxxxvii. lex quoque 42. C. de Episcopis, continent juris istius novi institutionem.

II. Ex ista Justiniani constitutione aperitur verus canonis Laodicensi sensus; cujus interpretationem ad hunc locum de industria retulimus. Is est decimus tertius, cujus haec sunt verba Graeca: Ἐὶ ἢ μὴ τοῖς ἄλλοις ἐπιπέπει ὁ σὺλογὸς ποιεῖσθαι τὸ μελλόντων ἐπιπέπει εἰς τὸ ἱερατεῖον. De eo quod non liceat turbis electiones eorum facere qui altaris ministerio sunt applicandi; ut loquitur vetus interpres. Eodem sensu Ferrandus in Breviatione cap. 105. de Diaconis interpretatur: qui quidem proprie ἐπιπέπει sive in sacratio, quae templi pars erat altari proxima, locum habebant sibi specialiter additum. Attamen Martinus Bracarenfis reddidit, qui ad sacerdotium promoventur: Dionysius, qui sunt ad sacerdotium provehendi; ut eis ἱερατεῖον legisse videantur. Itaque genuinus hic videtur esse verborum canonis sensus, ut vilis plebecula arceatur ab electionibus Diaconorum vel Presbyterorum. Diaconos quippe ad suam dispositionem plebs trahe-

Vide Ocellio
dem Hübner
part. 1. pag. 8. &
part. 1. pag. 114.

bat, quod multitudini fidelium electionem Diaconorum Apostoli permisissent. Pleroque etiam invitos ad presbyteratum per vim adigebat.

III. Certum quidem est in Clericorum ordinationibus clerum atque plebem ab Episcopo fuisse consultam olim, ut docet Cyprianus epist. xxxiii. *In ordinandis Clericis, fratres carissimi, solemus vos ante consulere, & mores ac merita singulorum communi voto ponderare.* Vnde Cornelius Papa apud Eusebium lib. vi. cap. xliii. Novatianum vetitus à clero & à plerisque laicis ne in presbyterium adscisceret, hunc solum sibi concedi ordinandum petiit. Hic usus confirmatus est canone xxii. Concilij Carthaginensis tertij: *Vt nullus ordinetur Clericus nisi probatus vel Episcoporum examine vel populi testimonio, id est, utroque. Vel enim conjunctivè accipitur, ut fieri solet in scriptoribus hujus ætatis. Quod explicat Concilium Carthaginense quartum can. xxii. Vt Episcopus sine consilio Clericorum suorum Clericos non ordinet, ita ut civium conventionem & testimonium querat.*

IV. Sed juris istius occasione plebs sæpissime peccabat, adeo ut indignos plerunque eligeret. Eleganter Hieronymus lib. i. adversus Iovinianum: *Nonnunquam errat plebis vulgique judicium, & in sacerdotibus comprobatis unusquisque suis moribus faveat, ut non tam bonum quam sui similem querat prepositum.* Erin Ezechielem cap. xxxiii. scribit Episcopum & Presbyterum à populo electos & assumptos, ideo formidandum ne accedant indigni. Contingebat aliquando ut invitos etiam raperet ad presbyteratum, ut accidit in Hipponensi Ecclesia, ubi Valerius episcopatum gerebat: *qui cum flagitante ecclesiastica necessitate de providendo & ordinando Presbytero civitatis plebem alloqueretur & exhortaretur, jam scientes catholici sancti Augustini propositum & doctrinam, manu injecta ---- cum tenuerunt, & ut in talibus consuetum est, Episcopo ordinandum intulerunt; omnibus uno consensu & desiderio fieri perficique petentibus, magnoque studio & clamore flagrantibus, ubertim eo flente; ut loquitur Possidius cap. liii.*

V. Sic à Lampio Episcopo anno cccxiii. apud Barcinonem in Hispania per vim inflammata subito plebis sacratus Paulinus, ut est in epistola xxxv. Augustini. Qua de ipse Paulinus, qui fuit postea Nolanus Episcopus, hæc scripsit ad Severum epistola sexta: *Nos in Barcinonensi civitate consistimus. Post illas literas quas scripsisti, die Domini quo nasci de carne dignatus est, repentina, ut ipse testis est, vi multitudinis, sed credo ipsius ordinatione correptus, & presbyteratu initiatus sum.*

Tom. II.

Sanctissimi & nobilissimi illius viri, qui natione Aquitanus erat, mihi quoque Aquitano memoria observabatur, quando Barcinone consistens, ejus opem flagitando, ad presbyteratum sponte sum proventus anno millesimo sexcentesimo quadragesimo octavo.

VI. Horrendum & perseverantissimum clamorum fremitum Hipponensis multitudinis pro cogendo Piniano ad presbyteratum recitat Augustinus epistola cccxv. Vim quoque sibi illatam à populo Antiocheno conqueritur Chrysostomus ut presbyteratum susciperet.

Quare canonis Laodicensi verbis interdicta est plebi Diaconorum & Presbyterorum electio, nempe ne per tumultus negotium istud ad se pertraheret, invitis quandoque Clericis & honoratis.

VII. Attamen cum par ratio & potior reperiatur in Episcoporum electionibus, quas plebs aut factiosorum studiis aut pretio accensa turbare solebat, minus dignos sæpe ingerendo, (ut factum in electione Eusebij cathechumeni, ubi ὄχλῳδὸς χεῖρ παρέσυρε τὸ ἀκρόβητος, turbarum manus evertit jus accuratum, ut loquitur Nazianzenus epist. xxxi. cujus violentiæ similia passim occurrunt exempla) ideo rectissime Ioannes Scholasticus Patriarcha Constantinopolitanus, qui floruit sub ultima tempora Iustiniani, in veteri canonum collectione canonem Laodicensem sic accipit, ut turbis prohibeantur electiones Episcoporum, Tit. vii. collectionis: *μη τοῖς ὄχλοις ἐπιπέσειν ἐκλογαὶς ποιεῖσθαι τῶν ἐπισκόπων*, adducitque statim canonem duodecimum Laodicensem. Eadem fuit sententia Martini Bracarenensis, qui primum caput collectionis suæ, quod inscribit *De electione Episcoporum*, ex hoc canonem Laodicensi decimo tertio componit.

VIII. Quare canonis istius decretum secutus Iustinianus, suis legibus difertè clerum & primates populi solos ad electiones Episcoporum admisit, neglectis turbis: quarum assensus non erat negligendus, sed inter suffragia legitima non censebatur. Sic enim accipienda sunt verba canonis, ut plebis interventio prohibeatur, non autem ut sola ejus violentia arceatur, quemadmodum scripsit vir eruditus Blondellus.

IX. Potest discrimen istud inter honoratos & vulgus, quod insinuavimus, probari ex Theodoreti verbis loquentis de Petro qui successit Athanasio novem annis post tempora Concilij Laodicensi. Ait ejus electionem factam quidem ab Athanasio vivente: *συμψήσαντες ἡμετέροιον, & τῶν ἱερομένων, καὶ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀξιωμασίων, καὶ ὁ λαὸς ὁ ἅπας* &

Ccc ij

Vide Baluzium de vita Marci, p. 106

Ἐπιφύλαξις ἐπιλόγου τῶν ἡδυνῶν : Suffragantibus sacri ordinis viris & iis qui erant in magistratu & dignitate constituti. Omnis verò populus acclamationibus letitiæ signa promebat. Clerus & honorati eligunt; plebs verò favet & applaudit. Vnde apud Liberatum cap. x i v. in locum Dioscori Proterius electus est à nobilibus civitatis & ab Episcopis, plebs mentione omissa. Zeno quoque constituit apud Evagrium lib. i i i. cap. x i i. ut Alexandria fieret Episcopus ὅν ὁ κληρὸς καὶ τὸ λαὸν Ἰερουζαλήμ, quem clerus & commune elegerunt, id est, corpus civitatis, neglecta scilicet plebe.

CAPVT VII.

Synopsis.

I. Constitutio Justiniani de tribus eligendis à clero & plebe, decretòque ad Metropolitanum mittendo, neque in Oriente neque in Occidente observata fuit.

II. Secunda synodus Nicæna Episcopis permittit universam electionum potestatem.

III. Decretum præcisè illis temporibus erat penes Episcopos solos, exclusis ab eo jure clero & populo. Synodus CP. adversus Photium laicos removit ab electione.

IV. Refertur interpretatio quam Blondellus adhibet huic canoni Constantinopolitano.

V. Refellitur illa Blondelli interpretatio multiplicibus argumentis.

I. **Q**UOD constitutum fuerat à Justiniano de trium electione faciendâ à clero & plebe mittendòque decreto ad Metropolitanum locum non habuit nec in Oriente nec in Occidente; quamvis occasionem præbuerit postea Imperatoribus Græcis ad se trahendi jus Metropolitanum tributum, ut postea diceretur.

II. Tantum verò ab executione illius legis recessum est, ut non solum usu sed canone quoque in secunda synodo Nicæna lato anno DCCCLXXXVII. Episcopis permittita sit universa electionum potestas, citato ad eam firmandam canone quarto primæ synodi Nicænae: Δεῖ γὰρ τὸ μέλλοντα ἐπι-
 Ἐπιφύλαξις ἐπιλόγου τῶν ἡδυνῶν : Suffragantibus sacri ordinis viris & iis qui erant in magistratu & dignitate constituti. Omnis verò populus acclamationibus letitiæ signa promebat. Clerus & honorati eligunt; plebs verò favet & applaudit. Vnde apud Liberatum cap. x i v. in locum Dioscori Proterius electus est à nobilibus civitatis & ab Episcopis, plebs mentione omissa. Zeno quoque constituit apud Evagrium lib. i i i. cap. x i i. ut Alexandria fieret Episcopus ὅν ὁ κληρὸς καὶ τὸ λαὸν Ἰερουζαλήμ, quem clerus & commune elegerunt, id est, corpus civitatis, neglecta scilicet plebe.

III. Eo quippe tempore decretum, Ἐπιφύλαξις ἐπιλόγου τῶν ἡδυνῶν, erat penes Episcopos solos, exclusis & Clericis & populis à decreti ferendi potestate; cujus communionem antea cum Episcopis habuerant, licet non æquo jure. Quare nulli mirum videri debet si canone xxviii. Concilij CP. haberi anno DCCCLXX. adversus Photium, in editione Latina Anastasij Bibliothecarij ista legantur: *Promotiones atque consecrationes Episcoporum, concordans prioribus Conciliis, electione ac decreto Episcoporum collegij fieri sancta hæc & universalis synodus desinit & statuit.* depulsis disertè eodem canone laicis à negotio electionis, sub pœna anathematis.

IV. Hunc locum sic interpretatur vir eruditus Blondellus: *Prima canonis parte ex priorum Conciliorum præscripto, episcopalis collegij electione ac decreto promotiones fieri debere decernitur. Cum enim à principio uniuscujusque Ecclesia clerus & populus communi sibi consilio de Præsule providere soliti essent, novo postea in Episcoporum gratiam condito jure Nicæna synodus can. iv. Antiochena can. xix. Laodicena can. xii. Episcoporum provincialium synodum ante omnia cogi, vel ejus ductu viduata Ecclesia clerum & plebem in suffragia ire, vel ad eam referre, nihil sine ea aggredi statuerunt. Collegio igitur Episcoporum promotionem tribuit canon; non quasi penes Episcopos solos electionis jus esse debeat, ---- sed quia primas inter omnes tenent, totiusque quantus quantus est conventus duces esse debent Episcopi. Hoc à Nicæni Concilij temporibus extra controversiam semper fuit.*

V. Quibus verbis veritas definitionis nostræ, quam abundè probavimus, aliquo pacto obscuratur. Rectè quidem vir doctus observat synodum Episcoporum coactam, ut eorum ductu & auspiciis electio ageretur à clero & à populo. Sed in tribus peccat. Primum, quòd synodi illius necessitatem inductam putet à synodo Nicæna, cum demonstraverimus ex Cypriano jus illud fuisse receptum per omnes ferè provincias, & Apostolorum exemplo niti, quorum præcipuæ partes fuerunt in electione Matthiæ. Secundum est, quòd initio Episcopus ab electionis gerendæ potestate arceret videtur, eamque in solidum clero & populo tribuere, cum potius jus electionis præcipuum penes Episcopos refederit, non omittis tamen cleri & populi votis, quòd tandem fatetur, docetque primas partes inter electores tenuisse. Incidit in hanc dubitationem, quòd usum Occidentis, quòd jus electionis translaturum est in clerum & plebem per decreta Pontificum Romanorum, ut statim docebimus, cum orientalem more confuderit, qui decretum ele-

ctionis Episcopis, clero & plebi consensum olim relinquebant. Tertium erratum est, quod existimet collegium Episcoporum in hoc canone non excludere saltem cœtum Ecclesiæ. Certum quippe est per septimæ synodi canonem tertium, ex præscripto, ut putabat, prioris Nicænæ synodi, solidas electiones ad Episcopos solos revocatas, licet consilia cleri non fuerint insuperhabita, saltem in Ecclesiis insignioribus. Quapropter octava synodus idem canone suo sancivit, quod deinde ab Episcopis in Oriente passim ex recepto jure usurpatum fuit. Id ostenditur eximie ex contentione quæ inter Polyeuctum Constantinopolitanum & reliquos Præsules orta est ob electiones Episcoporum, quas sibi solis isti vindicabant, Polyeuctus verò contendebat Episcopos teneri secum de illis communicare. Τῶν ἰδῶν εἰς ἐκείτους ἐλάθοντες ἡ ἀδελφὰς ἡ ἡμεῖς ἐλάθοντες ἡ δὲ σπείδουσι κοινῶς αἰετὶ τὸς ζῆλους τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πληθύνου ἡμεῖς ἐλάθοντες, inquit Zonaras in Nicephoro Phoca.

CAPVT VIII.

Synopsis.

I. In Occidente Episcopi eligebantur cleri & populi suffragiis & iudicio Episcoporum. Probatum ex Cypriano.

II. Probatum etiam ex canone quinto Sardicensi, qui explicatur. Notatus interpretis Græci.

III. Tum ex concilio Carthaginiensi tertio, quod explicatur.

IV. Veterem illum usum paucis verbis complexus est Concilium Carthaginense quartum.

V. Anysius Thesalonicensis Episcopus, à Macedonicis populis obsecratus, ab Episcopis electus est.

VI. Pontificum Romanorum decreta electio persona collata est in arbitrium cleri & populi, etiam absque synodi episcopalis presentia: qui decretum de electione ad Metropolitanum mittebant. Ad istum verò pertinebat confirmatio vel rescissio electionis.

VII. Hujus nova forme origo tribuenda est Siricio Papa & sequentibus Pontificibus. Eam Ambrosius Mediolanensis Episcopus etate Siricij amplexus esse videtur.

VIII. Siricius docet Diacono presbyterium vel episcopatum dari si cum cleri & plebis evocaverit electio. Sed ei electioni adjungendum iudicium Metropolitanum.

IX. Eundem ordinem observari iubent Innocentius, Zozimus, Bonifacius, & Celestinus.

X. Reseruntur verba Leonis primi quibus id ipsum statutum & amplificatum est. Explicatur ejus verba.

XI. Precipua partes tribuuntur Clericis in agenda electione. Ratio hujus institui. Illustrata Leonis in hanc rem verba.

XII. Perduravit synodorum usus, quoad electiones Metropolitanorum. Probatum ex eodem Leone.

XIII. A Carthaginiensi Concilio profectum ut vacanti Ecclesia Episcopum interventorem seu intercesso-

rem Metropolitanus præficiat. Is apud Gregorium magnum vocatur Visitator. Munus ejus describitur. Decretum electionis fieri non posse absque presentia Visitatoris admonet Papa Symmachus.

I. SED relictis Græcis, qui tandem ad Imperatoris arbitrium electiones omnes retulerunt, nunc redeundum est ad perspiciendam quæ in Ecclesia occidentali inducenda est in electionibus immutationem.

Observabat ista vetus illud institutum, ut ab Episcopis, à clero, & à plebe in unum congregatis eligeretur qui præficiendus erat Ecclesiæ vacanti; cum illo tamen discrimine quod superius adnotavi, ut iudicium esset Episcoporum, cleri verò & populi suffragium. Illis testimoniis addi potest Cypriani locus de Cornelij Papæ electione: Factus est Episcopus de Dei & de Christi ejus iudicio, de Clericorum penè omnium testimonio, de plebis que tunc adfuit suffragio, & de sacerdotum antiquorum & bonorum virorum collegio. Conventum sacerdotum sive Episcoporum vocat collegium; à quo juxta testimonium Clericorum & plebis suffragium decreta fuerat Cornelij ordinatio, qui hoc pacto de Dei & Christi iudicio factus fuerat Episcopus.

II. Dubitari non potest quin eandem formam sequerentur reliquæ Occidentis provincie. Quod evincitur manifestè ex specie proposita & decisa in canone quinto Sardicensis Concilij anno trecentesimo quadragesimo septimo, ubi agitur de provincia plurimis quondam Episcopis instructa, in qua unus remanserit Episcopus, aliis putà fato functis, ille verò solus negligat populis petentibus ordinare Episcopum, adjunctis scilicet sibi collegis ex vicina provincia, quos potest convocare. Etenim ut nullus in alienam provinciam debet irruere, nisi vocatus ab Episcopis, ita, si rogetur, potest accedere ad agendas functiones ecclesiasticas. Populi autem conveniunt vicinæ provincie Episcopos, quod alioqui ad eos non pertineret nisi ob Episcopi negligentiam. Episcopi vicini debent literis suis provincialem Episcopum convenire, eique ostendere justam esse populi petitionem, & ut ipsi accedant ut cum eo ordinent Episcopum. Quòd si nihil rescripserit, satisfaciendum esse populis constituit canon, ut veniant ex vicina provincia Episcopi, & ordinent Episcopum. En synodum Episcoporum, quæ ad Ecclesiam vacantem accedit ut ordinet Episcopum, id est, ut tractatu habito cum clero atque populo, designet præficiendum Episcopum, eique manus imponat. Græca interpretatio malè sententiam hujus canonis expressit, & speciem retulit ad Episcopum qui

monitus literis Metropolitanis sui negligit cum aliis Episcopis convenire ad ordinandum Episcopum. Incidit in codicem corruptum Græcus interpres. Legit initio, *in qua plurimi sunt Episcopi; cum Latinus textus habeat, in qua plurimi fuerint. Quos Latinus vocat vicinos Episcopos provincie, Græcus reddit Exarchum sive Metropolitanam provincie. respexit enim sentum. De his Episcopis, alienæ scilicet provincie, inquit textus Latinus, ut ipsi veniant, & ordinent. Græcus legit, ipse veniat, & refert ad Episcopum negligentem. Hæc autem interpretatio est apud ipsum quoque Ioannem Scholasticum. Vnde patet primum interpretem in textum Latinum corruptum incidisse. Ceterum illius vera lectio, quam secuti sumus & explicavimus, habetur apud Dionysium & apud collectorem Dionysio antiquiorem. Apud Burchardum quoque, Ivonem, & Gratianum, eadem sententia, licet verbis paululum diversis.*

III. Huic testimonio adjungi debet Concilium tertium Carthaginense habitum anno CCCXCVII. can. XL. *Si qua contradictio fuerit suborta, quia talia sæpe facta sunt apud nos, non presumant ad purgandum eum qui ordinandus est tres tantum, sed postulentur ad numerum supradictorum duo vel tres; & in eadem plebe cui ordinandus est discutiantur primo persone contradicentium, postremo illa etiam qua obijciuntur pertractentur; & cum purgatus fuerit sub conspectu publico, ita demum ordinetur.* Hujus canonis aperta est sententia, scilicet Episcopos convenire in Concilium in civitate sedis vacantis, ut Episcopum eligant. Poterat quidem synodus illa à tribus congregatis haberi, consentientibus scripto ceteris provincie Episcopis ex præcepto Metropolitanis; ut decreverat synodus Nicæna, & Carthaginensis secunda sub Gennatio canone duodecimo. quod hic canon sequitur. Sed addit, si electo crimina objiciantur, tres illos qui Concilium canonicè constabant, non sufficere ad purgandum accusatum, sed tribus illis adjungendos esse duos aut tres, scilicet de Primatis auctoritate, ut sex illi aut quinque, accusatione ut oportet discussa in civitate sedis vacantis, de purgatione electi pronuntient, eumque sub conspectu publico ordinent.

IV. In pauca verba veterem illum usum contraxit Concilium Carthaginense quartum anno CCCXCVIII. can. I. ubi post expositas pietatis & veræ fidei dotes, quibus instructus esse debet Episcopus, subjungit: *Cum in his omnibus examinatus, inventus fuerit plenè instructus, tunc cum consensu Clericorum & laicorum & conventus totius pro-*

vincie Episcoporum, maximèque Metropolitanis vel auctoritate vel presentia, ordinetur Episcopus.

V. Ex hoc more canonico, Acholio Theſſalonicenſi vita functo circiter annum trecentefimum nonageſimum Anyſius ad Vide ſup. lib. 6. cap. 14. §. 1. *ſummum ſacerdotium à Macedonicis obſecratus populis, à ſacerdotibus electus eſt, ut loquitur Ambroſius lib. III. epiſt. XXI.*

VI. Quoniam verò pluribus incommodis expoſita erat ratio illa electionum, ob neceſſitatem ſynodi habendæ, quam protrahi sæpe contingebat per variarum factionum contradictionem, unde à ſuis Eccleſiis Episcopi longo tempore diſtracti, ſumptibus non ferendis vexabantur, aliam formam decrevere Summi Pontifices, quæ poteſtatem cleri ac populi, deinde verò Metropolitanis auctoritatem, in magnum Eccleſiæ commodum & diſſidorum remedium, vehementer auxit. Etenim electio perſonæ collata eſt in arbitrium cleri & populi, etiam abſque ſynodi epiſcopalis præſentia: qui quidem decretum de electione factum, & à ſe ſubſcriptum, ad Metropolitanum mittebant. Ille verò cum plena cauſæ cognitione judicium de forma electionis & de perſona electi ferebat, confirmata vel etiam reſciſſa electione. Iſto verò ordine ſemel recepto non abolita eſt in totum vetuſtior illa forma ſynodi habendæ ab Episcopis, qua, etiam poſt iſta tempora, Episcopis aliquando urebantur, prout occaſio poſtulatebat. Semper autem in Metropolitanorum electionibus uſurpata fuit: quæ jus ſpecialè videbatur, cum tamen eſſet pars juris antiqui, quod olim commune fuit in electionibus tum Episcoporum tum Metropolitanorum.

VII. Hujus novæ formæ originem tribuere poſſumus Siricij, Innocentij, Zoſimi, Bonifacij, Celeftini, atque Leonis decretis, quæ ſtatim reddemus. Quam Ambroſius, Siricij ætate, pro ſua prudentia amplexus videtur in cauſa Vercellenſis Eccleſiæ; quæ cum vacaret, Metropolitanis ſui Mediolanenſis Episcopi ſtudio replenda erat. Quare diuturnior ejus Eccleſiæ vacatio illi imputabatur. Quod ille repellit his verbis epiſt. LXXXII. *Cum ſint in vobis diſſenſiones, quomodo poſſumus aliquid aut nos decernere, aut vos eligere, aut quiſquam acquirere, ut inter diſſidentes ſuſcipiat hoc munus quod inter convenientes vix ſuſtineatur? Infrà: Convenit ergo modestia veſtra & concordia inſignè edere, ut congruatis aſſenſu ad poſtulandum ſacerdotem.*

VIII. Siricius anno CCCLXXXV. in epiſtola decretali ad Himerium cap. X. docet

Diacono presbyterium vel episcopatum dari si cum cleri & plebis evocaverit electio. Idem epist. 111. ad orthodoxos per diversas provincias Dioceseos Urbicariae, ut puto, cap. 1. apostolicum ordinem servandum docet in Episcopis ordinandis, scilicet ut digni possint, inquit, & plebis & nostro iudicio comprobari. Ad cleri & plebis electionem adjungendum est iudicium Metropolitanum. In Diocesi quippe Urbicaria, quae decem provinciis constabat, Episcopus Urbis metropolitana jure potiebatur in confirmandis electionibus, ut alibi demonstravi.

IX. Innocentius in epistola ad Victricium Rothomagensis docet ordinationes à Metropolitanis fieri debere, servato nempe ordine à decessore suo jam praescripto. Idem Innocentius in epistola ad synodum Toletanam cap. 11. anno quadringentesimo sexto damnat Rufinum, qui, cum Metropolitanis Episcopo ordinandi sacerdotis pontificium deberetur, contra populi voluntatem & disciplina rationem Episcopum locis abditis ordinaverat.

Ex Zozimi epistola ad Patroclum Arelatensem, & ex altera ad clerum, ordinem, & plebem Massiliensem, constat eundem ordinem servari in Gallia. Bonifacius irritam decernit factam à Patroclo Lutubensis Ecclesiae Episcopi ordinationem, quod eam contra patrum regulas egisset, cleri, ordinis, & plebis petitione cessante, & praetermissio Metropolitanorum.

Celestinus epist. 1. cap. v. ad Episcopos per Narbonensem & Viennensem provincias anno CDXXXVIII. Nullus invitis detur Episcopus. Cleri, plebis, & ordinis consensus atque desiderium requiratur. Mox: Sit facultas Clericis renitendi, si se viderint praegravari; & quos sibi ingeri ex transverso (id est, extraneos Clericos) agnoverint, non timeant refutare. Qui etsi non debitum premium, vel liberum de eo qui eos rectorum est debent habere iudicium.

X. Sed qui formam istam exactè perpolivit, Leo primus adducendus est; cujus verba Ivo parte III. & Gratianus dist. 63. c. 36. retulerunt, nec tamen hinc omitti debent, ut lector liberetur onere conquirendi loci. Leo itaque anno ccccxv. in epistola ad Anastasium Thessalonicensem cap. v. ista constituit: Cum de summi sacerdotis electione tractabitur, ille omnibus preponatur quem cleri plebisque consensus concorditer postularit; ita ut si in aliam foris personam partium se vota dividerint, Metropolitanis iudicio is alteri praferatur qui majoribus & studiis juvatur & meritis; tantum ut nullus invitis & non petentibus ordinetur, ne plebs invita Episcopum non optatum aut contemnat aut odierit, & fiat minus

religiosa quam convenit cui non licuerit habere quem voluerit. Idem in epistola ad Episcopos provinciae Viennensis cap. 111. Tenentur subscriptio Clericorum, honoratorum testimonium, ordinis consensus & plebis. Qui praefuturus est omnibus, ab omnibus eligatur. Et in epistola ad Rusticum Narbonensem cap. 1. anno quadringentesimo quinquagesimo secundo: Nulla ratio sinit ut inter Episcopos habeantur qui nec à Clericis sunt electi, nec à plebibus expetiti, nec à provincialibus Episcopis cum Metropolitanis iudicio consecrati. Horum verborum compendio electionis, confirmationis, & consecrationis regulam quae posthac invaluit, Leo complexus est, & propriis verbis explicuit. Electio tribuitur Clericis, petitio plebi, iudicium Metropolitanis, & consecratio Episcopis provinciae. Soli Metropolitanis conceditur electionis iudicium, quoniam juxta synodum Nicenam τὸ κέρος ad eum pertinet. Ita tamen ut si perplexa esset definitio, aut decerneret ipse, aut ad synodum referret, vel ad sedem apostolicam remitteret integrum negotium; ut docet Ivo Carnotensis epist. 38. 39. & alibi. Perseveravit apud Metropolitanos haec potestas discutiendi electiones, & jure Decretalium confirmata est cap. Quia diligentia. Cap. Innotuit. & Cap. Cum dilectus. De elect. & alibi.

XI. Praecipuae autem partes tribuuntur Clericis in electione agenda: quoniam ipsi aliquo pacto Episcoporum provinciae eo in negotio auctoritatem repraesentant, subiectam quidem Metropolitanis iudicio, sed cuius maximam rationem laici habere debent. Vnde idem Leo officium cuiusque prudentissimè descripsit in epistola ad Episcopos per Viennensem provinciam constitutos anno quadringentesimo quadragésimo quinto: Expectarentur certè vota civium, testimonia populorum, quæretur honoratorum arbitrium, electio Clericorum, quæ in sacerdotum solent ordinationibus ab his qui norunt patrum regulas custodiri, ut apostolice auctoritatis norma in omnibus servaretur, qua precipitur ut sacerdos Ecclesiae praefuturus, non solum attestazione fidelium, sed etiam eorum qui foris sunt testimonio muniatur. Quibus verbis ostenditur qui modus servandus sit in electionibus, & in quo peccaverat Hilarius Arelatensis, quem eo nomine graviter redarguit & damnat Leo: cujus sententiam constitutione quoque sua Valentinianus tertius firmavit, carpens Hilarium quòd indecenter Episcopos invitis & repugnantibus civibus ordinasset.

XII. Diximus in Metropolitanis electione synodi habendae usum perdurasse. quod probamus his verbis Leonis in epistola ad

Dist. 63. c. 27.

Vide supra lib. 5. cap. 38. §. 8. & cap. 33. §. 1.

Diff. 63. c. 19.

Anastasio: *Metropolitano defuncto, cum in locum ejus alius fuerit subrogandus, provinciales Episcopi ad civitatem metropolitanam convenire debebant; ut omnium Clericorum atque omnium civium voluntate discussa, ex Presbyteris ejusdem Ecclesie vel ex Diaconibus optimus eligatur.* Quod Anastasio agendum prescribat in Diocesi Illyriciana, usurpabatur ab Episcopis Gallicanis in electione Ravennij Episcopi Arelatensis; qui à duodecim Episcopis provincie secundum desideria clari, honoratorum, & plebis consecratus est anno quadringentesimo quadragésimo nono, ut docet Leo in epistola ad Episcopos Provincie. Quod fuerat jam decretum in Concilio Chalcedonensi, uti jam observavimus.

XIII. Cùm de nova forma in Occidentem inducta satis constet, putidum est sequentium Pontificum, qui eam verbis & exemplo firmarunt, Hilari, Gelasij, Symmachi, Hormisdæ, Gregorij magni, & aliorum, ipsiusque Gregorij septimi testimonia referre. Id unum observandum est, ex Carthaginensi Concilio profectum ut vacanti Ecclesie Episcopum interventorem seu intercessorem Metropolitanus praeferat, qui civium animos ad concordiam revocet pro eligendo Episcopo, saltem intra annum. Apud Gregorium magnum vocantur Visitatores quibus hæc cura imponitur, quorum frequens mentio in ejus epistolis; & ante ipsum, in epistola Symmachi Papæ ad Cæsarium Arelatensem anno quingentesimo decimo tertio. Munus autem describitur his verbis à Gregorio lib. II. regesti epist. XI. quæ data est ad Benenatum Visitatorem Ecclesie Cumanæ: *Affiduis adhortationibus clericum plebemque ejusdem Ecclesie admonere te volumus ut remoto studio diversarum partium, uno eodemque consensu talem sibi presciscendum expetant Pontificem qui & tanto ministerio dignus valeat reperiri & à venerandis canonibus nullatenus respuatur. Qui dum fuerit postulatus, cum solemnitate decreti omnium subscriptionibus roborati & dilectionis tuæ testimonio literarum ad nos sacrandus occurrat. Quod ultimum maximè congruit cum decreto Symmachi epist. v. cap. VI. Decretum sine Visitatoris presentia nemo conficiat, cujus testimonio Clericorum ac civium possit unanimitas declarari.*

Codex can. Eccles. Arelat. c. 74.

CAPVT IX.

Synopsis.

I. Nunc inspiciendum est quam rationem in electionibus secuti sint Episcopi Galliarum. Episcopi eligebantur à clero & populo.

II. Discrimen tamen erat inter electionem Metropolitanam & ceterorum Episcoporum. Nam Metropolitanam eligebantur ab Episcopis comprovincialibus, cum consensu cleri & populi. Comprovinciales vero à clero & plebe, cum consensu Metropolitanam.

III. Jus novum à Synodi Gallicanis collatum est Regibus, nempe ut eorum assensus requireretur ad electionem Episcopi. quæ quidem indulgentia non omnino abhorrebat à veterum regularem sensu.

IV. Jus illud Episcoporum libertati in administratione Ecclesie profusurum existimavit Galli. Tum quoque grati animi significatio hanc cogitationem suggerere potuit. Id etiam proficisci potuit ex eo quod Episcopi in Regum consilia & regi administrationem adhiberi sint.

V. Concilium Aurelianense quintum jus illud confirmavit.

VI. Præcesserant autem Romanorum Principum exempla; qui in Ecclesiis insignioribus electionum summam ad se revocaverunt. Quod probatur variis exemplis.

VII. Arcadius tamen Imperator solum consensum adhibuit in electione Joannis Chrysostomi Episcopi Constantinopolitani.

VIII. Aliquando autem eodem tempore fiebat electio à Principe & Ecclesia. Probatur duobus exemplis valde illustribus.

IX. Gallia exemplum Romane sedis secuta est in concedendo Regibus jure assentiendi electioni. Romanus Episcopus ordinari non poterat donec ejus electio à Principe confirmata fuisset.

X. Constantinus Pogonatus postea concessit ut absque mora post electionem fieret ordinatio Pontificis. Obnoxij tamen demceps fuerunt examini Exarchorum.

XI. Eo jure usi sunt Reges Francorum cum bona Episcoporum & populi gratia.

XII. Aliquando electum à populo respuebant.

XIII. Reges enim quandoque assensum illum vertebant in merum imperium, rescriptis videlicet suis episcopatus concedentes, invidis etiam interdum & repugnantibus populis. quod probatur variis exemplis. Id fieri demceps vetuit Concilium Parisiense tertium.

XIV. Sed hujus prohibitionis rationem non habuit Clotarius Rex, qui postea Emerium sedis Sannonensis præfecit.

XV. Postea se variè habuit negotium istud electionum; quæ aliquando cleri plebisque electione & decreto regio fiebat, interdum vero ex mero Principis imperio. Hanc labem rescicere conatum est Concilium Parisiense quintum, cujus constructio modificata est à Clotario Rege. Expenditur editum Clotarii.

XVI. Explicantur veteres formule electionum quæ fiebant in palatio cum decreto regio.

XVII. Ferre non poterant Episcopi Galliarum episcopatus in palatio dari Regis imperio, sibi cleri & populi electione. Quid ab eis decretum in synodis quidve receptum.

XVIII.

XVIIII. Occasione contentionum, electione palatina velut necessario remedio Reges utebantur ad Ecclesiam quietem, quod probatur variis exemplis. Libertas electionis concessa est Ecclesie Ambianensi anno sexcentesimo octuagesimo.

I. **N**UNC inspiciendum nobis restat quam rationem in electionibus secuti sint Galliarum Episcopi. Quod satis liquere puto ex superius adductis Pontificum testimoniis, quæ novam illam formam apud Gallias quoque ex eorum decretis viguisse ostendunt.

Enimvero ne in totum ab electionis negotio deciderent Episcopi, constituit Concilium Arelatense secundum canone LIV. anno quadringentesimo quinquagesimo secundo ut tres ab Episcopis nominentur, de quibus Clerici vel cives erga unum eligendi habeant potestatem. Sed isthæc sacrorum comitorum partitio huc usque incognita locum non habuit. Convantum Episcoporum juxta canonem Nicænum & Carthaginensem celebravit Patiens Lugdunensis: qui provincialium sacerdotum prævio partim, partim comitante collegio, accessit Cabillonum, ut municipio summus aliquis antistites ordinaretur; ubi ob illa quæ bonum publicum semper evertunt studia privata, quæ quidem triumviratus accendat competitorum, synodi presentiam necessariam judicavit. Quare consilio cum cœpiscopis prius clam communicato quam prodito, strepitusque despecto turbe furentis, --- stupentibus factiosis, erubescens malis, acclamantibus bonis, reclamantibus nullis, Joannem collegam sibi consecravere Episcopi anno quadringentesimo sepruagesimo, apud Sidonium libro quarto epistola ultima. Quare mirum non est cur in electione Simplicij Bituricensis Metropolitanus, quod provincialium collegarum deficeretur numero, Agræcium, qui caput erat Senoniæ, aliisque Episcopos ad eam ordinationem Sidonius invitat lib. VII. epistola quinta. Vnde patet ex recentiore forma non fuisse omnino abolitam veterem.

II. Ceterum Episcopi Gallicani formam illam novam ex præscripto Romanæ Ecclesiæ inductam sic susceperunt ut discrimen quoque admitterent inter electionem Metropolitanam & ceterorum Episcoporum. Recitanda sunt verba Concilij Aurelianensis tertij habiti anno DXXXVIII. can. III. quæ hujus rei plenam fidem faciunt: *Ipse Metropolitanus, à comprovincialibus Episcopis, sicut decreta sedis apostolica continent, cum consensu cleri vel civium eligatur: quia æquum est, sicut ipsa sedes apostolica dixit, ut qui præponendus est omnibus, ab omnibus eligatur. De comprovincialibus vero ordinandis cum consensu*

Tom. II.

Metropolitani, cleri & civium, juxta priorum canonum statuta, electio & voluntas requiratur. Eandem formam dederat pro Metropolitanam electionem Concilium Aurelianense secundum anno quingentesimo trigesimo tertio can. VII. Et eodem modo decreverat pro Episcoporum provincie electione Arvernense primum anno quingentesimo trigesimo quinto can. I. quod confirmatum fuit anno quingentesimo quadagesimo nono in Concilio Aurelianensi quinto can. II. in Concilio Parisiensi tertio anno quingentesimo quadagesimo seprimo can. VIII. Parisiensi quinto anno sexcentesimo decimo quinto can. I.

III. Hoc autem loco præcipue illud observandum est, quod maxime ad harum disertationum institutum pertinet, jus novum à canonibus Gallicanis collatum fuisse Regibus, nempe ut eorum voluntas, assensus, & approbatio requireretur ad electionem Episcopi. Quæ quidem indulgentia non omnino abhorrebat à veterum regularum sensu, si discrimen observaretur inter potentiam & præsidium. Veritum quippe per canonem XXXI. apostolicum ne quis per seculi potestates Ecclesiam obtineat, *ἄρχιεπίσκοπος δὲ καθολικῆς ἐκκλησίας*, ut loquitur Ioannes Scholasticus. Adversatur enim canoni ecclesiastico si quis Episcopus à palatio mittatur militibus stipatus ad cives invitos, ut notat Iulius primus apud Athanasium. Sed si cleri & plebis electio foveatur quoque Principis consentientis præsidio, rebellium & seditiosorum conatus compescuntur. Ex illa sententia profectum quod in mandato synodi Chalcedonensis, quo eis notam facit depositionem Dioscori, additur Episcopum Alexandriæ ordinandum nutu Principis: *Custodite res ecclesiasticas universas, tanquam qui reddituri estis rationem ei qui secundum Dei voluntatem & nutum piissimorum Imperatorum nostrorum Alexandriæ Ecclesiæ ordinandus est Episcopus, ἡγουμένου βασιλέως.* Etenim cum populi consensus, ordinis, & honoratorum necessarius esset ut Clericorum electio robur haberet, existimarunt Episcopi Gallicani Principi quoque simile jus concedi posse in universis quæ in regno fierent electionibus; quoniam Princeps erat populorum totius regni caput, quam rationem urget Ivo Carnotensis in quadam epistola.

IV. Illud quoque Episcoporum libertati in administratione Ecclesiæ profuturum putarunt, cum Regis consensu promorus expectare debeat faciliorem & proclivioram publicam tuitionem. Imò verò ipsius quoque electionis negotium, quod potentium patrocinia perturbabant, (ut docet Concilium Arvernense can. II. anno DXXXV.) libe-

DDD

rius futurum videbatur. Adde quòd ipsa quoque Regum munificentia in dandis Ecclesie agris, ut factum à Clodoveo testatur synodus Aurelianensis prima canone quinto, & concedendis immunitatibus, exigebat istam ab Episcopis grati animi significacionem.

Neque dissimulanda est potior, ut mihi videtur, ratio, tum apud Reges, ut illud beneficium per canonum interpretationem exposcerent, tum apud Episcopos, ut illud sponte largirentur. Adhibitis quippe in Regum consilia & regni cum reliquis proceribus administrationem Episcopis, juxta monitum quod Remigius Episcopus dederat Clodoveo Regi, æquum erat ut invito & repugnante Principe non assumerentur ad eam dignitatem aut incogniti aut suspecti, sed potius qui essent illi & vitæ meritis, prudentia, ac fide undecunque probati; præcipuè cum ex ministerio sibi commissò magnam in populos sibi subditos auctoritatem consequantur.

V. Aurelianensè Concilium quintum habitum anno quingentesimo quadragesimo nono hanc Regibus auctoritatem tribuit canone decimo, ut in eligendo Episcopo, post cleri ac populi decretum, eorum voluntas expectaretur: *Vt nulli episcopatum premiis aut comparatione liceat adipisci. Sed cum voluntate Regis, juxta electionem cleri ac plebis, sicut in antiquis canonibus tenetur scriptum, à Metropolitano, vel quem in vice sua præmiserit, cum provincialibus Pontifex consecratur.* Confirmatum hoc canone jus istud dici potest potius quam institutum; si fides adhibenda narrationi Fortunati Pictaviensis & Gregorij Turonensis, qui Reges Francorum hac potestate usos disertè testantur ante annum quingentesimum quadragesimum nonum. Ille quidem in vita sancti Medardi anno DXX. Peractis, inquit, non sine multo fletu Episcopi sui exequiis, Regis & optimatum assensu sanctissimum sacerdotem Medardum plebs omnis illa Veromandensis & omnes ejusdem provincie adjacentes Episcopum sibi unanimiter acclamabant consecrari. Gregorius verò in vita patrum cap. XVI. de Nicetio, ait à Rege Theodorico accersitum anno DXXVI. ut Trevericæ urbis Episcopus ordinaretur. Dato autem consensu populi, & decreto Regis, inquit, ad ordinandum adducebatur.

VI. Si quis inquirere velit penitius an ipsi Reges auctores fuerint hujusce consuetudinis, aut eam aliunde hauserint, dici potest Romanorum Principum exempla præcessisse: qui quidem non passim & in omnibus Ecclesiis, sed in Constantinopolitana præcipuè, aliisque insignioribus aliquando, ad vitandam

tumultuum occasionem, electionum summam ad se revocarunt. Quod autem sit aliquando, & ob causas speciales, trahi non debet in consequentiam, nec vim legis aut juris quæ sit obtinere. Eo consilio, varias in partes distractis Episcoporum studiis, Theodosius senior, ut tranquillitati Ecclesie Constantinopolitanæ consuleret, quam perturbaverant Gregorij & Maximi ordinationes, Nectarium elegit, ita tamen ut synodi Constantinopolitanæ & plebis consensus statim accederet; teste Sozomeno lib. VII. cap. VIII. & Socrate lib. V. cap. VII. Eandem ob causam *ὁ δὲ τῶν κεισοπεδιστῶν* (ut loquitur Socrates lib. VII. cap. XXI.) post Sisinnij obitum, Nestorium ex Antiochia à se accitum Theodosius secundus, malis licet auspiciis, ad sedem Constantinopolitanam evexit. Idem quoque Princeps, post obitum Maximiani Constantinopolitani, antequam corpus illius sepultura daretur, mandavit Episcopis presentibus ut Proclum constituerent; *Ἐθρονισαὶ τὸν Προκλὸν ἐπέστειλαν*, inquit Socrates lib. VII. cap. XXXIX. Sed facti hujus rationem subjungit, ne rursus de electione, ut nuper acciderat, seditiones excitatæ Ecclesiam illam concuterent: *ἵνα μὴ πάλιν αἰεὶ ὀπιλοῦντο ἑπισκοπίας ἕκαστοι ἢ, καὶ παραχρῆ τῇ ἐκκλησίᾳ κινήσονται.*

VII. Religiosus se gessit Arcadius Imperator: qui per Nectarij obitum vacanti Ecclesie Constantinopolitanæ cum clerus ac populus Ioannem Chrysostrum, licet ab ea extraneum, utpote Antiochiæ Presbyterum, præfici postularer, eorum desideriis consensit, teste Sozomeno: *Ἐπισημαμένη δὲ τὸ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς κληρῶν καὶ βασιλεὺς συνήκει, καὶ τῶν ἀξιωτάτων αὐτῶν πέποιθε.* Cum populus ac clerus hoc censerent, Imperator consensit, misique qui cum adducerent. Vbi est manifestum regij assensus exempli dati post electionem cleri ac populi.

VIII. Aliquando autem conjungebantur duo illi actus, & eodem tempore desiderium Principis & Ecclesie ad electionem agendam concurrebat. Cujus quidem consensionis mutæ duo supersunt exempla clarissima. Primi testimonium locuples habetur inter epistolas Hormisdæ Papæ; ad quem Epiphanius Constantinopolitanus scribit de electione sua anno quingentesimo vigesimo his verbis: *Post obitum Ioannis sedem sacerdotalem sanctæ Ecclesie catholice regie urbis Deus mihi conferre dignatus est, sententia & electione Christianissimi & justissimi Principis nostri Iustini & piissimæ Regina, quæ ei ad omne studium communicat divinum, sequentiūque eorum, his quibus bona est conversatio, & qui regis honoribus sunt sublimiores, simul & sacerdotum, & monachorum, & fidelissimæ plebis consensus accessit.*

Alterum exemplum suppeditat epistola

Remig. in epist. ad Clodoveum: Sacerdotibus tuis honorem debet deferre, & ad eorum consilia semper recurrere.

Vide supra lib. II. cap. 22.

Agapeti Papæ ad Hierosolymorum Episcopum, qui ait post depositionem Anthimi consecratum à se Menam in sede Constantinopolitana. Cui simul atque serenissimorum Imperatorum, inquit, præter ceteros electio favit, tanta omnis cleri ac populi consensio facta est, ut merito ab omnibus electus visus fuerit:

ἄπει καὶ ὡς τὸς λοιπὸς τῶν γαλινοτάτων βασιλέων ἐπέλασεν ἡ ἐπιλογή, ὅμως τοσαύτη ἔτε κλήρις παντὸς καὶ ἔθιμος συνέουσι προσεγγέτο, ὥστε παρ' ἐχθρῶν ὁπιλεγῆναι πισθόεσθαι.

IX. Sed nihil est quod Gallicanorum Episcoporum animos ad faciendam Regibus auctoritatem de expectando in electionibus eorum assensu vehementius inclinare potuerit quam Romanæ Ecclesiæ exemplum. Pulsis enim per Narsetem ex Italia Gotthis, cum Roma vetus iterum Imperio adjuncta fuisset temporibus Vigilij, ejusque, ut putatur, conniventia, constitutum fuit à Iustiniano, qui exemplum in eo sequebatur Theodorici Italiæ Regis, ut electus à clero non antè ab Episcopis ordinari posset quam ejus electio ab Imperatore Constantinopolitano confirmata fuisset, ut docet Onuphrius Panuinius. Vnde postea Gregorius magnus, ut se onere regendæ Ecclesiæ liberaret, scripta epistola ab Imperatore Mauricio petivit ne electioni assentiretur. quod observavit ante Ioannem Diaconum & Aimoinum Gregorius Turonensis: *Scripterat Mauricio Imperatori, conjurans ne unquam consensum præstaret populis. Mox: Data præceptione ipsum jussit institui.*

X. Constantinus quidem Pogonatus, post Concilium sextum, indulgit petitionibus Ioannis Episcopi Portuensis ut libera esset Ecclesia Romana à solutione quantitatis quæ solvenda erat pro confirmatione Pontificis Romani; sed confirmationis necessitas tunc non est sublata. Quin potius additum fuit illi divali jussioni, teste Anastasio, quod non debeat ordinari qui electus fuerit, nisi prius decretum generale introducatur in regiam urbem, secundum antiquam consuetudinem; & cum eorum conscientia & jussione debeat ordinatio provenire. Idem Princeps postea concessit, Benedicto secundo petente, ut absque mora post electionem fieret ordinatio Pontificis. Quod locum habuit in electione Ioannis quinti. Sed successoris Cononis electio missa fuit ad Theodorum Exarchum, ut mos est, inquit Anastasius. Vnde inferri potest liberatos fuisse Romanos ab onere mittendi decreti Constantinopolim, sed obnoxios fuisse Exarchorum examini, donec ipsi tandem Exarchi defecere.

XI. Sanè Reges Francorum jure illo usi sunt cum bona Episcoporum & populi gratia. Editus fuerat Aurelianensis ille canon anno quingentesimo quadragesimo nono. Anno sequenti Nicetius pleno Regis & populi suffragio Episcopus Lugdunensis ordinatus est, ut loquitur Gregorius Turonensis in vita patrum capite octavo. Quam verò rationem sequerentur in eliciendo Regis consensu docet formula septima apud Marculfum. Fiebat decretum electionis à clero & à populo, eligentium manibus subscriptum, quod per legatos mittebatur ad Regem à corpore civitatis, quod à Marculfo *commune* vocatur, ut apud Iurifconsultos τὸ κοινόν. Adjungebant libellum supplicem, cujus verba concepta referuntur in formula: *Ne destituta sint oves decedente pastore, in loco ejusdem suppliciter postulamus ut instituere dignemini illustrem virum illum.* Decretum illud, consensus civium vocabatur, cujus plerunque rationem habebant Principes, ut patet ex Gregorio Turonensi lib. 111. cap. 11. de Quintiano à Gotthis ejecto à civitate Ruthena, dein ab Arvernens electo anno DXXXVI. quem jussit Rex Theodoricus inibi constitui. Ait idem auctor lib. IV. cap. XV. *Turonici audientes regressum fuisse Regem Clotarium de cede Saxonum, facto consensu in Euphronium Presbyterum, ad eum pergunt. Mox: Et data præceptione Euphronius ordinatur Episcopus.* Hujus Præcepti formula habetur apud Sirmondum in appendice tomi secundi Conciliorum; ubi hæc sunt verba: *Cum consilio & voluntate Pontificum præcedentiumque nostrorum, juxta voluntatem & consensum cleri & plebium ipsius civitatis, in supradicta urbe pontificalem in Dei nomine vobis commissus dignitatem.*

XII. Sed aliquando electum à populo Principes respuebant, ut patet ex Gregorio Turonensi lib. V. 111. cap. XXIII. de Valdone qui Episcopatum Burdegalensem petebat: *Cum muneribus & consensu civium ad Regem properat; sed nihil obtinuit. Tunc Rex data præceptione jussit Gundegistum Santonicum Comitem, cognomento Dodonem, Episcopum ordinari. gestumque est ita.*

XIII. Quare cum pro innata rerum humanarum conditione supremæ auctoritatis arbitrium suis limitibus difficillimè contineri possit, Reges aliquando assensum vertebant in merum imperium, & sublata à clero & à populo electionum libertate, scriptis suis episcopatus concedebant, etiam invitatis & repugnantibus populis, adversus decreta sedis apostolicæ. Si gratum & acceptum clero & plebi designarent, ut fecerat de Mena Iustinianus, inversus quidem erat

A. J. 1. Concilij C. P. sub Mena.

Vide Baluzij Notus ad Agobard. pag. 121.

Ion. Diac. lib. 1. cap. 19. & 40. Aimoinus lib. 1. c. 74. Gregor. Tur. lib. 10. cap. 1.

canonicus ordo, sed non everfus. Quare nullus desiderio Principis refragabatur. Ejus ordinis exemplum insigne apud Gregorium Turonensem lib. v. i. cap. xxxix. de Sulpitio, quem reliquis competitoribus Rex Guntramnus prætulit: *Sulpitius in ipsa urbe Biturigum ad sacerdotium Guntramno Rege favente præligitur. Nam cum multi munera offerrent, hæc Rex episcopatum querentibus respondisse fertur: Non est principatus nostri consuetudo sacerdotium vendicare sub pretio, sed nec vestrum cum premiis comparare; ne & nos turpis lucri infamia notemur, & vos mago Simoni comparemini. Sed juxta Dei præsentiam Sulpitius vobis erit Episcopus.* Ex eodem auctore didicimus Ruthenum episcopatum vacantem obitu Dalmatij, (qui Regem tabulis testamenti adjurabat ne personam ab ea Ecclesia extraneam præficeret) cum multi eum sibi conferri peterent, Theodosio Archidiacono illius Ecclesiæ à Rege donatum, post relectum Dalmatij testamentum in præsentia Childeberti Regis ac procerum ejus. Quando Turonicæ urbis cives ad Catonem Presbyterum Ecclesiæ Arvernæ accesserunt ut ejus consensum poscerent pro Turonensi episcopatu, ille tumido animo hanc gratiam respuit. Cui cives dixerunt: *Non enim te nostra voluntate expetivimus, sed Regis præceptione.* Quare cum postea à Turonicis peteretur Euphronius, respondit Rex: *Præceperam ut Cato Presbyter illic ordinaretur. Et cur est spreta jussio nostra? Responderunt ei: Petivimus eum, sed noluit venire.*

Gregor. Tur. lib. 5.
c. 47.

Idem lib. 4. c. 11.

Idem. cap. 15.

Enimvero intra modum illum Principes, petitorum molestiis oppressi, sese non continebant; sed à se solis electum ab aliis ordinari præcipiebant quam à Metropolitano proprio & à provinciæ Episcopis, quod erat canonibus Nicænis & Romanorum Pontificum decretis & canonibus Gallicanis omnino contrarium. Quod acciderat in Cautino jussu Regis Theodebaldi ad Arvernæ civitatis episcopatum electo, & à convocatis sacerdotibus apud Metensem civitatem ordinato; ut testis est Gregorius Turonensis lib. iv. cap. vii. Ideo Concilium Parisiense tertium anno DLVII. can. viii. cavet ut libera relinqueretur electio, nec Principis imperio violaretur; vetitis etiam provincialibus Episcopis ne per regiam ordinationem electum, & ab aliis ordinatum, admitterent. *Nullus, inquit, civibus invito ordinetur Episcopus, nisi quem populi & Clericorum electio plenissima quaesierit voluntate; non Principis imperio, neque per quamlibet conditionem, contra metropolis voluntatem vel Episcoporum provincialium ingeratur. Quod si per ordinationem regiam honoris istius culmen per-*

vadere aliquis nimia temeritate præsumpserit, à compvincialibus loci ipsius Episcopus recipi nullatenus mereatur quem indebitè ordinatum agnoscat. De antea actis autem ordinationibus Metropolitanus jubetur decernere cum Episcopis provincialibus, juxta antiqua statuta canonum.

XIV. Attamen hujus constitutionis rationem non habuit Rex Clotarius, qui Emerium Ecclesiæ Santicæ præfecit; cavique decreto suo ut abique Metropolitano consilio benediceretur, qui non erat præfens, scilicet in committatu, teste Gregorio Turonensi lib. iv. cap. xxvi. qui hæc addit. *Apud urbem Santicam Leontius Burdegalensis, congregatis provinciæ suæ Episcopis, Emerium ab episcopatu depulit, asserens non canonicè fuisse hoc honore donatum.* Ceterum Episcopi Heraclium Presbyterum Burdegalensem elegere, consensumque suum ad Regem direxerunt, ut ejus iudicio probaretur. Nitebatur Leontius auctoritate Concilij Parisiensis, quod ordinationum adversus canones actarum discussionem & judicium synodo provinciæ commiserat. Verum Rex Charibertus injuriam sibi fieri causatus, quod se inconsulto Episcopum à patre suo Clotario delectum & admissum expulisset, Emerium sedi suæ restituit. & ab Episcopis multam exegit anno circiter quingentesimo sexagesimo tertio.

XV. Postea variè se habuit negotium istud electionum; quæ, præmissa cleri & populi electione, & decreto regio subsecuto, fiebant; ut docent promotiones circiter annum sexcentesimo factæ Bertharj ad Ecclesiam Carnotensem, Gaugerici ad Cameracensem, Licinij ad Andegavensem, & Lupi ad Senonensem; ut patet ex auctoribus qui vitas illorum scripsere. Quandoque verò electiones fiebant ex mero Principis imperio. Hanc labem canonum reficere conabatur Concilium Parisiense quintum habitum anno DCXV. die xv. Kal. Novembris. Quippe canone primo aliquid ex antiquo jure repetivit, ut pondus aliquod adderet electionibus; quas fieri constituit à Metropolitano, cum consensu cleri atque civium, & ab eodem ordinationem fieri cum Episcopis provinciæ; vetatque ne quis per potestatem subrepat. Eadem illa die Rex Clotarius condidit edictum generale, habito Pontificum & optimatum consilio qui huic synodo intererant, pro confirmatione canonum: *Quicumque hanc deliberationem, quam cum Pontificibus vel tam magnis viris optimatibus aut fidelibus nostris in synodali Concilio instituimus, temerare præsumpserit &c.*

Itaque refert magnopere ut sciatur quid

de primo illo canone constituerit. Ac primò quidem Metropolitanò ac provincialibus ordinationem reliquit; secundò, clero ac populo electionem; tertio, Principi approbationem electi. Quæ quidem juxta canonis Aurelianensis præscriptum rectè decrevit; nec interim probavit jus illud ex veterum, quod Metropolitanò electionem tribuebat cum consensu cleri ac populi. Sed quod ultimum adjecit, canonice libertati ut detrahebat, ita majestatis regie dignitatem augebat permaximè. Quippe regiam electionem, quæ sola consuetudine nitebatur, jure constituto munivit ex Pontificum & procerum assensu. Quare cum Episcopi duplicem personam sustinerent, soli in synodis canones vetustos sequi se profitebantur, eosque renovabant; sed in Principis Consistorio *ὀνομαζίας*, sive per dispensationem, regie voluntati non reluctabantur, in iis scilicet quæ fidei contraria non essent, licet adversa exactæ canonum observationi reperirentur, quamvis interim Reges officij sui admonerent, ne jus derelictum videretur, exemplo Gregorij magni, qui similem regulam sequebatur in variis negotiis, ut ejus epistolæ docent. Hæc sunt edicti verba: *Definitionis nostra est, ut canonum statuta in omnibus conserventur, & quod per tempora ex hoc prætermisum est, vel dehinc perpetualiter observetur. Ita ut Episcopo decedente, in loco ipsius, qui à Metropolitanò ordinari debet cum provincialibus, à clero & populo eligatur; & si persona condigna fuerit, per ordinationem Principis ordinetur. Vel certe si de palatio eligatur, per meritum personæ & doctrinæ ordinetur.* Clausulæ ultimæ sententia hæc est, ab electione cleri & populi excipere viros eximios, qui in palatinis obsequiis, lateri Principis adherentes, hanc gratiam promeriti essent, ut ex Lupo Ferrariensi & aliis testimoniis inferius probabimus. Quamvis intra hos limites non continuerit sese regia potestas.

XVI. Qua verò ratione fieri solerent electiones in palatio, seu decreta regia, docent Præceptum de episcopatu & Indiculus apud Marculfum formula quinta & sexta. Ecclesia quippe vacante, qui præficiendus est Episcopus, non solius Regis arbitrio designatur, sed eligitur in palatio ab Episcopis & proceribus qui lateri Principis adfident, ac si cleri & populi vices in se suscepissent. Decretum verò Principis ad Metropolitanum dirigitur, ut eum unà cum Episcopis provincie ordinet; prævio scilicet examine canonico. Hoc ultimum conservat ordinem canonum in articulo necessario consecrationis. Electio verò, quæ tunc nullum

jus electo acquirebat, supplebatur per Episcopos & proceres palatinos; decretumque regium erat vice nominationis hodiernæ, ad proprium Metropolitanum directum.

Subjiciemus verba formulæ sextæ, quæ brevior est quinta: *Domino sancto, sedis apostolice dignitate colendo in Christo patri illi Episcopo ille Rex. Credimus jam ad vestram reverentiam pervenisse sanctæ recordationis urbis illius antistitem evocatione divina de præsentis seculi luce migrasse. De cujus successore, sollicitudine integra, cum Pontificibus vel primatibus populi nostri pertractantes, decrevimus illustri viro illi, aut venerabili viro illi, ad præfatam urbem pontificalem regulariter Christo auspice committere dignitatem. Et ideo salutatorium jura digno debita honore solventes, petimus ut cum ad vos pervenerit, ipsum, ut ordo postulat, benedici vestra sanctitas non moretur, & junctis vobis cum vestris provincialibus, ipsum in superscripta urbe consecrare Christo auspice debeatis. Agat ergo almitas vestra ut & nostræ voluntatem devotionis incunctanter debeatis implere, & tam vos quam ipse pro stabilitate regni nostri jugi invigilatione plenius exoretis.* Ex hujus formulæ verbis addiscimus quam Reges adhibebant observantiam erga Episcopos in rescriptis suis, de qua nudiustertius disputatum fuit, quique esset in regio Consistorio confessus ordo inter Episcopos & proceres, ut loquitur formula quinta, sive primates populi nostri, ut loquitur sexta. Demum ostenditur persuasisse sibi palatinos regiam illam designationem fieri regulariter, id est, juxta regulas canonicas; quoniam electio fiebat in palatio ab Episcopis & à primatibus populi, & de persona quæ per canones promoveri poterat.

Sed illud perpetuum non fuit ut in palatio prima fieret electio. Sæpe cleri & populi desideria expectata sunt, quæ assensu regio perficiebantur. Sic Austregisilus obtinuit anno D C X X I. Ecclesiam Bituricensis, omnium unanimi consensu, Rege quoque annuente, teste auctore vitæ illius. Eadem ratione Arnulfus episcopatum Metensem adeptus est anno sexcentesimo vigesimo tertio. Sic Audomarus à Dagoberto Rege & ab omni populo electus est ad Tarvanensem Ecclesiam. Et populi voto, ac Regis consensu, Sulpitius consecutus est Ecclesiam Bituricensis circiter annum sexcentimum trigessimum.

XVII. Attamen quoniam in palatio quoque, spreta cleri & populi electione, episcopatus decernebantur Regis imperio, Remense Concilium habitum anno DCXXX. duo sancivit. Alterum, ut capitula canonum Parisiensis superioris synodi, quam generalem vocat, custodiantur. Alterum, ut Clo-

tarij Regis edictum dominicum observetur. Sed statim addunt in ultimo canone ut electiones Episcoporum fiant universali totius populi voto & provincialium assensu, & ut indigenæ loci eligantur. Scilicet, ut antea dicebamus, testantur de servandis canonibus; ut ne illis nocere posset aliquando quod ex jure sibi reservato Reges electiones quandoque agebant in palatio. Eadem mente Concilium Cabilonenſe habitum anno DCL. decrevit canone decimo à provincialibus, clero, & civibus suis electionem Episcopofaciendam. Ut antiquissima illa forma ſynodi Nicænæ exactè restitueretur, non ſoli Metropolitanò, ut constitutum in ſynodo Parisiensi, sed etiam provincialibus Episcopis cum clero & populo electionem tribuit, ut fecerat Remense Concilium. Sanè Conciliorum repetita sollicitudo non fuit omnino inutilis. Conjunctis enim cleri & populi studiis cum Regis desiderio, digni sacerdotio viri eligebantur. Sic in Modoaldo Treverensi Ecclesiæ præficiendo Rex & Dux ille æquissimus Pipinus, aliisque optimates, clerus & populus concurrisse dicuntur in Modoaldi vita. Eligium Noviomensis Ecclesiæ & Audoënum Rotomagensis eodem electionis genere acceperunt anno sexcentesimo quadragesimo sexto. De Audoëno hæc verba usurpat auctor illius vitæ: *illum enim solum ea sede dignum tam Rex quam proceres itæmque clerus & populus testabantur.* Nec omittendus insignis locus qui legitur in vita Theodardi: in quo, juxta Cabilonenſis Concilij decretum, Episcoporum provincialium electio cum Regis electione conjungitur, non omisso cleri & populi consensu: *Pari consensu Ecclesiæ & palatij, & unanimi applausu cleri & populi, Theodardus electus, & à Cuniberto Episcopo in Episcopum consecratus, præsedit Ecclesiæ Trajectensi,* scilicet anno sexcentesimo quinquagesimo quarto. De Farone in episcopatum Meldensem promovendo circiter annum DCLX. hæc habentur in ejus vita: *A viris religiosissimis hujus provincie missa est suggestio de eo ad Regem Clotarium, ut suo assensu præberet constituendum Pontificem in populo. Qui gratulatione digna ex hoc valde placidus, non solum consensioni animum inclinavit, sed etiam fieri sine scrupulostate ulla adjudicavit.* Consensum scilicet civium Præcepto dato firmavit.

XVIII. Quandoque verò contentionum subortarum occasione Reges, necessario veluti remedio, ad Ecclesiæ quietem electione sua palatina utebantur. Quod probatur disertè ex auctore antiquo vitæ Leodegarij. *Incubuit, inquit, causa necessitatis ut*

in Augustodunensi urbe Leodegarium ordinare deberent Episcopum. Siquidem nuper inter duos contentio de eodem episcopatu exorta fuerat, & usque ad sanguinis effusionem certatum. Cùmque unus ibidem occubisset in morte, & alter pro perpetrato scelere datus fuisset in exilij trusionem, tunc Bathildis Regina, que cum Clotario filio Francorum regebat palatium, divino, ut credimus, inspirata consilio, ad memoratam urbem hunc direxit virum, ut ibidem esset Episcopus. Circa idem tempus, id est, anno sexcentesimo sexagesimo quarto, optimates & rectores palatij consilium dederunt Childerico Regi ut Landebertum præficeret Ecclesiæ Trajectensi: cui Regis imperio plebs omnis consensit, inquit auctor vitæ. Id tamen non impediēbat quin alibi eodem anno libera electio, ab Episcopis & populis facta, locum haberet ante Regis assensum, ut patet ex auctore vitæ Amati: Senecio Nononensium Episcopo è vita substracto, ab Episcopis & populis sanctus Amatus eligitur. Præfectus urbis Arvernæ fit Episcopus decreto Regis populi petitionibus annuente anno sexcentesimo septuagesimo. Defuncto Audoëno anno sexcentesimo septuagesimo sexto, cuncti Rothomagensis urbis cives missa petitione ad Theodoricum Regem, cum ejus permissu & auctoritate beatum Ansbertum sibi elegerunt consecrari antistitem. Mox: Tunc eligentibus civibus præfate urbis metropoleos, cum unanimi voto sanctorum Sacerdotum, Regis, & Principum, eligitur, trahitur, atque in palatio à sancto Lamberto Episcopo sedis Lugdunensis aliisque sanctis Præsulibus, qui ad hoc placitum convenierant, in Pontificem consecratur Ecclesiæ Rothomagensis. Hæc omnia gesta sunt juxta præscriptum Concilij Aurelianensis. Sed Lamberti illius Lugdunensis electio facta fuerat paucis annis antea juxta edictum Clotarij Regis, ut colligitur ex eodem auctore vitæ Ansberti: Defuncto sancto Genesio ejusdem urbis Lugdunensis Præsule, illico pius Rex Theodoricus & inclytus Princeps Pippinus cum proceribus palatij salubre agentes consilium, divina utique providente jussione, in præfata urbe cum unanimi ejusdem regionis populi voto Lansbertum constituerunt antistitem.

Rursus libertas electionis conceditur anno DCLXXX. Ecclesiæ Ambianensi. Audiens, inquit auctor vitæ Salvij, Theodoricus Rex Francorum sanctum Honoratum migrasse Episcopum à seculo, legatos suos direxit ad urbem Ambianicam, sanctum scilicet Antgarium Noviomensis Ecclesiæ Pontificem, ei intinans ut urbani dignum Deo sibi que salutiferum eligerent Episcopum.

CAPVT X.

Synopsis.

I. In Hispaniis quoque Regis assensus adhibebatur in electionibus Episcoporum jam inde à temporibus Recaredi Regis. Duorum aut trium designatio fiebat, ex constitutione Concilij Barcinonensis in Hispania Tarraconensi. Quod petium ex suspicacibus gentis illius animis.

II. Synodus Toletana quarta canonicum electionum ordinem discrete restituit. Sed non exclusit aperte interventionem regiam. Quod probatur variis argumentis ex illa antiquitate.

III. Illum usum apud Hispanos ex Gallia propagatum fuisse vero simile est.

IV. Reges Hispani indulgentiam Concilij verterunt in merum imperium, & plenum jus electionum statim ad se traxerunt. Probatnr ex canone sexto Concilij duodecimi Toletani, qui explicatur.

V. Garfias Loaisa notatus, qui sensum istius canonis in diversum trahit. Hallucinationis hujus viri origo indicatur.

ADDITIO.] Duodecimo seculo illud tantum invaluerat in Hispania ceteri ut electio Episcopi celebrari non possit absque consilio & assensu Regis. Sed id quoque sustulit Petrus primus Rex Aragonum. Jusse tamen ut postquam electio facta fuerit, electus Regi presentetur in signum regie fidelitatis. Quod ab Innocentio tertio confirmatum est.

I. ANTEQUAM ad ulteriora progrediamur, non alienum erit ab instituto de consuetudine quæ invaluerat in Hispaniis post receptam à Recaredo Rege catholicam fidem paucis differere. Eam nobis insinuat canon tertius Concilij habiti anno Recaredi XIV. & Christi DCCIX. ab Episcopis Tarraconensis provincie, in urbe Barcinonensi, in Ecclesia sanctæ Crucis: quæ quidem ab usu Regum nostrorum non abhorrebat. Permittebatur scilicet, juxta canones, electio libera clero & plebi, & judicium integrum Metropolitanò & coepiscopis. Attamen regius quoque assensus intercedebat, qui designatur in canone illo per sacra regalia, id est, sacras literas regias; quarum rationem haberi prohibet si laicos, omisso tempore à canonibus præstituto, ad episcopatum statim proveli mandent; etiam si consensu cleri ac plebis & Pontificum electio assensioque accesserit. Quod in eo canone subjungitur de duorum aut trium designatione, quos consensus cleri & plebis elegerit, non est petium ex lege Iustiniani, qua Hispani non tenebantur, sed ex prudentia Episcoporum ingenio provincialium accommodata, quæ trium eligendorum formam desiderabat. Ex Leonis primi præscripto à Metropolitanò is aliis preferendus erat qui majoribus juva-

retur meritis & studiis. Sed huic Concilio placuit ut negotium forti committeretur, quod tantum ad provinciam Tarraconensem pertinet. Ita tamen ut duobus aut tribus, quos aut consensus cleri & plebis elegerit, Metropolitanò judicio ejusque coepiscopis presentatis, quem fors, præcunte Episcoporum jejuniò, Christo Domino terminante monstraverit, benedictio consecrationis accumulet. Ea est provincia illius indoles, etiamnum hodie, ut suspecta habeant hominum judicia; ideòque magistratum municipalium electiones non ordinis aut plebis judicio, sed forti committere solent. Quod institutum quoque fuit ad tollendas, quæ ex repulsa oriri solebant, graves inimicitias apud homines injuriarum impatientes.

II. Ceterum synodus Toletana quarta à Sifenando Rege ex omnibus Hispaniarum provinciis congregata anno DCXXXIII. disertis verbis canonicum ordinem in Episcoporum electionibus restituit can. XIX. Sed nec ille deinceps sacerdos erit quem nec clerus nec populus proprie civitatis elegerit, vel auctoritas Metropolitanò vel comprovincialium Sacerdotum assensu exquisivit. Quibus verbis non excluditur aperte regie voluntatis interventio; per quam præficiantur sedibus episcopalibus illi quos auctoritate sua Rex foveret, ut patet ex Braulionis Cæsaraugustani epistola ad Isidorum Hispalensem, quæ eum rogat ut suggerat Regi quatenus Metropolitanæ Tarraconensi Ecclesiæ illum præficiat cujus doctrine sanctitas ceteris sit vite forma. Isidorus respondet, Regi manere incertum ubi certius convectat animum. Quæ testimonia citat Loaisa in Notis ad Concilium Toletanum duodecimum. Quibus addi potest illustris locus Iuliani Toletani in expeditione Vvambæ Regis. Loquens enim de Ranimiro contra jus in episcopatum Ne-mausensem evecto ait: In ejus electione nullus ordo attenditur, nulla Principis vel Metropolitanò definitio præstolatur.

III. Illum usum apud Hispanos ex Gallia propagatum credere par est. Quippe cum Hispanicæ Ecclesiæ illa tempestate uterentur codice canonum qui, præter veteres, continebat etiam Gallicanos, (ut patet ex antiqua collectione quam propediem in lucem daturi sumus cum aliis veteribus collectionibus tum Græcis tum Latinis) faciles fuerunt Hispani in admittendo assensu regio, qui decretus erat in Concilio Aurelianensi.

IV. Sed statim Concilij indulgentiam verterunt in merum imperium, & ad se jus electionum plenum Reges Hispaniarum traxerunt. Quod discimus ex canone sexto

Concilij Toletani duodecimi habiti anno primo Ervigij Regis, id est, anno sexcentesimo octuagesimo primo, quo canone confirmatur usus ille electionum à Regibus usurpatus; non autem de novo instituitur, ut quidam sibi persuaserunt. Illud unum novum decernitur, quod dignitatem Episcopi Toletani augebat, & faciliorem præstabat regis electionis executionem, scilicet ut electus à Rege, iudicioque Toletani Episcopi probatus, ab eo ordinaretur, ea lege, ut intra trium mensium spatium à die ordinationis suæ Metropolitanano suo se consecratus sisteret, ab eoque monita pro regenda diocesi opportuna susciperet. Is autem ordo antea servabatur ut Rex non prius successorem deligeret quam de obitu decessoris certior factus esset & consultus de persona præficiendi; consultus scilicet à clero & plebe, & à Metropolitanano & coëpiscopis, qui consensionem suam mittentes, regium decretum pro electo suis suffragiis, aut pro alio ex Regis arbitrio, expectabant. Hæc omnia, quæ non poterant brevi temporis spatio expediri, molestiam creabant Episcopis provincialibus, quorum vota vel admittere vel spernere penes Regem erat; ideoque ferè inutilis erat eorum æquè ac cleri plebisque consensio. Regis dignitas & potestas erat in suspenso. Ecclesiarum interim vacatio contra canones protrahabatur. Ideo maluerunt Episcopi omnia permittere Regis electioni & iudicio Toletani Episcopi. Hic est sensus Concilij, cujus verba retulit Gratianus dist. LXXIII. *Dum longè laicæque diffuso tractu terrarum, commœtantium impeditur celeritas nuntiorum, quò non queat Regis auditibus decedentis Præsulis transitus innotesci, aut de successore morientis Episcopi libera Principis electio præsolari, nascitur semper & nostro ordini de relatione talium difficultas, & regia potestati, dum consultum nostrum pro subrogandis Pontificibus sustinet, injuriosa necessitas. Fatentur Episcopi liberam fuisse Principis electionem ante hunc canonem, sed suspensam donec consultatio seu relatio missa fuisset è provincia à Metropolitanano & Episcopis.*

Vide Baluzij præfationem ad appendixem libri Marca de Primatibus.

V. Fallitur vir eruditus Garfias Loaisa in Notis ad hunc canonem, in eo quòd existimat Regem ante Concilium Toletanum electionem suam ad Concilium generale Hispaniæ retulisse, Concilium autem inquisivisse an nominatus dignus esset eo munere, & postea nominatum confirmasse. Hallucinationis occasio sumpta ex Concilio Toletano XVI. quod laudat: in quo agitur de Felice Spalensi Episcopo, quem Egica ad Toletanum episcopatum elegerat, eique

eius Ecclesiæ curam interim commiserat, reservans eam translationem decreto Concilij generalis firmandam. Quare Concilium cum consensu cleri ac populi Toletani Felicem de Spalensi sede in Toletanam se canonicè transducere declarat canone duodecimo. Translatio non poterat juxta duodecim decerni à Rege, sed à synodo generali: cuius auctoritati eam Egica rectè permisit, & præterea translationem Bracarenfis ad Hispanensem sedem, & Portucalensis ad Bracarensem, quas Concilium hoc eodem canone decernit. Quod non debuit trahi in consequentiam pro electionibus omnibus. Id autem ex alio capite perspicere poterat Loaisa, quòd temporibus Concilij duodecimi immutata electionum forma, omnia ad merum Regis arbitrium relata erant. Quomodo ergo poterat usum antiquiorem illo Concilio duodecimo interpretari ex usu Concilij decimi sexti anno sexcentesimo nonagesimo tertio habiti, quod erat posterius duodecimo annis tredecim.

ADDITIO

STEPHANI BALUZII

AT pia posteritas multum remisit de hac severitate. Quippe duodecimo seculo illud tantum in Hispania Tarraconensi invaluerat, ut post Episcopi obitum alius eligi non posset absque consilio & assensu Regis. Parum id conducere ecclesiasticæ libertati censuit Petrus Rex Aragonum. Itaque post peractam Romæ coronationem suam ab Innocentio III. anno MCCXI. æterna lege sancivit ut deinceps libera esset Episcoporum electio, assensu regis minime requisito, id est, inexpectata etiam eligendi licentia, nam antea id quoque obtinebat. Ne tamen prorsus abjiceret jus illud regium, edicit ut postquam electio facta fuerit, electus Regi præsentetur in signum regis fidelitatis. Quod adeo gratum fuit Innocentio Pontifici ut hoc Petri Regis edictum confirmaverit literis datis ad Episcopos in regno Aragonensi constitutos, quæ extant in archivo monasterij Rippullensis in diocesi Aulonensi & in regesto ejusdem Innocentij, cujus mihi copiam fecit vir illustrissimus Franciscus Bosquetus Episcopus Monspelienfis. Sic ergo habent.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei, venerabilibus fratribus Archiepiscopis & Episcopis & aliis Ecclesiarum Prelatis & universis Clericis in regno Aragonensis constitutis salutem & apostolicam benedictionem.

Solei annuere sedes apostolica piis votis, & honestis petentium desideriis favorem benivolam imperari. In literis siquidem carissimi in Christo filij nostri Petri illustris Regis Aragonum sic de verbo ad verbum perspicimus contineri. PETRVS Dei gratia Rex Aragonum, Comes Barchinonensis, & dominus Montispessulani venerabilibus in Christo Terrachonenfi Archiepiscopo, & universis Episcopis, Abbatibus, ceterisque Ecclesiarum Prelatis, &

corum

eorum conventibus in regno & dominio nostro constitutis, æternam in Domino salutem. Regi Regum, per quem Reges regnant, reverentiam debitam exhibentes, & sponsæ ejus, sanctæ videlicet Ecclesiæ, integram libertatem conservare volentes, pessimam consuetudinem à nobis hæcenus observatam, qua electionem Prælatorum sine nostro consilio & assensu procedere non permittebamus, amore Dei & sanctæ Ecclesiæ, & pro remedio animæ nostræ & parentum nostrorum, relaxamus; vobisque & universis successoribus vestris & conventibus in omni jurisdictione nostra constitutis liberam eligendi facultatem per nos & per omnes successores nostros, assensu regio minime requisito, in perpetuum indulgemus. Hoc solum nobis & successoribus nostris reservantes, ut liberè & canonicè electus, in signum regis fidelitatis nobis & successoribus nostris debeat præsentari. *N O S* igitur devotionem regiam in Domino commendantes, & approbantes in hac parte statum ipsius, illud auctoritate apostolica confirmamus, & presentis scripti patrocinio communitus. Nulli ergo omnino hominum liceat hæc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Corneti III. Kal. Novembris, pontificatus nostri anno decimo.

Post Innocentij tamen pontificatum, Ferdinandus Rex Castellæ contendebat Episcopos eligi non posse absque assensu regio; ut colligitur ex epistola Honorij III. ad Episcopum Burgensem, quæ extat in quinta collectione Decretalium, Titulo de restitutione spoliatorum.

CAPVT XI.
Synopsis.

I. Carolus Martellus episcopatus pro arbitrio dabat. Lux tamen quadam electionis affulsit per illas tempestates.

II. Tum laici fruebantur episcopatibus, ob summam vivendi licentiam. Qua de re Zachariam Pontificem graviter monuit Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus. Præcipua verò mali labe sunt Ecclesiæ Remensis, qua per multos annos sine Episcopo fuit.

III. Sub Carlomanno, Martelli filio, instituti Episcopi Principis arbitrio, cum consilio Episcoporum & procerum. Qua de re Francis gratulatur Papa Zacharias in epistola ad eos data.

IV. Idem prorsus actum est à Pippino, Carlomanni fratre, in parte regni qua imperio ejus suberat. qua de re ad Zachariam retulit. Is verò letabundus, ejus alla laudavit.

V. Lupus Ferrariensis dicere videtur Pippinum ita egisse ex privilegio sibi indulto à Zacharia. Sed verba ejus intelligenda sunt de ratificatione Zacharia, non autem de mandato aliquo antecedenti. Bonifacius Moguntinus agnoscebat Principum in hoc electionum negotio auctoritatem.

VI. Pippinus, post adeptum regnum, eundem ordinem tenuit in constituendis Episcopis.

I. **I**NEUNTE autem seculo octavo, cum Dux Francorum Carolus cognovisset

mento Martellus omnia bona ecclesiastica invasisset, episcopatus quoque pro arbitrio tradebat. Attamen inter densas illas tenebras electionis lux quædam affulsit in Aurelianensi civitate anno DCXXVI. quando Eucherius illi Ecclesiæ præfectus est. *Quippe omnis ejus loci plebs congregata, inquit auctor vitæ ejus, ad Carolum inclivum Francorum Principem legatos cum muneribus & humili prece mittit, pro Eucherio scilicet. Ille disponente Domino ratum habuit quod ab eo humiliter poscebant.*

II. Piget sequentis temporis turpitudinem patefacere, quando nulla in Episcopis dignitas, nulla in Ecclesiis disciplina, sed in rerum civilium perturbatione, ecclesiastici quoque ordinis sola vigeat deploranda confusio; adeo ut laici episcopatibus fruerentur. Qua de re Zachariam Papam monuit Bonifacius his verbis anno septingentesimo quadragesimo secundo. *Franci, ut seniores dicunt, plusquam per tempus octoginta annorum synodum non fecerunt, nec Archiepiscopum habuerunt, nec Ecclesiæ canonica jura alicubi fundabant vel renovabant. Modo autem maxima ex parte per civitates episcopales sedes tradite sunt laicis ad possidendam, vel adulteratis Clericis, scortatoribus, & publicanis seculariter ad persfruendum. Hæc perniciose dilapidatio afflixit præcipuè Ecclesiam Remensem, quæ tunc & postea per multos annos sine Episcopo fuit, & res Ecclesiæ de illo episcopatu sunt ablata, & per laicos divisa, sicut & de aliis episcopatibus, ut loquitur Hadrianus primus in privilegio dato Ecclesiæ Remensi apud Flodoardum. Addit autem Bonifacius Carlomannum Ducem Francorum cogitare de synodo congreganda; ut quæ collapsa est vel potius, ut ille loquitur, calcata & dissipata religio possit in aliquo corrigi & emendari; petitque à Zacharia ejus habendi Concilij licentiam, quam iste libentissimè concessit.*

III. Carlomannus verò statim Concilium coëgit in Germania, præsentem Bonifacium Legato Papæ: cujus acta confirmata sunt in frequentiore synodo habita apud Liptinas anno septingentesimo quadragesimo tertio. Primo autem prioris illius synodi canone (pulsis, ut par erat, laicis ab episcopatu possessione, imò verò & infamis Clericis, qui redditus suos faciebant) docet Carlomannus se per civitates ordinasse Episcopos per consilium sacerdotum, religiosorum, & optimatum suorum, & constituisse super eos Archiepiscopum, qui est Missus sancti Petri. Hæcque ratione ecclesiastica disciplina emergere cæpit ex priori colluvie, constitutis scilicet Episcopis juxta edictum Clotarij

Regis & formulas quæ sunt apud Marcul-
fum, id est, Principis arbitrio, cum sacer-
dotum & procerum consilio. Qua de syno-
do, post missam relationem à Bonifacio,
Francis gratulatur Zacharias epistola ad eos
data, quæ habetur libro quinto Capitula-
rium capite primo. At verò in epistola data
ad Bonifacium ait actam synodum *medianti-
bus Carlomanno & Pippino excellentissimis filiis
nostris juxta nostrarum syllabarum commonitio-
nem, peragente nostras vices tua sanctitate.*

IV. Non omisit quoque Pippinus ad
eundem Pontificem referre quæ à se de con-
silio Episcoporum constituta erant in Con-
cilio Suesionensi anno DCCXLIV. ubi profite-
tur canone secundo se constituisse Episco-
pos *per consilium sacerdotum & optimatum, &
super eos Archiepiscopum Abel.* At verò lata-
bundus hæc illi & Episcopis Zacharias ref-
cripsit: *Gaudio magno gaudemus in Domino,
addiscentes per relationem sublimissimi atque à
Deo servati predilecti filij nostri Pippini vestram
omnium bonam conversationem, & quod ut in
bonis & Deo placitis dispositionibus unanimes &
cooperatores estis.* Quamvis ejectus postea fue-
rit Abel ab episcopatu Remensi per sum-
mam injuriam, teste Hadriano in superiore
privilegio.

V. Quare quod Lupus Abbas Ferrari-
ensis epist. LXXI. scripsit de facultate con-
cessa Pippino à Zacharia, ut delectos à se
laudabilis instituti viros Ecclesiis vacantibus
Episcopos præficeret, referri debet ad rati-
habitationem Zachariæ, de qua jam locuti su-
mus, potius quam ad mandatum aliquid
antecedens, cujus nulla memoria extat inter
epistolas illius Pontificis ad Gallos & ad Bo-
nifacium datas. Hæc sunt Lupi verba: *Nam
Pippinus, à quo per maximum Carolum & reli-
giosissimum Ludovicum Imperatores duxit Rex
noster originem, exposita necessitate hujus regni
Zacharia Romano Papæ, in synodo cui martyr
Bonifacius interfuit, ejus accepit consensum, ut
acerbitati temporis, industria sibi probatissimo-
rum, decedentibus Episcopis, mederetur.* His
verbis respexit synodum Liptinensem, cui
vice Papæ Bonifacius interfuit: in qua Car-
lomannus suo & Pippini fratris nomine,
qui Dux erat quoque ac Princeps Franco-
rum, constituit Episcopos. Hæc quippe sy-
nodus, teste Zacharia, Pippini & Carlo-
manni studio acta est. Præterea quod geri
incepit in Liptinensi Concilio de consti-
tuendis Episcopis, perfecit Pippinus in Sues-
ionensi. Quod acceptum quoque fuit Sum-
mo Pontifici, qui laudabili Principum ope-
ra Episcopos præfici Ecclesiis in commodum
fidelium, non autem laicos illorum relictibus
frui in religionis ipsius perniciem, ut antea,

perspiciebat. Sanè Bonifacius agnoscebat
Principum in hoc electionum negotio aucto-
ritatem. Quippe satagens de successore sibi
in Ecclesia Moguntina deligendo, cujus rei
sibi gratiam fieri à Zacharia petebat, addit
hoc fieri tamen non posse *si Princeps contrarius
fuerit* in epistola ad Zachariam data anno
septingentesimo quadagesimo primo.

VI. Quam deinde formam secutus fue-
rit Pippinus in regnum evehctus, inquirere su-
perfluum videretur. nec enim à semel assumpta
auctoritate recessit. Quod insinuat in Con-
cilio Vernenfi anno DCCXLV. canone secundo,
ubi ait se constituisse Episcopos qui vicem
Metropolitanorum agerent.

CAPVT XII.

Synopsis.

I. Transmissam ab avis ad se potestatem exer-
cuit Carolus Magnus. Hadrianus primus probare
videtur interventionem Principis in constituendis Episco-
pis.

II. Carolus Magnus non renuntiavit huic juri, ta-
meti antiquos canones observari jussit. Nihil interim
turbarum excitatum est ob electiones Episcoporum.

III. Suspiciari posset aliquis eum neglexisse jura
electionum, auctoritate synodi Romana fulsum. Hanc
synodum falsam esse scripsit Baronius. Primus om-
nium Sigebertus mentionem illius fecit.

IV. Referuntur duo præcipua argumenta quibus
nititur Baronius ad convincendam falsitatem hujus
Concilij.

V. Tertium argumentum à Baronio allatum,
parvi momenti est; eique nullo negotio responderi
potest.

VI. Refellitur quartum illius argumentum.

VII. Fallitur Baronius, cum existimat vocem In-
vestiturae nondum fuisse repertam ævo Caroli; magni.

VIII. Sextum argumentum robustum est. Pe-
titur autem ex Romani Pontificis electione.

IX. Falsitas ejusdem synodi tribus aliis argumen-
tis probatur, quæ sunt magni momenti.

X. Attamen licet de falsitate hujus synodi constet,
impostor dici non potest Sigebertus. Laudare enim
hujus rei auctorem potest Leonem octavum sedis apo-
stolice invasorem. Sed hanc auctoritatem falsi quoque
arguere nititur Baronius, irrito conatu.

XI. Sigebertus epocham sive temporis assigna-
tionem addidit de suo, itémque numerum Episcopo-
rum & Abbatum.

I. **T**RANSMISSAM ab avis ad se po-
testatem exercuit Carolus magnus.
Invasas enim à laïcis possessiones episcopa-
tus Remensis, sede illa per aliquot annos va-
cante, restitui curavit Tilpino, quem illi Ec-
clesiæ præfecerat, & ab Hadriano Pallium il-
li concedi postulaverat, ut patet ex Privile-
gio superius laudato; in quo Papa probare
quoque videtur Principis interventionem in
constituendis Episcopis. Quippe idem Ha-

Wile Notæ Balu-
zi ad Epist. 81.
Lupi Ferrar. & in
appendice eam-
dem Notarum.

drianus dat in mandatis duobus Episcopis ut discutiunt Lulli Moguntini, quæ facta jam fuerat de consensu Pippini Regis, ordinationem, *adjunctis sibi Missis gloriosi ac spiritalis filij nostri Caroli Francorum Regis.*

II. Neque verò Carolus illi potestati renuntiavit, quandiu superstes fuit, liberam electionem Clericis & civibus relinquendo juxta canones hac de re editos; quorum nullam facit mentionem in solenni illo Capitulari Aquisgranensi, quod conditum fuit anno septingentesimo octuagesimo nono, & relatam est postea in librum primum Capitularium. Illa quidem constitutione renovat omnes canones qui disciplinam episcopalis status respiciunt, adductis canonum verbis Nicæni, Antiocheni, Sardicenis, & Chalcedonensis Conciliorum. Sed canones qui de ordinationibus Episcoporum decernunt omnino omittit. In Conciliis autem quæ per Gallias ad restitutam disciplinam acta sunt anno DCCCXIII. ex ejus admonitione, ne vestigium quidem ullum extat querelæ pro restituendis aut conservandis electionibus. quod tamen negotium in singulis ferè anterioribus synodis summa cura discutiebatur.

III. Suspiciari poterit aliquis Carolum auctoritate synodi Romanæ, cujus meminit Gratianus, fultum, electionum jura neglexisse. Sed cum synodi illius veritas ab illustrissimo Cardinale Baronio vocetur in dubium, necesse est ut nostram hac de re sententiam proferamus. Certum quidem est primum qui ejusce synodi meminerit fuisse Sigebertum Gemblacensem in Chronico ad annum DCCCLXIII. ex quo transcripsit Gratianus dist. LXIII. Docet itaque auctor ille Carolum ex obsidione Papiæ Romam contendisse, & Paschæ festo ibidem peracto, rediisse in castra, Papiamque cepisse, statim verò secundum iter Romam instituisse; ubi Hadrianus primus Papa cum synodo universali CLIII. Episcoporum & Abbatum Carolo *dedit jus eligendi Pontificem & ordinandi apostolicam sedem, dignitatem quoque Patriatus. Insuper Archiepiscopos & Episcopos per singulas provincias ab eo investituram accipere definivit. Et ut nisi à Rege laudetur & investiat Episcopus, à nemine consecratur. Omnesque huic decreto rebelles anathematizavit; & nisi resipiscerent, bona eorum publicari.* In Chronico Sigeberti legitur *principatus*, nullo sensu. Sed in variis MSS. & apud Gratianum è Sigeberto legitur, *Patriatus.*

IV. Commentitium istud Concilium à Sigeberto confictum ut Henrici Imperatoris partes, cui favebat, hac auctoritate munit adversus Paschalem secundum, con-

Tom. II.

queritur atrocibus verbis Baronius. Imposituram autem ex eo probat, quòd hujus synodicalium silentium sit apud Eginhardum & ceteros coævos annalium scriptores. Deinde quòd secundum istud post Papiam captam institutum à Carolo iter confinxerit Sigebertus contra apertum testimonium Eginhardi, qui quater tantum Romam advenisse Carolum testatur. Primus ejus adventus fuit hoc anno septingentesimo septuagesimo quarto, secundus anno septingentesimo octuagesimo, tertius anno septingentesimo octuagesimo sexto, quartus anno octingentesimo. Concidit ergo quintus ille excogitatus à Sigeberto. Duo isthæc argumenta vim non exiguam habent, quæ planè carent tertium & quartum.

V. Tertiò contendit impossibile fuisse ut Concilium celebraretur, ob temporis angustias quæ intercedebant inter deditio- nem Ticini & properatum reditum in Gallias ad reprimendos Saxones; intra quod intervallum non poterant evocari Romam CLIII. Episcopi è locis longè distitis. Sed responderi potest numerum illum conflatum fuisse ex Episcopis & Abbatibus qui frequentes fuerunt Romæ unà cum Carolo è Gallia & Italia; à quibus subscripta fuit donatio luculenta provinciarum quam Romana Ecclesiæ contulit Carolus, teste Anastasio in vita Hadriani. Si vera esset investiturarum concessio, tunc fieri potuisset ad rependendum ingens illud à Carolo collatum sedi apostolicæ beneficium. Si novam synodum ponamus cum Sigeberto, poterant facilè convenire iidem illi Episcopi qui primum adventum Caroli honestaverant. Nec enim statim ab urbe capta Italiam deseruit Carolus; qui novum regnum legibus & præsiidiis firmavit, missis interea copiis adversus Saxones.

VI. Quartum argumentum ceteris præstare videtur, scilicet confirmatum fuisse jus electionum à Carolo, nec meminisse ulius privilegij ab Hadriano in contrarium indulti cui derogaretur. Sed corrui omnino. Etenim electionum episcopaliū libertas, quæ constituitur libro primo Capitularium, quæ citat, non pertinet ad Carolum, sed ad Ludovicum ejus filium, qui constitutionis est auctor, ut postea ostendemus.

VII. Addit quintum argumentum, petitum à nomine *Investiture.* quam vocem illa tempestate contendit fuisse incognitam. Attamen, ut notat Lindenbrochius in Glosfario ad leges antiquas, *vox illa etiam temporibus Caroli magni usitata erat. Vt mirum sit, inquit, virum multæ & variæ lectionis id negare ausum.* Loquitur de Baronio. Sed ad episco-

Vide Notas Baluzij ad Concilia Galliarum Narbon. pag. 11.

E e e ij

patuum concessionem significandam nondum erat instituta, ut suo loco dicitur.

VIII. Sextum argumentum robustum est: quod petitur ex Romani Pontificis electione, quæ Caroli ætate & in exordio principatus Ludovici Pij libera fuit ab intervento Principis. Non moror edictum Ludovici Pij, quod adducit, quoniam illo non excluditur necessitas consensus regij post electionem. Solo testimonio Flori Magistri nitor, cujus verba describit ad annum DCCCXIII. *In Romana Ecclesia, inquit, usque in presentem diem cernimus absque interrogatione Principis, solo dispositionis (adde divine) judicio, & fidelium suffragio, legitime Pontifices consecrari. [Vide Baluzij Notas ad hunc locum Flori, post Notas ad Agobardum pag. 152.]*

IX. Nos verò hujus synodi falsitatem ostendi posse putamus tribus aliis argumentis. Primum est, quòd isto decreto tribuatur Carolo patriciatus dignitas, quam tamen jure hereditario possidebat ex pactis initis inter Pippinum Regem & Stephanum Papam. Quare à Stephano quarto, & antea à Paulo primo Hadriani decessoribus, in literis ad eum datis dicitur Patricius Romanorum. Vnde Romam accedens isto anno DCCCLXXIV. fuit susceptus ab Hadriano cum venerandis crucibus & signis, sicut mos est Exarchorum aut Patriciorum Romanorum; ut observavit Anastasius. Secundum petitur ex testimonio Flori Magistri in tractatu de electione Episcoporum, quem scripsit circa annum octingentesimum vigesimum, ubi consensum Regis consuetudine inductum docet. Incognita ergo fuit illi erudito viro hæc constitutio Hadriani & universalis synodi. Adde Lupi Ferrariensis epistolam: qui de jure Regum in electionibus stabiliendo tractans, omne robur trahit à concessione Zachariæ; ut ostensum fuit superius. Recentior erat & firmior auctoritas Hadriani & synodi universalis: quam, si extitisset unquam, Lupus non omisisset. Tertium argumentum suppeditant duæ Hadriani epistolæ datæ ad Carolum; ex quarum altera anno DCCCLXXXIV. scripta docemur Episcoporum in regno Longobardico constitutorum ordinationes ab Hadriano factas post cleri & plebis decretum ad se missum. Ex altera anni DCCCLXXXVII. ad discimus Caroli desiderium ut Episcopi Ravennatis electio non fieret absque Missorum suorum interventu. Cui respondet Hadrianus, id nunquam factum; sed morem istum observatum etiam temporibus Pippini Regis, ut decreto cleri atque plebis ad sedem apostolicam perlato, proprium antistitem sibi consecrandum Ravennates peterent.

X. Attamen licet de vitio seu potius falsitate hujus synodi constet, nolim Sigebertum imposturæ reum facere. Etenim ille habet auctorem, quem laudet, Leonem octavum sedis apostolicæ invasorem. Ejus constitutio, in Romana synodo edita in gratiam Ottonis primi, extat apud Gratianum & apud Theodoricum Nihemum: quam falsi quoque arguere nititur vir summus, sed nullo argumento. Quin potius vix de illius veritate dubitare licet, si rei tunc gestæ ordo consideretur. Otto Imperator Romanus accessit anno nongentesimo sexagesimo tertio: cujus adventu territus Joannes XII. Papa, clam ex urbe discessit. Quid post hæc gestum fuerit narratur apud Luitprandum lib. v. i. cap. v. i. *Cives verò, inquit, sanctum Imperatorem cum suis omnibus in urbem suscipiunt, fidelitatemque promittunt, hæc addentes & firmiter jurantes, nunquam se Papam electuros aut ordinaturos præter consensum atque electionem Domini Imperatoris Ottonis Caesaris Augusti filiique ipsius Regis Ottonis.* Coacta dein synodo, Joannes evocatus cum conventui sistere se nolisset, depositus est per summam audaciam, & Leo octavus ejus loco substitutus. Cum autem Otto se recepisset Spoletum, Joannes in urbem rediit, Leone fuga sibi consulente, quem deposuit Joannes; & ipse paulò post infeliciter periit. Ejus loco Romani elegerunt Benedictum quintum. Sed Imperator comparato exercitu Romam repetiit. Statimque collecta synodo, Benedictus damnatur, perjurij crimine inter cetera illi exprobrato, ut testis est idem continuator Luitprandi. *Numquid inficiari potes, aiebat Leo Papa, presenti Domino Imperatori juramento promississe nunquam te cum ceteris Romanis Papam electuram aut ordinatorem absque illius filiique sui Ottonis Regis consensu? Quid aliud expectandum erat post ista quàm ut Romanorum promissio, pœna Benedicti jam sancita, ipsius quoque Leonis pontificatum gerentis auctoritate in synodo confirmaretur; ut factum docent constitutionis tunc editæ verba concepta apud Gratianum. Ceterùm Leo dignitati suæ consulere volens, ostendit nihil novum à se in Ecclesiam inferri, sed sequi se Hadriani exemplum, qui similem prærogativam Carolo contulit. Ad exemplum, inquit, beati Hadriani apostolicæ sedis antistitis, qui Domino Carolo victoriosissimo Regi Francorum & Longobardorum patriciatus dignitatem & ordinationem apostolicæ sedis & investituram Episcoporum concessit.*

XI. Post Leonis octavi testimonium Sigebertus non poterat dubitare de facti veritate. Epocham sive temporis consignatio-

nem addidit de suo. Patriciatu collatio ad-
git illum ut, quantum fieri posset, rem pro-
moveret ad exordia regni Carolini. Potuisset
ponere synodum in primo adventu Caro-
li. Sed Ticinum tunc obsessum erat, non-
dum captum. Porro juxta Leonis verba
concessa fuerant electiones Carolo Regi
Francorum & Longobardorum. Quare ex-
pectandum fuit tempus adepti regni Italiae,
post ditionem Ticini & Desiderij Regis.
Itaque ut omnia congruerent, commentus
est secundum Caroli adventum post Papiam
captam. Habitam quoque synodum ab Ha-
driano scripsit, ex eodem Leonis rescripto,
quod integrum extat apud Theodoricum
Nihemum; licet mentio synodi desit apud
Gratianum compendium. Quod autem Sig-
bertus addit de numero Episcoporum & Ab-
batum, necessum est ut è penu sua deprom-
perit, volens synodo auctoritatem quandam
ex illo numero centum quinquaginta trium
Episcoporum & Abbatum addere. Sed de
Leonis constitutione ejusque sententia di-
cendum erit suo loco, cum ex verbis ejus
investiturarum episcopaliu[m] usus mana-
verit.

CAPVT XIII.

Synopsis.

I. Ludovicus Pius Imperator in integrum restituit
electionum formam. Notatus Anfegisus Abbas, qui
leges Capitularium confudit.

II. Oppressa enim antea erat electionum libertas.
E proprio clero eligi debere Episcopos constituit, &
absque pecunia datione. Olim lege generali Episcopi
eligiabantur è clericis dioeceseos. Curia placium.

III. Leo primus praecepit ut ex Presbyteris ejusdem
Ecclesiae, vel ex Diaconis, Episcopus eligatur. Sub-
diaconos quoque eligi permisi Urbanus secundus, nem-
que Innocentius tertius. Presbyteros quoque rusticana-
rum parochiarum eligi posse docet Ludovicus Pius.

IV. Tum praecepit ut electiones in futurum peragan-
tur absque datione munerum. Quod aulam praeceptum
respicit, quae pretio plerumque sacerdotia addicebat.
Probatum ex Gregorio Turonensi.

V. Veteres illam sacerdotiorum nundinationem se-
verissime prohibuerunt.

VI. Sub pretio enim redigi non debet gratia quae
vendi non potest; ut inquit Concilium Chalcedonense.
Illa tempestate quaestio completaebatur electionem
persona & consecrationem & in Ecclesia certa institu-
tionem. Explicatus canon Chalcedonensis. Unde com-
mercium vendendorum sacerdotiorum, simoniaca ha-
resis dicta est à Gregorio magno.

VII. Electionem & ordinationem obnoxias esse cri-
mini simoniae probatur auctoritate Leonis Imperatoris.

VIII. Iustinianus quoque venalitatem suffragio-
rum in electionibus & ordinationibus prohibuit. Usum
tamen enthronificorum approbavit. Explicatur ejus
Novella. Notatus Gotofredus I. C.

IX. Clerici pro infirmatione persolvebant emphan-

stica. Iustinianus explicatus in Novella 56.

X. Auctoritate Gregorij magni vetitum est ne quid
ordinatoribus aut clericis ministrantibus daretur pro
ordinatione, neque Notariis ob traditionem charta-
rum.

XI. Florentini Jurisconsulti publice olim docuerunt
Præbendas vendi posse absque simonia. Sed Summo-
rum Pontificum decretis jugulata est sententia illa.

XII. Avo Caroli magni, Presbyteri sine titulo
ordinati, pretio comparabant Ecclesias. Quae audacia
repressa tum fuit in Concilio Turonensi.

ADDITIO.] Emendatum caput A multis, ex
de aetate & qualitate ordinis. Subdiaconos quoque ad epis-
copatum eligi posse pronuntiavit Urbanus secundus in
Concilio Beneventano. Notantur Correllores Roma-
ni, qui hanc Beneventanam synodum interpretantur
de ea quae sub Victore tertio habita est. Eduntur acta
Concilij Beneventani sub Urbano secundo habiti.

I. **P**OST propagatam feliciter per di-
versas provincias victricibus Caroli
armis Christianam fidem, & constitutam in
plerisque capitibus ecclesiasticam discipli-
nam, Ludovicus Imp. ejus filius in exordio
regni obscuratam vel potius extinctam ele-
ctionum formam, petentibus Episcopis, in
integrum restituit. Quod ille praestitit anno
DCCCXVI. edicto suo quod Aquisgrani
edidit post habitam eo loco celeberrimam
Episcoporum synodum; nuncupavitque
Capitulare, usitato illa aetate vocabulo, eò
quod decisiones illo comprehensa per ca-
pita sive capitula digesta essent. Confede-
rat Anfegisus Abbas, qui quatuor libros Ca-
pitularium collegit, hoc Ludovici Capitu-
lare cum alio quod Aquisgrani editum fue-
rat à Carolo anno septingentesimo octua-
gesimo nono. Sed ista discrevit subtiliter vir
eruditissimus Iacobus Sirmondus tomo se-
cundo Conciliorum Galliae. Quae distinctio
magnam lucem adfert iis quae de electioni-
bus à Carolo neglectis superius disputata
sunt & postea dicentur.

Ludovicus itaque capite tertio Capitu-
laris, quod est caput octuagesimum quintum
libri primi Capitularium, precibus Episco-
porum exoratus, seu, ut ille loquitur, or-
dini ecclesiastico assentiens, electionum ve-
terem usum restauravit: Sacrorum canonum
non ignari, ut in Dei nomine sancta Ecclesia suo
liberius potiretur honore, ad sensum ordini eccle-
siastico praebeimus; ut scilicet Episcopi per ele-
ctionem cleri & populi secundum statuta canonum
de propria dioecesi, remota personarum & mune-
rum acceptione, ob visum meritum & sapientie do-
num eligantur, ut verbo & exemplo sibi subjectis
usquequaque prodesse valeant.

II. Oppressam antea fuisse significat ele-
ctionum libertatem. Quippe quod hic de-
cernit, id agere se profiteretur ut Ecclesia suo
liberius potiretur honore. At verò non so-
lam votorum libertatem restituit; sed etiam

singularum Ecclesiarum & Clericorum in eis ministrantium dignitati consuluit, juxta veterum canonum præscriptum. E proprio clero eligi debere, & absque pecuniæ datione, constituit. Quibus verbis priorum temporum perturbationem suggillat. Vetus est & recepta in Ecclesia regula, Clericos post emerita plurium annorum in presbyterij aut diaconij gradibus stipendia ad suarum Ecclesiarum episcopatus evehentos, nec Clericis extraneis, neglecto proprio clero, eas dignitates conferendas. Quam formam ad Apostolorum canones, id est, ad consuetudinem antiquam à temporibus Apostolorum ductam, refert Iulius primus apud Athanasium apologia secunda. Conqueritur de Gregorij ordinatione contra canones facta, non solum quòd Athanasio venti superpositus esset ab orientalibus, sed etiam quòd extraneus esset ab Ecclesia Alexandrina, illique penitus ignotus; addens, ne canones Apostolorum solverentur, oportuisse ab Episcopis provinciæ constitui aliquem ex ipso sacrario, ex ipso clero: ἀπὸ αὐτῶν ἱερατικῶν, ἀπὸ αὐτῶν ἑκκλησιαστικῶν καὶ μὴ νεώτοις ἀπὸ τῶν ἀποστόλων κανόνας ὡς ἐλάλει. Cujus instituti ratio una afferri potest è Gregorio Nazianzeno, oratione quando assumptus est in concordia patris; quoniam noto & familiari gregi præesse jucundius est quàm externo & alieno, addam etiam & Deo carius.

III. Sed potior est Celestini ratio, qui gravem injuriam fieri Clericis docet si peregrini illis præferantur. Hæc enim sunt ejus verba in epistola ad Episcopos Viennenses & Narbonenses: *Tunc alter de altera eligatur Ecclesia si de civitatis ipsius Clericis cui est Episcopus ordinandus, nullus dignus, quod evenire non credimus, poterit reperiri. Primum enim illi reprobandi sunt, ut aliqui de alienis Ecclesiis merito præferantur. Habeat unusquisque Clericorum suæ fructum militia in Ecclesia in qua suam per omnia officia transegit ætatem. In aliena stipendia minimè alter obrepat; nec alij debitam alter sibi audeat vendicare mercedem.* Quare Leo primus decernit epistola LXXXVIII. ut ex Presbyteris ejusdem Ecclesiæ, vel ex Diaconis, optimus eligatur. Urbanus secundus & Innocentius tertius in hunc numerum adlegerunt etiam Subdiaconos. Idem Leo primus epistola centesima hortatur Gennadium Constantinopolitanum ut enitatur quatenus Alexandrinis ex clero suo catholicus Episcopus consecratur, juxta veterem morem. Gratianus in hanc sententiam testimonia adducit, præter Celestinum, Gregorij & Pelagij dist. LX. & LXI. Ex quorum auctoritate hausit Concilium Remense anno

DCXXX. ut desideret loci indigenam eligi, canone ultimo. Quod ita explicuit Ludovicus Pius in hoc Capitulari, ut ad diocesim integram hoc porrigat, id est, ad Presbyteros quoque rusticanarum parocchiarum, nec ad solum civitatis clerum restringat. Quod secutum est Concilium Valentinum tertium anno DCCCLV. can. VII. cum aliqua explicatione: *Vt in clero, aut in diocesi cerè ipsa, vel si opus sit, in vicinia ipsius, probata persona queratur, & eligatur.* Hoc remedio & jus vetustum restitui & aulicorum cupiditates reprimi posse non desperabant.

IV. Altera hujus capituli clausula spondet electiones in futurum absque muneratione peragendas. Quod aulam præcipue respicit, quæ pretio plerunque sacerdotia addicebat. Observatum illud à Gregorio Turonensi capite sexto de vitis patrum: qui cum scripsisset Arvernos Galli electionem à se factam, à Theodorico Rege ut confirmaretur muneribus emeruisse, ait *tunc germen istud iniquum cepisse pullulare ut sacerdotium aut venderetur à Regibus, aut compararetur à Clericis.* Exemplum ductum fuit à Regibus Gothorum in Italia: qui confirmationes electionum ad se cum traxissent, silico suo certam solidorum quantitatem ab electis, quæ antea pauperibus erogabatur, inferri jusserunt, apud Cassiodorum lib. IX. epist. XV. Quod securus est Justinianus, & reliqui Imperatores, saltem in Romanæ Ecclesiæ ordinatione. Et enim decreto suo electionem non confirmabant nisi soluta auri quantitate consueta, à qua necessitate Constantinus Pogonatus, petente Agathone Papa, sedem illam liberavit, apud Anastasium; ex quo Gratianus: *ne turpissimi lucri cupiditate allectus, sponsam Christi captivam faceret, ut conquerebatur de vitiosa illa exactione Gregorius magnus in psalmum quartum.*

V. Complectitur quoque clausula illa Capitularis quoscunque qui ad ordinationem concurrunt, Clericos, populum, & Episcopos. Integras enim & puras à pecunia & muneribus quibuscunque ordinationes esse plerisque canonibus, decretis, & legibus publicis, atque pænis inflicis, antiqui sanciverunt. Verustissima est quæ habetur in apostolicis canonibus constitutio can. XXX. ex versione Dionysij: *Si quis Episcopus aut Presbyter aut Diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem, deiciatur & ipse & ordinator ejus, & à communione modis omnibus abscondatur, sicut Simon magus à Petro.* Basilii quoque hanc nefandam avaritiam corripuit epistola sua canonica. Sed locum habere non potuit nisi in provinciis Dioceseos Ponticæ. Quare in

Vide Notæ Eusebii ad Layanum pag. 48. & ad Concilium Galliarum pag. 11.

Diecepsi Afiana mos iste invaluerat ut pecuniis ordinationes omnes redimerentur.

Vide lib. 6. cap. 10. §. 2.

Quod cum ab Antonino Ephesino Episcopo, Diceceus illius Exarcho, impudenter gereretur, qui pro modo reddituum pecunias exigebat teste Palladio, Ioannes Chrysostomus Ephesum se contulit, ut castigatis ejus criminis reis, morbo mederetur in posterum. Sex itaque, Antonino cognitione pendente defuncto, Episcopos deposuit: qui cum *juxta morem receptum* pecunias à se datas docuissent, obtinuerunt jus repetendi eas ab heredibus Antonini. Alioqui enim non fuisset illis data conditio ob turpem causam. Sed Concilium Chalcedonense canone secundo tantum nefas Ecclesie universalis auctoritate confodit, prolata & extenta pœna depositionis in gradus omnes clericatus & in officiorum ecclesiasticorum promotiones, si fiant per turpem lucri negotiationem, & adhibito anathemate in monachos & laicos criminis participes.

VI. Ratio prohibitionis designatur in canone illo his verbis; *sub pretio redegerit gratiam que non potest vendi, sed d' oparoi xpo.* Quod significare vult, hoc est. Cum illa atque ordinatio sive *xporotias* completeretur electionem personæ atque illius consecrationem per impositionem manuum ipsamque in Ecclesia certa institutionem, (unde necessarium est ex canone sexto Chalcedonensi ordinandos ad aliquam Ecclesiam specialiter pronuntiar, *ἀνακηρύττειν*) totum illud negotium à digniori parte nomen sumpsit *xporotias* sive ordinationis, quæ manu imposita ordinem confert. Quare cum pars illa principalis, ad quam duæ aliæ referuntur per connexionem necessariam, Spiritus sancti gratiam donet, non potuit cadere in commercium, ut docuit Petrus in repulsa Simonis. *Vivit Spiritus sanctus omnipotens Deus noster*, inquit Sidonius in Concione libro septimo epistolarum, *qui Petri voce damnavit in Simone mago cur opinaretur gratiam benedictionis sese posse pretio mercari.* Rejctæque sunt cavillationes Antonini Ephesini, qui redditus Ecclesiarum suæ negotiationis causam prætendebat, cum *pro modo reddituum* pretia constitueret. Neque enim Ecclesie tradebantur nisi ratione ordinis, neque etiam electio antecederet nisi ad ordinem postea consequendum. Quare omnia comprehendebantur damnatione illa quæ gratiam commercio exponebat. Vnde simoniaca pravitas imò etiam hæresis dicta est à Gregorio primo passim, qui in electione personæ eam committi docet, ne quis eam in sola manuum impositione venali versari sibi persuadeat. Vnde in elegantissima

epistola ad Syagrium *lib. 7. epist. 110.* data anno DCCIX. hæc sunt illius verba, *In sacerdotibus ordinandis sinceritas vigeat, sit simplex sine venalitate consensus, pura præservetur electio, ut ad summa sacerdotij non suffragio venditorum proventus sed Dei credatur esse judicio.* Probat autem vetitam hanc negotiationem, quoniam Dei donum vendi non potest; deinde quoniam quod gratis acceptum est, gratis ex dandum. Quem Matthæi quoque locum sumptum ex capite decimo urserat in hac causâ Gennadius Patriarcha CP. in Concilio Constantinopolitano anno CCCCXIX. libro tertio Juris Græco-Romani. Decreto suo vasm illorum interpretationem excludit qui fraudem faciebant Concilio Chalcedonensi, pecuniis datis post ordinationem. De utroque enim tempore antecedenti & subsequenti docet intelligendum esse canonem. Et consuetudinem contrariam abolet, quæ in provincia Galatiæ invaluerat.

VII. Planè utramque partem & electionis & ordinationis obnoxiam esse huic crimini simoniæ docent diserta Leonis Imperatoris verba. *Nemo gradum sacerdotij pretij venalitate mercetur. Quantum quisque mercetur, non quantum dare sufficiat, estimetur. nec pretio sed precibus ordinetur antistes.* Infrâ: *Si quis hanc sanctam & venerandam antistitis sedem pecunie interventu subjisse, aut ut si quis ut alterum ordinaret, vel eligeret, aliquid accepisse detegitur, ad instar publici criminis, & læsæ majestatis accusatione propofita, à gradu sacerdotij retrahatur.*

L. Si quemquam. C. de Episc. & Cleric.

VIII. Iustinianus quoque constitutionibus aliquot venalitatem suffragiorum in electionibus & ordinationibus prohibuit. Usum tamen quandam ante suam ætatem inductum de enthroniasticis solvendis, quibusdam adhibitis cautionibus approbat in Novella CXXIII. cap. III. cujus loci genuinum sensum, non omnibus obvium, patefaciemus. Episcopi ordinati, etiam si Patriarchæ essent, sive Metropolitanæ, certam pecuniæ summam Archipresbytero sive Archidiacono ordinatoris tradebant, illis exolvendam quibus competebar ex more; tripli pœna decreta in eos qui pretium constitutum excederent. Modus illius in Patriarchis non excedit viginti libras auri; in tenuioribus verò episcopatibus, trecentos aut ducentos solidos vel circiter pro modo reddituum. Putabat Gothofredus in usum Ecclesie & pauperum hanc quantitatem conferendam: quoniam eorum curam gererant Archipresbyter & Archidiaconus, quibus erat tradenda. quod potest juvari ex septima synodo, quæ Ecclesiis dandi, &

Vide supra lib. 6. cap. 10. §. 4.

ex Gregorio in dicta epistola, qui pauperibus erogandi morem ab ordinatis servatum commemorant, licet damnent. Sed non opus est conjecturis, cum sint aperta Novellæ verba; quæ partem quantitatis illatæ Episcopis ordinatoribus, alteram vero partem Clericis ministrantibus & Notariis attribuit. Ius illud dicitur à Iustiniano *συνθετα*, sive specialius *Inthronisticum*, quod Iulianus Antecessor vertit *Cathedraticum*; differtque toto genere à *Cathedratico*, id est, à duorum solidorum præstatione quam in synodis Presbyteri subditi Episcopo deferebant, cujus meminit Concilium Bracarense secundum canone secundo. Vnde Ioannes Scholasticus Patriarcha Constantinopolitanus hoc caput Novellæ rectè inscribit *Ἐπὶ συνθεταῖν ἢ τοῖ ἐθροῦν ἐχρήσθη Ἐκκλησίας*. Ex nomine apparet color quæsitus huic pecuniariæ præstationi. *Inthronisticum* dabatur ratione throni sive cathedræ adeptæ. Missio enim illa in possessionem dicitur à Græcis *Ἐθρονιασμός*; quam recentiores in Canonicis à stalli chori dicunt installationem. Sanè videbatur æquum à sumptibus itinerum Episcopos relevari, qui è diffitis civitatibus ad metropolim accedebant, ibique dies aliquot transigebant ad ordinationes peragenda, & honorarium aliquod Clericis ministris tribui. Ceterum Iustinianus non induxit has præstationes, sed potius ad legitimum modum coercuit: *Ne ex talibus occasionibus, debitis Ecclesie prægraventur, & sacerdotia venalia fiant*; ut loquitur in Novella.

IX. Nec omittendum hac Novella cap. xvi. concedi quoque Clericis ab Episcopo ordinatis ut consueta salaria solvant, *emphanisticorum* sive *insinuativorum* nomine, Clericis quibus dari solitum erat, *Ἐμφανιστικῶν ἢ ἰδιῶν ἐμφανείας, pro insinuatione sua*, id est, quod Clericorum in matricula nomina descripsissent & insinuassent actis ecclesiasticis. Ea tamen lex est adjecta, *ut anni unius diaria, sic vertit Iulianus, non excedentes summas præstent*. Quam *insinuativorum* solutionem tolerat Iustinianus in majori Ecclesia Constantinopolitana, sed non in ceteris Ecclesiis, Novella quinquagesima sexta. Quod ultimum non intelligitur de omnibus omnino Ecclesiis, (id enim contrarium esset Novellæ cxxiii.) sed de Oratoriis urbis Constantinopolitanæ; ut colligi potest ex verbis Iuliani Antecessoris num. cxc i. *Si quis in Constantinopolitana civitate Clericus fuerit factus, siquidem magnæ Ecclesie Clericus sit, emphanistica præstet que ex consuetudine præstari oportet. Sin autem alterius Oratorij Clericus fuerit, nihil ab eo emphanisticorum nomine exigatur*.

Illud etiam hinc probatur, quod Iustinianus Defensores Ecclesiæ Constantinopolitanae hortatur ut hujus legis executioni invigilent, scilicet in urbe. Neque enim in aliis episcopatibus aliquid poterant. Vetus scholion Græcum ad Novellam istam in collectione Ioannis Scholastici observat *has præstationes legitimo jure fieri postquam Imperator, qui secularium rerum est dominus, illas approbavit. Non enim ob ordinationis gratiam pecunia accipitur, neque propterea indigni admittuntur; sed honorary & beneficentie vice præbetur modicum illud quod lege definitum est*.

X. Sed auctoritate Gregorij magni in synodo Romana vetitum fuit commoda ulia ordinatoribus aut Clericis ministrantibus pastelli nomine, vel Notariis ob traditionem chartarum, aut alia quacunquæ occasione præberi. Cujus constitutionis occasione de simonia evellenda scriptis ad Episcopos & ad Reges Gallia, ad Metropolitanum Corinthi & provinciæ Hellados Episcopos, ad Episcopos Epiri, ad Helychium Episcopum Hierosolymorum, & ad Eulogium Alexandrinum. Præjudicij istius rationem quandam habuisse videntur orientales, cum decimo capite mandatorum quæ Patriarchæ tradunt ordinatis à se Metropolitanis statuant ut *Ἐθρονιασμός* (sic enim vocant præstationes illas) non detur Episcopo ordinatori, sed Clericis pauperibus, libro sexto Iuris Græco-Romani. Ceterum in Occidente & Chalcedonenfis synodi canon & Gregorij magni decretum à sequentibus Pontificibus & à posterioribus Conciliis Gallicanis & Hispanicis sæpissime confirmata sunt.

XI. Emerfit tandem nova Florentinorum Iurisconsultorum opinio sexcentis abhinc annis, postquam ordinatio à Beneficiorum datione distingui cœpit; qui nullum simoniae vitium Præbendarum emptioni subesse aperte docebant: quod crimen in sola gratiæ spiritualis, quæ jam in ordinatione tradita erat, nundinatione constituebant; cum reditus Præbendarum seculares essent, & in commercio positi. Quod meritò decretis Pontificum statim & postea confutatum fuit. Ius enim fruendi his redditibus pendet ex gratia spiritali collata in ordinatione; cui fit injuria, si pecuniæ vi ad exercitium redigatur. Porro addici alicui speciali Ecclesiæ est pars ordinationis, ut superius diximus; ac proinde institutio illa, sive *pronuntiatio*, non potest emi, nec vendi, juxta Concilium Chalcedonense; estque vera & manifesta simonia. Quod Abbo Floriacensis demonstrabat exemplo vinculi quod est inter animam & corpus, animæ ordinationis gratiam & corpori Præbendam comparans.

XII.

Greg. lib. 4. cap. 11.
51. 52. 53. 54. 55.
ep. 7. lib. 7. ep. 5.
113. 114. lib. 9.
ep. 40. 51. 114. 115.
lib. 11. ep. 44.

XII. Temporibus Caroli magni morbus ille invaluerat, ut à Presbyteris sine titulo ordinatis Ecclesiæ pretio compararentur. Sed qui facinus illud aggrediebantur, non docebant legitime fieri, ut tentatum postea à Florentinis. Ceterum audacia emptorum repressa est canone xv. Concilij Turonensis habiti anno octingentesimo decimo tertio.

ADDITIO

STEPHANI BALUZII.

I. VETUS Ecclesiæ, ut adnotatur in hoc capite, Presbyteros tantum & Diaconos admittebat ad episcopatum, exclusis prorsus Clericis inferioris ordinis. Primus omnium, ut vulgò existimant, Urbanus secundus (non autem primus, ut perperam habetur in capite *A multis*. extra de etate & qualitate ordinandorum.) Subdiaconos quoque eligi permisit, opportunitate exigente, si tamen consensus accesserit Metropolitanæ Ecclesiæ vacantis vel Romani Pontificis. Decretum id in *Beneventana synodo Urbani Pape, capitulo primo*, adnotat Ivo Carnotensis Episcopus in parte quinta Decreti cap. lxxxi. & libro lli. Pannormiæ cap. v. Verùm cum Concilium illud esset ignotum iis qui sub Gregorio XIII. emendationi librorum Iuris Canonici operam dederunt, Concilium Beneventanum ab Ivone laudatum admonuerunt intelligendum esse de synodo Beneventana quæ tempore Victoris tertij, cui Urbanus secundus successit, habita est. Falsi sunt autem illi vehementer. Nam in actis Concilij illius Beneventani, quæ extant apud Leonem Ostiensem, nulla istius rei mentio reperitur. Sed ea constitutio legitur in plurimis codicibus manu scriptis sub nomine Urbani secundi in Concilio Beneventano, tum etiam apud Ivonem & Gratianum & in libris Decretalium. Quod evincit conjecturam Correctorum Romanorum esse vanam, omninoque caput istud esse restituendum Urbano secundo.

II. Hic locus me admonet ut captata occasione emendem breviarium canonum synodi Claromontanæ quod extat in libro nono historiæ ecclesiasticæ Orderici Vitalis. Nam ille describens canones illius Concilij in epitomen à se redactos, cum ventum est ad constitutionem de electione Episcoporum, his omnino verbis reddidit canonem Concilij Claromontani: *Nemo in Episcopum eligatur nisi aut Presbyter aut Diaconus aut Subdiaconus, & cui dignitas natalium suffragetur, nisi maxima necessitate & licentia Summi Pontificis*. Non cepit Ordericus sensum verborum Urbani, à quo longissimè recedit. Quippe Urbanus Subdiaconos non aliter eligi permisit quam in casu maximæ necessitatis, & cum licentia Romani Pontificis vel Metropolitanæ; ut patet ex canone primo Concilij Beneventani. Ordericus autem refert illum statuisse uti nemo in Episcopum eligetur nisi qui Presbyter esset, vel Diaconus, aut Subdiaconus. Itaque Ordericus Subdiaconos ponit in regula, cum illos Urbanus ponat in exceptione. Deinde, Urbanus omnino prohibet inferioris ordinis Clericos, id est, eos qui infra Subdiaconos sunt, eligi in Episcopos. Sed Orderici breviarium illos quoque eligi sinit *maxima necessitate & licentia Summi Pon-*

Tom. II.

tificis. Quod alienum esse à mente Urbani & res ipsa clamat, & docet præterea manifestè vel unicum caput *A multis*. Cur enim etiam Innocentij tertij pontificatu debitatum adhuc esset an Subdiaconi eligi possent in Episcopos, si Clerici quoque inferioris ordinis eligi poterant auctoritate constitutionis Urbani? Denique in eo etiam peccavit Ordericus, quòd heic omisit personam & dignitatem Metropolitanæ, cuncta ad Summum Pontificem referens; cum tamen Urbanus Subdiaconorum causam tractans, eos ita eligi permisit, si consensus eorum Metropolitanæ accederet. Attamen quamvis Ordericus à sententia sensuque Urbani multum recesserit in hoc loco, ejus testimonio habemus renovatum in synodo Claromontana fuisse hunc canonem Beneventanum, adeoque verissimum esse quod adnotatum est in veteri codice M. S. monasterij Anianensis, confirmata nimirum in eodem Concilio fuisse capitula superiorum omnium Conciliorum quæ per eundem Papam aut Melphicæ aut Beneventi aut Trojæ aut Placentiæ celebrata sunt.

III. Puto autem Urbanum ad condendum istum canonem permotum esse ex eo quòd videret Subdiaconos ac sequentes Clericos interdum eligi in Episcopos absque Romani Pontificis auctoritate; idèque decretum ea de re faciendum esse existimavit, ut quoties ista deinceps tentarentur, fieri viderentur auctoritate Romani Pontificis. Quam conjecturam ut adjuvem, ostendendum est aliquot exemplis veterum temporum Subdiaconos & inferioris ordinis Clericos interdum ad episcopalem dignitatem vocatos esse ante constitutionem Urbani. Initium autem faciemus à Iordano Episcopo Lemovicensi. Cum Geraldus vacuam fecisset sedem Lemovicensem anno vigesimo supra millesimum, avaritiæque & ambitio irreperet in animos eorum penes quos erat aliqua vis & auctoritas in eligendo novo Episcopo. Guilielmus Aquitaniæ Dux, ut his malis occurreret, summam electionis in se trahens, habito conventu apud sanctum Iunianum in Lemovicibus, *ibi Dei nuntius*, inquit Ademarum Cabanensis, *elegit in episcopatum honore Iordanum Præpositum Ecclesiæ sancti Leonardi, magne nobilitatis & simplicitatis virum*, tum in Subdiaconatu constitutum; eaque electio summo omnium applausu excepta, nullius querelam provocavit, nemo questus est illam factam esse contra canones, neque licuisse eum eligi qui nondum Diaconus erat. *Sabbato dein medio Quadragesimæ*, ut ait idem Ademarum, *Diaconus & Presbyter ordinatus est, crastina Dominica consecratus est ab Ibone Episcopo Santonensi &c.*

IV. Ita sanè tolerari potuerunt; quia Subdiaconi, quamvis olim non essent in sacerdotio constituti, sacris tamen altaribus ministrabant, quemadmodum loquitur Urbanus. Sed contra regulas omnino fiebat cum simplices Clerici ad episcopatum eligerentur. Quod Urbani secundi seculo non semel factum esse reperio. Primum quod profero exemplum, editum fuit in persona Geraldii Episcopi Lemovicensis, cui Iordanus successit. Is ergo electus Episcopus anno millesimo & duodecimo, *consecratus est*, ut ait Ademarum Cabanensis, *Pitavini apud sanctum Hilarium mense Novembri pro omnibus gradibus ecclesiasticis à Gisleberto Episcopo, & in gradu pontificali à Signino monacho Archiepiscopo Burdegalensi*. Adnotat idem Ademarum gravem controversiam fuisse excitatam inter Episcopos qui interfuerunt consecrationi istius Episcopi, *contradicens omnibus Episcopis non esse auctoritatem patrum ordinationes*

FF

vide supel 105.
106.

gradum ab Oſtario uſque ad Preſbyterum fieri debere niſi per jejunia quatuor temporum anni, & tota Quadrageſima per dies ſabbatorum uſque in Palmis. Itaque contradictio fuit, non ob electionem aut ordinationem hominis qui nondum erat in ſacris ordinibus conſtitutus quo tempore electus erat in Episcopum, ſed quia ille à primo gradu eccleſiaſtico uſque ad preſbyteratum una die promotus fuerat contra canones, non ſervatis nimirum temporum intervallis quæ præſcripta ſunt poſt ſuſceptum unum gradum eccleſiaſticum antè quàm ſequens ordo ſuſcipi poſſit.

V. Secundum quod reperio exemplum, editum fuit anno M L X X I I I. in viro celeberrimo, Hugone videlicet Episcopo Dienſi, qui dein Legatus fuit apoſtolica ſedis & Archiepiſcopus Lugdunenſis. Electus ille in Episcopum Dienſem de Dei & Chriſti ejus judicio, ut Cypriani verbis ait Hugo Flaviniaceniſis, de Clericorum penè omnium teſtimonio, de plebis quæ tunc affuit ſuffragio, de ſacerdotum & honorum viro- rum collegio, quamvis primam tantùm conſuram haberet, approbatus tamen eſt à Gregorio ſeptimo, & ab eo ordinatus Episcopus. Teſtatur illud idem Hugo Flaviniaceniſis his verbis: Non multò poſt ipſe qui commendabatur advenit. Et quia ſolam clericatus conſuram habebat, in menſe Decembris per manum ejus (id eſt, Gregorij ſeptimi) uſque ad preſbyteratus gradum promotus eſt; cum hoc aliqui calumniarentur Romanorum, & promerent morem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, neminem, licet electum amiſſitem, à Papa ordinandum niſi in eadem deſerviret Eccleſiæ. Quod tamen in ipſo Dominus authentica poteſtate ſua fecit. Complacuerat enim ſibi in illo anima ejus. In Quadrageſima verò, ſabbato in Preſbyterum & ſequenti Domini a ad Miſſas in Episcopum conſecratus eſt. In iſta Romanorum querela adverſus hoc Gregorij ſeptimi facinus non arguitur præcipitata ordinatio, quæ peracta erat ſervatis interſitiis. Nihil adverſus electionem ſimplicis Clerici. Illud tantùm indignatur Romani, quòd Gregorius Hugonem ordinariſſet abſolutè, hoc eſt, nulli Eccleſiæ addixiſſet cum eum ad eccleſiaſticos ordines promovit. Moris quippe eſſe in Eccleſiâ Romana, neminem, licet electus ſit in Episcopum, à Papa ordinari poſſe niſi in Eccleſiâ aliqua, in qua miniſterium ſuum exequatur, intitule- tur. Quod Gregorius non fecerat, qui Hugonem ea tantùm de cauſa eccleſiaſticis gradibus inſigniverat ut deinceps conſecrare Episcopum poſſet.

VI. Ex his quæ dicta huc uſque ſunt colligitur invidioſam per ea tempora viſam non fuiſſe electionem eorum qui nondum erant in ſacris ordinibus conſtituti, & Subdiaconos inferioriſque ordinis Clericos ad episcopatum vocatos fuiſſe ante decretum Urbani. Ea fortaliſſi de cauſa, ut antea dixi, conſtitutionem ille ſuam edidit in Concilio Beneventano, qua Subdiaconos eligi approbavit, non vulgò tamen, ſed rariffimè, & non ſine Romani Pontificis vel Metropolitanæ licentiæ. Secundùm hanc porrò inſtitutionem, cum anno M X C V. Sanſon quidam Subdiaconus electus eſſet Episcopus Eccleſiæ Vvigorrenſis, & ad Anſelmum Archiepiſcopum Cantuarienſem Metropolitanum ſuum veniſſet, iſte electionem ejus pro jure ſuo approbans, primùm eum ad diaconatum & preſbyteratum promovit, dein ad episcopatum, ut narrat Eadmerus in libro ſecundo hiſtoriæ novorum. Contra, cum anno milleſimo centeſimo Belyaceniſes Clerici elegiſſent Stephanum de Gardanda, Ivo Carnotenſis de electione illa ſcribens ad

Pafchalem ſecundum, indignabundus illum exagitat, inter alia electionis vitia objectans electum eſſe hominem procul à ſacris ordinibus inventum, ut pote nondum Subdiaconum.

VII. Licet autem Urbanus ſecundus iſta declarafſet, adhuc tamen ſub Innocentio tertio, hoc eſt, centum & ampliùs poſt Urbanum annis, dubitatum eſt an Subdiaconus in Episcopum eligi poſſet, quam dubitationem ſuſtulit Innocentius in capite Amulſis, in quo ſancit ut Subdiaconus liberè valeat in Episcopum eligi ſicut Diaconus vel Sacerdos. Data eſt autem illa Innocentij conſtitutio anno milleſimo ducenteſimo ſeptimo; extatque in libro decimo regiſtri ejuſdem Pontificis apud illuſtriſſimum virum Franciſcum Boſquetum Episcopum Monſpelienſem.

Nunc edendi ſunt canones Concilij Beneventani ab Urbano ſecundo celebrati, cujus occasione digreſſi ſumus ad explicationem iſtarum rerum. Sic ergo habent in veteri codice M S. monaſterij Anianenſis in diœceſi Monſpelienſi, emendati ex aliis codicibus manu ſcriptis.

CONCILIUM BENEVENTANUM

HABITUM ANNO MXCI.

ANNO dominicæ incarnationis M X C I. v. Kal. Aprilis celebrata eſt ſynodus Beneventi, præſidente Domino Papa Urbano, præſentibus Episcopis & Abbatibus, quorum numerus facile adnotari non potuit. Secundo igitur die hoc capitulum editum eſt.

Nullus deinceps in Episcopum eligatur niſi in ſacris ordinibus religioſè vivens inventus eſt. Sacros autem ordines dicimus diaconatus atque preſbyteratus. Hos ſiquidem ſolos primitiva legitur Eccleſiâ habuiſſe; ſuper his ſolis præceptum habemus Apoſtoli, Subdiaconos verò, quia & ipſi altaribus adminiſtrant, opportunitate exigente concedimus, ſed rariffimè; ſi tamen ſpectatæ ſint religionis & ſcientiæ, quod ipſum non ſine Romani Pontificis vel Metropolitanæ licentiæ fieri permittimus.

Item die ſecundo. Capellanos qui contra ſtatutum numerum in curiis ſuis ſine conſenſu ſui Episcopi militaverint, & decimas à laicis ſine permiſſione Episcoporum obrinuerint, nos ſancti Spiritus judicio ſanctorumque Apoſtolorum auctoritate ab officio & beneficio interdiciamus. Adclamatum eſt ab univerſis: Fiat. Fiat.

Item die tertio. Nullus omnino Episcopum tranſalpinum, vel tranſanarinum, vel quemlibet alienum Clericum ſine formata epiſtola & commendatiis ſui Episcopi literis recipere aut in ſua Eccleſiâ eum ordinare præſumat. Quod qui præſumpſerit, ut canonum contempſor, periculum ſentiat gradus ſui.

Præceptum eſt etiam in ejuſdem ſynodi die ultima. Nullus omnino laicus poſt diem cineris & ciliçij, qui caput jejuniæ dicitur, carnibus veſci audeat. Et omnes, tam Clerici quàm laici, viri quàm mulieres, die illo cinerem ſupra capita ſua accipiant. A die Septuageſimæ uſque in octavam ſancti Paſchæ, vel à die dominici adventus uſque in octavam Epiphaniæ, matrimonia nullo modo contrahantur.

Cyprian. epist. 52.

Ap. Gratian. dist. 41. c. 19. de Inſtit. Episcoporum.

Eadmer. pag. 31.

Ivo Carnoc. ep. 89.

CAPVT XIV.

Synopsis.

I. Investigandum nunc an restituta à Ludovico Pio electionum libertas regij assensum necessitatem exclusiverit. Non abolitum fuisse probatur ex Floro, qui sub eodem Ludovico floruit.

II. Referuntur ejus verba quoad electionem canonicam.

III. Tum etiam quoad assensum regium.

IV. Ex Floro colligitur consultationem Principis tunc adhiberi solitam in electionibus Episcoporum. Debere porro Principes assensum electioni rite factæ, nisi grave aliquid obstitat.

V. Perstringi autem Florus conatum Ludovici, qui clero & populo eos qui sibi grati erant commendabat, ab illis eligendos; sicque vota electorum anteverebat.

VI. Consultationem ad Regem missam post electionem probatur etiam ex causa Ecclesie Senonensis; quæ explicatur. De dignitate Archiepiscopi.

VII. Cum itaque summam electionum ad se traheret Ludovicus, à Concilio Parisiensi monitus est ut bonos rectores in Ecclesia constitueret.

VIII. Regium assensum in Italiam quoque intulit, contra morem Karoli magni. Tum electio Romani Pontificis subjecta erat ordinationi Imperatorum.

I. **S**VPEREST non inelegans quæstio ad plenam Capitularis explanationem, an restituta electionum libertas regij assensum necessitatem exclusiverit. Sanè verbis edicti non est reservata, sed neque dempta. Quare cum assensus ille non solum consuetudine nitatur, sed canone quoque à Concilio Aurelianensi sic probatus fuerit ut electionum libertate misceatur, proclivius est ut dicamus non abolitum hac lege. In quo non solis conjecturis agendum, cum habeamus disertum Flori Magistri testimonium. Florebat hac ætate auctor iste, à Walfrido Strabone valde laudatus; qui sententiam suam de electionibus in fragmento quodam descripsit circiter annum DCCCXX. quod edidit Papius Massonus, & ex eo illustrissimus Baronius; ex quo decerpenda sunt aliqua.

II. Ac primùm quæ pertinent ad canonicam electionem, deinde quæ pertinent ad consensum Principis. Manifestum est, inquit, omnibus qui in Ecclesia Dei sacerdotale officium administrant quæ sunt illa quæ in ordinatione episcopali & sacrorum canonum auctoritas & consuetudo ecclesiastica juxta dispositionem divinæ legis & traditionem apostolicam jubeat observari. Videlicet ut pastore defuncto, & sede vacante, unus de clero Ecclesie, quem communis & concursus ejusdem cleri & totius plebis consensus elegerit, & publico decreto celebriter ac solemniter designaverit, legitimo Episcoporum numero conse-

Tom. II.

cratus locum decedentis antistitis rite valeat obtinere, nec dubitetur divino judicio & dispositione firmatum quod ab Ecclesia Dei tam sancto ordine & legitima observantia fuerit celebratum. Hac sunt quæ & in Conciliis patrum & in decretis apostolica sedis Pontificum statuta reperiuntur & comprobantur. Mox laudato Cypriani loco de electione Cornelij, subjungit: Iuxta hæc verba beati Cypriani ordinatos fuisse constat & legitime præfuisse universo populo deinceps omnes Ecclesiarum Dei antistites absque ullo consultu mundanæ potestatis à temporibus Apostolorum & postea per annos fere quadringentos. Ex quo autem Christiani Principes esse cæperunt, eandem Episcoporum ordinationibus ecclesiasticam libertatem ex parte maxima permansisse manifesta ratio declarat. Neque enim fieri potuit, cum unus Imperator orbis terræ monarchiam obtineret, ut ex omnibus latissimis mundi partibus, Asia videlicet, Europa, & Africa, omnes qui ordinandi erant Episcopi ad ejus cognitionem deducerentur. Sed fuit semper integra & rata ordinatio quam sancta Ecclesia juxta traditionem apostolicam & religiose observationis formam celebravit.

III. Quid autem sentiat de Regis assensu, qui tunc adhibebatur, sic explicat: Quod verò in quibusdam regnis postea consuetudo obtinuit ut consultu Principis ordinatio fieret episcopalis, valet utique ad cumulatum fraternitatis, propter pacem & concordiam mundanæ potestatis; non tamen ad complendam veritatem vel auctoritatem sacre ordinationis, quæ nequaquam regio potentatæ, sed solo Dei nutu, & Ecclesie fidei consensu, cuique conferri potest. Quoniam episcopatus non est munus humanum, sed Spiritus sancti donum, sicut ostendit Apostolus &c. Mox: Unde graviter quilibet Princeps delinquit si hoc suo beneficio largiri posse existimat quod sola gratia divina dispensat; cum ministerium sue potestatis in hujusmodi negotium peragendo adungere debeat, non præferre. Deinde rem concludit his verbis: Quæ omnia non ideo dicimus quasi potestatem Principum in aliquo minuendam putemus, vel contra religiosum morem regni aliquid sentiendum persuademus; sed ut clarissime demonstretur in re hujusmodi divinam gratiam sufficere, humanam verò potentiam, nisi illi consonet, nihil valere. Quapropter in sacris canonibus patrum, ubi plurimæ causæ commemorantur sine quibus episcopalis ordinatio irrita habenda est, de hac re nihil invenitur insertum.

IV. Non existimavi superfluum hujus auctoris verba proferre: quæ duo eximie probant, & consultum, ut ille loquitur, sive consultationem Principis tunc adhibitam in electionibus Episcoporum, & modum quem ille desiderabat à Principibus servari. Nempe ut rite & legitime factæ electioni assentirentur, nisi grave aliquid obstitit, & ab

Fff ij

ingerendis personis abstinere, sive, ut Florus loquitur, ministerium suum in hoc negotio adjungerent, non autem praeferrent.

V. Perstringit non obscure quod Ludovicus ipse, assensum suum amplificans, tentabat hoc tempore adversus libertatem electionum edicto suo firmatam. Commendabat enim eos qui sibi grati erant, Clericis & populis, ut decreto suo illos eligerent, sicque electorum vota suis literis antevertebat. Exat ejus rei illustre exemplum in vita Friderici Episcopi Trajectensis. Anno quippe MCCXXI. aut circiter, *Kicfridi obitu comperto, per Legatos suos mandavit Trajectensis Ecclesie senioribus ut Fridericum sibi Episcopum deligerent, & electum cum summo honore ad ipsius palatium adducerent, nesciens omnes Trajectenses id ante decessisse quod ipse & primates ejus perciperent.*

VI. Enimvero praeter Flori testimonium, quo docemur consultationem ad Regem missam post electionem, adducenda sunt epistolae Senonensis Ecclesiae ad Iudith Imperatricem, ad Hilduinum Archicapellanium, & Einhardum, apud Sirmondum in appendice ad tomum secundum Concil. formula decima. Vacabat sedes Senonensis ex obitu Hieremiae Episcopi, qui acciderat anno MCCXXVI. die VII. Decembris. Ecclesia licentiam à Ludovico obtinuit eligendi Episcopum è suo clero. Sed electum sibi oblatum Imperator rejecit, concessio tamen beneficio secundae electionis. Alter eligitur, qui repulsus est à Missis Dominicis. Unde Senonensis Ecclesiae Clerici postulant ab Imperatrice ut causa suspendatur donec electum ipsi deducant ad Imperatoris praesentiam, & tunc *discutatur ac probeatur, inquit, si nobis prodesse valeat, & in servitio vestro aptus esse possit, an minus.* Idem suppliciter postulant ab Hilduino Archicapellano, *ut dignationis ejus judicio aut suscipiatur, aut reprobetur.*

Pro jure enim sui muneris ecclesiasticas causas in palatio distringebat Archicapellanus, ut docet Adalardus apud Hincmarum, & inscriptio hujus epistolae ad Hilduinum *saeris negotiis à Deo prelatum.* Ex hujus causae serie discimus electionum formam cum regio assensu duplici conjunctam. Primus dabatur pro gerenda electione. Secundus pro admittenda electi persona; sic tamen ut repellere possit. Porro inter ceteras causas repulsae canonicae haec quoque civilis erat examini regio subiecta, *si minus aptus esset servitio Regis*, ut loquuntur Senonenses.

VII. Itaque cum ad se traheret electionum summam Ludovicus, prudenter moneatur anno MCCXXIX. à Concilio Parisiensi lib. I. cap. XXI. (quod refertur in Ad-

dir. ad Capitul. lib. I. cap. XXI. I.) ut magnum studium & solertissimam curam adhibeat in bonis rectoribus Ecclesiae constituendis. *Quia si aliter factum fuerit, inquit, & ordo ecclesiasticus suam non habeat dignitatem, & religio Christiana in multis labefactanda detrimenti sui jacturam patietur, & anime vestrae, quod non optamus, periculum generabitur.*

VIII. Neque verò se intra Gallias continuit in exercendo assensu suo, quin potius eum in Italiam quoque protulit, contra morem Caroli magni, qui à negotio electionum episcopali in regno Longobardorum abstinuerat, ut superius monuimus. Fortasse tamen post adeptum Imperium potestatem illam regiam in Italiae regno Carolus usurpavit, ut colligi posse videtur ex Floro, qui solam Ecclesiam Romanam & subiectas illi Ecclesias, id est, quae pendunt à metropoli Romana, ab interrogatione Principis, id est, ab ejus assensu electionibus praestando immunes esse scribebat anno octingentesimo vigesimo. Obnoxia ergo erant ceterae. Sed quae liberae felicitate fuerant ab ea necessitate in Romana metropoli, factae sunt postea illi obnoxiae à Ludovico Pio. Ille quidem liberam electionem Romani Pontificis reliquit clero & populo edicto suo, quod tamen non pugnat aperte cum assensu regio. Post annum MCCXX. electus Gregorius quartus, *non prius ordinatus est quam Legatus Imperatoris Romani venit, & electionem populi qualis esset examinavit*, ut legitur in annalibus Bertinianis. quod Platina etiam observaverat. Asserta quidem est tandem in libertatem posterioribus seculis Romana Ecclesia. Sed quod in ea tunc inductum est à Ludovico, in ceteris Ecclesiis Italiae, non excepta etiam metropoli Romana & subiectis, locum habuit etiam Lotharij & sequentium Imperatorum temporibus; qui electiones canonicas, quas suo assensu & praesidio juvare tenebantur, potestate sua turbantur, sibi quoque, conniventibus quoque Pontificibus Romanis, vindicarunt, cujus rei testimonia extant apud Gratianum & passim in epistolis Ioannis octavi.

Vide Momi Notat. ad Capitul. pag. 114.

CAPVT XV.

Synopsis.

I. In Gallis species quaedam electionum servata est. Nam Princeps electionem fieri concedebat. Dein, electione facta, facultates Ecclesiae committebat dispositioni electi, suisque literis ad Metropolitanum & coepiscopus ordinandum transmittibat.

Vid. lib. 4. cap. 7. §. 5. & Baluz. j. No. 1. ad Lupum Ferrar. pag. 389. 431. 443.

II. Adferuntur verba Hincmari, quibus responderet inepit quorundam sermonibus, qui eligendum illum dicebant quem Rex vellet. At autem, in electione Episcoporum assensionem Regis esse, non autem electionem, que pertinet ad Episcopos.

III. Au præterea Hincmarus Bellovacenses amisisse jus electionis, quoniam tres incongruos elegerant, ab Episcopis postea reprobatis. Vixit autem auctoritate canonis Laodicensis.

IV. Eodem sensu canonem illum explicuerat idem Hincmarus in epistola ad Bellovacenses. Ob electionem indigni, jus eligendi devolvitur ad Metropolitanum.

V. Attamen Rex Ludovicus non cessit monitis Hincmari; sed Odacri electionem pertinaciter propugnare adversus Hincmarum.

VI. Idem Hincmarus aperit docet alibi quidnam Principi competat in electione Episcoporum, consensus videlicet.

VII. Describuntur ritus electionum, prout obtinebant aro Ludovici Pij & Karoli Calvi.

I. SED in Galliis constantia Episcoporum factum est ut species saltem electionum, etsi non vis integra, permaneret; temperata regia auctoritate, & conciliata, quantum fieri potuit, cum jure canonico.

Quænam essent Ecclesiæ & Principis partes in electionibus, post Capitulare Ludovici Pij, juxta illius sententiam eleganter docet synodus congregata anno DCCCLXXXI. apud martyrium sanctæ Macræ, in literis quas per Episcopos transmisit ad Ludovicum III. Regem, cujus verba recitat Hincmarus in epistola duodecima editionis Sirmondi. Sed prius ponenda est species. Vacante Ecclesia Belvacensi, clerus & plebs elegit Fromoldum, insipientem & improbum hominem, quem synodus sibi oblatum repulit. Clerus verò & plebs ejusdem Ecclesiæ in Odonis eo munere indigni personam decreto suo consensit, quam ab ista synodo probari contendebat. Rex Ludovicus non solum consensum suum adhibuerat, sed Odonem quoque suggererat eligendum. Synodus autem veruata Episcoporum jura industric accersit, Metropolitanum & Episcopis provincialibus electionem deberi, consensum verò clero & plebi. Ad Principem duo pertinere. Tum ut electionem fieri petentibus clero & plebi concedat. Tum, electione facta, ut facultates Ecclesiæ, quæ sub illius sunt tuitione, electi dispositioni committat, suisque literis ad Metropolitanum & cœpiscopos ordinandum transmittat. Hæc sunt verba literarum synodi de causa Belvacensi apud Hincmarum: *Vt sicut sacre leges & regule præcipiunt, Archiepiscopis & Episcopis conlimitanciarum diæceson electionem concedere dignemini; ut undecunque, secundum formam regularem electionis, Episcopi talem eligant qui & sanctæ Ecclesiæ utilis, & regno proficius, & vobis si-*

delis ac devotus * cooperator existat; & consentientibus clero ac plebe eum vobis adducant, ut secundum ministerium vestrum res & facultates Ecclesiæ, quas ad defendendum & tuendum Dominus vobis commendavit, sue dispositioni committatis, & cum consensu ac literis vestris eum ad Metropolitanum Episcopum ac cœpiscopos ipsius diæcesos, qui eum ordinare debent, transmittatis, & sic sine scandali macula ad sanctum sacerdotium provehatur.

II. Ceterum responderet Hincmarus inepit quorundam sermonibus, qui eligendum illum dicebant quem Rex vellet: Nam si quod à quibusdam dicitur, ut audiri, quando petitam apud vos electionem conceditis, illum debent Episcopi & clerus ac plebs eligere quem vos vultis & vos jubetis, (quæ non est divina legis electio, sed humane potestatis extorsio) si ita est ut dici à quibusdam audiri, ille malignus spiritus, qui per serpentem primos parentes nostros in paradiso decepit, & inde illos ejecit, per tales adulatorum in aures vestras hæc sibilat; quia hoc in Scripturis tam veteris quam novi Testamenti non continetur, neque in catholicorum dictis, vel sacris canonibus, nec etiam in legibus à Christianis Imperatoribus & Regibus promulgatis hoc scriptum vel decretum invenitur; sed talia dicta infernus evomuit. Mox: Sic enim atavus vester Carolus & abavus Ludovicus Imp. intellexerunt. Et ideo in libro primo Capitularium suorum promulgaverunt scribentes. Adducit caput LXXXIV. cui subjungit decretum Celestini & canonem XLII. Laodicenum; & mox concludit: *Attendendum est igitur qualiter hoc imperiale capitulum sacris regulis & antiquorum Imperatorum legibus congruat, ostendens quoniam sicut & leges & regula dicunt, in electione Episcopi assensio Regis sit, non electio, in Episcoporum vero executione sit electio, sicut & ordinatio. Solum assensum tribuit Regi post electionem, ut fecerat Florus.*

III. Quoniam verò Rex gratissimum Belvacensi Ecclesiæ Odacrum esse Hincmaro scripserat, respondit iste Belvacenses decidisse à jure electionis, quoniam tres incongruos elegerant ab Episcopis postea reprobatis. *Perdiderunt, inquit, electionem, sicut offensum est illis in synodo, & per sacras regulas, non ulterius illorum, sed Episcoporum esse electionem, quam non præire, sed subsequi, & non se ab ea debere excidere. Et nunc contra regulas & leges, sine Visitatore præsumserunt electionem.* Cùm ex Laodiceno canone didicissent Episcopi electiones judicio Metropolitanum & provincialium Episcoporum committi, alium verò usum inductum viderent, nempe ut electio prius fieret à clero & à plebe, conabatur synodus apud sanctam Macram, exemplo Cabilonensis Concilij

* Vide lib. 2. Capitular. c. 1. 109. lib. 4. cap. 7. 57.

habiti anno sexcentesimo quinquagesimo, electiones episcopales revocare ad Episcoporum provincialium arbitrium. Ad quos eos maximè impellebat, ni fallor, Græcorum usus, qui canone edito in synodo contra Photium anno DCCCXX. (cujus acta Latine publicaverat Anastasius) disertè firmatus fuerat. Licet enim illis canonibus nondum uterentur Episcopi Galli, ut factum postea, attamen præjudicio illo majores concipiebant animos ad vindicandam synodo provinciali Episcoporum electionem. Sed cum difficilis esset veteris illius juris plena restitutio, sic interpretatus est Hincmarus canonem illum Laodicenum, ut saltem locum haberet quando clerus & plebs indignum elegerint; quo casu devoluta esset electio ad Metropolitanum & Episcopos.

IV. Eodem sensu canonem hunc explicuerat Hincmarus epistola ad Bellovacenses in formula quarta in appendice tomi secundi Conciliorum Galliarum. *Præscire vos denique volo, inquit, quia si personam à sacris canonibus deviam scienter nobis adduxeritis, non solum ex ea Pontificem non habebitis, verum etiam pro illicita electione, ut contemptores canonum, judicium incurretis. Sed & nostro ac cœpiscoporum nostrorum judicio refutata rationabiliter electione vestra incongrua, talem secundum Laodicenses canones studebimus eligere qui vestris vitiosis voluntatibus non valeat consentire.* Hinc trahi potest origo juris similis quod confirmatum est cap. VII. & XX. *De electione*, ubi ob electionem indigni jus eligendi devolvitur ad Metropolitanum.

V. Quare quod in fine epistolæ duodecimæ concludit Hincmarus, de casu speciali cleri & populi Belvacensis, qui electionis jure privati erant, intelligendum est: *Conveniant, sicut statutum secundum sacros canones fuit, in synodo, Episcopi, clerus, ac plebs Belvacensis Ecclesie, cum libero consensu vestro, sicut regium ministerium vestrum decet, & juxta legalem ac regularem formam electio exequatur, & ordinatio profequatur.* Attamen Rex Ludovicus non cessit monitis Hincmari; sed potius auctoritate sua Odacrum elegit; neque se ab hoc proposito discessurum scripsit Hincmaro, donec in synodo universali constata ex suo & regnis fratrum suorum aliter definiatur. Quod epistola sua ad Regem data graviter damnat Hincmarus, ut canonibus & legibus contrarium; & tandem, ut Ecclesie invasorem, excommunicatione plectit.

VI. Pro Carolomanno Rege, qui Ludovico successerat, Hincmarus admonitionem scripsit ad Episcopos, hæcque adnotavit capite quinto: *Qualiter autem consensu Principis terræ, qui res ecclesiasticas divino judicio ad tuen-*

das & defensandas suscepit, electione cleri ac plebis quisque ad ecclesiasticum regimen absque ulla venalitate provehi debeat, & Dominus in evangelio & sacri canones aperite demonstrant, dicente Domino: Qui non intrat per ostium in ovile ovium, ille fur est & latro.

VII. Ceterum non erit inutile modum illum perferutari quem temporibus Ludovici Pij & Caroli Calvi ejus filij sequerentur in electionibus clerus & populus, Episcopi, atque Principes, ut salva esset canonum auctoritas, cum bona Regum gratia. Illud verò non potest certius addisci quàm ex variis epistolis & formulis quas in appendice tomi secundi Conciliorum retulit Sirmodus, quem modum, ex illis collectum, hic contrahemus in pauca.

De obitu Episcopi monendus erat Metropolitanus à clero & à populo Ecclesie vacantis, ut à Regis clementia liberam ac regularem electionem illis obtinere satageret. Enimvero quoniam Visitator Ecclesie vacanti dandus erat, qui electionis canonicè faciendæ curam susciperet, Metropolitanus, prius admonito Principe, gratum illi Episcopum pro eo munere gerendo delegabat. Visitatori verò per literas suas dabat in mandatis ut ageret cum clero & plebe Ecclesie quatenus, remotis studiis, uno consensu virum aliquem probatum eligerent; forma electio. Form. 1. & 4. nis à canonibus præscripta publicè antea prælecta. Conventus autem ad faciendam electionem constabat non tantum ex Clericis civitatis, sed etiam ex monachis monasteriorum parœciæ five diœceseos, tum etiam ex delegatis à Presbyteris rusticianarum parœciarum, qui Possessorum quoque mandata deferebant, præter eos, laici nobiles (qui Vassalli quoque dicuntur formula quinta) & cives urbis adesse debebant. Visitator verò conventum adloquebatur. Ac primò quidem concessam illi à Principe eligendi potestatem denuntiabat, (ut factum tempore Ludovici Imperatoris docet formula sexta) & dein hortabatur ad opus istud sincerè obeundum. Si vota consensissent in aliquem regularem virum, id est, cujus actus & vita à canonibus non discrepant, tunc urgente Visitatore decretum ab omnibus subscriptum de ejus electione fiebat: quod Visitator per se, aut per literas suas, ad Metropolitanum referebat; adjunctis aliquor à clero & plebe, qui omnium vice testimonium electo ferre possent. Tandem Metropolitanus decretum illud, à se prius probatum, ad Regem mittebat, ejusque consensum expectabat. Quo suscepto, literis suis evocabat cœpiscopos loco & die constituto ad ordinationem celebrandam: ubi fiebat examinatio canonica

ordinandi, juxta formulam undecimam & duodecimam. Ceterum ex formula illa undecima constat consensum regum de persona electi hac conditione temperatum, *si Episcopi eum dignum ad onus episcopale invenire valerent.*

CAPVT XVI.

Synopsis.

I. Consensum regum suis quoque decretis diserte confirmarunt Concilia Galliarum temporibus Caroli Calvi & Lotharij Imp. habita.

II. Dein palatini Clerici à solo Principe designabantur ad episcopatus, absque ulla electione. Quod probatur duobus exemplis.

III. Aliud electionis palatine exemplum habetur apud Lupum Ferrariensem in causa Aeneæ Episcopi Parisiensis.

IV. Sed ex eo Regum usu proficebantur ingentia incommoda. Plerumque enim promovebantur viri rudes atque imperiti & vita inexplorata. Itaque Concilium Valentinum edixit ut si quis à palatio mitteretur, prius diligenter examinaretur, ut sciri posset an episcopatu dignus esset.

V. Quando se Reges continuerunt intra terminos consensu, Pontifices quoque Romani ejus rationem habendam esse existimaverunt.

VI. Non adeo tamen se demittebant Romani Pontifices in hoc electionum negotio quin aliquando sui loci memores essent. Quod probatur auctoritate Joannis octavi, qui Lanfanensis Episcopi institutionem in se traxit, ac tamen consensum à Carolo Crasso suppliciter petiit.

VII. Carolus Crassus quasdam Ecclesias libertate canonica electionum in perpetuum donavit, exempli causa, Genevensis, & Cabilonensem.

VIII. Sub Carolo Simplice, tamen si republica variis moribus concessa fuerit, remansit tamen necessitas assensus regis in electionibus Episcoporum. Probat auctoritate Joannis decimi Papæ.

IX. Continuatæ est hac potestas à sequentibus Regibus; ut ostenditur pluribus exemplis.

X. Initio tertia Regum nostrorum dynastia perseveravit prior illa consuetudo assensus regis.

I. **C**ONSENSUM regum suis quoque decretis diserte confirmarunt Concilia Galliarum temporibus Caroli Calvi & Lotharij Imp. habita. Anno DCCCCLIV. petunt à Carolo patres in synodo apud Theodonis-villam ut viduatis Ecclesiis quantocyus præficiantur Episcopi à Deo dati, & à vobis regulariter designati. Si omisus esset Principis consensus, irrita quidem non erat ordinatio, ut sapienter docuit Florus, attamen discordiæ seminarium erat. Quod ut averteret à capite Vvenilonis Senonensis, qui Rege non merito electum à clero & populo Agium Preshbyterum Aurelianensi Ecclesiæ ordinaverat, Concilium Vernense anno DCCCXLIV. à Carolo postulat, quoniam rei illius alium exitum non videbat, ut ejus

pietas quod à tantis viris actum est, ratum esse permittat.

II. Ceterum non potuit his limitibus coerceri potestas regia; quæ aulicorum cupiditatibus incitata, electiones in aliis conservando, palatinos Clericos à solo Principe designari posse contendebat. Quod aperte docet Vvenilonis & Gerardi Comitum epistola apud Lupum Ferrariensem LXXXI. ad Amulum Archiepiscopum Lugdunensem. Hujus Amuli sedes cum esset in parte regni Lotharij, prolixius à clarissimis illis viris Caroli nomine exorandus fuit ut Bernum Regis propinquum, & ab eo de Consiliariorum suorum consensu electum, in Augustodunensi Ecclesia ordinaret. Quod ut impetrent, addunt non esse novum ut à Rege nobilioribus Ecclesiis ex palatio deligantur antistites: *Idque vestre prudentiæ Dominus noster jussit suggerere, non esse novitium aut temerarium quod ex palatio honorabilioribus maxime Ecclesiis procurat antistites.* His subjungunt concessionem à Zacharia factam Pippino, de qua superius actum. Poterant edictum Clotarij Regis proferre, si fuisset illis obvium; cujus verba de hac specie intelligenda suo loco monuimus. Nec contenti Bernum commendare, eadem quoque ratione Godelsadum, à Rege electum, Cabilonensi Ecclesiæ admoveri petunt: *Godelsadum etiam, quem ex palatio suo more predecessorum Regum majorum suorum, ut ante monstratum est, Cabilonensi Ecclesiæ præfici flagitat idem Rex, in hac Quadragesima non gravemini ordinare.* Quæ petitio locum habuit saltem in Godelsado, qui subscripsit Concilio Suevionensi anno DCCCLIII. sex annis post epistolam illam; quæ data est anno octingentesimo quadragesimo octavo.

III. Aliud electionis palatine exemplum habetur apud eundem Lupum ep. 98. & 99. in Aneæ Parisiensi Episcopo, quem anno DCCCLIII. Carolus elegerat. Sed eum postea clerus quoque Ecclesiæ Parisiensis & fratres cœnobiorum sua quoque electione honestarunt, rogantes literis suis Senonensem Archiepiscopum & provinciam Episcopos ut quantocyus ejus ordinatio perficiatur, ne dilatione divini & regis beneficii torquerentur. Ratio verò est in promptu cur Rex electionem Aneæ sibi assumpsisset: quoniam unus erat & Clericis aulicis, ut colligitur ex epistola Episcoporum ad clerum Ecclesiæ Parisiensis: *Quis enim vel leviter tetigit palatium cui labor Aneæ non innotuit, & fervor in divinis rebus non apparuit?*

IV. Quoniam verò non omnes episcopatus admoti referebant Aneæ istius mo-

Vide Notat. Baluzij ad epist. 81. Lupi Ferrar.

res, sed inexplorata vita & rudes atque imperiti passim promovebantur, saltem in regno Gallicano Lotharj Imperatoris, qui omnia agebat pro arbitrio, ideo Concilium Valentinum anno DCCCLV. congregatum, quid agendum esset in his angustiis præscripsit canone septimo. Ac primum quidem constituit ut post obitum Episcopi statim à Principe peteretur ut canonicam electionem clero & populo permetteret. *Sed etsi à servitio p̄j Principis nostri, inquit, aliquis Clericorum venerit ut alicui civitati preponatur Episcopus, timore casto sollicitè examinetur, primum cujus vita sit, deinde cujus scientia. Et vigore ecclesiastico sub oculis omnipotentis Dei agat Metropolitanus in hac parte, Episcopis sicut Dei ministris adjutorium ferentibus, ne maculate vite, & pompis seculi turbidus, & simoniaca heresi pollutus, humilibus & mundis membris Christi Ecclesieque ipsius superponatur Episcopus, nec presumat illiteratum, & cupiditate nimia cecatum, redditurus facti sui rationem, populo Dei præficere.* Sanè in regno Caroli examen ordinandi mansit integrum penes Metropolitanos, ut diximus. Quod in regno Lotharj aliter se habebat. Ideoque Concilium hortatur Episcopos ut si rudis & improbatus ingeratur è palatio Episcopus, adeant Imperatorem cum clero & populo, ut Ecclesiam Dei gloriosus Imperator digno honoret ministro.

V. Quando intra consensus terminos Reges se continebant, Pontifices quoque Romani ejus rationem habendam docebant; ut patet ex epistola Ioannis octavi ad Aripertum Ebredumensem Episcopum anno DCCCLXXVII. Hic Valdenum, quem clerus & populus civitatis Venciensis elegerat, pieque memorie Imperator suo consensu firmaverat, noluit consecrare post mortem Imperatoris, sed alium absque Ecclesie consensu. Quare Ioannes Archiepiscopo & partibus præcipit ut Romam veniant pro tanti negotij discussione.

VI. Ceterum non adeo se demittebant Romani Pontifices in hoc electionum negotio quin aliquando sui loci memores essent. Cum divisio ex gravi partium contentione exorta esset in Ecclesia Lausanensi, de Episcopi electione, Ioannes octavus severè interdicit Theodorico Archiepiscopo Bisuntinensi quatenus ibi Episcopum neque jussu Regis, neque ex petitu plebis, consecrare presumat, donec communi consulto quem utiliorem præviderint, consecrari permittant de more. Hieronymum huic Ecclesie Ioannes præfici voluit: sed, qui ab initio non intervenerat, Regis consensum à Carolo Crasso ipse Pontifex suppliciter petivit, testatus il-

lum Regi *fidelem in omnibus propriumque esse, sicut ceteri regni Episcopi existunt.*

VII. Attamen reticenda non est Caroli Crassi erga quasdam Ecclesias benigna propensio, quas libertate canonica electionum in perpetuum donavit. Hoc beneficium contulisse Ecclesie Genevensi scribit Ioannes VIII. epist. 281. Eidem Ecclesie electionem perenniter de proprio clero donaverat. Profert quoque vir clarissimus Sirmondus, tomo tertio Conciliorum Gallie, ejusdem Caroli Præceptum Cabilonensi Ecclesie indultum anno DCCCLXXXV. ut obente pastore proprio, omni deinceps tempore canonicam habeat electionem.

VIII. Temporis progressu non est imminuta potestas regia in electionibus, licet per bella domi forisque gesta valde debilitata fuerit in rebus civilibus sub Carolo Simplicie. Ejus rei fidem facit Ioannis Papæ decimi epistola anno DCCCXXI. scripta ad Herimannum Coloniensem, quæ edita est tomo III. Conciliorum Gallie. Hilduinus Ecclesie Tungrensis episcopatum ab Henrico Rege Germania, bellum adversus Carolum gerente, precibus & pretio impetravit; seque consecrari ab Herimanno Colonienfi vi metuque compulsio per Gislebertum obtinuit. Quod factum aperte contra jus Caroli; in cujus regno sita erat civitas Leodium, sive Legia, (utroque enim nomine dicitur à Ioanne) ubi erat sedes Ecclesie Tungrensis. Vacanti sedi præficiendum Carolus elegit Richerium Abbatem, adjuncto quoque cleri & populi consensu. Delata dissidij istius querela ad Ioannem decimum illique à Berengario Imperatore consanguineo Caroli commendata, præcipit Herimanno Ioannes ut Romam cum Hilduno & Richerio accedat ad definiendam hanc controversiam. Interim illum objurgat ob spretam Caroli auctoritatem. *Valde mirari non distulimus, inquit, cur contra rationem absque Regis iussione agere percontastis; cum vobis reminiscens hoc nullo modo esse debeat ut absque regali præceptione in qualibet parochia Episcopus sit consecratus.* Hujus antiqui moris originem à Romanorum Pontificum auctoritate profectam docens, usum illum in posterum observari jubet: *Vt prior antecessorum suorum Regum mos fuit, cum ita illibatam atque inconcussam dominationem obtinere delectamur. Et sicut priores suos antecessores, nostrorum antecessorum auctoritate, Episcopum per unamquamque parochiam ordinare probabiliter statutum est, ita ut Carolus Rex faciat confirmando jubemus.* In epistola ad Carolum ad priscam consuetudinem & regni dignitatem hoc refert: *De hoc quod*

*Fide Notæ De-
loc. ad Simplicij
Gallie Concilium
p. 34.*

quod Gislebertus contra vestra scepra inutiliter gessit, valde doluimus, eo quod prisca consuetudo & regni nobilitas censuit ut nullus Episcopum ordinare debuisset absque Regis iussione. Necessitatem assensus regij aperte prædicat. Neque enim de nominatione electioni prævia intelligendum puto.

IX. Continuata est hæc potestas à sequentibus Regibus; ut fidem facit Artaldus Episcopus Remensis apud Flodoardum lib. III. historia Remensis cap. xxxv. qui se electum ait à clero & populo, dante illis Rodulfo Rege id agendi facultatem ad Dei honorem & sui fidelitatem. In Chronico Flodoardi anno DCCCCLXII. eligitur Odoricus ad Remensem episcopatum, favente Lothario Rege. Quam ob rem non dubitat Adalbero Remensis in decreto suo de reformatione cœnobij Mosomensis anno DCCCCLXXXIII. profiteri sibi episcopatum gratia Dei & beniginitate regia contradictum. His addi potest apertum testimonium Gerberti in epistola LXXX. ad Verdunensem Ecclesiam: Pastorem tuum voluntate hereditarij Regis, (id est, Ludovici filij Lotharij) consensu & favore comprovincialium Episcoporum electum, ac insuper episcopali benedictione donatum, adhuc pertinax minimè recognoscis. Mox: Ideo Pastorem non recognoscis, quia Regem tuum regno privare moliris. Vnde colligi quoque potest Episcopos tunc persuasum habuisse, cum Regis assensu Episcopos provinciales, non expectata cleri & plebis voluntate, potuisse Episcopum eligere atque ordinare.

X. Initio tertia Regum nostrorum dynastia perseveravit prior illa consuetudo assensus regij. Quod testatur decretum electionis Arnulfi in Episcopum Remensem, factum ab Episcopis provincie cum omni clero, acclamante populo, orthodoxis Regibus Hugone & Roberto consentientibus, anno nongentesimo octuagesimo nono. Iidem Episcopi, post abdicationem Arnulfi, elegerunt Gerbertum, favore & convenientia utriusque Principis Domini Hugonis Augusti & excellentissimi Regis Roberti, assensu quoque eorum qui Dei sunt in clero & in populo.

CAPVT XVII.

Synopsis.

I. Ventum est tandem ad Tractatum de jure Regalia. Materia isthac omnino bene tractata est quoad questionem qua in foro occurrunt. Nemo tamen ejus juris originem hactenus assecutus est. Referuntur in aversione varia plurimorum sententia.

II. Itaque visum est inquirere accuratè ac distictè.

ligenter in hanc materiam; qua valde nobilis est.

III. Pasquierius censebat difficile ostendi posse originem juris Regalia. Plurimum autem coheret ea investigatio ut agnosci possit quid statuendum sit in lite qua ab Agentibus generalibus in rebus cleri mota est pro asserenda libertate quarundam Ecclesiarum.

IV. Jus illud non successit in locum investiturarum. Diversum enim non est ab investituris.

V. Consilium operis explicatur.

I. **A**GENDUM itaque deinceps nobis est de jure Regalia, quod ea sit præcipua libri hujus scribendi causa. Et in antecessum quidem admonendus est lector eam materiam prorsus bene tractatam esse à viris perquam eruditis, quoad questiones quæ in foro occurrunt, de modis videlicet acquirendi & conservandi Beneficij juri Regalia obnoxij. Nondum tamen repertus est quisquam qui ejus originem assecutus sit, neque ipsius vocabuli quo jus illud significatur. Id unum pertinaciter asseritur, jus Regalia ab ipsis regni initiis exortum, regia majestati connexum vinculis arctissimis, sive ita visum Episcopis in gratiam Clodovei Regis ad Christianam fidem conversi, ut placuit quibusdam; sive tandem quod ea auctoritas ita principatui competat ut necessarius non fuerit prævius Episcoporum consensus. Tum jus illud ideo Regalia vocari, quod merè regium sit, & vel inter nobiles regie dignitatis partes recensendum, adeo ut cum soli Regi competat, cum nemine alio communicari possit, exclusis etiam ab eo jure iis penes quos sub Rege puero administranda Reipublica cura est, quos Regentes regni recepto jamdiu vocabulo nominamus. Eo enim tantum tendit eorum sententia qui materiam istam omnium accuratissimè tractaverunt.

II. Verum quoniam illi in limine subsisterunt, neque ad originem juris pervenire quod à suis haud dubie initiis profectum est, cum tamen adeo illustre sit argumentum, ob dignitatem Regis & Episcoporum, quos ea res tangit, ut credi vix possit ita obscuram esse hanc materiam quin deprehendi possint hujusce juris initia & progressus, facturum me operæ pretium existimavi si in eam curam diligenter & accuratè incumberem, præsertim cum ex ea causa regnum & sacerdotium non semel dissociata sint, atque ad institutum meum omnino pertineat.

III. Deterrebat me tamen, fateor, ab ea investigatione viri clarissimi Stephani Pasquierij auctoritas, qui in suis illis Disquisitionum Francicarum libris adnotavit nondum à quoquam proditam fuisse origi-

G G g

nem Regaliæ. neque id injuriâ. nam si quid in nostra historia obscurum est, id in primis prædicandum esse de hac materia. Referam autem ipsa viri verba: *Qui ait donné l'ancieneté de la Regale, je ne l'ay encoré veu; non sans cause. Car s'il y a obscurité en nostre histoire, c'est en celle-cy.* Sed præterquam quod instituti mei ratio postulat ut inquiram in originem juris, quæ adhuc sub judice lis est, an jus illud Regaliæ porrigatur ad universas regni Ecclesias, id quoque exigere videtur. Deprehensa enim semel origine hujus juris, facilius intelligemus quidnam videatur statuendum in causa quam in sacrum consistorium attulerunt Agentes generales in rebus cleri, qui quamplurimas regni Ecclesias ab eo jure exemptas & immunes esse contendunt.

IV. Itaque procul ab eorum sententia recedo qui avo Ludovici XI. nomine Parlamento Parisiensis apud Regem orantes, pronuntiarunt jus illud Regaliæ successisse in locum investiturarum. Nam contendo diversum illud non esse ab investituris, quin imò ipsas esse investituras, prout cum consensu Regum nostrorum modificata fuerunt in Conciliis Claromontano & Remensi & à Calisto secundo Papa anno millesimo centesimo vigesimo secundo, & prout usu ipso explicata sunt post tempora ejusdem Pontificis.

V. Ad explicandam autem opinionem meam necessarium videtur ostendere quid antiqui canones in Gallia recepti præceperint quoad fructus episcopatum vacantium, quid dein ex vetusto illo jure immutatum sit, & quæ tandem causa fuerint harum immutationum. Tum de investituris instituenda quaestio, quæ per multum ævi Ecclesiam commoverunt. Quo loco docendum erit quid eo nomine intelligerent majores nostri, quinam esset earum usus in Gallia, ubi primum titulo concessionis usurpatae sunt, ac dein investiturarum, demum verò sub vocabulo Regaliæ.

CAPVT XVIII.

Synopsis.

I. *Vetus Ecclesia nullos redditus habebat præter oblationes fidelium. Post Constantinum, Ecclesia locupletata sunt pluribus latifundiis, liberalitate fidelium. Quarto demum seculo inter ordinarios cleri redditus numerabantur fructus ex agris & possessionibus Ecclesia.*

II. *Quoniam verò agri illi maximam habebant invidiam, plebem eorum curam in se suscipere rogabat Augustinus, vitanda invidia. Verum id ob-*

tinere non potuit à laicis; ut docet Possidius.

III. *Eandem ob causam, & ne suspitioni avaritia paterent Episcopi, quibus bonorum ecclesiasticorum cura incumberebat, Concilium Chalcedonense statuit ut in unaquaque Ecclesia cathedrali Oeconomus institueretur, è clero illius Ecclesie eligendus. Quæ institutio legibus quoque Principum confirmata est.*

IV. *Eam renovarunt Concilia Hispania: quam in usum revocavit Gregorius magnus. Septima synodus Oecumenica edicit ut si Episcopus fuerit negligens in instituendo Oeconomo, negligentiam ejus suppleat Metropolitanus. quod & à Patriarcha fieri jubetur quoad Ecclesias Metropolitanas. Etate Zanara hac institutio non observabatur in Oriente.*

V. *Oeconomus ergo bona Ecclesia administrabat vivente Episcopo, itemque post mortem ejus, ex prescripto Concilij Chalcedonensis, quo jubetur ut bona Ecclesie vacantis futuro antistiti conferrentur ab Oeconomo. Explicatur canon Chalcedonensis.*

VI. *Propria Episcopi bona pertinent ad eos quos ipse heredes suos testamento esse jussit. quod probatur variis auctoritatibus. Si vero deceperit intestatus, tum propinquos ejus heredes esse oportet, secundum canonem apostolicum itemque Antiochenum. quod Balsamoni quoque placuit.*

VII. *Eadem est sententia canonis XXI. synodi Chalcedonensis, qui explicatur. Notatus Innocentius secundus Papa, qui sensum hujus canonis non cepit.*

VIII. *Notati etiam Zonaras & Balsamo, qui prorsus malè ceperunt sensum ejusdem canonis Chalcedonensis.*

IX. *Bona Episcopi ex redditibus Ecclesie comparata pertinent ad Ecclesiam, ex canone XXI. Antiocheno. Universa Episcoporum mortuorum bona in suos usus vertebant Metropolitanis in Oriente. quam consuetudinem sustulit Concilium Trullanum.*

X. *In Occidente quoque Clerici intervertite tentabant bona mobilia Episcopi mortui. Vestium id à Concilio Herdensi. Id ipsum, quoad laicos, prohibuerunt Urbanus secundus & Innocentius secundus.*

XI. *Antiqua Concilia Gallicana decreverunt bona Ecclesiarum vacantium ac spolia Episcoporum decedentium servari debere, expendenda in utilitatem Ecclesie & pro futuro successore. Potestates pervadere ceperunt res Ecclesie post mortem Episcoporum paulò ante Concilium Trullanum.*

ADDITION.] *Bona mortuorum Episcoporum à laicis diripi prohibuerunt Urbanus secundus & Innocentius secundus, itemque Callistus secundus. Referuntur canones Concilij Tolosani sub Calisto habiti, antehac non editi. Raimundus Comes Barcinonensis pollicetur esse se deinceps non invasurum bona Episcoporum provincia Tarraconensis. Exemplum illud sequitur est Ermengardis Vicecomitissa Narbonensis, laudata ob hoc ab Hadriano quarto Papa. Atamen in Gallia Narbonensi perseverabat ea consuetudo avo Gregorij noni & Innocentij quarti.*

I. **V**etus Ecclesia nullis aliis redditibus ad suppeditandas expensas alendis Episcopis & Clericis sive etiam pro juvanda inopum paupertate necessarias fruebatur præter oblationes fidelium: quæ, ut adnotavit Irenæus, eò usque af-

quod Gislebertus contra vestra scepra inutiliter gessit, valde doluimus, eo quod prisca consuetudo & regni nobilitas censuit ut nullus Episcopum ordinare debuisset absque Regis iussione. Necessitatem assensus regij aperte prædicat. Neque enim de nominatione electioni prævia intelligendum puto.

IX. Continuata est hæc potestas à sequentibus Regibus; ut fidem facit Artaldus Episcopus Remensis apud Flodoardum lib. III. historia Remensis cap. xxxv. qui se electum ait à clero & populo, dante illis Rodulfo Rege id agendi facultatem ad Dei honorem & sui fidelitatem. In Chronico Flodoardi anno DCCCCLXII. eligitur Odoricus ad Remensem episcopatum, favente Lothario Rege. Quam ob rem non dubitat Adalbero Remensis in decreto suo de reformatione cœnobij Mosomensis anno DCCCCLXXXIII. profiteri sibi episcopatum gratia Dei & benignitate regia contraditum. His addi potest apertum testimonium Gerberti in epistola LXXX. ad Verdunensem Ecclesiam: Pastorem tuum voluntate hereditarij Regis, (id est, Ludovici filij Lotharij) consensu & favore comprovincialium Episcoporum electum, ac insuper episcopali benedictione donatum, adhuc pertinax minimè recognoscis. Mox: Ideo Pastorem non recognoscis, quia Regem tuum regno privare moliris. Vnde colligi quoque potest Episcopos tunc persuasum habuisse, cum Regis assensu Episcopos provinciales, non expectata cleri & plebis voluntate, potuisse Episcopum eligere atque ordinare.

X. Initio tertia Regum nostrorum dynastia perseveravit prior illa consuetudo assensus regij. Quod testatur decretum electionis Arnulfi in Episcopum Remensem, factum ab Episcopis provincie cum omni clero, acclamante populo, orthodoxis Regibus Hugone & Roberto consentientibus, anno nongentesimo octuagesimo nono. Iidem Episcopi, post abdicationem Arnulfi, elegerunt Gerbertum, favore & convenientia utriusque Principis Domini Hugonis Augusti & excellentissimi Regis Roberti, assensu quoque eorum qui Dei sunt in clero & in populo.

CAPVT XVII.

Synopsis.

I. Ventum est tandem ad Tractatum de jure Regalia. Materia isthac omnino bene tractata est quoad questionem qua in foro occurrunt. Nemo tamen ejus juris originem hactenus assecutus est. Referuntur in aversione varia plurimorum sententia.

II. Itaque visum est inquirere accuratè ac distictè.

ligenter in hanc materiam; qua valde nobilis est.

III. Pasquierius censebat difficile ostendi posse originem juris Regalia. Plurimum autem coere ea investigatio ut agnosci possit quid statuendum sit in lite qua ab Agentibus generalibus in rebus cleri mota est pro asserenda libertate quarundam Ecclesiarum.

IV. Jus illud non successit in locum investiturarum. Diversum enim non est ab investituris.

V. Consilium operis explicatur.

I. AGENDUM itaque deinceps nobis est de jure Regalia, quod ea sit præcipua libri hujus scribendi causa. Et in antecessum quidem admonendus est lector eam materiam prorsus bene tractatam esse à viris perquam eruditis, quoad questiones quæ in foro occurrunt, de modis videlicet acquirendi & conservandi Beneficij juris Regalia obnoxij. Nondum tamen repertus est quisquam qui ejus originem assecutus sit, neque ipsius vocabuli quo jus illud significatur. Id unum pertinaciter asseritur, jus Regalia ab ipsis regni initiis exortum, regia majestati connexum vinculis arctissimis, sive ita visum Episcopis in gratiam Clodovei Regis ad Christianam fidem conversi, ut placuit quibusdam; sive tandem quod ea auctoritas ita principatui competat ut necessarius non fuerit prævius Episcoporum consensus. Tum jus illud ideo Regalia vocari, quod merè regium sit, & vel inter nobiles regie dignitatis partes recensendum, adeo ut cum soli Regi competat, cum nemine alio communicari possit, exclusis etiam ab eo jure iis penes quos sub Rege puero administranda Reipublica cura est, quos Regentes regni recepto jamdiu vocabulo nominamus. Eo enim tantum tendit eorum sententia qui materiam istam omnium accuratissimè tractaverunt.

II. Verum quoniam illi in limine subsisterunt, neque ad originem juris pervenire quod à suis haud dubie initiis profectum est, cum tamen adeo illustre sit argumentum, ob dignitatem Regis & Episcoporum, quos ea res tangit, ut credi vix possit ita obscuram esse hanc materiam quin deprehendi possint hujusce juris initia & progressus, facturum me operæ pretium existimavi si in eam curam diligenter & accuratè incumberem, præsertim cum ex ea causa regnum & sacerdotium non semel dissociata sint, atque ad institutum meum omnino pertineat.

III. Deterrebat me tamen, fateor, ab ea investigatione viri clarissimi Stephani Pasquierij auctoritas, qui in suis illis Discussionum Francicarum libris adnotavit nondum à quoquam proditam fuisse origi-

G G g

nem Regaliæ. neque id injuriâ. nam si quid in nostra historia obscurum est, id in primis prædicandum esse de hac materia. Referam autem ipsa viri verba: *Qui ait donné l'ancieneté de la Regale, je ne l'ay encoré veu; non sans cause. Car s'il y a obscurité en nostre histoire, c'est en celle-cy.* Sed præterquam quod instituti mei ratio postulat ut inquiram in originem juris, quæ adhuc sub judice lis est, an jus illud Regaliæ porrigatur ad universas regni Ecclesias, id quoque exigere videtur. Deprehensa enim semel origine hujus juris, facilius intelligemus quidnam videatur statuendum in causa quam in sacrum consistorium attulerunt Agentes generales in rebus cleri, qui quamplurimas regni Ecclesias ab eo jure exemptas & immunes esse contendunt.

IV. Itaque procul ab eorum sententia recedo qui avo Ludovici XI. nomine Parlamento Parisiensis apud Regem orantes, pronuntiarunt jus illud Regaliæ successisse in locum investiturarum. Nam contendo diversum illud non esse ab investituris, quin imò ipsas esse investituras, prout cum consensu Regum nostrorum modificata fuerunt in Conciliis Claromontano & Remensi & à Calisto secundo Papa anno millesimo centesimo vigesimo secundo, & prout usû ipso explicata sunt post tempora ejusdem Pontificis.

V. Ad explicandam autem opinionem meam necessarium videtur ostendere quid antiqui canones in Gallia recepti præceperint quoad fructus episcopatum vacantium, quid dein ex vetusto illo jure immutatum sit, & quæ tandem causa fuerint harum immutationum. Tum de investituris instituenda quaestio, quæ per multum ævi Ecclesiam commoverunt. Quo loco docendum erit quid eo nomine intelligerent majores nostri, quinam esset earum usus in Gallia, ubi primum titulo concessionis usurpatae sunt, ac dein investiturarum, demum verò sub vocabulo Regaliæ.

CAPVT XVIII.

Synopsis.

I. *Vetus Ecclesia nullos redditus habebat præter oblationes fidelium. Post Constantinum, Ecclesia locupletata sunt pluribus latifundiis, liberalitate fidelium. Quarto demum seculo inter ordinarios cleri redditus numerabantur fructus ex agris & possessionibus Ecclesia.*

II. *Quoniam verò agri illi maximam habebant invidiam, plebem eorum curam in se suscipere rogabat Augustinus, vitanda invidia. Verum id ob-*

tinere non potuit à laicis; ut docet Possidius.

III. *Eandem ob causam, & ne suspitioni avaritia paterent Episcopi, quibus bonorum ecclesiasticorum cura incumberebat, Concilium Chalcedonense statuit ut in unaquaque Ecclesia cathedrali Oeconomus institueretur, è clero illius Ecclesie eligendus. Quæ institutio legibus quoque Principum confirmata est.*

IV. *Eam renovarunt Concilia Hispania: quam in usum revocavit Gregorius magnus. Septima synodus Oecumenica edicit ut si Episcopus fuerit negligens in instituendo Oeconomo, negligentiam ejus suppleat Metropolitanus. quod & à Patriarcha fieri jubetur quoad Ecclesias Metropolitanas. Etate Zanara hac institutio non observabatur in Oriente.*

V. *Oeconomus ergo bona Ecclesia administrabat vivente Episcopo, itemque post mortem ejus, ex prescripto Concilij Chalcedonensis, quo jubetur ut bona Ecclesie vacantis futuro antistiti conferrentur ab Oeconomo. Explicatur canon Chalcedonensis.*

VI. *Propria Episcopi bona pertinent ad eos quos ipse heredes suos testamento esse jussit. quod probatur variis auctoritatibus. Si vero deceperit intestatus, tum propinquos ejus heredes esse oportet, secundum canonem apostolicum itemque Antiochenum. quod Balsamoni quoque placuit.*

VII. *Eadem est sententia canonis XXI. synodi Chalcedonensis, qui explicatur. Notatus Innocentius secundus Papa, qui sensum hujus canonis non cepit.*

VIII. *Notati etiam Zonaras & Balsamo, qui prorsus malè ceperunt sensum ejusdem canonis Chalcedonensis.*

IX. *Bona Episcopi ex redditibus Ecclesie comparata pertinent ad Ecclesiam, ex canone XXI. Antiocheno. Universa Episcoporum mortuorum bona in suos usus vertebant Metropolitanis in Oriente. quam consuetudinem sustulit Concilium Trullanum.*

X. *In Occidente quoque Clerici intervertite tentabant bona mobilia Episcopi mortui. Vestium id à Concilio Herdensi. Id ipsum, quoad laicos, prohibuerunt Urbanus secundus & Innocentius secundus.*

XI. *Antiqua Concilia Gallicana decreverunt bona Ecclesiarum vacantium ac spolia Episcoporum decedentium servari debere, expendenda in utilitatem Ecclesie & pro futuro successore. Potestates pervadere ceperunt res Ecclesie post mortem Episcoporum paulò ante Concilium Trullanum.*

ADDITION.] *Bona mortuorum Episcoporum à laicis diripi prohibuerunt Urbanus secundus & Innocentius secundus, itemque Callistus secundus. Referuntur canones Concilij Tolosani sub Calisto habiti, antehac non editi. Raimundus Comes Barcinonensis pollicitus est se deinceps non invasurum bona Episcoporum provincia Tarraconensis. Exemplum illud sequitur est Ermengardis Vicecomitissa Narbonensis, laudata ob hoc ab Hadriano quarto Papa. Atamen in Gallia Narbonensi perseverabat ea consuetudo avo Gregorij noni & Innocentij quarti.*

I. **V**etus Ecclesia nullis aliis redditibus ad suppeditandas expensas alendis Episcopis & Clericis sive etiam pro juvanda inopum paupertate necessarias fruebatur præter oblationes fidelium: quæ, ut adnotavit Irenæus, eò usque af-

surgebant ut decimam redituum partem egrederentur; quò manifestum omnibus esset caritatem Christianorum longè esse supra Iudæorum pietatem. At postquam Constantinus magnus Imperator Christianis fecit potestatem relinquendi quandam bonorum suorum partem clero, quem lex vocat *sanctissimum Concilium*, tum liberalitate fidelium locupletata sunt Ecclesiæ pluribus latifundiis. Præterea Episcopi ex pecunia publicâ augebant patrimonia Ecclesiarum, metuentes videlicet ne refrigerente paulatim caritate Christianorum, pauperum tandem nulla cura esset; quemadmodum adnotavit Chrysostomus, qui plebis crudelitatem acriter exagitat, quòd parsimonia sua Episcopus adegisset ad curam rerum secularium. Itaque quarto seculo inter ordinarios cleri redditus numerabantur fructus ex agris & latifundiis Ecclesiæ collecti, ut patet ex canone xxv. Concilij Antiocheni, quo statuitur ut ij proventus ex decreto Episcopi & ex sententia Presbyterorum & Diaconorum impenderentur ad alendum Episcopum & clerum, & ad juvandos pauperes.

II. Secundùm hanc institutionem legimus apud Possidium in vita Augustini cap. xxii. Episcopus illum Hipponensem pauperibus erogare solitum aliquid ex redditibus patrimoniorum Ecclesiæ, vel ex oblationibus fidelium. Quoniam verò agri illi Ecclesiæ maximam habebant invidiam, & ob id Clerici acerbè traducebantur malevolorum quorundam linguis & sermonibus, huic malo mederi cupiens Augustinus plebem horum latifundiorum curam in se suscipere rogabat, ut ea ratione Clerici ab ea administratione liberarentur, quò vivere deinceps cogerentur ex solis oblationibus Christianorum. Verùm id obtinere non potuit à laicis. *Pauperibus erogabat, inquit Possidius, vel ex redditibus possessionum Ecclesiæ, vel etiam ex oblationibus fidelium. Et dum fortè, ut assolet, de possessionibus ipsis invidia Clericis fieret, alloquebatur plebem Dei malle se ex collationibus plebis Dei vivere quàm illarum possessionum curam vel gubernationem pati. Sed nunquam id laici suscipere voluerunt.* Idem conatus infeliciter quoque cessit magno illi viro Ioanni Chrysostomo Episcopo Constantinopolitano: qui ut administrationem patrimonij ecclesiastici à se removeret, populum Constantinopolitanum orabat eam curam suscipere. *Quare rogo & obsecro, inquit ille in homilia lxxxvi. in Matthæum, aream & torcular vestram devotionem fieri. Sic enim & pauperes facilius alentur, & Deus glorificabitur.*

Tom. II.

III. Enimvero quoniam necessaria erat cura extraordinaria in recipiendis & expendendis redditibus universæ diœceseos, ac præterea ne hinc adversus Episcopum oriri posset suspicio avaritiæ, vel fortean is dilapidasse crederetur pecuniam publicam, canone xxv. Concilij Chalcedonensis statutum est ut in unaquaque Ecclesia episcopali Oeconomus institueretur, è clero illius Ecclesiæ eligendus. Id postea confirmatum est ab Imperatoribus; quorum leges extant in Nomocanone Photij Tit. x. cap. i. & in Codice Iustiniani. Iubent enim Principes ut Episcopi ministros hujuscemodi constituant; ac nonnulla statuunt observanda circa eorum administrationem, tum pro referendis rationibus.

IV. Concilium Hispalense secundum & Toletanum quartum renovarunt constitutionem Concilij Chalcedonensis. In usum autem eam revocans Gregorius magnus quendam Episcopum compelli jubet ad instituendum Oeconomum. Synodus verò Nicæna secunda, quæ est septima Oecumenica, jubet in canone undecimo ut si Episcopus quispiam negligat instituere Oeconomum, Metropolitanus illius suppleat hanc negligentiam. quod & ipsum observari à Patriarcha jubet, quoad Ecclesias metropolitanas, si negligentia similis fuerit in Metropolitanis. At Zonaras adnotat in commentario ad hunc canonem, institutionem illam in usu non fuisse ætate sua apud Ecclesiam orientalem; quemadmodum in Occidente quoque omissa est, postquam bona Ecclesiarum inter Episcopos & Capitula fuere divisa.

V. Non solum autem diœceseos bona vivente Episcopo administrabat Oeconomus, sed etiam postquam is abierat è vita. Nam in eo casu Concilium Chalcedonense præcipit canone xxv. ut redditus Ecclesiæ viduatæ conserventur integri apud Oeconomum: *τῶν ἐπιτοῦ τῶν ἀποθανόντων ἡ κληρονομία ἐκκλησίας οὐδ' ἀφ' ἑσθ' αὐτῆς ἐκκλησίας οὐδ' ἀφ' ἑσθ' αὐτῆς.* Hunc canonem ex versione Dionysij Exigui refert Gratianus dist. lxxv. his verbis: *Redditus verò viduate Ecclesiæ integros reservari apud Oeconomum ejusdem Ecclesiæ.* Sed ex eo capite laborat hic canon quòd non doceat præcisè quamnam ob causam redditus illi conservandi sint ab Oeconomom: quam tamen colligere licet ex canone secundo Concilij Valentini, in quo statuitur ut Metropolitanus Oeconomum instituat in Ecclesia vacante, qui & redituum administrationem suscipiat, & sumptus suppeditet Clericis Ec-

G G g ij

L. I. Cod. de fa. crof. Ecclief. Vnufquifque fanctiffimo venerabilique Concilio diffidans bonorum quod optavit possidere relinquere.

Chrysostomus hom. 84. in Matth. hom. 11. in I. Cor. & hom. 37. ad populum Antiochi.

Concil. Hispal. 1. c. 9. Tolet. 7. c. 47. Gregor. I. lib. 1. ep. 21. & lib. 9. ep. 66.

clesia; ea tamen lege, ut rationem eorum reddituum futuro Episcopo reddere teneatur. *Ut sede episcopali vacante, inquit canon, Metropolitanus ex ea Oeconomum deputaret; qui Clericis stipendia dispensaret, & bona administraret, futuro Episcopo rationem redditurus.* Eadem ratione, & quidem apertius, canonem xxv. Chalcedonensem explicat Zonaras in suis commentariis. Ait enim, si fortè contingat ordinationem Episcopi differri per trimestre aut etiam longius spatium temporis, tum futuro Episcopo servandos esse redditus apud Oeconomum, qui impendia necessaria præstabit, onera episcopatus sustinebit, reliquum verò servabit: *ἢ*

Zonaras in can. 27. Conc. Chalced.

ἢ ὁ ἐπίσκοπος φυλάξει τὰς ἀφ' αὐτῶν χερσὶν ἡγουμένων ἐπισκόπων τὰς ἐκ τῶν οἰκονομῶν ἐκκλησιαστικὰς, ποιοῦντος τὰς ἀναγκαίους ἐξόδους ἢ ἐπισκοπῆς, τὰ δὲ ἀειρήσονται ἕως φυλάξεως.

VI. Præter fructus verò qui sede vacante colliguntur, aliud quoque bonorum genus est quæ in controversiam deducuntur post obitum Episcopi, bona nimirum ejus, sive ea mobilia sint, sive immobilia. Cui difficultati provisum est in canone xxiv. Concilij Antiocheni, juxta canones apostolicos. Nam distinguens hic canon bona propria Episcopi ab iis quæ ex redditibus Ecclesie profecta erant, præcipit ut summa penes Episcopum libertas sit heredes eorum bonorum testamento scribendi in quorum possessione fuerat ante ordinationem, sive etiam eorum quæ dein ad eum donatione, successione, aut emptione pervenerint; modò ne nomen aut redditus Ecclesie ad eam emptionem insumpti fuerint. quod & leges etiam Imperatorum sanciverunt, ac præterea Concilium Agathense canone xxxi. & Toletanum octavum canone quarto. At si Episcopus moriatur intestatus, tum propinquos ejus heredes esse oportet, secundum canonem apostolicum itémque Antiochenum. Quod Theodoro quoque Ballamoni placitum; cujus ea sunt verba in commentario ad canonem xxii. Concilij Chalcedonensis: *Ἐπιτομὴ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιτομῆς, ἐὰν ἀδιαθετὸς ὁ ἐπίσκοπος τελευτήσῃ, νομίζω ὅτι καὶ τοῖς οἰκονομοῦσι ἐξ ἀδιαθετῶν κληρονομήσονται αὐτῶν ἀκίνητα.*

VII. Addam verò, videri prorsus eam esse veram mentem canonis xxxii. Concilij Chalcedonensis: in quo prohibetur ne post decessum Episcopi, Clerici invadant bona quæ propria erant Episcopi, id est, in detrimentum heredum aut propinquorum ipsius Episcopi. Docet præterea canon ille redditus Ecclesie servandos esse in usus Ecclesie, non autem à Clericis vertendos in propria commoda. Quæ explica-

tio confirmatur auctoritate horum verborum Latinae versionis: *sicuti precedentibus regulis constitutum habetur.* Nam superiorum Conciliorum canones discrimen adhibuerunt inter propria Episcopi bona, quæ ad propinquos ejus pertinere decernunt, & bona ecclesiastica, quæ cedere debent in utilitatem Ecclesie. Quare integrum & perfectum hujus Chalcedonensis canonis sensum non cepit Innocentius secundus in Concilio Lateranensi, qui existimat eam legem, quæ pervadi Episcopi mortui bona vetat, capiendam tantum esse de bonis quæ ad Ecclesiam & futurum Episcopum pertinere debent.

VIII. Inutile porrò non erit heic pertransennam adnotare pessimam esse lectionem à Zonara & Ballamone adductam in suis commentariis ad canonem hunc xxxii. Chalcedonensem, eamque adversari ei quæ extat in editionibus Græcis, quam secutus est Dionysius Exiguus: *καὶ τὰς ἐκ τῶν κληρονομῶν ἀποδοτέαις.* quod illi explicant de Clericis sive Metropolitanis qui susceperunt custodiam bonorum mobilium Episcopi defuncti. Eam autem interpretationem hausert ex canone xxxv. sextæ synodi: quæ tamen Chalcedonensi posterior est, & ab usum noviter emergentem emendat, cui nulla superiorum synodorum providerat. Vnde sequitur eam patribus Chalcedonensibus mentem esse non potuisse ut ab usum illum abolere cogitaverint qui nondum fuerat usurpatus.

IX. Ceterum quoad bona Episcopi ex redditibus Ecclesie comparata, Concilium Antiochenum in eodem canone xxxv. aperte pronuntiat ea pertinere ad Ecclesiam: *καὶ τὰς ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀποδοτέαις.* Metropolitanorum nihilominus avaritia pessimam quandam consuetudinem invexerat in Orientem. Nam prætextu curæ quæ eis incumbat in procuranda electione Episcopi in sede vacante, invadebant bona propria decedentis Episcopi atque etiam ea quæ ad Ecclesiam ejus pertinebant, eaque vertebant in suos usus. Id severè prohibuit synodus in Trullo canone xxxv. quo decernitur ut ea bona à clero illius civitatis conserventur usque ad ordinationem futuri Episcopi; vel certè si Clerici illic nulli forent, ea Metropolitanum jubet servare successori.

X. In Occidente quoque Clerici intervertere tetabant bona mobilia Episcopi mortui. Quod fieri deinceps vetuit Concilium Ilerdense canone xvi. in quo decernitur ut *omnia usque ad tempus substituendi Pontificis conserventur his qui in domo inveniantur, Clericis consuetam alimoniam ministrando.*

Cap. huc. 11. q. 1.

Idipsum quoad laicos qui bona mobilia decedentium Episcoporum invadebant prohibuit Urbanus secundus in Concilio Claramontensi anno M X C V. itemque Innocentius secundus in Concilio Lateranensi anno M C X X I X. quorum decreta adfert Gratianus 12. q. 2.

XI. Ideo autem antiquas regulas canonicas adducere heic placuit, ut omnes intellexerent reditus patrimoniorum Ecclesiarum vacantium, ac spolia Episcoporum decedentium, nunquam pertinuisse ad Principes, quin imò univèrsa hæc emolumenta servari debuissent expendenda in utilitatem Ecclesiarum, & pro futuro successore. Quod adeo placuit vetustis illis Episcopis Gallicanis ut jus illud in canonibus eorum fuerit constitutum, in Concilio nempe Reimensi habito anno C D X X I X. canone quinto, in Francofordiensi anno D C C X C I V. can. X L I. in Pontigonensi anno D C C C L X X V I. can. X I V. & in Trolesiano anno nongentesimo nono can. decimo quarto, ex quo colligere licet tum cepisse inavalefcere usum illum occupandi spolia Episcoporum: *Quia inter nostrates hic pessimus inolevit mos ut defuncto Ecclesie Episcopo mox à quibuscumque potentioribus pervadantur res Ecclesiasticae.*

ADDITIO

STEPHANI BALUZII.

PESSESSIMAM illam consuetudinem, qua receptum ubique in Occidente erat ut bona morientium Episcoporum diriperentur à laicis, coërcitam esse ab Urbano II. & ab Innocentio II. rectè adnotat illustrissimus Archiepiscopus. Et Urbani quidem decretum in synodo Claramontana factum à nobis editum est supra in Additione ad cap. X X I X. lib. V I. ex veteri codice M S. monasterij Anianensis. Post Urbanum, & ante Innocentij tempora, Callistus secundus idem statuit anno M C X I X. in Concilio Tolosano; ut testatur Bernardus Guidonis Episcopus Lodoventis his verbis à Catello relatis in libro quinto Memoriarum historiarum Occitanicæ pag. 877. *Primitia quoque, & decima, oblationes, & bona cetera deficientis Episcopi & Clericorum fuerunt Principibus & quibuscumque laicis sub pena sacrilegij interdicta.* Sed extant in eodem codice Anianensi canones synodi illius à Callisto secundo in cathedrali Ecclesia sancti Stephani celebratæ; quos, cum nondum editi fuerint, heic addere visum est, quò major sit hujus institutionis auctoritas. Plura porro de hoc argumento dicturi alias sumus Deo juvante.

CONCILIVM TOLOSANVM

HABITVM ANNO MCXIX.

ANNO ab incarnatione Domini M C X I X. octavo Idus Iunij, præfidente venerabili Calixto Papa II. anno pontificatus sui primo, in Concilio Tolosano, unà cum Cardinalibus, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus Provinciarum, Gothiarum, Gasconiarum, Hispaniarum, & ceteriorum Britanniarum, hæc sunt capitula recitata, & assensu totius Concilij confirmata.

Videto. v. l. Spicil. leg. pag. 11.

I. Sanctorum patrum vestigiis insistentes ordinari quemquam per pecuniam in Ecclesia Dei vel promoveti auctoritate sedis apostolice omnibus modis prohibemus. Si quis autem sic ordinationem vel promotionem acquisiverit, acquisita prorsus careat dignitate.

II. Nullus etiam in Præpositum, nullus in Archiepiscopus, nullus in Decanum, nisi Presbyter, nullus in Archidiaconum, nisi Diaconus, ordinetur.

III. Porro eos qui religionis speciem simulantes, dominici corporis & sanguinis sacramentum, baptismum puerorum, sacerdotium, & ceteros ecclesiasticos ordines, & legitimarum damnant fœdera nuptiarum, tanquam hæreticos ab Ecclesia Dei pellimus & damnamus, & per potestates exteras coërceri præcipimus. Defensores quoque ipsorum eodem damnationis vinculo, donec resipuerint, inodamus.

IV. Primitias, decimas, oblationes, & cimiteria, domos etiam, & bona cetera deficientis Episcopi & Clericorum à Principibus vel quibuslibet laicis diripi & teneri penitus interdiximus. Qui verò pertinaciter ista præsumperint, ab Ecclesie liminibus tanquam sacrilegi arceantur.

V. Liberos homines, Clericos, seu laicos nulla omnino ecclesiastica secularisve persona vinculo servitutis addicat.

VI. Nullus Clericorum pro ecclesiasticis Beneficiis servire laicis compellatur.

VII. Quartam decimarum & oblationum partem ad Episcoporum pertinentem nullus auferre præsumat.

VIII. Nullus Episcopus, nullus Presbyter, nullus omnino de clero ecclesiasticas dignitates & Beneficia cuilibet quasi jure hereditario derelinquat.

IX. Illud etiam adjicientes præcipimus, ut pro sacri olei & chrismatis & sepulturae acceptione nullum venditionis pretium exigatur.

X. Si quis ecclesiasticae militiae titulo insignitus, monachus, vel Canonicus, aut etiam quilibet Clericus, primam fidem irritam faciens, retrosum abierit, aut tanquam laicus comam barbâmq; nutriat, Ecclesie communione privetur, donec prævaticationem suam digna satisfactione cortexerit.

POST habita illa Concilia, Raimundus Comes Barcinonensis scripto pollicitus est anno millesimo centesimo trigesimo septimo, biennio ante Concilium Lateranense Innocentij, se deinceps invasurum non esse bona Episcopi Barcinonensis, quod postea peractum est anno M C L. ad omnes cathedrales Ecclesias provincie Tarraconensis, laudabili exemplo,

G G ij

Illud enim paulò post secuta est religiosissima femina Ermengardis Vicecomitissa Narbonensis; quæ similem sponsonem Petro Narbonensi Archiepiscopo fecit anno MCLV. confirmatam dein ab Hadriano quarto Summo Pontifice. Sed præstat heic describere ipsa eorum acta, partim ex Chartulario Ecclesiæ Barcinonensis, partim etiam ex Chartulario Archiepiscopi Narbonensis.

Ex Chartulario
Ecclesiæ Barcinonensis.

Privilegium quod Raimundus Comes Barchinonæ & Marchio dedit, promisit, & vovit Deo & Episcopo Barcinonensi, se non emperare de aliquid sui episcopatus in morte vel vita.

AD æterni Regis honorem, necnon ad sanctæ Crucis sanctæque Eulaliæ sedis utilitatem. Ego Raimundus Dei gratia Barchinonensis Comes & Marchio, æquo animo, sincero affectu dono, voveo, offero omnipotenti Salvatori nostro Deo, atque Arnallo Barchinonensis sedis electo, & omni ejusdem Ecclesiæ Canonicorum venerabili cœtui, quod ab hodierna die inantea bona Episcopi ejusdem sedis, aut res quæ possessioni ejus pertinere videantur, sive in vita, sive post mortem, nullius personæ consilio impari, nec imparati faciam, neque auferam, neque auferri faciam, nec alicujus occasionis ingenio defraudem, vel defraudari faciam. Sed deinceps ea sub tuitione mea recipio; ut semper omnia sub defensionis meæ auxilio tueantur, & potenter regantur. Adjicio iterum, quod Arnallo Barchinonensis Ecclesiæ electo adjutor sum & defensor ad omnem sui episcopatus honorem habendum, tenendum, & possidendum, & quod omnia suprascripta fideliter impleam; exceptis tantummodo castellis in quorum causis sive stabilimentis fuerim necessarius. Hoc autem devotionis meæ propositum nullus successorum meorum transgredi vel violare præsumat; sed omnis progenies mea hæc in perpetuum fideliter impleat. Quod est actum II. Kal. Julij anno dominicæ incarnationis CXXV. post millesimum, Regisque Francorum junioris primo.

Ex Chartulario
Ecclesiæ Barcinonensis, & ex archi-
vo Episcopi Gerundensis.

Privilegium quod Raimundus Comes Barchinonensis & Princeps Aragonum & Marchio in exercitu Almeriæ promisit Deo, quod in morte Episcoporum nil raperet vel acciperet de rebus defuncti.

AD notitiam omnium fidelium volumus pervenire qualiter ego Raimundus nutu Dei Comes Barchinonensis, Princeps Aragonum, ac Marchio, dum olim essem in procinctu itineris Almeriæ, divina mihi inspirante clementia votum vovi Domino Deo, atque in manu Domini B. Tarraconensis Archiepiscopi aliorumque Episcoporum, videlicet G. Barchinonensis, B. Gerundensis, P. Aufonensis, qui tunc ibi aderant, donavi, quod quandam nefariam consuetudinem, quæ quondam extiterat in cathedralibus Ecclesiis nostri regiminis, extirparem & abolerem. Erat enim consuetudo ut decedentibus Episcopis bona pontificalia quæ in palatiis & in castris & in dominicaturis ipsorum inveniebantur, à Bajulis & Vicariis patris mei & aliorum prædecessorum meorum diriperentur & distraherentur. Quod quia

agnovi alienum esse à divinis legibus & humanis, supradictam detestabilem consuetudinem, sicut tunc verbo delevi, sic nunc præfenti scripto in perpetuum evacuo & derelinquo, sicut melius ad utilitatem & dignitatem ipsarum sedium intelligi potest; ita videlicet quod nec ego, nec ullus de filiis vel successoribus meis, nec aliquis vivens per nostram vocem in cathedralibus Ecclesiis & in earum castris & dominicaturis hoc deinceps possit exigere, expetere, vel habere. Sed omnia, quæcunque tam in pane, quam in vino, pecoribus, & pecudibus, & omnibus domorum utensilibus, omnibusque ad jus ipsorum episcopatum pertinentibus à decedentibus Episcopis fuerint congregata, cum omni integritate successoribus Episcopis tradantur profutura. Hanc diffinitionem & evacuationem facio propter amorem Dei & remedium animæ meæ & parentum meorum, & ut omnipotens in hoc & in futuro seculo mihi indulgeat. Hoc decretum nostræ diffinitionis & evacuationis si quis infringere tentaverit, nisi resipuerit & satisfecerit, iram Dei omnipotentis incurrat. Quod est actum VII. Idus Augusti, anno dominicæ incarnationis MCL. apud Gerundam, in anno regni Ludovici junioris XI.

IN nomine Domini Iesu. Anno ab incarnatione ejus MCLV. Notum sit omnibus ad quorum auditum ista devenerint quod ego Ermengardis Narbonensis Vicecomitissa recognoscens injuriam quam parentes mei & ego in possidendis honoribus & bonis diripiendis decedentium Archiepiscoporum Narbonensis Ecclesiæ huc usque perperam fecimus, justitiæ instinctu & pietatis intuitu, pro remedio anime meæ & parentum meorum, per bonam fidem, & sine malo ingenio, solvo, quipisco, derelinquo, & cum hac charta omnino desanparo Domino Deo & beatis martyribus Iusto & Pastori, & tibi Petro Narbonensi Archiepiscopo, & successoribus tuis in perpetuum, quicquid videlicet rapere vel aliqua occasione accipere solebam ego seu aliquis pro me Narbonæ, sive in alio aliquo loco, in honore aut in bonis decedentium Archiepiscoporum perceptis vel percipiendis. Hæc, inquam, omnia ego jamdicta Ermengardis Narbonensis Vicecomitissa per me & per heredes meos solvo atque omnimodo Narbonensi Ecclesiæ in pace derelinquo, ita quod nunquam amplius liceat mihi sive heredibus meis per se vel per alios in toto honore & in ceteris rebus ad prælibatam Ecclesiam pertinentibus ad læsionem ipsius Ecclesiæ ulla occasione aliquid accipere. Ceterum si aliquis Narbonæ, sive apud Cruscadas, in quibus locis ego defuncto Archiepiscopo hanc injuriam exercere solebam, in his quæ ad Archiepiscopum pertinent, sive sint honores, sive sint fructus percepti vel percipiendi, aut aliqua alia res, occasione defuncti Archiepiscopi aliquid amparaverit vel abstulerit, ego Ermengardis jamdicta Vicecomitissa ad id quod in jamdictis locis ablatum esset recuperandum bona fide & sine enganno supradictam Ecclesiam juvarem & defenderem. Hac igitur ratione ego Petrus supra memoratus Narbonensis Ecclesiæ Archiepiscopus pro hac diffinitione & suprascriptæ injuriæ remissione, consilio Aldeberti Nemaufensis, Petri Lodovenis, Artaldi Elenensis Episcoporum, & Bertrandi Abbatis sancti Ægidij, & Poncij & Rotgerij Narbonensium Archidiaconorum, dedi tibi præfate Ermengardi Narbonensis Vicecomitissæ duo millia solidos Melgoriensis monetæ. Præterea ego Ermengardis

Ex Chartulario
Archiepiscopi
Narbonensis.

dis Narbonensis Vicecomitis recognosco me jurasse cum charta de sacramentali tibi Petro memorato Archiepiscopo hæc omnia sicut superius scripta sunt me observaturam; & mando atque obligo heredes meos in perpetuum ut hoc idem sacramentum semper Archiepiscopo, sicut in charta de sacramentali scriptum est, faciant. Factum est autem hoc apud Montempesulanum, mense Januarij, xviii. Kal. Februarij, die Sabbati, sub Lodoico Francorum Rege de sancto Iacobo redeunte, in præsentia Petri Lodovensis Episcopi & Artaldi Elenensis Episcopi & Pontij & Rotgerij Narbonensium Archidiaconorum &c.

Ex Chartulario
Archiepiscopi
Narbonensis.

ADRIANUS Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Berengario Archiepiscopo & dilectis filiis Archidiaconibus & universo clero Narbonensi salutem & apostolicam benedictionem. Quoniam apostolicæ sedis curam Deo, prout ipsi placuit, disponente suscepimus, quieti & paci universarum Ecclesiarum sollicita nos convenit attentione prospicere, & quæ pro earum tranquillitate acta viderimus, auctoritate apostolica confirmare; ita ut quæ semel ad honorem Dei, decorem domus ejus, & salutem fidelium fuerint constituta, nulla diuturnitate temporis in oblivionem neglectumque deveniant, nullaque machinatione pravorum à sua valeant stabilitate moveri. Dilecta verò in Christo filia nostra nobilis mulier Ermengardis Narbonæ domina pravam quandam consuetudinem, quæ contra Deum & Ecclesiam vestram antiquitus inoleverat, divinæ legis amore ac tuæ, frater Archiepiscope, dilectionis intuitu abolere desiderans, ad remissionem peccatorum suorum instituit ut te vel tuorum successorum quolibet obeunte, nullus Princeps, nullus Castellanus, nulla omnino secularis persona, episcopalia bona invadere, diminueret, aut perturbare præsumat, sed omnia futuro antisti inconcussa & integra conserventur. Ejus itaque nos pium comprobantes affectum, & renuntiationem ipsius ratam habentes, eam auctoritate apostolica confirmamus & firmam & illibatam perpetuis temporibus decernimus permanere. Archiepiscopo itaque, quicumque pro tempore fuerit, decedente nec terræ Princeps, nec Castellanus aliquis, sive Miles, nec secularis aliqua laicæ persona, sub obtentu alicujus consuetudinis, Narbonensis Ecclesiæ bona diripere vel direpta audeat retinere, si quis autem attentare præsumpserit, & infra quadraginta dies præsumptionem suam satisfactione congrua non correxerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus incurrat, & tanquam sacrilegus fidelium communione privatum & vinculo se noverit excommunicationis adstrictum, & à nemine sine licentia Romani Pontificis aut Legati ex ejus latere destinari possit absolvi. Data Laterani v. Idus Decembris.

ATTAMEN pessima illa consuetudo non adeo abolita fuit in Gallia Narbonensi, tametsi illic sub pœna sacrilegij prohibita fuerit à Callisto secundo & Hadriano quarto Summis Pontificibus, ut non & Gregorij nono ævo perseveraverit. Extant enim in archivo Archiepiscopi Narbonensis literæ illius Pontificis ad Archiepiscopum Narbonensem & ad Episcopos Magalonensem & Helenensem, quibus acerbè exagitat morem illum, & in favoribus bonorum episcopaliū panam excommunicationis intentat. Paritum est for-

tassis præcepto Gregorij. Sed dein alio titulo hunc morem retinere conati sunt laici, prætextu videlicet conservationis bonorum Ecclesiæ, donec successor Episcopus fuerit ordinatus; ut constat ex epistola Innocentij quarti ad Archiepiscopum Narbonensem & Episcopum Helenensem, quæ extat in eodem archivo, & ex epistola Clementis quarti ad Episcopum Biterrensem, quam descripsimus olim ex archivo Ecclesiæ Tolosanæ. Epistolas illas heic subijcere visum est, cum spectent ad materiam Regalium, de qua agitur in hoc libro.

GREGORIUS Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Archiepiscopo Narbonensi & Magalonenfi & Elenensi Episcopis salutem & apostolicam benedictionem. Ad audientiam nostram fama referente pervenit quòd Senescalli & Balivi carissimi in Christo filij nostri illustris Regis Franciæ in Narbonensi provincia constituti, decedentibus Ecclesiarum Prælaris in eadem provincia, castra, villas, & alia bona Ecclesiarum vacantium contra juris debitum usurpare ac id de novo in Ecclesiarum juribus attentare præsumunt quod nullo tempore à prædecessoribus ipsius Regis vel aliis occasione Regalium vel alia extitit attentatum. Vnde ipsis nostris dedimus literis in mandatis ut à prædictorum excessum præsumptione omnino desistant. Ideoque fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus quatinus si dicti Senescalli & Balivi mandatum nostrum neglexerint adimplere, vos eos ab hujusmodi præsumptione cessare monitione præmissa per censuram ecclesiasticam appellatione remota cogatis. Proviso ne in terram dicti Regis extommunicationis vel interdicti sententiam proferatis, nisi super hoc à nobis mandatum receperitis speciale. Quòd si non omnes iis exequendis potueritis interesse, duo vestrum ea nihilominus exequantur. Datum Laterani xvii. Kal. Aprilis, pontificatus nostri anno undecimo.

INNOCENTIUS Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Archiepiscopo Narbonensi & Episcopo Elnensi salutem & apostolicam benedictionem. Ad aures nostras Ecclesiæ Gallicanæ querela perferente pervenit quòd nonnulli regni Francorum Barones, Ballivi, Præpositi, ac eorum & aliorum nobilium ejusdem regni officiales eandem Ecclesiam contra libertatem ipsius graviter comprimentes, aliquando per se, aliquando ad mandatum minorum seu majorum suorum, & interdum motu proprio, res & bona Ecclesiarum, hominum earundem, & ecclesiasticarum personarum capiunt, & interdum capi faciunt per eos qui suas contra ipsas Ecclesias vel personas exerunt actiones, ut per adversarios gravius infestentur, & capta, ut sic ab ipsis aliquid extorqueant, detinent pro suæ arbitrio voluntatis. Eorum autem aliqui jus talia faciendi sibi ex eo vindicare nituntur, quòd cum Ecclesiæ vel personæ ecclesiasticæ sub eorum custodia sive advocacione consistant, ex frequenti exercitio hujusmodi captivitas se fore in possessione jurisdictionis hujusmodi exercenda per ipsos in Ecclesias vel personas ecclesiasticas, homines & res ipsarum, licet peccandi diuturnitas non jus eis sed damnationem afferat, & in subversionem privilegij ordinis Clericorum talis actus frequentia in consuetudinem convalescere nequeat, asseverant. Habebat insuper Ecclesiæ præfate querela quòd vacantibus interdum Ecclesiis seu

monasteriis regni prædicti, si super provisione ipsorum duratura discordia oriatur, iidem Barones & alij Barones prætextu guardiæ seu advocacionis ad bonorum temporalium eorundem custodiam dissipatores & consumptores deputant, non custodes, in enormem Ecclesiarum & monasteriorum sæpius læsionem, Feruntur etiam quidam esse Ballivi, Præpositi, & officiales eorum, qui multò carius solito sua emunt officia, spem damnabilis lucri ponentes in servitiis seu exactionibus quæ ab Ecclesiis, hominibus earum, & personis ecclesiasticis extorquent quodammodo violenter, dum ratione guardiæ seu advocacionis hujusmodi eorum nomine, à quibus hujusmodi emunt officia, ecclesiastica bona capiunt, vel capi mandant aliquando eo tempore, agriculturæ videlicet, messium, ac vindemiarum, quo eisdem majora damna noscuntur, etsi vexationem suam ab ipsis redimant, imminere. Super quibus præfata Ecclesia apostolicum petiit remedium adhiberi. Quocirca fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus quatinus præfatos Barones, Ballivos, Præpositos, officiales, & alios Narbonensis provincie, quotiens opus fuerit, ut ab hujusmodi Ecclesiarum & ecclesiasticarum personarum gravaminibus conquiescant, attentè monere ac efficaciter inducere studeatis: & si ad monita fuerint pertinaces, ipsos super iis per excommunicationem in personas & interdictum in terras eorum, appellatione remota, veritate per vos vel per alios cognita, compescatis. Non obstante si eisdem à sede apostolica sit indultum quòd excommunicati nequeant vel eorum terræ ecclesiastico subiecti interdicto absque speciali sedis ejusdem mandato plenam vel expressam seu de verbo ad verbum faciente de indulto hujusmodi mentionem, sive constitutione de duabus dictis edita in Concilio generali, aut statuto Concilij Lugdunensis de aliquibus per generalem clausulam *Quidam alij* ultra tres vel quatuor auctoritate literarum nostrarum in iudicium non trahendis. Nam cum privilegia mereantur amittere ab usores eisdem, ecclesiasticæ immunitatis everforibus, quò minus disciplinalis disciplinæ meritis patiantur aculeos, nulla volumus privilegia vel indulgentias seu constitutionis beneficia suffragari. Quòd si non ambo iis exequendis poteritis vel nolueritis interesse, alter vestrum, non expectato reliquo, ea nihilominus exequatur. Datum Perusij VII. Kal. Augusti, pontificatus nostri anno decimo.

Concil. Lugdun.
sub Innoc. 4. c. 1.

CLEMENS Episcopus servus servorum Dei venerabili fratri Episcopo Bituricensi salutem & apostolicam benedictionem. Significavit nobis venerabilis frater noster Episcopus Tolosanensis quòd cum fama volante in illis partibus mendaciter diceretur quòd ipse viam fuerat universæ carnis ingressus, Vicarius in Tolosa dilecti filij nobilis vici Comitis Tolosæ, prætextu regalium quæ in bonis episcopatus Tolosanensis eidem Comiti indebitè vendicare contendit, domos, bona, & cameras episcopales temerario ausu intrare ac bona ipsius Episcopi ibidem inventa nequiter occupare præsumpsit, certis tandem custodibus ad præmissorum demorum, bonorum, & camerarum custodiam deputatis. Verùm cum hujusmodi præsumptionis excessus adeo esset notorius quòd nulla posset tergiversatione celari, Officialis Tolosanensis in dictum Vicarium & omnes dantes ei super hoc auxilium & favorem, canonica monitione præmissa, excommunicationis sententiam exigen-

te iustitia promulgavit. Quare dictus Episcopus nobis humiliter supplicavit ut sententiam ipsam robor faceremus firmitatis debitum obtinere. Quocirca fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus quatenus sententiam ipsam, sicut rationabiliter est prolata, facias auctoritate nostra usque ad satisfactionem condignam appellatione remota inviolabiliter observari. Datum Viterbij x i i. Kalendas Novembris, pontificatus nostri anno tertio.

CAPVT XIX.

Synopsis.

I. Principibus dein permissus est usus fructus reddituum Ecclesie vacantis. Inquiritur in causas hujus innovationis factæ adversus canones. Profectum id ex collatione feudorum. Explicantur jura feudorum.

II. Primus omnium Clodoveus Rex jura regia contulit Ecclesiis. Beneficentis quoque in Ecclesias fuit Rex Pippinus. Prudens Caroli magni consilium in distribuendis feudis in gratiam Episcoporum. Assuetudo donationum orta est ex liberalitate Episcoporum; qui de antiquæ penitentia rigore pro modo liberalitatis remittebant in eorum gratiam qui liberales erant erga Ecclesias.

III. Jus illud Principibus quaesitum in bona ecclesiastica ob conditionem feudorum, autem deinde fuit ob necessitatem assensus regij in electionibus Episcoporum. Quæ consuetudo introducta à Concilio quinto Arelatensi, vires accepit ab edito Clotario secundi.

IV. Reges nostri in Præceptis suis episcopalem dignitatem committebant electis.

V. Hincmarus rectè explicat quòd referenda sit illa Principum concessio. Illam enim intellexit de assensu regio & de administratione facultatum Ecclesie quam Rex committebat electo.

VI. Concessio illa bonorum ecclesiasticorum, & consensus electorum adhibitus, explicantur vocabulis laudandi & inveniendi in decreto Hadriani primi in synodo Romana facto, quòd decretum esse suppositivum affirmant viri eruditissimi.

VII. Refellitur Baronius, qui existimavit leges Capitularium derogare huic concessioni & investituris. Investitura feudorum fiebat cum quadam solemnitate, veluti per festucam, per ramos arborum, & alia similia. Concessio vero episcopatus fiebat per anulum & baculum.

VIII. Sanctus Romanus Rothomagensis Episcopus in pontificali seie institutus est post acceptum à Clodoveo secundo baculum pastoralem. Probabile est ita à sequentibus Regibus usurpatum. Id ipsum usurpabatur à Regibus Angliæ.

IX. Gregorius septimus ferre non potuit hanc investiturarum usum. Itaque eum prohibuit in variis Conciliis. Primus autem omnium, ut adnotat Vivilhelmus Malmesburiensis, Episcopus excommunicavit, si investituram à laicis acciperent per baculum & anulum. Tum laicos etiam excommunicat si eam concedere præsumpserint.

X. Inquiritur in causas hujus prohibitionis.

XI. Spreta tamen hac prohibitione Principes retinuerunt usum investiturarum.

XII. Nam iussa illa Gregorij efficere non poterunt ut Reges antiqua majestatis privilegia abolerent. Ac præterea repugnabant Episcopi huic novitati.

novitati. Probatum ex Oualtramo Episcopo Naumburgensi, illorum temporum scriptore.

XIII. Eam prohibitionem renovavit Urbanus secundus, laudabili tamen adhibito temperamento inter abruptam pervicaciam & deforme obsequium.

XIV. Explicatum temperamentum illud adductis verbis Ivonis Episcopi Carnotensis. *Innotuit explicatio ex falso Paschalis secundi, qui Ludovici Francorum Regis praesidium imploravit adversus Henricum quintum Imperatorem investituram acriter retinentem.*

I. **I**TAQUE permissus est deinceps Principibus ususfructus reddituum Ecclesiae vacantis, contra quam praesca regulae statuerant, ut in capite superiori diximus. Si quis vero inquirat in causas tam magnae immutationis, is reperiet eam esse profectam ex immutatione quae facta est in conditione & qualitate bonorum ab Ecclesia possessorum. Quemadmodum enim in republica quoddam bonorum genus extat quod vulgo *feudum* vocant, incognitum Romano Iuri, ideoque novis constitutionibus & antiquarum legum dispositioni contrarius inductum, sic, cum Ecclesiae Regum beneficio donata fuissent bonis huiusmodi, necessarium prorsus fuit ut illa possiderent feuda iis conditionibus quas in prima feudorum origine invenit publica utilitas. Ergo personae ecclesiasticae quae feuda possidebant, per consequentiam fiebant vassalli Regum, illisque praestare tenebantur homagium & iuramentum fidelitatis itemque certum militum numerum iuxta valorem feudorum. Praeterea Regi tradere tenentur arces & castra quoties id Regis utilitas postulabit. Unde sequitur necessarium Regem post obitum Episcopi, quod eo casu feudum vacet, illud ad se recipere posse ac retinere donec novus Episcopus investituram feudi receperit homagiumque ac iuramentum fidelitatis praestiterit. Interim tamen Regi competit jus quoddam fruendi redditibus, dum custodia durat.

II. Primus omnium Clodoveus Rex iura regia Ecclesiis manu liberali concessit, ut constat ex testamento sancti Remigij apud Flodoardum. Cujus exemplum imitati sunt Reges primae stirpis. Pippinus quoque, qui secundae stirpis auctor fuit, eandem liberalitatem exercuit, exempli causa, data Narbonensi Ecclesiae medietate comitatus Narbonensis, ut apud Carellum testatur Carolus Calvus. Beneficus quoque fuit in alias regni sui Ecclesias, quod constaret eum haud minus curasse de augendis bonis Ecclesiarum regni quam Romanae, cui exarchatum Ravennae contulerat. At Carolus magnus, ut observat Vvillhelmus Malmesburienfis in libro quinto de gestis Regum

Tom. II.

Anglorum, praeter causas pietatis, motus etiam fuit ad distribuenda liberali manu bona Ecclesiis ob utilitatem reipublicae, existimans nimirum Episcopos sanctius observaturos fidem promissam, ac praeterea, si res ita postularet, Principem adversus rebelles adjuvatos ope feudorum datorum & excommunicationum pondere. *Carolus magnus*, inquit Vvillhelmus Malmesburienfis, *pro contundenda gentium illarum (id est, Germanorum) ferocia omnes penè terras Ecclesiarum contulerat, consiliofissime perpendens nolle sacri ordinis homines tam facile quam laicos fidelitatem domini rejicere. Praeterea si laici rebellarent, illos posse excommunicationis auctoritate & potentia severitate compescere.* Postiores Reges decessorum exemplo illustria feuda contulerunt Ecclesiis & monasteriis, id quod Duces & Comites imitati sunt postquam feuda facta fuerunt hereditaria. Sed tum praecipue ea liberalitas viguit quando Episcopi, in eorum gratiam qui liberales erant erga Ecclesias, de rigore antiquae poenitentiae remittebant pro modo liberalitatis. Quem morem ante hos sexcentos annos invaluisse docet in quadam epistola Petrus Damiani Cardinalis. *Cum a poenitentibus terram accipimus*, inquit, *juxta mensuram muneris eis de quantitate poenitentiae relaxamus, sicut scriptum est: Divitiae hominis, redemptio ejus.*

III. Ius illud Principibus quaesitum in bona ecclesiastica, ob conditionem feudorum, auctum deinde fuit ob adjunctionem & concursum auctoritatis quam Reges Francorum a prima statim eorum stirpe possederunt, assentiendi nimirum electioni Episcoporum a clero & populo factae, ut dein ordinari possent a Metropolitano. Consuetudo haec introducta anno quingentesimo quadragesimo nono canone decimo Concilij quinti Aurelianensis, vires postea accepit ex edicto Clotarij secundi in synodo Parisiensi deliberato anno sexcentesimo decimo quinto. Statuit enim Clotarius ut Episcopus recens electus a clero & populo, si condigna persona fuerit, a Metropolitano consecratur, postquam ita Princeps jusserit. Ac tamen sibi reservat potestatem eligendi cum consilio Episcoporum & procerum Consilij regij eos ex ministris aut Clericis palatinis quos ad episcopatum promovendos esse existimaverit. Sic enim explicanda est ultima illa clausula edicti; *Si de palatio eligitur.* En ipsa verba: *Si persona condigna fuerit, per ordinationem Principis ordinetur. Vel certe si de palatio eligitur, per meritum personae & doctrinae ordinetur.*

IV. Formulae Marculphi, itemque anti-

HHh

Vide Baronium ad an. 1055. §. 8. & seq.

quæ formulæ electionem Episcopaliū quæ editæ sunt in tomo secundo Conciliorum Gallia, continent verba quæ tum in usu erant quoad electiones & ordinationes Episcoporum, magnifica illa quidem pro jure Principum, sed quæ tandem gravissimos motus excitarunt in Ecclesia. Nam Rex in Præcepto suo ait committere se dignitatem episcopalem ei qui electus est: *Cum consilio & voluntate Pontificum procerumque nostrorum, juxta voluntatem & consensum cleri & plebis ipsius civitatis, in supradicta urbe pontificalem in Dei nomine vobis commissimus dignitatem.* Tum clerus ac populus Principem orant ut eum qui electus est, instituere dignetur in episcopatu. *Postulamus, inquit, instituere dignemini illustrem virum.*

V. At Hincmarus Remensis Archiepiscopus, cui disciplinæ canonicæ nota erant omnia, optimè admodum explicat quò referenda sit hæc Principis concessio. Nam si verba ejus paulò accuratius expendantur, manifestum erit regiam in hac materia auctoritatem ad duo quædam capita porrectam fuisse; quorum unum in eo versabatur, ut Rex electioni consensum suum adhiberet, eamque approbaret; aliud verò respiciebat facultates & patrimonia Ecclesiæ, quarum rerum administrationem Rex illi committebat. Hæc enim sunt verba Hincmari in epistola ad Ludovicum tertium Francorum Regem. *Episcopi talem eligant, inquit, qui & sanctæ Ecclesiæ utilis, & regno proficiuus, & vobis fidelis ac devotus cooperator existat; & consentientibus clero & plebe, eum vobis adducant, ut secundum ministerium vestrum res & facultates Ecclesiæ, quas ad defendendum & tuendum vobis Dominus commendavit, suæ dispositioni committatis; & cum consensu ac literis vestris eum ad Metropolitanum Episcopum & cœpiscopos ipsius diœcesios, qui eum ordinare debent, transmittatis.* Ex quibus verbis mirificè probatur id quod paulò antè observabamus, nimirum quoddam jus novum in patrimonium ecclesiasticum Regibus quæsitum fuisse, ob necessitatem assensus regij pro ordinatione Episcopi electi, & ob naturam bonorum quibus Ecclesia fruebatur.

VI. Concessio illa bonorum ecclesiasticorum quam Rex faciebat, & consensus electioni adhibitus, explicantur vocabulis *Laudandi & investiendi* in decreto Papæ Hadriani, quod in synodo Romana decretum est in gratiam Caroli magni. Decretum illud referètur à Gratiano cap. *Hadrianus*, dist. 63. ex historia ecclesiastica, id est, ex Sigeberto: cujus sensus hic est: *Ut nisi à Rege laudetur & investiat Episcopus, à ne-*

mine consecratur. Illustrissimus Cardinalis Baronius, ac post eum Binius, affirmant decretum illud suppositum fuisse à Sigeberto in gratiam Imperatoris Henrici, ut titulus legitimus videretur quæsitus ad propugnandum morem investiturarum, qui adversus Summos Pontifices usurpatus fuerat ab Imperatoribus. Quoad decretum verò Papæ Leonis octavi, qui Privilegij ab Hadriano concessi mentionem facit, illudque renovat in gratiam Ottonis primi Imperatoris, contendunt illud quoque esse supposititium, ac præterea Leonem fuisse schismaticum. Transversos egit illos viros persuasio hæc, investituræ non esse diversas ab electione, & jus illud esse quid extraordinarium. Attamen certissimum est Carolum magnum eo jure usum ante synodum illam Romanam. Vnde sequitur nihil in eo decreto novum esse præter juris illius extensionem, nempe ut eo uti possit in regno Italia, quemadmodum antea faciebat in provinciis regni Francici. Tum illud quoque novum conceditur, quòd Carolo potestas tribuitur eligendi Pontificem Romanum.

VII. Constitutiones quæ extant in Capitularibus Caroli, relatæ etiam in Decretum Gratiani, non derogant hujusmodi concessionibus & investituris, ut visum est Cardinali Baronio: quoniam nihil aliud heic præcipitur quàm ut electione cleri & plebis personæ idoneæ promoveantur ad episcopatus. Verùm illud non impedit quin post electionem, & ante ordinationem, necessarius fuerit assensus regis, itémque concessio seu investitura.

Investituræ porrò illæ, quæ effectus erant assensus regij, & concessio episcopatus, fiebant adhibitis quibusdam solennibus. Lex enim Salica, qua sola Rex utebatur, ceremonias quasdam introduxerat in quorumlibet fundorum traditione usurpandas; quæ in libris Capitularium vocantur *vestiture*, fiebantque *per festucam, per ramos arborum*, & alia similia. Quamobrem Reges nostri, quando episcopatum mittebant electo, investituram illius ei dabant *per baculum & annulum.*

VIII. Hinc factum ut antiquus scriptor vitæ sancti Romani Episcopi Rothomagensis doceat eum circa annum DCXXXIII. baculum pastorem accepisse à Clodoveo secundo Rege, statimque in sede pontificali institutum fuisse. *Rex, inquit, convocatis tam Episcopis quàm Abbatibus, baculum illi contulit pastorem. Inthronizatur ergo pontificali apice.* Par est existimare eadem solennia adhibita in investituris Regum qui post

Vide supra cap. 15.
§. 1.

Baron. an. 776.
§. 11. & seq. de
an. 954. §. 1. &
seq.

Vide supra cap. 15.
§. 1. & seq.

Er. lib. 1. Capit.
17. Gratian. c.
22. an. 11. §. 1.

Vr
ed
16
Vn

17
L.
16
hu

hunc regnarunt. Illud sanè certum est, Imperatores ante Gregorij septimi tempora eoque iure usos fuisse, & tradidisse investituras per annulum & baculum, idque ante consecrationem, non solum in Germania, sed etiam in regno Italiae & in Arelateni, eoque iure in regnis suis usos esse Reges Franciæ & Angliæ. Quare Matthæus Parisius refert Regem Edvardum, qui ante Gulielmum Conquestorem vivebat, virgam episcopalem dedisse Vllstano Vigornienfi Episcopo. Ivo autem Carnotensis Episcopus de se scribit in epistola octava sibi vim quodam modo factam ut episcopatum acciperet, Clericos ipsum Regi præsentasse, hunc verò sibi tradidisse pastoralem virgam: *Cum Clericorum primò ingenio, inquit, postea violentia, Regi fuissem præsentatus, & inde cum virga pastorali à Rege mihi intrusa ad Ecclesiam Carnotensem adductus.*

IX. At Gregorius septimus ferre non potuit hunc investiturarum usum, quòd is Episcopos Principibus nimium obnoxios esse cogeret, atque adeo minus subjectos esse faceret apostolicae fedi. Itaque illum deinceps prohibuit in variis Conciliis, arrepta occasione abusus Henrici quarti Imperatoris, quem fama erat investituras infamibus tantum personis dare, aut iis qui dato pretio illas emebant. Adnotat Vvilelmus Malmesburiensis primum omnium Gregorium septimum excommunicasse Episcopos electos, si à manu laica investituram Ecclesiarum acciperent per baculum & annulum. *Hic quod aly missitaverant, inquit, palam extulit, excommunicans electos qui investituras Ecclesiarum de manu laici per annulum & baculum acciperent.*

Diserta porro sunt Gregorij verba in synodo Romana habita anno millesimo septuagesimo octavo. *Quoniam * investituras Ecclesiarum, inquit, contra statuta sanctorum patrum à laicis personis in multis partibus cognovimus fieri, & ex eo perturbationes plurimas oriri, ex quibus religio Christiana conculcatur, decernimus ut nullus Clericorum investituram episcopatus, abbatie, vel Ecclesie de manu Imperatoris vel Regis vel alicujus laice personæ viri vel femine suscipiat. Quod si præsumperit, recognoscat investituram illam apostolica auctoritate irritam esse, & se usque ad condignam satisfactionem excommunicatum. Hæc prohibitio non solum adversus Episcopos, sed etiam adversus Reges, iterata est anno MLXXX. in Concilio Romano. Hæc sunt decreti verba: Si quis Imperatorum, Regum, Ducum, Marchionum, Comitum, vel quilibet secularium potestatum, investituram episcopatum vel alicujus ecclesiasticae dignitatis dare præsumperit, ejusdem*

Tom. II.

sententiæ vinculo se obstrictum esse sciat.

X. Ratio autem una hujus prohibitionis hæc fuit, quoniam Principes contendebant episcopatum vi hujus investituræ dari electo, cum tamen auctoritas episcopalis non pendeat à Regum gratia. Nam Gregorius ob eam causam, & ut odia universorum concitet adversus investituras, eas multoties nominat *donum episcopatus*. Et haud dubiè formulæ harum concessionum iis verbis conceptæ erant, quemadmodum supra adnotavi, ut viderentur Reges dare dignitatem episcopalem. Atque id eò magis probabile erat, quòd illa investituræ solennitas fieret per traditionem annuli & baculi. Baculus autem, signum erat auctoritatis pastoralis, ut inquit patres Concilij octavi adversus Photium in actione sexta: *Βακτηριὸν ἔστι σημεῖον ἀξίας ποιμαντικῆς.*

Altera prohibitionis Gregorianæ ratio petitur à statutis sanctorum patrum, ut aperte scribitur in ipso canone. Alludit autem ad canonem xxxii. ejusdem Concilij octavi adversus Photium sub Hadriano secundo celebrati. Quod colligitur ex epistola ejus ad Hugonem Diensem Episcopum, Legatum suum, in qua ei præcipit ut synodum habeat apud urbem Lingonensem, in eoque conventu renovet prohibitiones factas Metropolitanis ne manus imponant eis qui donum episcopatus à laicis acceperint, sub pœna privationis suæ dignitatis, Potestatis verò qui hæc deinceps usurpabunt pœnam excommunicationis intendet, prout in Concilio octavo statutum est. *Nullus Metropolitanorum, inquit, aut quivis Episcoporum, alicui qui à laica persona donum episcopatus susceperit, ad consecrandum illum manum audeat imponere, nisi dignitatis suæ honore officioque carere ipse velit. Similiter etiam ut nulla potestas aut aliqua persona de hujusmodi honoris donatione vel acceptione ulterius se intramittere debeat. Quod si præsumperit, eadem sententiâ & animadversionis censura quam beatus Hadrianus Papa in octava synodo de hujusmodi præsumptoribus statuit, se astrictum fore cognoscat. Canon porro secundus itémque vigesimus Concilij octavi, in versione Anastasij Bibliothecarij, sancit juxta canones apostolicos neminem laicorum Principum vel potentum semet inferere electioni vel promotioni Patriarchæ vel Metropolitæ aut cujuslibet Episcopi. At Ivo Carnotensis adnotavit canonem illum intelligendum esse de electionibus, non autem de concessionibus aut investituris, ut ostendam inferius §. xiv.*

XI. Nihilominus, sprete hac prohibitionem, quæ adversus jura regia tentabatur, non solum Imperatores, sed etiam Reges

HHh ij

Vvilelm. Mal. melib. de gellis Reg. Anglor. in Vvilelmo i.

*Vetus codex MS. S. Albini Andegavo. habet investituram

Gregor. 7. lib. 4. ep. 11.

Francorum & Anglorum, usum illum concedendarum investiturarum retinuerunt. Quod probatur ex regeſto ejuſdem Gregorij Papæ; qui Legatis ſuis præcepit ut cognitionem cauſæ ſuſcipiant Epifcopi Ambianenſis, quem aliquot Epifcopi confecraverant abſente Metropolitanò, poſtquam à manu laïca alia intelligi non poteſt præter Regem Francorum: *Et præſertim ſidem Ambianenſis contra Romana ſynodi & apoſtolicæ ſedis decretum de manu laïci, nefanda ambitione, & temerario anſu, investituram ſuſcipere præſumpſit.*

XII. Nam juſſa illa Gregorij efficere non potuerunt ut Reges antiqua majestatis privilegia aboleri ſinerent; & Epifcopis recti amantibus perſuaderi non poterat ut novitates illas prorsus amplecterentur. Intelligebant enim Gregorium, prætextu cujuſdam ſolennitatis & odioſæ explicationis, Regibus adimere velle auctoritatem ipsis legitimè quaſitam. Quo factum eſt ut ea tempeſtate Waltramus Epifcopus Naumburgenſis Tractatum de investituris ſcripſerit: in quo concludit investituram à Regibus concedi ratione bonorum temporalium ad Eccleſias pertinentium, & parum referre an à Principe fiat verbo, diplomate, aut baculo quem præ manibus habuerit; quoniam Epifcopus in die consecrationis ſuæ baculum & annulum ponit ſuper altare, unde illos dein recipit tanquam ab auctoritate beati Petri. Quapropter cùm baculus ille congruat aliquatenus rebus temporalibus & ſpiritualibus, congruum eſt ait ut investitura ante omnia concedatur à Rege, quòd ea ratione tuta futura ſint Epifcopi bona adverſus vim tyrannorum & raptorum. *Nihil refert, inquit Vvaltramus, ſive verbo, ſive præcepto, ſive baculo, ſive alia re quam in manu tenuerit, inveſtiat aut inthronizet Rex & Imperator Epifcopum. Quia die consecrationis veniens, anulum & baculum ponit ſuper altare, & in curam paſtorales ſingula accipit à ſtola & auctoritate ſancti Petri. Sed congruum magis eſt quòd per baculum, qui eſt temporalis & ſpiritualis, præcedens investitura per Regem in fundis & rebus Eccleſiæ contra tyrannos & raptores quieta & pacifica reddat omnia.*

XIII. Victor III. Gregorij ſucceſſor eam prohibitionem renovavit anno MLXXXVII. itémque Vrbanus ſecundus in ſynodo Claromontana anno MXC.V. can. XVI. *Interdictum eſt ne Reges vel alij Principes aliquam investituram de eccleſiaſticis honoribus faciant. Quoniam verò Concilium illud habitum fuit in Gallia, probabile eſt Gallos ſe primos omnium accommodaſſe ad voluntatem &*

deſiderium Vrbanus Papæ: qui cùm Regis Philippi rationes non eſſe ſpernendas intellexeret, temperamentum invenit quo regia auctoritas conſervaretur ac tamen prædeceſſorum ſuorum ſtatuta manerent. Illud addiſcemus ex epiſtola ſexageſima Ivonis Epifcopi Carnotenſis, modò ea ſecundum verum ejus ſenſum accipiat.

XIV. Scribens itaque Ivo ad Hugonem Archiepiſcopum Lugdunenſem ſedis apoſtolicæ Legatum, qui Epifcopo cuidam recens electo exprobrat quòd à Rege accipiſſet investituram epifcopatus, hoc factum excuſare nititur hac ratione. Distinguit enim electionem Epifcoporum à conceſſione epifcopatum quam Principes faciunt iis qui electi ſunt. Tum fatetur Concilium octavum prorsus arcuiſſe Principes à jure electionis, ſed non prohibuiſſe quin illi conceſſionem epifcopatum facere poſſint iis qui fuerint electi. Tantum autem abeſſe ut id ſedes apoſtolica vetuerit ut etiam Summi Pontifices oraverint Reges noſtros epifcopatus concedere electis. Addit intellexiſſe ſe eam ſolum Vrbanus Papæ mentem fuiſſe in Concilio Claromontano, ut impediret ne Reges darent investituram corporalem, id eſt, conceſſionem quæ fiebat per baculum & annulum, quòd ea fieri videretur in contemptum ſacrorum. Quamquam Ivo nihil heic incommodum eſſe arbitrabatur; quòd Reges non contenderent quicquam ſpirituale à ſe dari, ſive illa conceſſio manu fieret, ſive lingua, ſive virga; ſed ea tantum mente id ab eis uſurpari ut conſtaret eos annuere votis eorum qui electionem peregerant, aut ut electis concederent bona quæ liberalitate Regum Eccleſiæ poſſidebant. Demum ait oprandum eſſe ut aut ſuperſedeatur hac controverſia, aut mala hæc ſopiantur. Hæc ſunt ejus verba: *Cum hoc nullam vim ſacramenti gerat in conſtituendo Epifcopo, vel admiſſum vel omiſſum quid ſidei, quid ſacræ religioni officiat ignoramus, cùm poſt canonicam electionem Reges ipſos apoſtolicæ auctoritate à conceſſione epifcopatum prohibitos minime videamus. Infrà: Dominus quoque Papa Vrbanus Reges tantum à corporali investitura excludit, quantum intelleximus, non ab electione, in quantum ſunt caput populi, vel conceſſione: quamvis octava ſynodus ſolum prohibeat eos intereſſe electioni, non conceſſioni. Quæ conceſſio ſive fiat manu, ſive lingua, ſive virga, quid refert, cùm Reges nihil ſpirituale ſe dare intendant, ſed tantum aut votis petentium annuere, aut villas eccleſiaſticas & alia bona exteriora, quæ de munificencia Regum obtinent Eccleſiæ, ipsis electis concedere. Vt cunque ſe res habeat, apparet Ivonem, cùm Papæ Vrbanus prohi-*

Vide Eadmerum lib. 4. hiſt. Norv. pag. 94. & lib. 5. pag. 132. 133.

Vide canonem in ſynodo ſupra pag. 229. col. 2.

ditiones sic interpretatur ut solennitatem baculi & annuli veritatem esse pronuntiet, apparet, inquam, cum innuere Regem Franciæ Philippum eo temperamento adhibito paruisse decreto synodi Claromontanæ. Idipsum colligi potest ex eo quod Paschalis secundus in Galliam venit ut Ludovici Crasfi Regis præsidium imploraret adversus Henricum quintum Imperatorem, qui usum investiturarum acriter retinebat. Nam hic agendi modus omnino intempetivus & absurdus fuisset, si Ludovicus quoque tum temporis in usum revocare solitus esset solennitatem investiturarum quæ damnata erat à Papa Urbano, & de qua tum maxime disceptabatur inter Paschalem & Henricum. Sed præterea discimus ex epistola cxxxviii. ejusdem Ivonis, schisma quod in regno Germaniæ vigeat ob investituras, in Francico non fuisse. Sanè cum usus solennitatis hujuscemodi deserit, par est existimare cessatum ab ea fuisse in consequentiam synodi Claromontanæ.

ADDITIO.] Datur nova editio Concilij Lateranensis à Paschale secundo celebrati.

I. INVESTITURARUM controversia isthæc duravit tota integra inter Paschalem secundum Urbani successorem & Henricum quintum Imperatorem. Antequam tamen res in apertum dissidium erumperet, colloquium Rege Francorum Ludovico præsentem habitum est anno MCVII. in urbe Catalaunensi inter Summum Pontificem & Legatos Imperatoris. Treverensis Archiepiscopus disseruit jam inde à tempore Gregorij magni jus Imperij circa electiones Episcoporum in eo versari ut antè quàm electio publicetur, secretò Imperator admoneatur quisnam electus sit, Imperatorem verò assensum suum adhibere si persona electa ei grata sit. Post quæ, electio fit publicè à clero, & electus consecratur. Post consecrationem autem redit ad Imperatorem pro Regalibus, quibus ab eo donatur sive investitur per traditionem annuli & baculi, Imperator verò ab eo recipit homagium & juramentum fidelitatis. Quod omnino æquum esse ait hic Archiepiscopus. Neque enim debere electum alia ratione occupare civitates, castella, marchias, telonea, & cetera jura imperialia. Rem gestam narrat his verbis Sugerius in vita Ludovi Grossi: *Consecratum ad Dominum Imperatorem pro Regalibus, ut anulo & virga investitur, redire, fidelitatem & hominum facere. Nec miram. Etenim civitates & castella, marchias, telonea, & queque imperatoris dignitatis nullo modo aliter debet occupare.*

II. Papa verò respondit Ecclesiam, quæ pretioso sanguine Iesu Christi redempta, libera facta fuerat, ancillari deinceps non debere aut ad servitutem redigi. Ecclesiam porrò, si Prælatus eligere non possit absque consilio Imperatoris, Imperatori fore subjèctam serviliter, ac mortem Iesu Christi irritam & inutilem esse si Episcopus investitur per baculum & annulum. Cùm enim res illæ ad altaria pertineant, usurpationem hanc esse adversus Deum. Demum Prælatos suo ordini & sacre unctioni derogare si manus suas, quæ dominico corpori & sanguini atrectandis destinatæ sunt, sanguinolentis laici manibus supponant, ut sponsionem ei faciant fidei. *Si Ecclesia, inquit Paschalis Papa apud Sugerium, eo inconsulto Prælatus eligere non possit, cassata Christi morte, ei serviliter subjacere, si virga & anulo investitur, cum ad altaria ejusmodi pertineant, contra Deum usurpare, si sacras dominico corpori & sanguini manibus gladio sanguinolentis obligando supponunt, ordini suo & sacre unctioni derogare.*

III. Cùm itaque parum ad concordiam

HH h iij

CAPVT XX.

Synopsis.

I. Investiturarum controversia recruduit sub Paschale secundo Papa & Henrico quinto Imperatore. Habitu ea de causa colloquium in urbe Catalaunensi; ubi iura Imperij magnificè disseruit Archiepiscopus Treverensis, dicens Episcopum eligi non posse absque consensu Imperatoris, deinde verò Regalia ab eo accipere debere.

II. Respondit Paschalis Ecclesiam fore serviliter subjèctam Imperatori si Prælatus absque consilio eius eligere non possit, mortem verò Iesu Christi irritam esse si Episcopus investitur per baculum & annulum.

III. Cùm Henricus Italiam bello peteret, Paschalis præcepit ut Episcopi Regalia Imperatori dimittant, ipse verò renuntiet juri investitura & liberæ esse sinat Episcoporum electiones.

IV. Tandem urgentibus Romanam urbem satis, Paschalis in carcerem ab Henrico conjectus, privilegium investiturarum ei concedere adactus est. Ex verbis hujus privilegij colligitur quid juris antea competeret Principibus.

V. Privilegium illud vocatum est privilegium in Concilio Lateranensi. Disputatum eo tempore an pertinacia illa propugnandarum investiturarum hæresis esset. Refertur sententia Ivonis Carnotensis, qui hæresim esse negat.

VI. Ioannes Archiepiscopus Lugdunensis aiebat investituram exterioriorem desinere posse in hæresim, si quis pertinaciter contendat eam à laico concedi posse licitè.

VII. Goffridus Vindocinensis distinguit investituram per anulum & virgam ab ea quam laici faciunt absque illa solennitate. Investituram tamen à Principe dandam non esse nisi post electionem & consecrationem. Quod inventum est à Goffrido adversus vetustam consuetudinem.

Vide Heflonem scholastic. apud Terognellum pag. 119.

Sugerius pag. 187. Vide infra cap. 21. §. 4.

conglutinandam profuisset istud colloquium, Henricus Imperator Italiam bello petiit. Quo factum est ut Paschalis Papa ad pacationem venerit, quæ extat in Chronico Cassinensi lib. IV. cap. XXXVII. & in epistola Paschalis ad Imperatorem, in qua præcipit ut Episcopi Henrico Imperatori successoribusque ejus remittant Regalia, id est, ut ipse explicat, civitates, ducatus, marchionatus, monetas, dominationes, & reliqua feuda ad Imperij servitium pertinentia, neve illa deinceps occupent absque consensu Imperatoris. Sed vicissim, his ita constitutis, dimitti ab Imperatore mandat jus investiturarum Episcoporum, & ut Ecclesias ille liberas esse permittat cum oblationibus earumque patrimoniis, quæ non pertinent ad regnum. Hæc sunt verba Paschalis in epistola XXI. ad Henricum data: *In vestri regni partibus Episcopi vel Abbates adeo curis secularibus occupantur ut comitatum assidue frequentare & militiam exercere cogantur. Infrà: Ministri vero altaris, ministri Curie facti sunt: quia civitates, ducatus, marchionatus, monetas, * turres, & cetera ad regni servitium pertinentia à Regibus acceperunt. Vnde etiam mos Ecclesie intolerabilis inolevit ut electi Episcopi nullo modo consecrationem acciperent nisi prius per manum regiam investirentur. Infrà: Tibi itaque, fili carissime, & regno Regalia illa dimittenda præcipimus quæ ad regnum manifestè pertinebant tempore Caroli, Ludovici, Ottonis, & ceterorum predecessorum tuorum. Interdicimus, etiam ne qui Episcoporum vel Abbatum eadem Regalia invadant, id est, civitates, ducatus, marchias, comitatus, monetas, telonium, mercatum, advocatias, jura centurionum, & * turres quæ regni erant, cum pertinentiis suis, * militiam & castra; & ne se deinceps, nisi per gratiam Regis, de ipsis Regalibus intromittant. Sed nec posteris nostris liceat, qui post nos in apostolica sede successori sunt, aut te aut regnam super hoc inquietare negotio.*

* Leg. curias, ex Chronico Cassinensi.

* Leg. curias

* Leg. militaria castra, ex Chronico Cassinensi.

IV. Postquam autem Romam perventum fuit, Henricus pacta & sacramenta sua violans, Paschalem Papam ac nonnullos Episcopos & Cardinales in carcerem conjecit, & ab eo extorsit privilegium investiturarum. Magni porro momenti illud est, quod ex eo colligatur vetusta illa consuetudo cui tantopere contradicebant Summi Pontifices. Extat autem apud Florentium Vigorniensem ad annum M C X I. & apud Willelmum Malmeburiensem in libro quinto de gestis Regum Anglorum. Illam igitur dignitatis prerogativam, inquit Paschalis Papa in eo privilegio, *quam predecessores nostri vestris predecessoribus catholicis Imperatoribus concesserunt, nos quoque dilectioni tuæ concedimus & presentis privilegij pagina confirmamus,*

ut regni tui Episcopis, liberè præter violentiam & simoniam electis, investituram virgæ & anuli conferas. Post investituram verò canonicè consecrationem accipiant ab Episcopo ad quem pertinerit. Si quis autem à clero & à populo præterituum assensum electus fuerit, nisi à te investiat, à nemine consecratur. Sanè Episcopi & Archiepiscopi libertatem habeant à te investitos Episcopos & Abbates canonicè consecrandi. Predecessores enim vestri Ecclesias regni sui tantis Regalium suorum beneficiis ampliarunt ut regnum ipsum Episcoporum maximè & Abbatum præditi oporteat communiri, & populares dissensiones, quæ in electionibus contingunt, regali oporteat majestate compeisci.

V. Privilegium illud vocatum est privilegium & revocatum in synodo Romana quam anno sequenti millesimo centesimo duodecimo Paschalis Papa convocavit. Disputatum autem est ea tempestate an pertinacia illa propugnandarum investiturarum hæresis esset, ut Romæ ferebatur. Ivo sententiam suam apertè explicat ad Ioannem Archiepiscopum Lugdunensem scribens. Contendit autem investituram dici non posse hæresim, cum ad fidei materiam nullatenus pertineat, & cum in sola ejus manuali actione versetur qui dat & ejus qui accipit. Si tamen aliquis laicus reperiretur adeo stolidus & vecors ut sibi persuadeat se, cum baculum tradit, conferre aliquod sacramentum aut effectum sacramenti cujuspiam ecclesiastici, habendum eum pro hæretico, non quidem ratione investituræ manualis, sed ob diabolicam illius præsumptionem. Addit verò investituram illam manulem à laïcis factam, si res ad vivum & accuratè excutiantur, invasionem esse juris alieni & sacrilegam præsumptionem, quam oporteat omnino rescindere pro libertate & honestate Ecclesie, si quidem id fieri possit absque detrimento pacis. Demum concludit tollendam esse investituram, ubi id obtineri poterit absque schismate, sed illic super sedendum esse remediis ubi certum esse cognoscitur periculum schismatis. Quo loco observandum est, Ivonem, tametsi nihil hæreticum esse scribat in investitura quæ fit per traditionem baculi, præsumptionem tamen hæc esse & quoddam sacrilegij genus existimare; licet in epistola sexagesima hunc usum scripserit esse indifferentem. Sed jam se aliquo modo accommodare volebat ad anathemata quæ dicta recenter fuerant in hac materia.

VI. At Ioannes Lugdunensis Archiepiscopus Ivoni respondens, fatetur quidem investituram exteriorem à laïco factam non esse propriè hæresim; sed tamen contendit

Epist. Ioanni Archiepiscopi Lugdunensis ad Duobus. Item epist. Ivoni anno 1170.

in hæresim definire si quis pertinaciter contendat eam fieri licite posse. Cui serip- tionem non omnino assentitur Ivo : qui illud tantum fatetur, eorum opinionem schisma- ti accensendam esse qui propugnant inve- stituras. *Eorum sententiam* (inquit Ivo in epi- stola cccxxxiii.) *qui investituræ laicorum defendere volunt, schismaticam iudico.*

VII. Goffridus Abbas Vindocinensis, illorum temporum scriptor, quem vir clarissimus Sirmondus editionis honore dona- vit, scribens ad Callistum secundum Pa- pam, ad quem cum sede transferant præde- cessorum animi, hanc investiturarum mate- riam tractat habita ratione illorum tempo- rum; ac viam quandam aperit opportunam sedandæ huic controversiæ, quæ Ecclesiam turbaverat per quinquaginta annos, & oc- casionem dederat introducendi in Ecclesiam Pseudopontifices itémque Imperatores ex- communicatos. Distinguit enim investitu- ram quæ per anulum & virgam fiebat ab ea quam laici faciebant absque illa solenni- tate. Quoad primum investituræ genus, ait virgam & anulum esse velut quoddam sa- cramentum in Ecclesia, non secus ac salem & aquam, oleum & chrisma, nonnullasque alias res sine quibus peragi non possunt con- secrationes hominum aut Ecclesiarum, at- que adeo inaccessum aliquid tentari adver- sus auctoritatem Iesu Christi quoties laici Prælati tribuunt investituram per baculum & anulum, quod eos à nemine alio reci- pere debeant quàm à consecratore suo. Quo- niam tamen Ecclesia liberalitate Principum locupletata fuerat multis possessionibus, vi- deri prorsus locum non esse traducendi in- vestituram regiam, quæ sit propter res spi- rituales. Sed eam tamen cautionem adhibet, ut investituram dari à Principe nolit nisi post electionem & consecrationem. Tum verò ait non referre quoniam id signo fiat. Hæc sunt ejus verba in opusculo ad Callistum Papam cap. iiii. & iv. *Investituram per vir- gam & anulum accipere, nisi à suo consecratore, manifestum est esse damnosum: quia nulli laico licet illa Ecclesia sacramenta dare, sicut ei non licet Episcopum consecrare. Infrà: Alia est uti- que investitura quæ Episcopum perficit, alia quæ Episcopum pascit. Illa ex divino jure habetur, ista ex jure humano. Subtrahere jus divinum, spiritualiter Episcopus non creatur. Subtrahere jus humanum, possessiones amittit quibus ipse cor- poraliter sustentatur. Non enim possessiones ha- beret Ecclesia nisi sibi à Regibus donarentur, & ab ipsis, non quidem divinis sacramentis, sed possessionibus terrenis investirentur. Infrà: Pos- sunt itaque Reges sine offensione, post electio- nem canonicam & consecrationem, per investi-*

turam regalem in ecclesiasticis possessionibus con- cessionem, auxilium, & defensionem Episcopo dare. Quod quolibet signo factum extiterit, Re- gi vel Pontifici seu catholica fidei non nocebit.

Modificationem porrò Ivoni incognitam & vetustæ consuetudini contrariam adfert Goffridus, nimirum non debere Episcopum accipere investituram à Rege nisi post con- secrationem, cum tamen olim consecrari non posset donec approbatus & investitus fuisset à Rege.

ADDITIO

STEPHANI BALUZII.

ADNOTATUM est in paragrapho quinto hujus capituli, privilegium quod Henricus quintus Impe- rator extorsit anno m c x i. à Paschale secundo Papa, vocatum fuisse anno sequenti privilegium in Concilio Romano. Certum id quidem. Id enim prorsus ha- betur in editis Concilij hujusce actis. Verùm cum il- la sint depravatissima, præsertim in subscriptionibus, ac res tanti momenti sit ut non uno loco referri de- beat, facturum me operæ pretium existimavi si heic bona fide exscriberem eadem acta ex pervetusto co- dice M. S. sancti Albini Andegavensis, tandem à me descripta sunt anno m d c l x i. mense Septembri. Sunt enim emendatissima. Sic ergo habent.

CONCILIVM LATERANENSE

HABITVM ANNO M C X I I.

ACTIO CONCILII CONTRA
HÆRESIM DE INVESTITURA.

ANNO ab incarnatione m c x i i. Indictione V. anno pontificatus Domini Papæ Paschalis se- cundi x i i i. mense Martio, xv. Idus Aprilis, ce- lebratum est Concilium Romæ, Lateranis, in Basilica Constantiniana. In qua cum Dominus Papa Paschalis resedisset cum Archiepiscopis & Episcopis & Cardina- libus & Abbatibus & varia multitudine Clericorum & laicorum, ultima die Concilij facta coram omnibus professione catholice fidei, ne quis de fide ipsius dubi- taret, dixit. AMPECTOR omnem divinam Scripturam, scilicet veteris & novi testamenti, legem à Moïse scriptam, & à sanctis Prophetis. Ampector qua- tuor evangelia, septem canonicas epistolas, epistolas gloriosi Doctoris beati Pauli Apostoli, sanctos cano- nes Apostolorum, quatuor universalia Concilia sicut quatuor evangelia, Nicænum, Ephesinum, Constans- tinopolitanum, Chalcedonense, & Antiochenum Concilium, & decreta sanctorum patrum Romano- rum Pontificum, & præcipuè decreta Domini mei Papæ Gregorij septimi & beate memoriæ Papæ Vr- bani. Quæ ipsi laudaverunt laudo, quæ ipsi tenuerunt teneo, quæ confirmaverunt confirmo, quæ dam-naverunt damno, quæ repulerunt repello, quæ interdi- xerunt interdico, quæ prohibuerunt prohibeo in omni- bus & per omnia, & in iis semper perseverabo.

Quibus expletis, surrexit pro omnibus Girardus Engolismensis Episcopus, Legatus in Aquitania, & communi assensu Domini Papæ Paschalis totiusque

* Lrg. Bal.

Vide supra lib. 7. cap. 21. §. 12.

Concilij coram omnibus legit hanc scripturam.

Privilegium illud, quod non est privilegium, sed verè debet dici privilegium, pro liberatione captivorum & Ecclesiæ à Domino Paschale Papa per violentiam Regis Henrici extortum, nos omnes in hoc sancto Concilio cum Domino Papa congregati canonica censura & ecclesiastica auctoritate iudicio sancti Spiritus damnamus, & irritum esse iudicamus, atque omnino cassamus, & ne quid auctoritatis & efficacitatis habeat, penitus excommunicamus. Et hoc ideo damnatum est, quòd in eo privilegio continetur quòd electus canonicè à clero & populo à nemine consecratur nisi priùs à Rege investitur, quod est contra Spiritum sanctum & canonicam institutionem.

Perlecta verò hac charta, acclamatum est ab universo Concilio: Amen, Amen. Fiat, Fiat.

Archiepiscopi qui cum suis suffraganeis interfuerunt, hi sunt. Iohannes Patriarcha Veneticus, Sennes Capuanus, Landolphus Beneventanus, Amalphitanus, Regimundus, Idruuntinus, Brundusinus, Capisanus, Girontinus, & Græci, Ronfanus, & Archiepiscopus sanctæ Severinæ. Episcopi verò, Cencius Sabinensis, Petrus Portuensis, Leo Ostiensis, Cono Prænestinus, Girardus Engolismensis, Galo Leonensis Legatus pro Bituricensi & Vlennensi Archiepiscopis, Rogerius Vulturvensis, Gaufridus Senensis, Rollandus Populoniensis, Gregorius Terracinenensis, Guillelmus Trojanus, Guillelmus Siracusanus Legatus pro omnibus Siculis, & alij ferè centum Episcopi. Bruno Signinus & Iohannes Tusculanus Episcopi, cum essent illa die Romæ, Concilio non interfuerunt, qui postea lecta damnatione privilegij, consenserunt & laudaverunt. Cardinales verò Bonifacius tituli sancti Marci, Robertus tituli sancti Eusebij, Romanus tituli sanctæ Priscæ, Gregorius tituli sanctorum Apostolorum, Benedictus tituli sancti Petri ad vincula, Anastasius tituli sancti Clementis, Boso tituli sancti Mauricij in Damaso, Iohannes tituli sanctæ Cæcilie, Divizo tituli sancti Martini, Theobaldus tituli sanctorum Iohannis & Pauli, Gregorius tituli sancti Grisogoni, Rainerius tituli sanctorum Petri & Marcellini, Vitalis tituli sanctæ Albine. Petrus verò tituli sancti Xistij & Albericus tituli sanctæ Sabine, cum essent Romæ illo die, Concilio non interfuerunt. Postea lecta damnatione nefandi privilegij, consenserunt & laudaverunt. Diaconi verò, Abbas Sublacensis, Iohannes Galetanus, Abbas sancti Andree, Leo sanctæ Crucis, Gregorius, Aldo, Theobaldus, Roscemannus, hi omnes in damnatione prædicti privilegij consenserunt cum Abbatibus & innumera multitudine tam Clericorum quàm laicorum.

Hæc charta dictata est à Girardo Engolismensi, Leone Ostiensi, Gregorio Terracinenfi, Galone Leonensi Episcopis, à Roberto Cardinale tituli sancti Eusebij, Gregorio tituli sanctorum Apostolorum, communi aliorum consilio.

CAPVT XXI

Synopsis.

I. Investiturarum materia retractata est in Concilio Remensi, cui præsedit Callistus secundus. Proposita tum Henrico Imperatori conditiones satis æquas, quarum plerasque recepit. Sed cum investituram re-

rum ecclesiasticarum dimittere nollet, excommunicatus fuit.

II. Ei excommunicationi consensit Ludovicus Francorum Rex, qui Concilio intererat. Unde sequitur eum, dimissa honorum ecclesiasticorum investitura, solam feudorum investituram retinuisse.

III. Ea controversia finita est anno M CXXII, in Concilio Lateranensi: in quo statutum est ut Episcopi Regalium investituram accipiant per sceptrum, non autem per baculum & anulum. Expenduntur verba Callisti.

IV. Rescripto tamen Callisti aboliitum est ius homagij & iuramenti fidelitatis quod Episcopi prestare tenebantur, quod antea quoque vetitum à Gregorio septimo & Urbano secundo. Cur ita visum Pontificibus illis.

V. Verum his prohibitionibus obsequi non sunt Galli, neque Angli, neque etiam Germani. Quoad Galliam, probatur ex Ivone Carnotensi.

VI. Quoad Angliam verò, auctoritate Vuillelmi Malmesburienfis.

VII. Emicuit in hoc negotio pietas & reverentia Regum nostrorum erga apostolicam sedem. Dimiserunt enim solennitatem homagij. Istud verò non exegerunt nisi ab iis Episcopis qui feuda possidebant. A ceteris verò nihil exactum præter iuramentum fidelitatis.

VIII. Veteri constitutione induitum ut Episcopi iuramentum fidelitatis præstent Regibus. Innocentius tertius in Concilio Lateranensi censuit æquum esse ut Clerici qui bona temporalia possident, iuramentum fidelitatis præstent Principibus.

IX. Callistus secundus investituram confirmavit, tamen immutationem attulerit in solennitate. Fridericus tertius Regalium investituram per sceptrum dedit Episcopo Tullensi.

X. Gallia jam antè dimiserat solennitatem investituræ per anulum, & ius illud in feudis tantum retinuerat.

XI. Avo divi Bernardi investitura feudorum sive Regalium in usu erat.

XII. Ex his qua dicta sunt colligitur investituram Regalium ac iuramentum fidelitatis publica auctoritate convalescisse post disturbatas contentiones.

ADDITIO.] Datur nova editio Conciliorum Remensis & Lateranensis sub Callisto secundo habitorum. Cujus fuerit Burdinus, qui adversus Callistum sedit. Quid sit Hispanicum ius in canone decimo Concilij Lateranensis. Non est simplex peregrinatio religionis ergo, sed bellum sacrum adversus Sarracenos. De parochialibus Ecclesiis quas monachi tenent.

I. ANNO dein millesimo centesimo decimo nono Callistus secundus Papa, qui cum Imperatore Henrico cognatione conjunctus erat, Concilium Remense celebravit, cui interfuit Ludovicus sextus Francorum Rex. In eo examinata fuit controversia illa de investituris, ac dein decreta Concilij missa sunt ad Henricum, qui tribus quibusdam capitibus consensit, liberas nimirum futuras electiones Episcoporum & Abbatum, consecrationes peractum iri ab iis ad quos id ius spectat, deinceps verò nullam investituram factum iri per virgam & anulum

* Leg. Laurentij.

Leg. Dominico

annulum. Verum concoquere non potuit quartum caput quod proponebatur. Eo autem decernebatur, teste Rogerio de Hoveden, ut investituram rerum Ecclesiarum nihil omnino sibi laicalis exigat persona. Itaque ob repulsam illam excommunicatus fuit contra sententiam plurimorum.

II. Mirum videri potest Regem Francorum huic excommunicationi consensisse, quia ipse æquè involvebatur ac Imperator. Nam Reges nostri investituram quoque dabant, non quidem episcopatum, neque cum solennitate baculi & annuli, sed investituram rerum & possessionum ecclesiasticarum, ut ex Hincmaro & Ivone supra docuimus. Ut ea difficultate nos expediamus, observandum est bona Ecclesiarum bifariam accipi. Quædam enim vocantur *Regalia*, id est, feuda quæ Regi debent servitium velut à vassallo. Alia verò sunt latifundia & domania quæ Ecclesiæ data fuerunt. Olim autem Reges concessiones & investuras universi patrimonij ecclesiastici dabant. Sed in pactis inter Paschalem & Henricum initis antè quàm Paschalis in carcerem conjiceretur, reperta est nova distinctio, quæ potestatem imperatoriam coerceret ad solam feudorum investituram quæ immediatè pertinerent ad Imperium. Quod alia verò bona, Ecclesiis conservabatur antiqua libertas, ut constat ex epistola *xxii*. ejusdem Paschalis: *Porro Ecclesias cum oblationibus & hereditariis possessionibus, quæ ad regnum manifestè non pertinebant, liberas manere decrevimus.* Adhibenda ergo est distinctio illa propositioni Concilij Remensis. Vnde concludendum est Regem Ludovicum sese accommodasse ad voluntatem Papæ Callisti, dimissa bonorum ecclesiasticorum investitura, solamque feudorum investituram retinuisse. Vno verbo, & quidem apertius, responderi potest discordiam illam fuisse inter Papam & Imperatorem, de investitura corporali disputantes, quæ jam abolita erat in Gallia à tempore Concilij Claromontani.

III. Magnus tandem dies ingenti illi controversiæ, quæ quinquaginta per annos imperium & sacerdotium inter se commiserat, impositus est in Concilio generali Lateranensi à Callisto secundo Papa celebrato anno millesimo centesimo vigesimo secundo, cui interfuit Sugerius Abbas sancti Dionysij, Legatus Ludovici Regis Franciæ. Callistus enim, ex sententia Concilij, hunc modum ei rei adhibuit quo aliquatenus satisfactum est iis quorum intererat. Rescriptum ejus, quod refertur apud Abbatem Urspergensem & Vvilelmum Malmesburiensem, heic ante omnia describendum est.

Tom. II.

Ego Callistus servus servorum Dei dilecto filio suo Henrico Dei gratia Romanorum Imperatori Augusto concedo electiones Episcoporum & Abbatum Teutonici regni, quæ ad regnum pertinent, in presentia tua fieri absque simonia & aliqua violentia; ut si qua inter partes discordia emerit, Metropolitanis & provincialium consilio, vel iudicio, saniori parti auxilium & assensum præbeas. Electus autem Regalia per sceptrum à te recipiat; exceptis omnibus quæ ad Romanam Ecclesiam pertinere noscuntur. Et quæ ex his jure tibi debet faciat. Ex aliis verò partibus Imperij consecratus, infra sex menses Regalia per sceptrum à te recipiat.

Ceterum in hoc rescripto quatuor adnotanda sunt. Primum enim discrimen ponit inter Episcopos Germaniæ & aliarum provinciarum Imperij. Nam Germanos Episcopos præcipit recipere investituram, etiam ante consecrationem. Secus quoad alios; quos ea tantum lege teneri edicit, ut intra sex mensium spatium à die consecrationis investituram accipiant ab Imperatore. Secundo, mutat solennitatem investituræ; quam fieri per sceptrum jubet, non autem per baculum & annulum. Tertio, investuras coercet ad sola feuda sive regalia. Demum Imperatori reservat, in consequentiam investituræ Regalium, omnia jura & obsequia quæ ad eum pertinent quoad feuda ab Episcopis possessa.

IV. Sed magni momenti est ultima clausula. Nam ea comprehendit revocationem juris cujusdam quod ex investiturarum controversia ortum erat; homagij nimirum & juramenti fidelitatis quod Episcopi præstare tenebantur. Nam satis visum non est Gregorio septimo quod investiturarum usum prohibuisset, sed præterea vetuit ne Clerici homagia Regibus præstarent. *Ut Clericus à laico nunquam justificetur*, inquit, *nec pro terra nec pro aliis rebus quas ab illo teneat, nec sibi hominatum faciat; sed omnino quæ ab eo tenet, sibi, antequàm ullam patiatur injuriam, dimittat.* Hanc prohibitionem in Concilio Claromontano renovavit Vrbanus secundus his verbis: *Ne Episcopus vel Sacerdos Regi vel alicui laico in manibus ligiam fidelitatem faciat.* Hujus autem prohibitionis decernendæ, quam in Concilio Romano idem Vrbanus renovavit, quænam rationes fuerint, aperit Rogerius Hovedenus. Ait enim Papam in ea synodo disseruisse execrabile prorsus esse ut manus quæ eò honoris & dignitatis pervenerunt ministerio suo Deum creent qui creavit universa, quæque eum offerunt Deo Patri pro omnium hominum salute, quod ipsis quoque Angelis non licet, indignum inquam prorsus esse ut

Vile Radmerum
lib. 2. pag. 15. &
Joanncm Brom-
ton pag. 224.

hæ manus ad eam seu focordiam seu ignaviam demittantur ut imperio subjiciantur earum manuum quas noctu & interdiu coinquinant obscœni contactus, rapinæ, & injusta effusio sanguinis humani. Eodem quoque argumento usus est Paschalis secundus in colloquio Catalaunensi, Legatos Henrici Imperatoris alloquens. Nam isdem Papa, prædecessorum suorum statutis æmulatus, eandem prohibitionem renovaverat in Concilio Lateranensi: *Patrum nostrorum decreta, inquit, renovavimus, sancientes & interdicens ne quisquam omnino Clericus hominum laico faciat.* Idem sensisse videntur Episcopi provincie Remensis è synodo Carisiacensi anno DCCCLVIII. scribentes ad Ludovicum Regem Germaniæ, dum aiunt: *Nos Episcopi Domino consecrati, non sumus hujusmodi homines secularis ut in vassallatico debeamus nos cuilibet commendare.* Infra: *Manus enim christate sacro peruncta, que de pane & vino aqua mixto per orationem & crucis signum conficit corpus & Christi sanguinis sacramentum, abominabile est quidquid ante ordinationem fecerit, ut post ordinationem, episcopatus seculare tangat ullo modo sacramentum.*

V. Verùm his prohibitionibus nequam obsequuti sunt Galli, neque Angli, neque eam Germani. Nam Ivo Carnotensis scribens Paschali Papæ, ait se secundum Pontificis mandatum de restitutione Radulfi Remensis Archiepiscopi tractasse cum Rege & proceribus regni in Curia sive Parlamento in Aurelianensi urbe habito, sed eam obtineri non potuisse nisi ea lege ut Radulfus Regi sacramentum *per manus* (id est, homagium) præstaret more Remensium Archiepiscoporum prædecessorum ejus & ceterorum Episcoporum regni Francici. Eam enim fuisse optimatum in eo negotio pervicaciam ut planè necessarium fuerit eorum obsequi studiis, tamen iussa Pontificis omnino contraria forent: *quia ecclesiastica paci & fraternæ dilectioni sic expediebat, ut in epistola cxc. ait idem Ivo. Orat autem Paschalem ut dispensatione utatur in hac causa, memineritque prudentiæ & pietatis suæ, cum fas non sit debitam fortitudinem hoc loco exercere.*

VI. Non solum autem in Gallia, sed etiam in Anglia, his Romanorum desiderijs contradicebatur; ut colligitur ex Vvillielmo Malmesburienfi in libro primo gestorum pontificalium. Cùm enim acriter inter se contenderent Henricus secundus Rex Angliæ & Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus, qui ob prohibitiones pontificias hominum præstare recusabat, missa est ad Paschalem legatio ad tollendam diffi-

cultatem. Sed cùm Papa editis ea de re constitutionibus pertinaciter adhereret, ejusque auctoritate se Anselmus tueretur, Rex Henricus in hæc verba prorupit: *Quid ad me de literis Apostolici? Iura regni mei nolo amittere.* Vnde factum ut Anselmus iussus sit *Regi hominum facere, vel absolutis morum nexibus regno excedere.* Tandem Henricus, jus suum retinendo, consensum Pontificis elicit; ut in libro secundo eorundem gestorum pontificalium testatur his verbis idem Vvillielmus Malmesburienfis: *Concessit siquidem Papa ut Rex homagia de electis acciperet, sed nullum per anulum & baculum invessiret.*

VII. Reges tamen Francorum videntur facilius flexisse, ut morem gererent destinatis Pontificum Romanorum, quoad homagia, non secus ac obsequuti iisdem fuerant quoad solennitatem investiturarum. Dimiserunt enim solennitatem homagij; quæ in eo versabatur ut vassallus manus suas supponere teneretur manibus domini. Retinuerunt tamen homagium quoad Episcopos qui feuda possident, solo fidelitatis juramento ab iis exacto qui nulla feuda possidebant. Hinc orta est distinctio quæ extat in constitutione anni MCCCLXXXII. in qua Episcopi qui juramentum fidelitatis & homagium debent, distinguuntur ab iis qui juramentum tantum fidelitatis debent. Quoniam verò solennitas homagij sublata est, utrumque hodie confunditur quoad Episcopos; qui nullum aliud juramentum præstant quam juramentum fidelitatis, tamen si feuda ad homagium quoque adstringant. Rectè itaque Fridericus primus Imperator respondit Legatis Hadriani quarti Summi Pontificis, qui tamen consentirent ut Episcopi Italiæ Friderico præstarent juramentum fidelitatis, homagium tamen præstari non debere contendebant: *Episcoporum Italiæ ego quidem non affecto hominum, si tamen eos de nostris Regalibus nil delectat habere. Qui si gratanter audierint à Romano Presule Quid tibi & Regi, consequenter quoque ab Imperatore non pigeat audire Quid tibi & possessioni?*

VIII. Ceterum ex hoc loco colligitur juramento saltem fidelitatis consensisse Legatos. Sanè in Concilio Toletanis quarto & decimo pronuntiatum fuerat ad illud Regi præstandum æquè teneri Episcopos ac ceteros subditos. Vsurpabatur porrò id ab Episcopis Gallicanis, ut patet ex canone primo Concilij tertij Turonensis habiti anno DCCCXIII. & ex synodo Aquisgranensi secunda habita anno DCCCXXXVI. cujus ea sunt verba in canone duodecimo secundi capituli: *si quisquam Episcoporum sacramentum fidelitatis illi*

Vide supra cap. 20.
§. 2.

Epistola Episcoporum
ad Ludovicum
cap. 15.

Vide lib. 4. cap. 13.
§. 1.

Vide Radmer.
lib. 1. hist. Norm.
pag. 61. 70.

Vide Radmer.
pag. 61. 63. 71.
87. 88.

(id est, Ludovico) *promissum violaverit, & ejus contrariis malevola intentione quolibet modo se copulaverit, gradum proprium canonica atque synodali sententia amittat.* Certè Episcopi apud Carisiacum congregati, quorum epistola facta suprâ mentio est, non negant præstitum à se fuisse juramentum fidelitatis ante ordinationem, sed recusant ei Principi homagium post ordinationem præstare qui legitimus eorum Rex non erat, sed qui partem regni invadere meditabatur adversus Carolum fratrem. Tandem Innocentius tertius in Concilio Lateranensi æquum esse existimavit ut Clerici qui bona temporalia possident juramentum fidelitatis ei Principi præstent à quo illa pendent; tametsi prohibeat ne ijuramentum illud præstent qui nulla bona temporalia possident.

X. Sed ut ad investituras redeamus, eas Callistus secundus confirmavit; tametsi immutationem attulerit in solennitate, quam fieri jussit per sceptrum. Ut non injuria scriptum sit ab Ottone Frisingensi lib. 11. cap. v. & v. episcopatus conferri per sceptrum, regna per ensim, & provincias per vexillum, nam id obtinebat in Imperio. Sanè Fridericus tertius Regalium investituram per sceptrum dedit Episcopo Tullensi; ut patet ex ejus rescripto, quod extat apud Gallandium in Tractatu de Franco-Alodio pag. 246. *Unversa & singula Regalia, necnon temporalia sive feoda dictæ suæ Ecclesie Tullensis, cum scepro regali & aliis ceremoniis in talibus fieri consuevis conferimus, ac ipsum de eisdem investimus.* Eundem morem in usum revocavit Carolus quintus Imperator anno millesimo quingentesimo vigesimo secundo.

X. At Gallia solennitatem investituræ per annulum jam dimiserat ante pactiones Papæ Callisti; & jus illud investituræ in feudis tantum retinebat quam post ordinationem concedebant Reges nostri, data rescripto licentia occupandi feuda ad Ecclesiam pertinentia, usque utendi, id quod Ivo in epistola sexagesima vocat *investire manu, nutu, lingua.* Eam ob causam Reges nostri noluerunt uti solennitate sceptri: sed suam tamen auctoritatem amplificaverunt, arrepta occasione constitutionis Callisti, ut adnotabitur inferiùs.

XI. Quare mirum non est ævo divi Bernardi, qui post Callistum floruit, investituram feudorum sive Regalium in usu fuisse. Hic enim loquens in epistola clixiv. de quodam qui ad episcopatum electus erat, ait: *Festinavit ad Regem, Regalium investituram accepit.* Quo loco per Regalia intelligit feuda quæ liberalitate Principum ad Ecclesiam pervenerant; ut ipsemet alibi explicat

Tom. II.

his verbis: *Duplex est dominium Prelatorum. Habent enim claves Ecclesie, quibus claudunt, & nemo claudit. Habent & Regalia: quia domini sunt urbium, oppidorum. Nec solum episcopatus, sed & consulatus (id est, comitatus) habent. Ut merito eis dicatur: Quid ultra debui facere, & non feci? Sed quod datum est illis in adjutorium, factum est illis in scandalum.* Eodem sensu accipiebatur vox Regalium ab Archiepiscopo Treverensi in colloquio Catalaunensi apud Sugerium, itémque à Paschale secundo in privilegio quod Imperatori Henrico concessit, & in epistola ejusdem xxii. in Concilio Lateranensi dictata, tum etiam in rescripto Callisti, & in literis Friderici primi ad Hadrianum quartum, quarum suprâ meminimus.

XII. Ceterùm ex his quæ dicta sunt colligere licet concessionem sive investituram Regalium, itémque juramentum fidelitatis quod Episcopi præstare tenentur post consecrationem suam, publica auctoritate convaluisse post diurnas contentiones, Reges verò nostros earum rerum possessionem retinuisse, tametsi aliquid ex suo jure dimiserint ut se ad statuta Conciliorum accommodarent.

ADDITIO

STEPHANI BALUZII.

OMNIS cura mea solet in hoc versari, ut prosum, si quo modo possim, fovendis nostris studiis, & ut libros istos pro mea virili illustrem; additis nimirum, ubi occasio tulit, illustribus aliquot ecclesiasticæ antiquitatis monumentis. Iam enim antea in superioribus capitibus addita sunt nonnulla quæ nemini bene sano stomachum, ut ego quidem arbitror, movebunt; cum nihil in eis contineatur quod egregium non sit, nobile, ac prorsus scitu dignum. Neque huic capiti deerit par diligentia; quod illustrare placuit additis duobus præclaris monumentis, Conciliis inquam Remensi & Lateranensi sub Callisto secundo habitis, quorum in hoc capite facta mentio est, editis illis quidem, sed mendosè, quantum colligi potest ex hac nostra editione, si cui libeat eam conferre cum Biniana. Nam quoad Concilium Remense, editum illud fuit ex Rogerio Hovedeno, qui illud transcripsit in annales suos, potius sententiam canonum secutus quam verba, tametsi ea quoque satis fideliter reddiderit. Extat autem ipsum Concilium, addito etiam in fronte breviario canonum, in pervefusto codice Ms. Bibliothecæ Seguerianæ, cujus ætas non admodum remota est ab ævo Callisti. De Concilio autem Lateranensi dicitur infra in Notis ad illud nostris.

Ii ij

CONCILIVM REMENSE.

HABITVM ANNO MCXIX.

Capitula constitutionum Remensis Concilij, cui presedit Dominus Calixtus secundus, presente Ludovico Rege Francorum.

I. De damnatione simoniaca haresis.

II. Ne episcopatum & abbatiarum investitura per manum laicam fiat.

III. De invasoribus ecclesiasticarum possessionum.

IV. Ne quis Episcopus, Presbyter, aut Clericus ecclesiasticas dignitates vel beneficia cuique hereditario jure dimittat, aut pro sacramentis Ecclesia vel sepultura pretium exigat.

V. Ne Presbyter, Diaconus, Subdiaconus concubine vel uxoris contubernium habeat.

I. **Q**UAE sanctorum patrum sanctionibus de pravitae simoniaca stabilita sunt, nos quoque Spiritus sancti iudicio & auctoritate sedis apostolicæ confirmamus. Si quis ergo vendiderit aut emerit per se vel per aliquam summisam personam episcopatum, abbatiam, decanatum, archidiaconatum, presbyteratum, præposituram, archendiam, altaria, vel quælibet ecclesiastica beneficia, promotiones, ordinationes, consecrationes, Ecclesiarum dedicationes, clericalem tonsuram, sedes in choro, aut quælibet ecclesiastica officia, vendens & emens dignitatis & officij sui ac beneficij sui periculo subiaceat. Quod nisi resipuerit, anathematis mucrone perfossus, ab Ecclesia Dei, quam læsit, modis omnibus abscindatur.

II. Episcopatum & abbatiarum investituram per manum laicam fieri penitus prohibemus. Quicumque igitur laicorum deinceps investire præsumperit, anathematis ultioni subiaceat. Porro qui investitus fuerit, honore quo investitus est absque recuperationis spe omnimodis careat.

III. Universas Ecclesiarum possessiones, quæ liberalitate Regum, largitione Principum, vel oblatione quorumlibet fidelium eis commissæ sunt, inconcussas in perpetuum & inviolatas permanere decernimus. Quod si quis eas abstulerit, invaserit, aut potestate tyrannica detinuerit, juxta illud beati Symmachi capitulum anathemate perpetuo feriatur.

IV. Nullus Episcopus, nullus Presbyter, nullus omnino de clero ecclesiasticas dignitates vel beneficia cuiuslibet & quasi hereditario jure derelinquat. Illud etiam adjicientes præcipimus, ut pro baptismatis, chrismatis, olei sacri, ac sepulturae acceptione, infirmorum visitatione vel unctione, nullum omnino pretium exigatur.

V. Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus concubinarum & uxorum contubernia prorsus interdiximus. Si qui autem hujusmodi reperti fuerint, ecclesiasticis officiis priventur. Sanè si nec sic immunditiam suam correxerint, communionem careant Christiana.

CONCILIVM LATERANENSE

HABITVM ANNO MCXXII.

Ex veteri codice Ms. monasterij Anianensis in diocesi Montepelienfi.

ANNO ab incarnatione Domini MCXXII, Kalendis Aprilis, præsidente Domino Papa Calixto secundo, anno pontificatus sui quinto, celebrata est magna synodus Romæ diversarum provinciarum Archiepiscoporum, Episcoporum, & Abbatum quamplurimorum; ubi recitata sunt hæc capitula, & totius assensu Concilij confirmata.

I. Sanctorum patrum exempla sequentes, & officij nostri debita innovantes, ordinari quemquam per pecuniam in Ecclesia Dei vel promoveri auctoritate sedis apostolicæ modis omnibus prohibemus. Si quis verò in Ecclesia ordinationem vel promotionem taliter acquisierit, acquisita prorsus careat dignitate.

II. A suis Episcopis excommunicatos ab alijs Episcopis, Abbatibus, & Clericis in communionem recipi proculdubio prohibemus.

III. Nullus in Episcopum, nisi canonicè electus, consecratur. Quod si præsumptum fuerit, & consecratus & consecrator absque recuperationis spe deponantur.

IV. Nullus omnino Archidiaconus, aut Archipresbyter, sive Præpositus, vel Decanus animarum curam vel Præbendas Ecclesiæ sine iudicio vel consensu Episcopi alicui tribuat. Immo, sicut sanctis canonibus constitutum est, cura & rerum ecclesiasticarum dispensatio in Episcopi iudicio & potestate permaneat. Si quis verò contra hoc facere aut potestatem quæ ad Episcopum pertinet sibi vindicare præsumperit, ab Ecclesiæ liminibus arceatur.

V. Ordinationes quæ à Burdino hæresiarcha, postquam à Romana Ecclesia est damnatus, quæque à pseudoepiscopis per eum postea ordinatis factæ sunt, nos irritas esse judicamus.

VI. Nullus etiam in Præpositum, nullus in Archipresbyterum, nullus in Decanum, nisi Presbyter, vel Diaconus, nullus in Archidiaconum, nisi Diaconus, ordinetur.

VII. Presbyteris, Diaconibus, vel Subdiaconibus concubinarum & uxorum contubernia penitus interdiximus, & aliarum mulierum cohabitationem præter quas synodus Nicæna propter solas necessitudinum causas habitare permisit, videlicet matrem, sororem, amitam, vel materteram, aut alias hujusmodi, de quibus nulla valeat justè suspicio oriri.

VIII. Præterea juxta beatissimi Stephani Papæ sanctionem statuimus ut laici, quamvis religiosi sint, nullam tamen de ecclesiasticis rebus aliquid disponendi habeant facultatem; sed secundum Apostolorum canones omnium negotiorum ecclesiasticorum curam Episcopus habeat, & ea velut Deo contemplante dispenset. Si quis ergo Principum aut laicorum aliorum dispensationem vel donationem rerum sive possessionem ecclesiasticarum sibi vindicaverit, ut sacrilegus videatur.

IX. Conjunctiones consanguineorum prohibemus, quoniam eas & divinæ & seculi prohibent leges. Leges enim divinæ hoc agentes, & eos qui ex eis prodeunt, non solum ejiciunt, sed maledictos appellant. Leges verò seculi infames tales eos vocant, & ab hereditate repellunt. Nos itaque patres nostros

Requentes, infamia eos notamus, & infames esse censemus.

X. Eis qui Hierosolymam proficiscuntur, & ad Christianam gentem defendendam & tyrannidem infidelium debellandam efficaciter auxilium præbuerint, suorum peccatorum remissionem concedimus, & domos & familias atque omnia bona eorum in beati Petri & Romanæ Ecclesiæ protectione, sicut à Domino nostro Papa Urbano constitutum fuit, suscipimus. Quicumque ergo ea distrahere vel auferre, quandiu in via illa morantur, præsumperint, excommunicationis ultione plectantur. Eos autem qui vel pro Hierosolymitano vel Hispanico itinere cruces sibi in vestibus posuisse noscuntur, & eas dimisisse, cruces iteratò assumere & viam ab instanti Pascha usque ad sequens proximum Pascha perficere apostolica auctoritate præcipimus. Alioquin extunc eos ab Ecclesiâ introitu sequestramus, & in omnibus terris eorum divina omnia officia, præter infantium baptismi & morientium poenitentias, interdiciamus.

XI. Sanctorum patrum canonibus consona sentientes, oblationes de sanctissimo & reverendissimo altari beati Petri & Salvatoris & sanctæ Mariæ rotundæ & sancti Nicolai Barenfis, sancti Ægidij, aut de aliis omnium Ecclesiarum altaribus, sive crucibus, à laicis auferri penitus interdiciamus, & sub anathematis districtione prohibemus.

XII. Ecclesias à laicis incastellari aut in servitutem redigi auctoritate apostolica prohibemus.

XIII. Quicumque monetam falsam se sciente fecerit, aut studiosè expendit, tanquam maledictus, & pauperum virorum oppressor, & civitatis turbator, à fidelium consortio separetur.

XIV. Si qui Romipetas, & peregrinos, seu mercatores, Apostolorum limina & aliorum sanctorum oratoria visitantes capere, seu rebus quas ferunt spoliare, vel novis teloneorum seu pedagiorum exactioibus molestare tentaverint, donec satisfecerint, communionem careant Christiana.

XV. Quicquid verò de pace & trevia Dei, vel de incendio, seu de publicis stratis, ab antecessoribus nostris Romanis Pontificibus constitutum est, nos sancti Spiritus auctoritate confirmamus.

XVI. Sanctorum etiam patrum vestigiis inhærentes, generali decreto sancimus ut monachi propriis Episcopis cum omni humilitate subiecti existant, & eis uti magistris & Ecclesiæ Dei pastoribus debitam obedientiam & devotam in omnibus subjectionem exhibeant. Publicas Missarum solemnitates nusquam celebrent. A publicis etiam infirmorum visitationibus, inunctionibus, seu etiam poenitentis, quod ad illum nullatenus officium pertinet, sese omnino abstineant. In Ecclesiis verò quibus ministrare noscuntur Presbyteros non nisi per manum sui Episcopi habeant, qui ei de suscepta animarum cura respondeant.

XVII. Ad hæc, sanctæ Romanæ Ecclesiæ possessiones quietas servare per Dei gratiam cupientes, præcipimus & sub districtione anathematis interdiciamus ne aliqua militaris persona Beneventinam beati Petri civitatem præsumat invadere aut violenter retinere. Si quis aliter præsumperit, anathematis vinculo teneatur.

NOTÆ

STEPHANI BALUZII.
CONCILIUM istud Lateranense à Callisto secun-

do habitum, quanquam alij jam vulgavere, heic tamen edere visum est, cum & alius sit canonum ordo quam in editis, & nonnulla contineat in superioribus editionibus prætermissa, & ejus quidem momenti ut vel ob hoc ipsum procurari debuerit nova hæc editio. Hi verò canones quos nunc damus descripti sunt ex pervetusto codice MS. monasterij Anianensis in prima Narbonensi.

CAN. I.] Descriptus est ad verbum hic canon ex Concilio Tolosano quod idem Callistus in cathedrali Ecclesia sancti Stephani celebravit anno M C X I X. Cujus canones supra editi sunt ex eodem codice Anianensi.

CAN. V.] Cujas fuerit Burdinus, dubitatum video etiam ab antiquis auctoribus. Quidam enim veterum memoriæ prodiderunt eum fuisse natione Hispanicum. Sed huic sententiæ repugnat Rodericus Archiepiscopus Toletanus, vetustus Hispanicæ historiæ scriptor, qui eum patria Lemovicem fuisse docet, sed in Hispaniam abductum à Bernardo Archiepiscopo Toletano. Sanè Burdinus fuit magnus vir per illas tempestates, adeo ut Lemovices meos pudere non debeat hujus viri, quamvis Callisto cesserit in monumentum victoriæ. Porro nos olim hominis vitam, Deo dante, describemus in libro primo de vita rebûsque virorum illustrium Lemovicensium.

CAN. VI.] Et hic quoque canon ad verbum sumptus est ex Concilio Tolosano Callisti secundi, nisi quòd in hoc Lateranensi, vitio haud dubiè librarij, post vocem *Presbyter*, additur *vel Diaconus*, prorsus malè, & contra mentem canonis. Reperitur dein est idem canon in Concilio Lateranensi sub Innocentio secundo.

CAN. X.] Hispanicum illud iter, cujus meminit hic canon, non erat simplex peregrinatio religionis ergò. Sed ad exemplum Vibani secundi, qui belli facti in Oriente gerundi auctor fuit, successores ejus bellum quoque lacrum in Hispania fieri adversus Sarracenos decreverunt, eandemque peccatorum indulgentiam euntibus ea de causa in Hispaniam concesserunt quæ orientalis Ecclesiæ defensoribus concessa fuerat in Concilio Claromontano. Nam in archivo Ecclesiæ Barcinonensis habetur epistola Callisti secundi ad universos Christi fideles, (data fortassis ex isto Lateranensi Concilio, cum data sit Laterani 1 v. Nonas Aprilis) qua pugnantis in Hispania adversum Sarracenos eandem peccatorum remissionem concedit quæ orientalis Ecclesiæ defensoribus concedi solet. At in Concilio Claromontano sub Innocentio secundo Papa celebrato, quod nondum editum est, mandatur incendiariis, quæ pestis tunc in Occidente grassabatur, ut Hierosolymam vel in Hispaniam pergant, illic anno integro belligeraturi. Præterea, extat in archivo regio Barcinonensi epistola Hadriani quarti, qua Raimundum Comitem Barcinonensem totamque terram ejus sub beati Petri ac sua protectione suscipit quandiu pugnaverit contra Sarracenos. In Concilio autem habito apud Montempessulanum in prima Narbonensi anno M C X C V. (cui præfuit Magister Michaël sedis apostolicæ Legatus) ab usurarum solutione ita liberantur illi qui in Hispaniam pergunt ut etiam fidejussores eorum cogi non possint ad earum solutionem. Concilium illud nos nuper edidimus in Codice Conciliorum Galliæ Narbonensis.

CAN. XVI.] Renovata est hoc canone constitutio Vibani secundi, qui in Concilio Claromontano statuerat ne monachi in parochialibus Ecclesiis quas tenent absque Episcoporum consensu Presbyteros col-

locent, de plebis cura rationem Episcopis reddituros. Vide porro quæ à nobis supra dicta sunt in Notis ad hunc canonem Claromontanum.

CAPVT XXII.

Synopsis.

I. An Reges Francorum ad se traxerint custodiam bonorum ecclesiasticorum sede vacante. Falsitatum id ab eis ostenditur variis argumentis.

II. Adeo autem receptum erat jus illud in Gallia ut adnotet divus Bernardus noluisse electum Lingonensem ullam bonorum administrationem suscipere donec eorum investituram accepisset à Rege. in quo laudatur à Bernardo.

III. Rex Philippus Augustus eam bonorum episcopatum retentionem coërcuit ad Regalia. Ea verò reddi debent electo post consecrationem. Dein Episcopus tenetur Regi præstare juramentum fidelitatis. Quòd si id non fecerit, Dominus Rex poterit saisire Regalia sua, & ea tamdiu tenere donec præstitum juramentum fuerit.

IV. Fruentur præterea Reges redditibus Ecclesie vacantis; ut colligitur ex privilegio quod Papa Formosus concessit Ecclesie Remensi. Explicantur verba hujus privilegij.

V. His tamen redditibus aut collatione Præbendarum non fruuntur Principes ævo Gregorij septimi & sequentium Pontificum. Usus fructus itaque reddituum ecclesiasticorum introductus est post constitutionem Callisti secundi. Inquiruntur in rationem hujus novitatis.

VI. Moris hujus originem arcessendam esse à jure feudorum probatur auctoritate Philippi Pulcri Regis.

VII. Præterea custodia Regalium Principes ad se traxerunt usum fructum decimarum & omnium reddituum temporalium. Quòd ratione non omnino destituebatur. Quoniam vero collatio beneficiorum censetur pertinere ad fructus, ex eo factum ut Reges ad se traxerint collationem Præbendarum. quòd jus vetustum est in Anglia.

VIII. In Gallia, jam inde à temporibus Ludovici junioris, Reges fruuntur redditibus episcopatus vacantis.

IX. Omnes redditus episcopatus vacantis ad Regem pertinent, atque etiam omnia mobilia Episcopi, si decesserit intestatus.

X. Ævo Philippi Augusti receptum erat Præbendarum collationem ad Regem pertinere sede vacante.

XI. Hanc esse antiquam & approbatam consuetudinem regni aiebat idem Philippus. Adeo autem solidata erat hac potestas ævo divi Ludovici ut Clemens quartus revocaverit provisionem à se factam de quadam Præbenda Remensi: quòd idem Ludovicus conquereretur tentatum id fuisse adversus jura regia. Id jus agnovit Gregorius decimus.

XII. Spolia etiam Episcoporum ad Reges pertinebant in Gallia.

I. SUPEREST itaque ut investigemus an Reges Francorum ad se traherent custodiam bonorum ecclesiasticorum sede vacante. Ac primum quidem vocabulum ipsum investituræ satis indicat ita prorsus factitatum fuisse. Neque enim revera potuif-

sent Reges eorum concessionem tribuere, nisi ea habuissent in manibus. Hujus bonorum ecclesiasticorum occupationis introductio extat in capite octavo Capitulum Caroli Calvi: ubi statuitur anno DCCCLXXVII. ut post Episcopi obitum Metropolitanus ad Ecclesiam vacantem mittat Visitatorem, qui unà cum Comite sive Governatore eam custodiat, impediâtque ne quid ea detrimenti capiat. Si aliquis Episcopus interim obierit, inquit, Archiepiscopus ipsi sedi Visitatorem secundum sacros canones deputet, qui unà cum Comite ipsam Ecclesiam, ne præcedat, custodiat, usquedum ipsius Episcopi obitus ad vestram notitiam perveniat. Argumento autem sequentia erunt solitos Reges ea bona retinere donec electioni consensissent. Extat enim disertum hujus rei testimonium apud Ivonem Episcopum Carnotensem in epistola centesima quarta. Scribens enim ad Papam Paschalem ait Regem nolle consentire electioni Galonis pro episcopatu Belvacensi, neque etiam bona ecclesiastica dimittere in gratiam electi. Rex, inquit, non vult electioni assensum præbere, nec electo bona episcopalia dimittere. De bonis loquitur, absque discrimine ullo. Sed post habitum sub Callisto Remense Concilium, ea retentio coërcetur ad sola Regalia.

II. Adeo autem receptum erat jus illud in Gallia ut divus Bernardus ad Ludovicum septimum Regem scribens de monacho quodam, qui ad episcopatum Lingonensem electus erat, adnotet eum noluisse ullam bonorum administrationem suscipere, donec eorum investituram accepisset à Rege. In quo ait Bernardus testatam eum fecisse fidem suam in Principem, quòd à nemine alio recipere voluerit ea quæ à Rege pendent quàm à Rege ipso. Hæc sunt ejus verba in epistola CLXX. Electio rite celebrata est. Electus fidelis est. Non autem esset fidelis, si vestra & non per vos habere vellet. Necdum prorsus se intramisit de aliquo; quanquam invitatio cleri & populi, & oppressorum afflictio, & vota bonorum, id ab eo vehementissimè flagitaverint.

III. At posteri, tametsi jure regio universa bona episcopalia occupare consueverint sede vacante, vererem tamen loquendi formulam retinuerunt, eam retentionem coërcentes ad Regalia. Rex quippe Philippus Augustus ad bellum sacrum proficiscens anno MCCC. Reginae matri suæ & avunculo suo Remensi Archiepiscopo regni Regentibus constitutis, præcipit ut Regalia retineant donec electus Episcopus fuerit consecratus. Regina autem & Archiepiscopus, inquit, tamdiu Regalia in manu sua teneant donec

electus consecratus sit vel benedictus. Et tunc Regalia sine contradictione reddantur. Iam enim antea pater ejus Ludovicus septimus dixerat anno millesimo centesimo sexagesimo primo, post obitum nempe Theobaldi Episcopi Parisiensis: Episcopatus & Regale in manum nostram venit. Vnde factum ut Mauricius Episcopus Cenomanensis fateatur anno MCCXXXIII. quod quando electus Cenomanensis erit confirmatus à Metropolitanò, Rex reddet ei Regalia sua. Electus tamen tenebitur præstare Regi juramentum fidelitatis intra spatium quadraginta dierum. Quod si id non fecerit, Dominus Rex poterit saisire Regalia sua, & ea tamdiu tenere quousque Domino Regi fidelitatem fecerit. Hinc pariter factum ut anno MCCXLVIII. matri suæ id indulgeat ut possit fidelitates Episcoporum & Abbatum recipere, & eis Regalia restituere. Verba hæc accommodata sunt ad statuta Conciliorum; tamen si ea tempestate retentio fructuum porrigeretur ad universa bona episcopalia, ut diximus.

IV. Sufficiens, ut opinor, probavimus solitos Reges occupare Regalia sede vacante. Nunc ergo inspicendum est an iidem fruere reditibus, & an Præbendis ullo unquam tempore contulerint. Ac prima quidem fronte occurrit vetustum esse usum illum fruendi reditibus Ecclesiæ vacantis, argumento ducto à privilegio quod Papa Formosus Ecclesiæ Remensi concessit anno DCCCXCI. precibus Fulconis ejusdem Ecclesiæ Archiepiscopi annuens. Prohibet enim ne Reges, Episcopi, aut quilibet Christianorum, sede Remensi vacante, in suam utilitatem convertant episcopatum Remensem aut ejus reditus; sed omnia futuro antistiti reserventur, eligendo intra tempus statutum in canonibus, id est, intra trium mensium spatium, ne diutiùs quàm par est metropolis sit destituta pastore. Testem hujus constitutionis laudo Flodoardum; cujus hæc sunt verba in libro quarto historiæ Remensis capite secundo: *Sanciens insuper auctoritate beati Petri ut nemo Regum, nullus antistitum, nemo quilibet Christianus, decedente Remorum Episcopo, ipsum episcopatum vel res ipsius Ecclesiæ suis compendiis applicet, neque sub suo dominio teneat, præter ipsius civitatis Episcopum, & eandem metropolim non ultra constitutionem canonicam sine regulis conveniente pastore manere cogat, neque aliter Episcopum ibidem nisi ut sacri canones jubent constitui faciat.*

Verùm abusus ille quem hoc loco damnat Formosus confundi non debet cum jure Regaliæ de quo nunc agimus. Nam Regalia definit post præstitum fidelitatis juramentum. Rescriptum verò Papæ Formosi tradu-

cit pravam quandam consuetudinem quæ in Galliis invaluerat, ubi laicis non solum monasteria concedebantur *propter imminentem reip. necessitatem*, (ut habetur in canone quinto synodi apud Theodonis-villam habitæ anno DCCCXLIV. & in canone duodecimo Concilij Vernensis) sed etiam interdum reditus episcopatum vacantium. Quò aludit canon XXI. Concilij Meldensis anno DCCCXLV. congregati, dum loquitur de *precaris factis ab his qui loca Episcoporum occupaverunt*. Hinc autem fiebat ut Episcoporum electiones retardarentur. Cui incommodo occurrit privilegium Papæ Formosi. Porò consuetudo hæc interrupta erat ante controversiam investiturarum.

V. Nam si Principes tum soliti essent frui reditibus episcopatum vacantium & Præbendas conferre, id haudquaquam silentio transmisissent Gregorius septimus, Urbanus secundus, Paschalis secundus, & Callistus secundus Summi Pontifices, qui severè admodum damnaverunt unicam illam solemnitatem investituræ per baculum & anulum & solemnitatem juramenti *per manum*, quique investituram coercuerunt ad sola feuda. Itaque in ea sum sententia ut existimem usum fructuum redituum ecclesiasticorum introductum esse post constitutionem Callisti editam anno MCXXII. quæ Regibus tribuit potestatem exigendi à Prælatiis universa officia & obsequia quæ ratione feudorum exhibere tenentur: *Quæ ex Regalibus debet faciat*. Vnde factum est ut quemadmodum plurimarum hujus regni provinciarum consuetudo domino feudi addicit usum fructuum quoties feudum vacat per mortem vassalli, id quod vulgò *Relevium* vocant, sic Reges eo feudorum jure, quoad Regalia sive patrimonia episcopatum, usi sint interim dum eorum custodiam ad se receperant, donec sedi vacanti præfectus esset Episcopus, & donec is investituram à Rege accepisset, juramentumque fidelitatis præstitisset. Quod jus in primis introductum est in provincias in quibus mutatio domini necessitatem imponit solvendi commodum aliquod & utile domino superiori, quod relevium vocant, ut dixi, cum è contrà in illis quæ huic juri relevij obnoxij non sunt, nihil à Regibus tentatum fuerit quoad usum fructuum Regalium.

VI. Ius autem illud, tamen recentior introductum quoad feuda ad Ecclesiam pertinentia, legitimum nihilominus & æquum erat, quòd ea feuda iidem legibus subiecta esse debeant quibus cetera tenentur. Arbitror autem Reges, resarciendis damnis suis intentos quæ toleraverant dimittendo

* Relevium.

To 1. Libert. Eccl. Gallie. cap. 16.

Tit. 7.

Tit. 11.

jura investiendi Episcopos ante consecrationem, dum Pontificibus Romanis obtulerant ita cupientibus, jure suo usos esse quoad feuda, ut Papa Callistus approbaverat. Ea mihi semper mens fuerat, hujus moris originem arcessendam esse à jure feudorum. Sed in hanc sententiam facilius transgressus sum post inspecta mandata à Rege Philippo Pulcro data Archiepiscopo Senonensi & Episcopo Antissiodorensi, quibus jubet ut in controversia quadam exorta in Ecclesia Carnotensi Summo Pontifici repræsentent quænam in ea causa sint jura regia. Extant mandata illa in quodam Regesto Camerae Computorum Paris. fol. 313. ubi hæc leguntur: *Sicut feodus vassallo vacans, interim cum suis redditibus à domino licite occupatur, & propter defectum hominis, ut vulgari nostræ patriæ verbo utamur, de jure & generali consuetudine regni nostri per dominum, quousque superveniat persona que illi serviat, licite detinetur, sic nos & nostri antecessores, vacante Ecclesia Carnotensi, & temporalem jurisdictionem & bona temporalia accipimus, & nostros facimus omnes fructus qui proveniunt ex eisdem. Non solum autem nostram potestatem in bonis episcopalibus exercemus; imò bona temporalia Præbendarum & Dignitatum, sive sit jurisdictio temporalis, sive alia bona temporalia que possint ad aliquem pertinere, cum vacante Præbenda vel Dignitate concedimus, & de eis, predicto tamen modo, disponimus nostro jure.*

VII. Verum quoniam facilis est excursum ab æquo ad iniquum, quoties privata utilitas urget, hinc factum est ut prætextu custodiae Regalium auctoritas regia ad se traxerit usum fructum decimarum & in universum omnium reddituum temporalium. Cum itaque redditibus quorundam bonorum, veluti Regalium, optimo jure Reges fruerentur, paulatim factum est ut in Ecclesiis quasdam introducta sit consuetudo fruendi universis redditibus. In quo tamen non omnino peccasse videntur Reges nostri; cum id eo prætextu fieri potuerit, quod cum patrimonium episcopatus velut bona mobilia possiderentur ab Episcopo, evedta per consequentiam erant ad dignitatem feudorum. Nam quoad redditus qui vulgò *spirituales* dicuntur, magna Ecclesiarum pars, cum decimis & oblationibus, laïcis in feudum data fuerant à Pippino, Carolo magno, & Ludovico Pio, cum consensu Ecclesie Gallicanæ, ut alibi ostendo; quæ deinde ecclesiasticis viris concessæ sunt, ex permisso Regum. Itaque Principes non omnino destituti erant ratione, ut contenderent servitia & debita feudorum, in hujuscemodi redditibus imposta, extincta non esse vi

consensus regij adhibiti liberalitati laïcorum erga Ecclesias, qui ea ad ipsas omnino transtulerant. Adde quod licet jus percipiendi decimas spirituale sit, decimæ tamen sunt temporales; ut aiunt Canonici Juris interpretes. Quoniam verò collatio Beneficiorum censetur pertinere ad fructus, secundum quod in libris Decretalium continetur, eo jure prorsus opportunè usi sunt Reges, ut usum inveherent conferendi Præbendas, quarum provisio ad Episcopum pertinebat. Profectum enim hinc esse jus illud regium, ut collatio Beneficiorum interim dum Regalia aperta est vacantium ad Regem pertineat, probatur ex rescripto Alexandri III. edito in antiqua collectione Decretalium quam publici juris fecit Antonius Augustinus: ex quo rescripto discimus Regem Angliæ Henricum secundum frui solitum redditibus episcopatus vacantis, & in consequentiam hujus possessionis, Præbendarum quoque collationem ad se traxisse. *Episcopo de medio sublato, inquit Alexander, & redditibus episcopatus ad fiscum devolutis, cum quadam Præbenda in jam dicta Ecclesia vacaret, carissimus in Christo filius noster H. illustris Rex Anglorum eam Thoma Clerico suo contulit, cui etiam aliam postmodum in eadem Ecclesia vacantem, cum archidiaconatu, ad quem dicitur pertinere, concessit. Quas insimul non debet habere, cum nulli sit licitum in una & eadem Ecclesia duas Præbendas obtinere.*

VIII. Reges nostros redditibus episcopatus vacantis frui solitos jam inde à temporibus Ludovici junioris absoluta est auctoritas. Nam cum Parisiensis Episcopus è vita excessisset anno millesimo centesimo sexagesimo primo, ait idem Ludovicus episcopatum illum & Regalia in manum suam devenisse, id est, non solum Regalia sive feuda, sed etiam universum episcopatum. Eam tamen in ea possessione cautionem adhibet, ut declaret nolle se ad suam utilitatem convertere oblationes & redditus altaris Capiceriæ, quos cuidam puellarum monasterio addicit: *Episcopatus, inquit, & Regale in manum nostram venit, & similiter Capiceriæ redditus. Sed cum oblationes & redditus altaris nollemus accipere &c.*

IX. Episcopus quoque Matifconensis professus est anno mccc. omnia Regalia regni Franciæ ad Regem pertinere dum sedes vacat, & Regem de redditibus eorum statuere posse non secus ac Episcopum ipsum. Quod si Episcopus discesserit intestatus, non solum ad Regem pertinere redditus episcopatus, sed etiam omnia mobilia Episcopi defuncti. *Omnia regalia, inquit, & omnes proventus Regalium existentes in regno Fran-*

To. 1. Lib. 2. c. 11

Th. 41

cia

& Imperij Lib. VIII. Cap. XXIII. 441

eiè liberè sunt Domini Regis Francia, sicut & ea Episcopus liberè possidebat. Et si Episcopus Matificonensis decesserit intestatus, tam omnia mobilia quàm omnes proventus sunt Domini Regis Francia liberè & absolūtè.

X. Collationem autem Præbendarum jam fuisse introductam anno M C X C. fidem facit testamentum Philippi Augusti, cujus hæc sunt verba: *Si Præbenda vel aliquod Beneficium ecclesiasticum vacaverit quando Regalia in manu nostra venient, Regina & Archiepiscopus vultis honestis & literatis consilio fratris Bernardi conferant; salvo tamen donationibus nostris, quas per literas nostras patentes quibusdam fecimus. Hæc ultima clausula continet donationes anticipatas, quæ prorsus erant gratiæ expectatiuæ.*

[*Hunc usum conferendi Præbendas Ecclesiæ vacantis, in cuius possessione sunt Reges nostri, antiquiorem esse Philippo Augusto dicimus ad Hildebertum. Steph. Baluzius.*]

XI. Quapropter idem Philippus Augustus apud Innocentium tertium aiebat anno M C C X. se Præbendam quandam sede Laudunensi vacante contulisse Thomæ de Argentolio Clerico suo secundum antiquam & approbatam consuetudinem regni; petebatque à Summo Pontifice confirmationem huius provisionis. Quod rescripto suo non refutat Innocentius; sed causam ad examen Capituli Laudunensis remittit, ut intelligi possit an provisio à Summo Pontifice facta in gratiam cuiusdam Odonis præferenda sit ei quæ à Rege facta est in gratiam Thomæ de Argentolio. Quod si contingat Odonem præferri Thomæ, Regem orat ut id gratum habere velit ob reverentiam apostolicæ sedis & ipsius Innocentij. Ceterum potestas illa adeo solidata erat anno M C C L X V I. ut Clemens Papa quartus revocaverit provisionem quandam quæ auctoritate ejus facta fuerat de quadam Præbenda Remensi, quod Rex Ludovicus nonus conquereretur id tentatum fuisse adversus jura regia, affirmaretque quod vacantes conferri in Ecclesia ipsa Præbendas à tempore quo eandem Ecclesiam pastoris regimine contigit destitui, donec substitutus illi Archiepiscopus Regalia recipit à Rege. De eodem sancto Ludovico refert Nangius eum conferre solitum Præbendas Ecclesiarum cathedralium ubi sede vacante, ratione custodiæ Regalium, ex consuetudine pertinebat ad eum collatio Præbendarum. Gregorius verò decimus epistola sua data anno M C C L X X I. approbavit collationem archidiaconatus Senonensis à Rege factam sede vacante; tametsi Beneficium illud vacasset in Curia Romana, ob consecrationem Archidiaconi,

Tom. II.

quod archiepiscopatum Senonensem electus fuerat.

XII. Præter reditus episcopatus & collationem Præbendarum, spolia Episcoporum defunctorum pertinebant ad Regem; licet antiqui canones ab iisdem spoliis removissent Clericos & Metropolitanos, ac licet Urbanus secundus & Innocentius secundus eorundem spoliis occupationem laicis interdixissent. Reges tamen nostri possessionem illam retinuerant quoad quasdam Ecclesias; ut fidem facit Episcopus Matificonensis anno M C C I. cujus auctoritas paulò supra relata est. Sed idem disertius probatur ex epistola Regis Ludovici junioris, quæ extat Tit. I. cap. X V I. Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, data anno M C L V I I. in qua remittit Episcopis Catalaunensibus veterem consuetudinem quæ ab officialibus regis usurpabatur, ut caperent omnia mobilia lignea aut ferrea & animalia quæ reperiebantur in domo episcopali. Sed disertis verbis retinet, secundum veterem consuetudinem, vinum, annonam, aurum, & argentum quæ tum fuerint in episcopatu: *Præter annonam, vinum, aurum, & argentum: quæ omnia, juxta vetustam consuetudinem, & manu & potestate regia retinemus. Idem Princeps simile privilegium concessit Theobaldo Episcopo Parisiensi, quod à filio ejus Philippo Rege confirmatum est, ut patet ex epistola quadam edita apud Gallandium in Tractatu de Franco-Allodio pag. 338.*

Vide Additionem ad caput XV III. hujus libri.

CAPUT XXIII.

Synopsis.

I. Imperatores quoque fruebantur jure occupandi spolia Episcoporum defunctorum. Sed id jus Ecclesiis remisit Fridericus secundus Imperator. Fructuum autem nomine comprehendebant etiam collationem Beneficiorum. Sed tamen Fridericus non remisit investituram per scriptum, neque jus recipiendi homagij ab Episcopis.

II. Post electionem Ottonis quarti, Principes Germani scripserunt ad Innocentium tertium abolitam ab Otone fuisse consuetudinem occupandi bona mobilia Episcoporum morientium aut Abbatum Principum, statimque ut ea conferrentur successoribus.

III. Dubitandum non est quin Ecclesia orientalis reditus episcopatus vacantis conservaverit successori. Gubernatores tamen provinciarum bona mobilia Episcopi mortui dein occuparunt, & immobilium usum fructuum in suos usum converterunt. Ratio hujus immutationis investigatur.

IV. Id lege lata prohibuit Joannes Comnenus Imperator. Tum etiam frater ejus Manuel Comnenus: qui præterea edixit ne Gubernatores bona mobilia Ecclesiarum vacantium ad suam administrationem adungerent sibi quæ addicerent.

KKk

Tit. I. Libert.
Ecc. Gal.

Tit. 16.

I. **A**T non in Gallia solum viguit consuetudo illa occupandi spolia Episcoporum morientium & fructus episcopatum vacantium post editam Callisti constitutionem; sed in Imperium quoque transgressa est, ut patet ex constitutione Friderici II. Imperatoris, qui jus illud Ecclesiis remisit, ac declaravit eam pravam consuetudinem à prædecessoribus suis introductam fuisse. Sed in ea constitutione extat clausula magni momenti, quæ probat Imperatores fructuum nomine collationem quoque Beneficiorum fuisse complexos. At enim relinquere se Episcopis dispositionem rerum spiritualium, ut Deo reddantur quæ sunt Dei, & Cæsari quæ sunt Cæsaris. Attamen non abiecit investituram per sceptrum, ne homagium Episcoporum, quæ in usu fuerant temporibus prædecessorum suorum. Data est hæc Friderici constitutio anno millesimo ducentesimo decimo tertio, confirmata dein Bullâ aureâ ejusdem Principis anno MCCXIX. datâ ad Honorium tertium Papam, quæ aservatur in arce Hadriani & in Bibliotheca Vaticana, & à Goldasto edita est. Hæc sunt ejus verba: *illum quoque dimittimus & resutamur ab usum quem in occupandis bonis decedentium Prelatorum aut etiam Ecclesiarum vacantium nostri consueverunt antecessores committere pro motu propria voluntatis. Omnia nos spiritualia vobis & aliis Ecclesiarum Prelatis relinquimus liberè disponenda; ut que sunt Cæsaris, Cæsari, & que Dei, Deo recta distributione reddantur.*

II. Eo autem tempore quo electus est Imperator Otto quartus, Principes & Barones Germaniæ Clerici ac laici Innocentio Papæ tertio significarunt anno millesimo ducentesimo abolitam ab Ottone fuisse pravam illam consuetudinem, à superioribus Imperatoribus introductam, occupandi bona mobilia Episcoporum morientium aut Abbatum Principum, statuisseque illum ut ea bona conserventur futuris successoribus. *Pravam illam consuetudinem, inquit, quam Imperatores antecessores sui in occupandis rebus mobilibus vel se morientibus decedentium Episcoporum vel Abbatum Principum huc usque servaverunt penitus extirpans, nos ecclesiasticos Principes ex hac indebita vexatione regali benevolentia liberos dimisit, & decedentium bona suis successoribus servanda liberaliter statuit.*

III. Post explicatum occidentalis Imperij morem res postere videtur ut Orientem quoque spectemus; præsertim cum difficultas ista multum conferat ad noscendum quænam fuerit Regibus nostris mens quoad

difficultates quæ supersunt tractandæ. Ac primum quidem certum est Ecclesiam Græcam summo semper studio observasse canones de disciplina latos. Quare dubitandum non est quin juxta Concilium Chalcedonense & Novellas Iustiniani redivis episcopatus conservaverit successoribus, deductis impendiis necessariis. Legimus nihilominus Gubernatores provinciarum quandam immutationem introducere illic conatos, exemplo fortassis occidentalium, & bona mobilia Episcopi mortui occupasse, & immobilium usum fructum in suos usus convertere voluisse, quoad sedes vacabat. Et fortassis id jus Imperatori competere asseverabant quoad regalia quibus dotati erant episcopatus & monasteria Græcorum. Nam legimus in Novella Manuelis Comneni Imperatoris Constantinopolitani, (quæ extat apud Balsamonem in canonem duodecimum septimæ synodi & in libro tertio Juris Græco-Romani) Ecclesias habuisse villas, census, telonea, jura introitus & exitus, tam in fluminibus, quàm in mari, & omne reddituum genus, quos Latini *Regalia* nominabant, atque etiam castra: *Καταρχα ἔν ποί τῆτω ἀριστομνησιαί.*

IV. At Ioannes Comnenus Imperator prohibuit circa annum M C X X. ne Gubernatores provinciarum occuparent bona mobilia Episcoporum morientium, sive illa argentum essent, annonæ, aut animalia, sive quippiam aliud; penis gravissimis intentatis adversus eos, si secus agerent. Ioannis verò frater, Manuel Comnenus, eam prohibitionem renovavit circa annum M C L. eamque porrexit ad alium ab usum qui tunc irrepebat. Gubernatores enim bona mobilia Ecclesiarum vacantium ad suam administrationem adjungebant, sicut que addicebant. Id fieri deinceps veruit Manuel Comnenus, jubens ut partes sive membra Ecclesiæ vacantis, id est, Clerici illius Ecclesiæ, eorum bonorum administrationem suscipiant, secundum statuta canonum, donec successor adveniat. Hunc autem ab usum acriter traducit, dicens eum vergere in contemptum Dei & legis naturalis everfionem, ideoque se ad actum ad abolendum illum morem, tanquam indignum professione nominis Christiani: *τοῖς ἀκλήτοις ἰδὺ τοῖς τῆς χριστιανισμοῦ ἐκκλησιῶν ὁδὸν πῶδα ἔλασ ἐπιβαλεῖ πῆς τῆς χρεῶν Δεσπῶν. Infrâ: Πράγμα καὶ εἰς θεὸν πολυμύμων ἀεφροσύνην, καὶ εἰς ἀθέτησον θεσμῶν φυσικῶν. Infrâ: εἶπὸν τοῖ καὶ ὡς πάντη τῆς χριστιανισμοῦ ἀνάξιον ἐπαγγελματῶ διορθῆται τῆτω ἡ βασιλεία μου. Infrâ: ἀλλὰ πάντα ὡσαῦτα μεράν τῆ τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ἐν αὐτοῖς οἰκονομηθήσεται κατὰ τῆ ἀρχαὶ καὶ πειθὸν νερόμωδοι καὶ καιονικῶς διορθῆται.*

Ap. Baron. ad an. 1096. & in registo Innocentij & apud Goldastum.

An. 1114. de ppon. in. d. d. Iohannis Comneni. Hæc ppon. Constitutio extat lib. 2. l. 100. Græco-Rom. 147.

An. 1116. Iohannis Comneni. l. 100. Græco-Rom. 147.

Lib. 2. Iohannis Comneni. l. 100. Græco-Rom. 147.

& Imperij Lib. VIII. Cap. XXIII. 441

ei liberè sunt Domini Regis Francia, sicut & ea Episcopus liberè possidebat. Et si Episcopus Matificonensis decesserit intestatus, tam omnia mobilia quam omnes proventus sunt Domini Regis Francia liberè & absolūtè.

X. Collationem autem Præbendarum jam fuisse introductam anno M C X C. fidem facit testamentum Philippi Augusti, cujus hæc sunt verba: *Si Præbenda vel aliquod Beneficium ecclesiasticum vacaverit quando Regalia in manu nostra venient, Regina & Archiepiscopus vobis honestis & literatis consilio fratris Bernardi conferant; salvo tamen donationibus nostris, quas per literas nostras patentes quibusdam fecimus. Hæc ultima clausula continet donationes anticipatas, quæ prorsus erant gratiæ expectatiuæ.*

[*Hunc usum conferendi Præbendas Ecclesiæ vacantis, in cuius possessione sunt Reges nostri, antiquiorem esse Philippo Augusto dicimus ad Hildebertum. Steph. Baluzius.*]

XI. Quapropter idem Philippus Augustus apud Innocentium tertium aiebat anno M C C X. se Præbendam quandam sede Laudunensi vacante contulisse Thomæ de Argentolio Clerico suo secundum antiquam & approbatam consuetudinem regni; petebatque à Summo Pontifice confirmationem huius provisionis. Quod rescripto suo non refutat Innocentius; sed causam ad examen Capituli Laudunensis remittit, ut intelligi possit an provisio à Summo Pontifice facta in gratiam cuiusdam Odonis præferenda sit ei quæ à Rege facta est in gratiam Thomæ de Argentolio. Quod si contingat Odonem præferri Thomæ, Regem orat ut id gratum habere velit ob reverentiam apostolicæ sedis & ipsius Innocentij. Ceterum potestas illa adeo solidata erat anno M C C L X V I I. ut Clemens Papa quartus revocaverit provisionem quandam quæ auctoritate ejus facta fuerat de quadam Præbenda Remensi, quod Rex Ludovicus nonus conquereretur id renatum fuisse adversus jura regia, affirmaretque quod vacantes conferri in Ecclesia ipsa Præbendas à tempore quo eandem Ecclesiam pastoris regimine contigit destitui, donec substitutus illi Archiepiscopus Regalia recipit à Rege. De eodem sancto Ludovico refert Nangius eum conferre solitum Præbendas Ecclesiarum cathedralium ubi sede vacante, ratione custodiæ Regalium, ex consuetudine pertinebat ad eum collatio Præbendarum. Gregorius verò decimus epistola sua data anno M C C L X X I. approbavit collationem archidiaconatus Senonensis à Rege factam sede vacante; tametsi Beneficium illud vacasset in Curia Romana, ob consecrationem Archidiaconi,

Tom. II.

quod archiepiscopatum Senonensem electus fuerat.

XII. Præter reditus episcopatus & collationem Præbendarum, spolia Episcoporum defunctorum pertinebant ad Regem; licet antiqui canones ab iisdem spoliis removissent Clericos & Metropolitanos, ac licet Urbanus secundus & Innocentius secundus eorundem spoliatorum occupationem laicis interdixissent. Reges tamen nostri possessionem illam retinuerant quoad quasdam Ecclesias; ut fidem facit Episcopus Matificonensis anno M C C I. cujus auctoritas paulò supra relata est. Sed idem disertius probatur ex epistola Regis Ludovici junioris, quæ extat Tit. I. cap. X V I. Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, data anno M C L V I I. in qua remittit Episcopis Catalaunensibus veterem consuetudinem quæ ab officialibus regis usurpabatur, ut caperent omnia mobilia lignea aut ferrea & animalia quæ reperiebantur in domo episcopali. Sed disertis verbis retinet, secundum veterem consuetudinem, vinum, annonam, aurum, & argentum quæ tum fuerint in episcopatu: *Præter annonam, vinum, aurum, & argentum: quæ omnia, juxta vetustam consuetudinem, & manu & potestate regia retinemus. Idem Princeps simile privilegium concessit Theobaldo Episcopo Parisiensi, quod à filio ejus Philippo Rege confirmatum est, ut patet ex epistola quadam edita apud Gallandium in Tractatu de Franco-Allodio pag. 338.*

Vide Additionem ad caput XV III. hujus libri.

C A P U T XXIII.

Synopsis.

I. Imperatores quoque fruebantur jure occupandi spolia Episcoporum defunctorum. Sed id jus Ecclesiis remisit Fridericus secundus Imperator. Fructuum autem nomine comprehendebant etiam collationem Beneficiorum. Sed tamen Fridericus non remisit investituram per scriptum, neque jus recipiendi homagij ab Episcopis.

II. Post electionem Ottonis quarti, Principes Germani scripserunt ad Innocentium tertium abolitam ab Otone fuisse consuetudinem occupandi bona mobilia Episcoporum morientium aut Abbatum Principum, statimque ut ea conferrentur successoribus.

III. Dubitandum non est quin Ecclesia orientalis reditus episcopatus vacantis conservaverit successori. Gubernatores tamen provinciarum bona mobilia Episcopi mortui deinde occuparunt, & immobilium usum fructuum in suos usum converterunt. Ratio hujus immutationis investigatur.

IV. Id lege lata prohibuit Joannes Comnenus Imperator. Tum etiam frater ejus Manuel Comnenus: qui præterea edixit ne Gubernatores bona mobilia Ecclesiarum vacantium ad suam administrationem adungerent sibi que addicerent.

KKk

Tit. 1. Libert. Eccl. Gal.

Tit. 16.

I. **A**T non in Gallia solum viguit consuetudo illa occupandi spolia Episcoporum morientium & fructus episcopatum vacantium post editam Callisti constitutionem; sed in Imperium quoque transfusa est, ut patet ex constitutione Friderici II. Imperatoris, qui jus illud Ecclesiis remisit, ac declaravit eam pravam consuetudinem à prædecessoribus suis introductam fuisse. Sed in ea constitutione extat clausula magni momenti, quæ probat Imperatores fructuum nomine collationem quoque Beneficiorum fuisse complexos. Ait enim relinquere se Episcopis dispositionem rerum spiritualium, ut Deo reddantur quæ sunt Dei, & Cæsari quæ sunt Cæsaris. Attamen non abjecit investituram per sceptrum, nehomagium Episcoporum, quæ in usu fuerant temporibus prædecessorum suorum. Data est hæc Friderici constitutio anno millesimo ducentesimo decimo tertio, confirmata dein Bullâ aureâ ejusdem Principis anno mcccix. datâ ad Honorium tertium Papam, quæ aservatur in arce Hadriani & in Bibliotheca Vaticana, & à Goldasto edita est. Hæc sunt ejus verba: *illum quoque dimittimus & resutamur ab usum quem in occupandis bonis decedentium Prelatorum aut etiam Ecclesiarum vacantium nostri consueverunt antecessores committere pro motu propria voluntatis. Omnia nos spiritualia vobis & aliis Ecclesiarum Prelatis relinquimus liberè disponenda; ut que sunt Cæsaris, Cæsari, & que Dei, Deo recta distributione reddantur.*

II. Eo autem tempore quo electus est Imperator Otto quartus, Principes & Barones Germaniæ Clerici ac laici Innocentio Papæ tertio significarunt anno millesimo ducentesimo abolitam ab Ottone fuisse pravam illam consuetudinem, à superioribus Imperatoribus introductam, occupandi bona mobilia Episcoporum morientium aut Abbatum Principum, statuissèque illum ut ea bona conserventur futuris successoribus. *Pravam illam consuetudinem, inquit, quam Imperatores antecessores sui in occupandis rebus mobilibus vel se morientibus decedentium Episcoporum vel Abbatum Principum huc usque servaverunt penitus extirpans, nos ecclesiasticos Principes ex hac indebita vexatione regali benevolentia liberos dimisti, & decedentium bona suis successoribus servanda liberaliter statuit.*

III. Post explicatum occidentalis Imperij morem res poscere videtur ut Orientem quoque spectemus, præsertim cum disquisitio ista multum conferat ad noscendum quanam fuerit Regibus nostris mens quoad

difficultates quæ supersunt tractandæ. Ac primum quidem certum est Ecclesiam Græcam summo semper studio observasse canones de disciplina latos. Quare dubitandum non est quin juxta Concilium Chalcedonense & Novellas Iustiniani reditus episcopatus conservaverit successoribus, deductis impendiis necessarijs. Legimus nihilominus Gubernatores provinciarum quandam immutationem introducere illic conatos, exemplo fortassis occidentalium, & bona mobilia Episcopi mortui occupasse, & immobilium usum fructum in suos usus convertere voluisse, quandiu sedes vacabat. Et fortassis id jus Imperatori competere asseverabant quoad regalia quibus dotati erant episcopatus & monasteria Græcorum. Nam legimus in Novella Manuelis Comneni Imperatoris Constantinopolitani, (quæ extat apud Balsamonem in canonem duodecimum septimæ synodi & in libro tertio Juris Græco-Romani) Ecclesias habuisse villas, census, telonea, jura introitus & exitus, tam in fluminibus, quàm in mari, & omne reddituum genus, quos Latini *Regalia* nominabant, atque etiam castra: *Κατὰ τὴν ἐν τοῖς τῆσδε ἀρχιεπισκοπῆσιν.*

IV. At Ioannes Comnenus Imperator prohibuit circa annum m c x x. ne Gubernatores provinciarum occuparent bona mobilia Episcoporum morientium, sive illa argentum essent, annona, aut animalia, sive quippiam aliud; penis gravissimis intentatis adversus eos, si secus agerent. Ioannis verò frater, Manuel Comnenus, eam prohibitionem renovavit circa annum m c l. eamque porrexit ad alium ab usum qui tunc irrepebat. Gubernatores enim bona mobilia Ecclesiarum vacantium ad suam administrationem adjungebant, sicòque addicebant. Id fieri deinceps veruit Manuel Comnenus, jubens ut partes sive membra Ecclesiæ vacantis, id est, Clerici illius Ecclesiæ, eorum bonorum administrationem suscipiant, secundum statuta canonum, donec successor adveniat. Hunc autem ab usum acriter traducit, dicens eum vergere in contemptum Dei & legis naturalis everfionem, ideòque se ad actum ad abolendum illum morem, tanquam indignum professione nominis Christiani: *τοῖς ἀκλήτοις ἰδοὺ τοῖς τῆσδε χριστιανῶν ἐκκλησιῶν ἑδὲ πόδα ἔλασ ἔπιβαλεῖ τις ἢ χρεὼν Δεσπότην. Infrâ: Πρῶγμα καὶ εἰς θεὸν πολυμάχων ἀειφρονῶν, καὶ εἰς ἀθέτησιν θεσμῶν φυσικῶν. Infrâ: ἐν τῇ τοῖ καὶ ὡς πάντη ἢ χριστιανῶν ἀνάξιον ἐπαγγελματῶ διορθῆται τὸ τοῦ ἡ βασιλεία μου. Infrâ: ἀλλὰ πάντα ὡς μερῶν ἢ τοῖσδε ἐκκλησιῶν ἐν αὐτοῖς οἰκονομησέται κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ ἀειφρονῶν καὶ καλονομῶν διορθῶνται.*

Ap. Baron. ad an. 996. & in registo Innocentij & apud Goldastum.

An. 1114. in ppon. in dicitur in dicitur in dicitur. Hæc sunt Consuetudines exat lib. 2. 1. 100. Græco-Rom. 147.

An. 1116. Infrâ. 11. mensis Septembris.

Lib. 2. Infrâ. Græco-Rom. 147. 111.

CAPVT XXIV.

Synopsis.

I. Exemplum orientalium & Friderici secundi occasionem dedit Regibus nostris coercendi jus suum ad solas Ecclesias in quibus receptum illud erat.

II. Hinc factum ut in vetustis Parlamenti Parisiensis arrestis interdum pronuntietur secundum Regem, interdum verò adversus ipsum, habita nimirum ratione possessionis.

III. Explicatur jus quod Regi competeat in episcopatu Ancienfi, sede vacante.

IV. Usus fructus reddituum episcopatum & collatio Præbendarum nitebatur tantum consuetudine ante tempora Gregorij decimi. Sed Concilium Lugdunense ea tempestate habitum possessionem Regum in jus vertit.

V. Generali fructuum vocabulo comprehendebatur etiam collatio Præbendarum; quamvis id discretis verbis non definitur Concilio illud Lugdunense.

VI. Ea tamen reventia occasione postea dedit Bonifacio octavo affirmandi collationem Beneficiorum non pertinere ad Philippum Pulcrum. Sed is jus suum tuius est allegata veteri consuetudine regni sui. Ob eam discordiam Joannes de Parisiis scripsit Tractatum de potestate regia & papali.

VII. In articulo Clementi quinto oblatis adversus memoriam Bonifacii asseritur Ecclesias cathedrales esse sub tuitione Regis. Earum vacantium redditus, qui de sua Regalia existunt, ad illum pertinere. Eum verò Beneficia ad collationem Episcopi pertinentia conferre cum sedes vacat.

VIII. Regum rescriptis jus Regalia coercitum est ad Ecclesias in quibus receptum erat Regem eo jure uti. Enumerantur Ecclesia ei juri subiecta, itémque illa que ei subiecta non sunt.

IX. Eo igitur jure uti non potest Princeps nisi in Ecclesiis ubi possessionem habet omni memoria antiquiorem. Quidam tamen contendunt jus Regalia esse jus merè regium, atque adeo ad universas regni Ecclesias porrigendum esse sine discrimine. quam opinionem erroneam esse pronuntiat Pasquierius.

X. At cum dein in edicto anni millesimi sexcentissimi sexti scriptum fuisset Regem nolle uti jure Regalia in detrimentum Ecclesiarum exemptarum, data est occasio investigandi quonam modo intelligenda esset exemptio illa. Parlamentum Parisiense eam interpretatus est de exemptione concessa ob titulum onerosum.

XI. Philippus Augustus nonnullas Ecclesias liberavit à jure Regalium; sed Episcopis earum non remisit juramentum fidelitatis. De Regalia Turonensi.

I. **E**XEMPLUM Imperatoris Friderici, itémque Imperatorum Græcorum praxis, quæ occidentalibus cognita erat ob frequentes nostrorum peregrinationes ad loca sancta, Regibus nostris, ut ego quidem arbitror, occasionem dederunt, non quidem remittendi in universum usum fructum reddituum Ecclesiarum & collationes Præbendarum, sed jus illud coercendi ad solas Eccle-

σίας in quibus receptum illud erat, relicto ceteris antiquorum canonum usu.

II. Hinc factum ut in quamplurimis veteribus arrestis Parlamenti Parisiensis edicatur probandam esse possessionem Regis in Ecclesiis; juxta quam deinde Curia decernebat de jure Regalia. Itaque ei in quibusdam Ecclesiis servatur jus, in cujus possessione tunc erat, fruendi omnibus redditibus & conferendi Præbendas; in aliis verò, jus tantum fruendi Regalibus sive bonis temporalibus, non autem redditibus decimarum; quemadmodum Ruzæus in privilegio LV. adnotavit judicatum fuisse anno MCCCLXXXII. senatusconsulto Parlamenti Parisiensis. Quibus addi potest, arresto lato anno MCCCLXVI. pronuntiatum fuisse in gratiam Ecclesie Morinensis, edictumque ut Rex & Capitulum futuro Episcopo conservent redditus bonorum spiritualium aut annexorum. Contrà, in arrestis latis anno millesimo ducentesimo sexagesimo secundo & sexagesimo octavo legitur Regem fuisse in possessione percipiendarum decimarum in Ecclesia Biturigenfi; ut discimus ex Probobo quæstione LX. num. v. Nam eadem quoque diversitas judiciorum reperitur quoad collationem Beneficiorum; quæ Regi adjudicatur in quibusdam Ecclesiis, in aliis verò abjudicatur.

III. Probari istud posset multiplicibus exemplis. Vnicum tamen sufficere admodum illustre. Petitur autem ex constitutione quadam sancti Ludovici Regis, data in consequentiam arresti cujusdam lati à Parlamento Parisiensi pro Regalibus Ecclesie Ancienfi apud Velaunos. Definita enim fuerat hæc causa post factam inquisitionem. Itaque, juxta consuetudinem in ea Ecclesia receptam, Regi ratione Regalium conservata est, interim dum sedes vacaret, jurisdictio temporalis ad Episcopum pertinens, in urbe nimirum, suburbiis, & territorio civitatis, tum etiam jus recipiendorum vectigalium urbis & aliorum reddituum ejusdem urbis & territorij; exceptis tamen redditibus altarium, id est, oblationibus & decimis. Cùm autem ostensum fuisset Regem nunquam ad manum suam revocasse domum episcopalem, neque arcem civitatis, aut castra, sive dominationes, neque vectigalia quæ extra urbem sunt, nisi post decessum duorum postremorum Episcoporum, (quod sufficere non poterat ad introducendum jus consuetudinis) neque ipsum aut ejus prædecessores unquam contulisse Præbendas aut Dignitates in Ecclesia Ancienfi vacantes, neque ipsam Regibus annuntiasse mortes Episcoporum, aut eligendi facultatem petiisse, vetitum eo ar-

K K k ij

resto fuit ne deinceps aliquid quoad hoc tentaretur adversus Ecclesiam illam. Datum autem est arrestum illud anno M C C L V I I I. extatque in veteribus regestis Parlamenti Parisiensis, unde editum est à Chopino & Corbino. Sed constitutio illa beati Ludovici quam diximus, data anno sequenti, descripta est in veteri regesto quod extat in camera Computorum Parisi. hoc titulo: *Regestum Curie Francie Domini Regis de feudis & negotiis senescallarum Carcassona, Bellicadri, & Tolosane, Caturcensis, & Rutenensis.* Extat autem in ea constitutione clausula quaedam magni momenti qua caret arrestum. Rex enim sibi reservat jus occupandi arces & castra jure superioritatis, quoties ita postulabit utilitas Principis, secundum quod fieri assolet antiquitus; quamvis ea ad manum suam non recipiat jure Regaliae, cum sedes vacat.

Excellentissimo Domino suo Ludovico Dei gratia serenissimo Francorum Regi, G. Decanus & Capitulum Aniciensis Ecclesie, se ipsos ad sua beneplacita voluntatis. Serenitatis vestre literas per patrem venerabilem Dominum G. Dei gratia Episcopum nostrum nuper nobis transmissas vidimus in hac verba. LUDOVICUS DEI GRATIA REX FRANCIAE. Notum facimus universis quod inter nos & Ecclesiam Aniciensem super Regalibus quaestione suborta, inquiri fecimus diligenter, de assensu ejusdem Ecclesiae, quae sunt illa quae à nobis & nostris antecessoribus, Regalium nomine, vacante eadem Ecclesia, accipi consueverant ab antiquo. Quia verò per inquestam quam fieri fecimus probatum non extitit seu inventum quod vacante Ecclesia supradicta nos vel nostri antecessores domum episcopalem, vel fortericia alia civitatis, castra etiam extra civitatem, seu villas alias habuerimus aliquo unquam tempore, sed nec pedagia extra civitatem ad Episcopum pertinentia, nisi à duabus primis vacationibus citra, vel aliquando unquam vacante Ecclesia nos vel nostri antecessores dignitatem aliquam in ea contulerimus seu Praebendam, vel nobis aut nostris antecessoribus denunciata fuerit mors Episcopi seu cessio, vel petita à nobis ex parte Capituli licentia eligendi, super his ex nunc in perpetuum dictam Ecclesiam nolumus molestari. Sanè licet ratione vacationis fortalicia civitatis peti nolumus in posterum, prout diximus, jus tamen ea petendi ratione dominij, & recuperandi, nobis & nostris successoribus retinemus in illis casibus in quibus nobis competit ab antiquo. Verum quia per eandem inquestam invenimus quod à longis retro temporibus vacante eadem Ecclesia ad nos

pertinet jure Regalium, jurisdictio temporalis in civitate, suburbis, & territorio ad Episcopum pertinens, pedagium etiam civitatis, & alij reditus in eadem civitate & territorio ad Episcopum pertinentes, exceptis redditibus altarium, ea nobis & nostris successoribus Regibus Franciae in perpetuum retinemus. Actum apud Corbolum anno Domini M C C L I X. mense Julio. *Vestra igitur regie majestati referentes quas scimus & possumus gratiarum humillimas actiones, quod vestra benevolentia placuit jus nostrum & Ecclesiae nostrae per usurpationes diversas à quibusdam in ambiguo depositum declarare, quae in eisdem literis continentur habentes accepta, ea ad vos & successores vestros Reges Franciae, jure Regalium, vacante Ecclesia nostra, recognoscimus pertinere quae in vestris predictis literis vobis & eisdem successoribus vestris retinuitis expressè. In cuius rei testimonium presentem cedula[m] Eminentiae vestrae mittimus sigilli nostri munimine roboratam. Datum Anicij in Capitulo anno quo supra, mense Augusto.*

IV. Cum autem ususfructus reddituum episcopatus (si reditus feudorum excipias) & collatio Praebendarum ex consuetudine proficiscerentur adversus canones introducta, optimum factu esse existimarunt Principes ut hujus consuetudinis confirmationem decerni procurarent in Concilio generali Lugdunensi, quod à Gregorio decimo convocatum & celebratum est anno millesimo ducentesimo septuagesimo quarto. Eam ob rem editus est in eo Concilio canon, praesentibus Francorum legatis, quo idem praesens decretum est quod Regis auctoritate statutum fuerat arresto Parlamenti Parisiensis. Confirmatum enim est jus recipiendi Regalia in Ecclesiis ubi recepta erat illa consuetudo: cuius introductio vetita est quoad Ecclesias quae ei non erant obnoxiae. *Generali constitutione sancimus universos & singulos qui Regalia, custodiam, sive gardiam, advocacionis seu defensionis titulum in Ecclesiis, monasteriis, seu quibuslibet piis locis de novo usurpare conantes, bona Ecclesiarum, monasteriorum, aut locorum ipsorum vacantium occupare presumunt, quantumcunque dignitatis honore presulgeant, --- eo ipso excommunicationis sententiae decernimus subjacere. Infra: Qui autem ab ipsarum Ecclesiarum ceterorumque locorum fundatione vel ex antiqua consuetudine jura sibi hujusmodi vendicant, ab illorum abusu sic prudenter abstinere, & suos ministros in eis sollicitè faciant abstinere, quod ea quae non pertinent ad fructus sive redditus provenientes vacationis tempore non usurpent, nec bona cetera, quorum se asserunt habere custodiam, dilabi permittant, sed in bono statu conservent. Ceterum adnotandum*

Capit. 11. Concilii
Lugdun. sub Grego-
rio X.

est hoc loco vocem *Regalia* heic novè accipi, pro custodia nimirum & usufructu omnium fructuum & reddituum provenientium interim dum sedes vacat: *Fructus sive redditus provenientes vacationis tempore.*

V. Dubitandum non est quin generali fructuum vocabulo comprehenderetur etiam collatio Præbendarum, cum juxta Alexandri tertij constitutionem, quæ ante hoc Concilium edita est, collationes recenserentur in fructibus. Sed tamen maluit Concilium jus illud extraordinarium verbis generalibus, quòd & ipsa validæ rationis loco esse possent, complecti quàm illud differtis verbis explicare. Neque enim probabile est eam fuisse patribus Concilij mentem, cum hunc canonem conderent, ut collationes Præbendarum adimerent Principibus; cum Innocentius tertius anno millesimo ducentesimo decimo, Clemens quartus anno millesimo ducentesimo sexagesimo septimo, & Gregorius ipse decimus anno M C C L X X I. hujusmodi Præbendarum collationes à Regibus sede vacante factas approbaverint.

VI. Hæc tamen reticentia occasionem postea subministravit Bonifacio Papæ octavo de hoc jure controversiam movendi adversus Philippum Pulchrum Regem Francorum, cui scripsit Pontifex eos se pro hæreticis habere qui contendebant collationem Beneficiorum, quòd spiritualia sint, fieri posse à laïca persona. Verùm Rex jus suum tuitus est allegata veteri consuetudine regni sui. Ioannes de Parisiis, temporis illius scriptor, ea occasione scripsit Tractatum de potestate papali & regia, in quo inter alia examinat quæstionem collationis Beneficiorum. Ait autem quòd cum Ecclesia Patronis concesserit jus præsentationis, contemplatione foundationis Beneficiorum, potuit quoque ipsa ac debuit in gratiam insignium virorum connivere eorundem Beneficiorum collationibus, velut vices rependens protectioni quam illi impertiuntur Ecclesiæ, & consideratione beneficiorum ab iis præstitorum Ecclesiis, præsertim cum collatio ac præsentatio non sint propriè res spirituales, sed tantum spiritualibus connexæ *per antecedentiam*, ut ille loquitur. Significat autem eas antecedere exercitium spirituale & officium quod beneficiatus præstat Ecclesiæ. Nam licet Episcopo injuria fieri videatur cum collatione quorundam Beneficiorum sede vacante vacantium privatur, leve tamen illud damnum majore commodo refarcitur, protectione nimirum & donationibus factis & in posterum faciendis in gratiam Ecclesiarum.

Quod annexum est spiritualibus officiis per antecedentiam, ut presentatio, vel collatio, seu jus conferendi, quia non sic dependet à spirituali, sed è converso, potest competere laico præcipuè, & ex concessione Ecclesiæ, vel ex promissione, & ex longa consuetudine præscripta, potest Rex sibi jus acquirere, cum sibi non repugnet. Infrà: Dicta consuetudo cum non sit damnosa in ministris Ecclesiæ, sed in pluribus fructuosa, non præjudicat juri publico in genere, licet videatur præjudicare in specie. Nam licet videatur præjudicare Episcopis qui privantur collatione Beneficiorum quæ de jure communi eis debetur, tamen Ecclesiæ aliunde ex hoc emolumentum accipiunt præponderans, ratione defensionis & donationis & foundationis. Et ideo non præjudicat simpliciter.

Joan. Pais. de potest. reg. & pap. c. 21.

VII. In articulis Clementi Papæ quinto à Gulielmo de Nogareto oblatis adversus memoriam Bonifacij octavi, quam is damnari debere contendebat ob crimen hæreseos, tria quædam proponuntur tanquam certa & manifesta adeoque nota ut nemo contradiceret. Primum enim asseritur quamplurimas Ecclesias esse sub tuitione Regis, in primis verò omnes Ecclesias cathedrales hujus regni, adeo ut si vis aliqua illis inferatur, Rex auctoritate sua refarciri damna procurer. Secundò, inter jura regia illud quoque recenseri, ad eum nempe pertinere usum fructum omnium fructuum & reddituum Ecclesiarum cathedralium vacantium, qui de sua Regalia existunt, donec novus Episcopus bona temporalia à Rege receperit, post præstitum videlicet juramentum fidelitatis aut homagium. Tum Ecclesias in quibus Rex fruitur hoc jure Regaliæ, fundatas fuisse à Regibus Francorum. Tertio, Regem, sede vacante, conferre Præbendas, Dignitates, & Beneficia quorum collatio ad Episcopum pertinebat, etiamsi vacent in Curia Romana.

VIII. Porro cum antiqua Parlamenti arrepta jus regium consuetudine niti docuerint, illudque deinceps Concilium Lugdunense approbaverit cum hac modificatione, nullamque aliam ejus asserendi probabilem causam invenerint Doctores Parisienses quàm vetustam consuetudinem ex æquitate profectam, mirum videri non debet si Reges qui primi leges in hac Regalium materia condiderunt ad fori usum accommodatas, jus illud coercuerint ad Ecclesias in quibus receptum erat Regem eo jure uti. Ita enim anno M C C C I. edixit Philippus Pulcher: *Item, quantum ad Regalias, quas nos & nostri prædecessores percipere assuevimus & habere in aliquibus Ecclesiis regni nostri, quando eas vacare contingit. Item Philippus Vale-*

fius anno MCCCXXXIV. *Ex Eglis de nostre Royaume, esquelles nous avons droit de Regale.* Extat autem in camera Computorum vetus regeſtum, (cujus excerpta referuntur à Paſquierio lib. III. Diſquiſitionum Francicarum cap. XXXVII.) in quo enumerantur Eccleſiæ ſubjectæ huic juri Regaliæ, itémque Eccleſiæ in quibus Reges non utebantur eo jure. Inter ſubjectas autem ponuntur, provincia Senonenſis, excepto episcopatu Autiſſiodorenſi; Remenſis provincia, excepta Eccleſia Cameracenſi; provincia Bituricenſis, exceptis episcopatu Lemovicenſi, Cadurcenſi, Ruthenenſi, Albienſi, & Mimatenſi; provincia Turonenſis, exceptis Britonum Eccleſiis; & provincia Rothomagenſis. Provincia verò quæ ſubjectæ non ſunt, ſunt iſtæ, Burdegalenſis, Auſcitana, Narbonenſis, & Arelatenſis.

Huic regulæ, quæ nobis à majoribus tradita eſt, innititur conſtitutio Ludovici XII. edita anno MCDXCIX. quæ his verbis concepta eſt: *Defendons à tous nos Officiers qu'ex Archeveſchez, Eveſchez, Abbayes, & autres Benefices de nostre Royaume esquels n'avons droit de Regale ou de Garde, ils ne se mettent dedans, sur peine d'estre punis comme ſacrileges.*

IX. Qui materiam hanc cum aliqua cura tractarunt, veluti Ruzaeus & Probus, ex his conſtitutionibus conſequi aiunt jus Regaliæ non eſſe ubique ſimile, nec in univerſo regno vigere, Regem verò eo uti non poſſe niſi in Eccleſiis ubi poſſeſſionem habet omni memoria antiquiorem. Attamen diſſimulandum non eſt tentaffe jamdiu quosdam perſuaſum omnibus facere jus Regalium eſſe jus merè regium & ad Coronam pertinere, ut ipſi loquuntur, atque adeo ad univerſas Regni Eccleſias porrigendum eſſe abſque diſcrimine. Ita enim ante hos trecentos ferme annos ſenſit Ioannes Butillerius in ſua Summa Rurali. At Paſquierius, tametſi Regius in Camera Computorum Advocatus eſſet, opinionem illam erroneam eſſe contendit & dignam potiùs adulate aulæ quàm Iuriſconſulto Gallo. Addit verò Guidonem Fabrum Pi-bracium generalem Regis in Parlamento Pariſienſi Advocatum, qui jus Regaliæ generale ubique eſſe urgebat edicto ſtatui, id obtinere non potuiſſe, ac de ſententia fuiſſe dejectum.

X. Nihilominus hinc factum eſt ut vetus loquendi modus in antiquis Regum conſtitutionibus uſurpatus, mutatus dein fuerit. Edictum quippe anni milleſimi ſexcenteſimi ſexti verbis ambiguis & obliquè inflexis con-

ceptum eſt, quæ duplici interpretationi obnoxia ſunt, cum in eo contineatur Regem nolle uti jure Regaliæ in detrimentum Eccleſiarum exemptarum. Verba enim hæc occaſionem ſubmiſtrarunt investigandi an exemptio illa intelligenda eſſet de exemptione juris & de præſcriptione, aut de exemptione à Principe conceſſa, ſive gratuito, ſive titulo oneroſo. Viam autem controverſia hæc aperuit arreſto Parlamenti Pariſienſis lato anno MDCVIII. quo edicitur ne Advocati in dubium revocent an Rex jure Regaliæ uti poſſit in univerſis regni Eccleſiis; quòd jam præjudicatum fuiſſet edictum eſſe intelligendum de exemptione conceſſa ob titulum oneroſum. Querelam adverſus hoc arreſtum movit clerus Gallicanus apud regiam majeſtatem.

XI. Conſtat ſanè plurimas Eccleſias fuiſſe exemptas, vel, ut apertius loquar, liberatas à jure Regalium, literis Philippi Auguſti, veluti Autiſſiodorenſem, Lingonenſem, Nivernenſem & alias. Verùm ea conceſſio non liberabat Eccleſiarum illarum Episcopos à juramento fidelitatis; ut conſtat ex literis exemptionis Eccleſiæ Atrebatenſis datis anno milleſimo ducenteſimo tertio: *Sed electum ſuum conſirmatum nobis præſentabunt, ut fidelitatem nobis faciat, ſicut alij Episcopi noſtri nobis facere conſueverunt.* Quoad exemptionem verò Regaliæ Turonenſis, litem accuratiùs diſceptandam eſſe pronuntiatum eſt arreſto lato anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo, eo prætextu, quòd Regina Blancha gratis reſtituebat Regalia electo Archiepiscopo Turonenſi. Verùm conceſſio illa facta fuerat in gratiam perſonæ, & in eo verſabatur quòd bona temporalia reſtituta fuerint electo ante conſecrationem. Hujusmodi conceſſionis mentio extat in conſtitutione regia anni milleſimi trecenteſimi trigeſimi ſecundi.

CAPVT XXV.

Synopsis.

I. Inquiritur an præter Regem aliqui Galliarum dynaſta jure Regalia fruere in regno. Magni momenti eſt hæc queſtio ad oftendendum falſam eſſe eorum opinionem qui jus illud ad ſolum Regem pertinere poſſe contendunt.

II. Duces & Comites inveſtituras olim eodem jure concedebant quo Principes. Probat ex ſynodo Romana Gregorij ſepſimi & ex regeſto ejuſdem Pontificis.

III. Rotrocius Comes Huberto Abbati ſancti Dionyſij Nogenſi tradidit baculum paſtoralem, eique curam monaſterij commiſit.

IV. Comites Sabaudia ſoliti erant concedere in-

vestituram Regalium episcopatus Sedunensis. Sed eis ablatum est id jus ab Henrico sexto Imperatore.

V. Cum investitura, mutato nomine, Regalia dici capissent, Duces & Comites Regalia quoque retinuerunt. Probatum ex Articulis Clementi Papa quinto oblati.

VI. In passionibus initis inter sanctum Ludovicum Regem & Petrum Ducem Britannia jus Regalia huic Duci conservatum est in episcopatibus illius provinciae.

VII. Comes Campania jure Regalia fruebatur in Ecclesia Trecenti. Et Vicecomes Combornensis in episcopatu Lemovicensi.

ADDITIO.] Comes Andegavensis idem jus usurpabat in Ecclesia Lexoviensi; & in monasterio sancti Albini Andegavensis investiturarum pleno jure olim utebatur. Reges nostri abbatias olim concedebant viris à se delectis, inexpectata enim monachorum electione. Probatum ex Praecepto Rodulphi Regis pro monasterio Tutelensi in Lemovicibus.

I. INVESTIGANDUM est deinceps an praeter Regem aliqui Galliarum dynastae jure Regalia fruerentur in regno. Plena est haec quaestio curiosae eruditionis; ac praeterea magni momenti est ad ostendendum falsam esse quorundam persuasionem, qui existimant eam esse Regaliae dignitatem ut neque transferri in alium possit neque cum quoquam communicari. Sed ut rem ipsam melius intelligamus, repetenda est causa investiturarum, unde quoque Regaliae originem esse scripsimus. Etenim si Duces & Comites, postquam eorum dignitates factae sunt hereditariae, investituras Regalium episcopatum & monasteriorum dabant, probabile videtur eos hunc investiturarum usum retinuisse cum additione qua facta fuerat ususfructus Regalium.

II. Nam quoad investituras, patet ex synodo Romana à Gregorio septimo celebrata anno millesimo octuagesimo solitis quoque Duces & Comites eas concedere eodem jure quo Principes. Si quis Imperatorum, inquit synodus, Regum, Ducum, Marchionum, Comitum, investituram episcopatum vel alicujus ecclesiasticae dignitatis dare praesumpserit &c. Id ipsum disertius docet Gregorius septimus lib. iv. epist. xiv. ex qua constat Comites Britonum, synodi Romanae decreto obsequentes, investituras episcopatum abjecisse, tamen se vetusta possessione tueri possent. Cum enim audivimus, inquit Gregorius, Principes illius terra contra antiquam & pessimam consuetudinem pro reverentia Dei omnipotentis & apostolicae auctoritatis ulterius in ordinandis Episcopis nec dominium investiturae tenere nec pecunie commodum querere velle &c.

III. Idem investiturarum usus probatur etiam ex Chartulario sancti Dionysii Nogeni-Rotroci; ex quo patet Comitem Rotrocum Abbati Huberto dedisse baculum

pastoralem, eique curam monasterij commisisse: Huberto Comes Rotrocus baculum in manu dedit, & curam monasterij commisit. Apud Gallandium in Tractatu de Franco-Allodio pag. 328.

IV. In Imperio quoque vigeat idem usus. Etenim Comites Sabaudiae consueverant dare investituram Regalium episcopatus Sedunensis in Vallesia; ut patet ex epistola quadam Henrici sexti Imp. data anno MCLXXXIX. quae extat in Chartulario Tullenfi. Illic enim legitur Comitem Thomam petiisse restitutionem omnium bonorum suorum, quae adversus patrem ejus publicata fuerant decreto Curiae imperialis, per justam Principum Imperij sententiam & Parium suorum. Impetratum id quidem. Sed tamen denegatus ei fuit episcopatus Sedunensis; adjudicatumque est Imperio jus tribuendi investituram Regalium ejusdem episcopatus, tamen ea ad Comites Sabaudiae pertinuisset: Sedunensem episcopatum ad manum Imperij retinimus specialiter; cujus Ecclesiae Episcopi, ante tempora illa, de manu Comitum Sabaudiae per aliquod tempus recipiebant Regalia. Sub ergo hac forma episcopatum illum Imperio specialiter retinimus, ut Ecclesia Sedunensis & ejusdem Ecclesiae Episcopi ad Coronam Imperij jure perpetuo specialiter pertineant, ac de manu Imperij Regalia recipiant. Ad cujus rei certioram evidentiam Vvilelmum Episcopum, qui tempore illo Sedunensi Ecclesiae praesidebat, de Regalibus investivimus; qui investituram Regalium Sedunensis episcopatus de manu nostra recepit, eamque omnes ejus successores de manu Imperij sunt recepturi. Ad ampliorem quoque Sedunensis Ecclesiae dignitatem & exaltationem, imperiali simul & regali edicto statuimus ut nullus de cetero Sedunensis Episcopus investituram Regalium non nisi de manu Imperij accipiat. Apud eundem Gallandium pag. 245.

V. Quoniam verò investiturae, mutato nomine, Regalia dici deinceps ceperunt, hinc factum ut Duces & Comites, qui investiturarum jure fruebantur, Regalia quoque retinuerint; pro quibus tamen homagium & juramentum fidelitatis Regi praestabant, quod ea portio quadam & membrum essent feudorum ab ipsis possessorum. Propositio haec melius probari non potest quam auctoritate articulorum à Gulielmo de Nogareto oblato Clementi Papae quinto, quorum haec sunt verba in articulo xiv. Item certum, notorium, & indubitatum existit quod jura Regalia aliquarum Ecclesiarum, quae habet in Ecclesiis praedictis, Dominus Rex praedictus, progenitores ipsius Domini Regis, & praedecessores ejus in regno, dederunt in feudum aliquibus Baronibus suis tam ecclesiasticis quam secularibus.

Qui Barones Regalibus illis utuntur & fruuntur, sedibus ipsarum Ecclesiarum vacantibus, jure suo feudali & regio, à quo jus suum movet; & ideo jus regale vocatur. Quo jure dicti Barones utuntur nominibus suis & nomine regio, & usi sunt tanto tempore de cujus initio memoria non existit.

Ceterum in his articulis enumerantur Barones ecclesiastici qui Regalia Ecclesiarum in feudum tenent à Rege. Adducitur exemplum Ecclesiarum Lugdunensis & Augustodunensis, ad quas vicissim pertinet usus fructus Regalium, quando sedes earum vacant. Episcopos verò illarum Ecclesiarum in feudum tenere à Rege mutuum hunc Regalium usum fructum.

VI. Quoad Barones verò seculares, legimus in pactionibus initis anno MCCCXXI. inter sanctum Ludovicum Regem & Petrum Ducem Britanniae, jus Regaliae ei Duci conservatum fuisse in episcopatibus illius provinciae. *Ius Regalia, quod in suis Ecclesiis cathedralibus habere dicitur.* Ius tamen illud coercitum erat ad usum fructum reddituum temporalium, excluso prorsus jure conferendi Beneficia; ut patet ex constitutione Caroli sexti eam in rem edita.

VII. Nam de Rege Navarrae, qui Comes quoque Campaniae erat, legimus in arresto Parlamenti Parisiensis lato anno MCLXIX. eum, vacante sede episcopali Trecentensi, Regaliae jure usum fuisse. Anno dein MCLXXXVI. Regalia duarum villarum ad Episcopum Lemovicensem pertinentium adjudicata fuit Vicecomiti Combornensi, sede episcopali vacante; repulsisque eodem arresto constat ministros regios, qui harum villarum fructus occupaverant. Quare fallitur Chopinus, dum ait Regaliae Lemovicensis fructus eodem Senatus Parisiensis decreto depositos esse sequestrò, pendente litigio, penes Vicecomitem Combornensem; cum constet eos illi adjudicatos fuisse, sed in iis tantum duobus locis. Regi namque conservatus est usus fructus quorundam aliorum fructuum.

ADDITIO

STEPHANI BALUZII.

TOT argumentis probavit illustrissimus Archiepiscopus Comes quoque & Duces jure investiturarum, atque adeo Regalium, usos fuisse in Gallia, ut inutilis futura videatur omnia opera quae in hoc ponetur. Sed tamen praetermitti non debet insignis locus Arnulphi Episcopi Lexoviensis: qui in epistola ad Lucium Papam, edita in tomo secundo Spicilegij, docet Comitem Andegavensem per bien-

nium & amplius occupasse bona episcopalia Ecclesiae Lexoviensis, eo praetextu, quòd Arnulphus electus ac consecratus fuisset absque designatione Comitum: *Bona omnia episcopalia redimere de manu Comitis Andegavensis angebar, quia ipse mihi per duos annos & tres menses abstulerat, quia electus canonice sine ipsius designatione fueram consecratus.* Et divus Bernardus Abbas Claravallensis ad Innocentium secundum Papam scribens pro Arnulpho Lexoviensi Episcopo electo, acriter exagitat Comitem Andegavensem, quem oppressorem pacis & libertatis Ecclesiae vocat, ob hoc quòd Arnulphum in ovileingredi non pateretur per viam rectam. Extat autem ea Bernardi epistola in tomo tertio Spicilegij pag. 167.

Quoniam verò illustrissimus Archiepiscopus unicum exemplum attulit quoad investituras monasteriorum, Rotroci nimirum Comitum, haud inconveniens reor si ostendero Comites quoque Andegavenses, quorum precibus illis temporibus magna dignitas erat, eodem jure usos esse in monasterio sancti Albini Andegavensis; cui interdum delegabant Abbates propria auctoritate, interdum verò electis donum rerum temporalium tribuebant ante consecrationem. Patet illud ex aliquot veteribus actis quae extant in Chartulario ejusdem monasterij, quae heic edere visum est.

Novimus qua praescripta &c. Quamobrem ego in Dei nomine Gozfredus Comes **** vel etiam nobilium personarum fidelium nostrorum, pro remedio videlicet anime nostrae, patrique, necne simul & matris, seu etiam pro reliquorum parentum nostrorum requie, delegamus Abbatem in monasterio sancti Albini nomine Gunterium, salva voluntate monachorum ibidem degentium: eisque licentiam concedimus ut post ejus obitum quemcumque voluerint Abbatem eligendi habeant potestatem &c.

Omnibus in domo quibus est Christus vivere & mori lucrum &c. Notum esse volumus quòd anno DCCCCLXXXVIII. incarnationis dominicae recedens à loco sancti Albini Abbas Gunterius, quem pro fidelitate Dei & sua anime remedio nobilissimus inter suos Gozfredus Comes eidem loco praesecerat, & Romam, vel, quòd majus est, matrem civitatum Hierusalem expetens gratia orationis, successorem sibi praesago spiritu providerit, cui animarum simul & corporum curam committeret, Rainaldum vita & morum probitate decorum, quem ipse in Christi nomine nutrierat, cum consensu tamen fratrum praesatis loci & elegantissimi juvenis filij praedicti Comitum, qui in loco patris feliciter successit, nomine Fulconis &c.

Certum est omnibus qui fundamenta catholica puritatis noverunt &c. Quare nos fratres pauci in carnis nobis sancti Albini Andegavensis Episcopi Deo pro posse famulantes, quia vinculum pacis & signaculum Christiana disciplina dilectionem per unitatem cordis vel anime possidere cupimus, elegimus fratrem quendam, morum probitate ornatum, nomine Theodericum, quem nobis vice Christi patrem praesesse volumus, & in diffinitione ejus sententiarum nostrarum diversitatem uniri; ne diversa sentientes, à Christi doctrina inveniamur extranei. Facta est autem ista electio consilio atque auctoritate Domini Alberti Abbatis Majoris monasterij, qui hoc in conventu monachorum ritu celebri peracto obtulit etiam fratrem praedictum Gaufrido praclarissimo Comiti, sub cujus ditione locus ipse consistit, à quo etiam donum re-

rum

Chopin lib. 4.
de Dom. Tit. 9.
5-7.

rum temporalium ad idem pertinentium canobium suscepit. Deinde presentavit eum venerabili prudentissimoque Patri Eusebio Andecavensis urbis Episcopo; ut cui Comes exterius tradiderat auctoritate sua dominium, Episcopus debita benedictione consecrans, ex more ecclesiastico curam committeret animarum &c. Acta hæc circa annum millesimum sexagesimum.

SED non discedam ab hoc loco quin addam illustre monumentum antiquitatis, cujus auctoritate probabitur Reges nostros, diu ante Concordatorum pactiones, abbatias quoque commendare solitos viris à se delectis, inexpectata etiam monachorum electione. Ademarus Vicecomes Scalarum in Lemovicibus & Abbas laicus monasterij Tutelensis, ad quem cum hereditate majorum ea abbatia pervenerat jam inde à temporibus Karoli Martelli, monasterium illud, quod à Normannis destructum erat, reedificare cupiebat, eique veterem abbatiam, ut ipse vocat, restituere. Tamen enim iste Abbas esset Tutelensis, & vetusta monasterij bona possideret, adhuc tamen alius Abbas in eo monasterio erat secundum regulam, qui parvo contentus, ut ferebat illa ætas, inopem vitam tolerabat cum monachis sibi subjectis. Hinc orta distinctio abbatia veteris & novæ. Ademarus ergo, ut dixi, monasterium Tutelense restaurare cupiebat. Sed fieri istud non poterat absque consensu Regis. Tum Francis & Aquitanis imperitabat Rodulfus, Burgundionum antea Rex. Is ergo omnem restaurandi Tutelensis monasterij curam in se trahens, Aimoni Abbati eam abbatiam commendavit circa annum **DCCCXXXI.** precibus ejusdem Ademari & Ebali Comitum Pictaviensis. Post Aimonem, Odo factus est Abbas Tutelensis, decreto haud dubie Rodulfi Regis. Verum cum is Abbas Cluniacensis evasisset, atque adeo curam monasterij Tutelensis gerere non posset, Adacium sibi successorem dari obtinuit ab eodem Rodulfo ad vicem suam supplendam; ut Odone vivo, vicarius ejus esset seu coadjutor, in ejus verò locum succederet post mortem ipsius. Ea tamen fuit Rodulfi pietas ut jure illo dandi abbatiam Tutelensem cessarit in gratiam monachorum; qui eo deinceps potius sunt citra omnem controversiam. Extat autem ejus ea de causa Præceptum in Chartulario Ecclesiæ Tutelensis, dignum profecto quod heic describatur.

Vide Ratpertum in libro de origine monasterij sancti Galli cap. 8. apud Goldast. to. 1. ser. Asumana.

delicet beatissimi Domni Martini constructum. Quo loco prisca reverentia novellis adhuc miraculis Domino largiente servatur. Præcibus autem * viri Ademari, qui locum ipsum eatenus tenuerat, fregente etiam Ebalo Comite, cuidam religiosissimo Abbati nomine Aimoni locum eundem ad restaurandum regulare propositum commendaveram, atque * canobium sancti Savini subiectum feceram. Sed quoniam experimento probatum est quod eadem subiectio religioni obstaret, eidem religioni penitus consulere volentes, saniore consilio decernimus ut antiquo more solius Regis tuitione, non autem dominatione teneatur. Hoc autem contra jus regni fieri nemo censet; quandoquidem excellentissimi Imperatores directa sua, quoties causa exegerit, leguntur immutasse; & Apostolo perhibente, necessario legis translatio fit. Hoc ergo canobium, cum omnibus quæ nunc ad eum pertinent, vel quæ deinceps ibidem obvenerint, ita pro auctoritate istius nostri Præcepti manere constituimus ut nullius dominatione nisi tantum sanctæ regule subiaceant. Post discessum verò fidelissimi & amantissimi nostri Domni Odonis, qui prædicto Aimoni venerabili successit, & post Adacium, quem isdem venerabilis Odo sibi ad vicem suam supplendam ordinari petiit, licentiam habeant secundum regulam sancti Benedicti quemcumque saniori consilio maluerint ex se ipsis eligendi. Et neque Rex, nec Comes, aut Episcopus, aut quælibet alia persona res eorum inquietare aut alicui dare præsumat, sed nec oppido quidem dominari audeant. Partem verò abbatia quam prædictus Ademarus Abbat ipso consentiente retinuit, totam post ipsius discessum recipiant: quo decedente, qualem communiter voluerint muniturum & caudicum habeant. Ius quoque immunitatis ac reverentiam quæ sancto illo loco & hunc divinitus observatur ita concedimus ut nemo vel ipsi vel rebus ad eum pertinentibus ullam violentiam inferre moliantur. Ceterum tam Abbas quam monachi communiter, sicut ante Dei oculos, regulare propositum servent. Ut autem hæc nostra Præceptio indelebilis perseveret, hanc in superni nomine auctoris anulo nostro signavimus.

Signum Rodulfi gloriosissimi Regis.
Gotefredus sacerdos ad vicem Ansigii Episcopi recognovit, & subscripsit.
Actum * Anatiaco, Idibus Decembris, Indictione 111. anno XI. regnante R. gloriosissimo Rege.

PRÆCEPTUM RODULFI REGIS
PRO MONASTERIO TUTELENSI.

IN nomine sanctæ & individuae Trinitatis. Rodulfus gratia Dei Francorum & Aquitanorum atque Burgundionum Rex pius, invictus, ac semper Augustus. Sicut non est potestas nisi à Deo, qui collocat, ut scriptum est, Reges in folio, sic utique consequens est ut hi qui in sublimitate sunt, sub potenti manu ejus se humilient, & ut regni ejus ministri juxta ipsius voluntatem suas actiones administrent. Quapropter notum sit omnibus tam præsentibus quam futuro tempore regni munia disponentibus quod ego de statu religionis redintegrando sollicitus, Tutelense canobium in regulari proposito, ut olim fuerat, reparare decrevi. Est autem in Lemovicensi pago super fluvio Correzia situm, in honore vi-
Tom. II.

CAPVT XXVI.

Synopsis.

I. Comites Tolosani jure Regalia temporalis fruebantur in unversa ditone sua. Probatum ex litteris Raimundi Comitis Tolosani datis anno millesimo ducentesimo nono.

II. Libertatem provincia Narbonensis confirmavit Philippus Pulcer. Emendatur insignis locus ex diplomate ejus; in quo scriptum est Nolumus, cum tamen in omnibus editionibus habeatur Nolumus.

III. Recensentur Ecclesie cathedrales qua Raimundi Comitis Tolosani imperio tum parebant quando reddita est illis ab eo liberatas.

ADDITIO. } Omnia est provincia Auscitana
LLI

in literis Raimundi; quæ restituenda est ex regeſto Innocenti tertij. Quam occasione conceſſa hæc immunitas à Raimundo. Factum id poſt abſolutionem ab excommunicatione, jubente Milone Legato ſedis apoſtolice. Datur nova editio auſtior & emendatior earum Raimundi literarum.

I. **C**OMITES quoque Tolofatum jure Regaliæ temporalis fruebantur in univerſa ditione ſua. Colligitur illud ex literis Raimundi Comitum Tolofani, Ducis Narbonæ, & Marchionis Provincia: qui anno MCCIX. perſonas eccleſiaſticas ſibi ſubjectas in provinciis Vienneniſi, Arelatenſi, Narbonenſi, Bituricenſi, & Burdegalenſi exſolvit neceſſitate contribuendorum tributorum quæ antea ab iis exigebantur; tum etiam profiteretur ſe deinceps occupatorum non eſſe ſpolia Episcoporum morientium, neque adminiſtrationem Eccleſiarum vacantium ad ſe tracturum, abolita conſuetudine contraria, & omnia futuro ſucceſſori conſervari jubet. Literæ illæ extant integre apud Catellum in hiſtoria Comitum Tolofanorum. *Defunctis earum Episcopis vel rectoribus aliis, inquit Raimundus, ipſos vel domus eorum per me vel per alium nullo modo ſpoliabo, nec adminiſtratione earum ſeu custodia, occasione alicujus conſuetudinis vel aliqua alia, me ullatenus immiſcebo; ſed omnia, ſine aliqua diminutione, deſunctorum ſucceſſoribus teneantur. Electioni autem Episcoporum vel alterius rectoris Eccleſiæ faciendæ per me vel per quamcumque perſonam me ullatenus immiſcebo.*

II. Libertas illa Eccleſiarum à Rege Philippo Pulcro confirmata eſt, quoad provinciam Narbonenſem, literis datis apud urbem Nemaufenſem anno MCCCIII. hiſ verbis: *Nolumus quòd gentes noſtræ occupent Regalia Eccleſiarum vacantium provincie Narbonenſis.* Earum literarum exemplar vidimus in Præcepto authentico ejuſdem Regis, quod præ manibus habuimus, dato anno milieſimo trecentefimo decimo. In eo exemplo diſertè ſcriptum eſt *Nolumus.* Hoc autem ideo viſum eſt admonere, quòd inſignis error irrepſerit in eaſdem literas, prout editæ ſunt in corpore conſtitutionum regiarum, ubi editum eſt *Volumus.* Tanti autem momenti eſt hæc literarum permutatio ut ob literulæ unius mutationem prorsùs evertantur privilegia provincie Narbonenſis. Attamen aſſentiri non poſſum Syndico illius provincie aſſertanti mutationem illam imputandam eſſe artificio Clericorum ſanctæ Capellæ Pariſienſis, qui eam ab anno milieſimo quingentefimo quinquageſimo inferi procuraverint in editionibus Molinæ, Fontanonis, & Guenoij. Aſſentiri inquam non poſſum huic

Syndico, quòd videam eundem errorem, gravi hallucinatione, irrepſiſſe in omnes editiones libri cui titulus eſt *Stylus Parlamenti*, qui vulgatus eſt ab Aufrerio Præſide Tolofano annis 1512. 1530. & 1542. in quibus omnibus editionibus conſtanter legitur *Volumus*, non autem *Nolumus*.

III. Quoad libertatem verò reliquarum provinciarum in literis Raimundi Comitum Tolofani comprehenſarum, non alias Eccleſias ſub vocabulo provincie Arelatenſis intellexit Raimundus præter diceceſes Arelatenſem, Maſſilienſem, Avinionenſem & aliquot alias in Marchionatu Provincie poſitas, qui per eas tempeſtates ſeparatus erat à comitatu Provincie ad Comites Aragonie ſtirpis pertinente. In provincia verò Vienneniſi Eccleſiam & pagum Vivarienſem tantùm obtinebat; reliquum provincie ad Comites Vienneniſes pertinebat, qui cuſtodes delegabant adminiſtrandis bonis temporalibus episcopatum Delphinatus. At cuſtodibus illis cura imponebatur conſervandi fructus futuro Episcopo, ut teſtatur Franciſcus Marcus in Deciſionibus Delphinatus parte II. §. 556. Nam quoad provinciam Bituricenſem, magna illius pars ſubjecta erat Comiti Tolofano, Cadurci nimirum, Albienſes, Rutheni, & Gabalitati, cum eorum episcopatibus. Vnde factum ut in regeſto illo Camerae Computorum quod diximus episcopatus Cadurcenſis, Ruthenſis, Albienſis, & Mimatensis, qui ad provinciam Bituricenſem pertinent, inter eos recenſeantur qui juri Regaliæ obnoxij non ſunt. Sed prætermittere hoc loco non poſſum illuſtre Parlamenti Pariſienſis arreſtum latum anno M C C L X X I I. in gratiam Eccleſiæ Albienſis, quod extat in veteri regeſto ejuſdem Parlamenti. *Sabbato poſt aſcenſionem Domini reſtituta fuerunt apud Apamias, & reddita per Dominum Regem procuratoribus Capituli Albienſis, Regalia Eccleſiæ Albienſis, que mortuo Episcopo Albienſi Senſchallus Carcaſſonenſis ad manum Domini Regis ceperat & ſaiſinaverat ſine cauſa, cum Dominus Rex ſuper hoc aliàs nunquam uſus fuiſſet, prout ex aliorum ac ipſius relatione fuit inventum.* Sed in provincia Burdegalenſi episcopatum tantùm Agennenſem poſſidebat Raimundus. Nam Henricus Rex Angliæ ſororem ſuam Ioannam in matrimonium collocans cum eodem Raimundo, comitatum & pagum Agennenſem dotis nomine contulerat.

Vide Bullam Gregorij IX. in Additione ad caput XVIII. hujus libri.

ADDITIO

STEPHANI BALUZII.

DECRETUM illud Raimundi Comitis Tolofani, cujus meminit illustrissimus Archiepiscopus in initio hujus capituli, editum jamdiu fuit, ut ipse adnotavit, à clarissimo viro Gulielmo Catello in historia Comitum Tolosanorum. Verùm tam gravibus mendis laborat hæc editio ut res isthæc silentio transmitti prorsus non debeat. Certè in eo capite graviter peccatum est, quòd inter provincias quibus immunitas conceditur, omiſsa est Auscitana, ac præterea clausula illa secundùm statuta canonum & plenissimam libertatem, quæ tamen extat in regeſto Innocentij tertij. Præterea omiſſa sunt in editione Catelli nomina Episcoporum præſentium, quæ tamen habentur in eodem regeſto. Hujus autem immunitatis concedendæ occasio hæc fuit.

Raimundus Comes Tolofanus, nomine hæreſeos Albigenſium valde ſuſpectus, excommunicatus ob hoc fuerat à Summo Pontifice. Vnde multa damna ei irrogata ſunt. Dein pacem deſiderans cum Romana Eccleſia facere, apud fanum ſancti Ægidij in prima Natbonenſi tractatu habito cum Milone apoſtolice ſedis Legato, gratiæ Summi Pontificis reſtitutus eſt, & abſolutus ab excommunicatione. Sed inter conditiones pacis, hæc quoque præſcripta eſt Comiti, ut libertatem Eccleſiarum reſtitueret. Extant enim in eodem regeſto Mandata poſt abſolutionem, in quibus Milo ait inter cetera: Item præcipio ut Eccleſias & domos religioſas in libertate plenaria conferres; videlicet quòd in eis alberguarias, procuraciones, vel exaltiones quaſcunque nullatenus exigas vel percipias. Et deſunctis earum Episcopis vel earum rectoribus, ipſas nullo modo ſpilies; nec adminiſtrationi earum ſeu cuſtodiæ, occasione alicujus conſuetudinis vel aliqua alia, te immiſceas: ſed omnia ſine diminutione aliqua eorum ſucceſſoribus reſerventur. Electioni etiam Episcopis vel alterius rectoris Eccleſia faciende per te vel per quamcunque perſonam nullatenus te admiſceas: nec aliquam violentiam facias, vel impedimentum aliquod preſtes, quò minus electio liberè & canonicè celebretur &c. Tum poſt nonnulla ſequitur.

HÆC EST INDULGENTIA. Ego Raimundus Dei gratia Dux Narbone, Comes Toſie, & Marchio Provincia, pro anima mee remedio & progenitorum meorum, omnibus Eccleſiis & domibus religioſis provinciarum Viennenſis, Arelatenſis, Narbonenſis, Auxitanenſis, Burdegalenſis, & Bituricenſis immunitatem ſecundùm ſtatuta canonum & pleniffimam libertatem concedo. Ita videlicet quòd alberguarias, procuraciones, vel exaltiones quaſcunque, ſeu tallias, nullo unquam tempore per me vel per alios requiram in eis, & requirentes ſive poſtulantem pro poſſe meo fideliter coërcebo. Deſunctis etiam earum Episcopis vel rectoribus aliis, ipſas vel domos earum per me vel per alium nullo modo ſpiliabo; nec adminiſtrationi earum ſeu cuſtodiæ, occasione alicujus conſuetudinis vel aliqua alia, me ullatenus immiſcebo; ſed omnia ſine diminutione aliqua deſunctorum ſucceſſoribus reſerventur. Electioni autem Episcopis vel alterius rectoris Eccleſia faciende per me

Tom. II.

vel per quamcunque perſonam me nullatenus immiſcebo; nec aliquam violentiam faciam, vel impedimentum præſtabo, quò minus electio canonicè ac liberè celebretur. Præterea poſſeſſiones omnes & jura Eccleſiarum, ſi qua inſiſſe detineo, eis reſtituo pleno jure. Promitto inſuper quòd omnia jura Eccleſiarum & domorum religioſarum, ſicut decet catholicum Principem, in præſatis provinciis totis viribus protegam & defendam. Si quis autem contra præſatam immunitatem & libertatem à me inſultam Eccleſiis & aliis domibus religioſis venire præſumpſerit, ipſum pro poſſe meo viriliter coërcebo. Iſtam autem conſeſſionem & promiſſionem feci apud ſanctum Ægidium anno pontificatus Domini Innocentij Pape tertij duodecimo, xlii. Kal. Julij, ad mandatum & exhortationem Magiſtri Milonis Domini Pape Notarij apoſtolice ſedis Legati, præſentibus Domino M. Archiepiscopo *, cum Episcopis infraſcriptis, videlicet Maſſilienſi, Avinionenſi, Cavellienſi, Carpentoracenſi, Vaſionenſi, Triclaſtrinenſi, & Nemaufenſi, & Agathenſi, & Magalonenſi, Lodovenſi, Tolofano, Buerenſi, & Domino Archiepiscopo Aquerſi, & Episcopo Auverſenſi, & Vivarienſi, & Vtiſenſi.

CAPVT XXVII.

Synopſis.

I. Reges Francia nunquam contenderunt jus Regalie porrigi debere ad provinciam Burdegalenſem. Si jus illud illic in uſu fuiſſet, pertinuiſſet ad Duces Aquitania. Probatum ex arreſto quodam Parlamenti Pariſienſis in cauſa Eccleſie Burdegalenſis.

II. Privilegia Eccleſie Burdegalenſis indulta, quorum mentio eſt in hoc arreſto, alia non ſunt quàm ea que à Ludovico ſexto & ſeptimo Regibus provincia Burdegalenſis conceſſa ſunt. Ex quibus eruditiffimi viri ſalio collegerunt exemptionem Regalia huic provincia indultam fuiſſe ab Regibus illis.

III. Nam ex iis tantum ſequitur uſum Regalia non eſſe introducendum in futurum in provinciam Burdegalenſem. Sed non remittitur id jus; quòd nondum bene receptum erat. Præterea, irrepere illud non potuit in Aquitania, ob ſtatuta Conciliorum Pictavienſium.

IV. Privilegium itaque Ludovici Regis obſtat ne titulo Regalia introduci poſſit in eam provinciam conſuetudo occupandi reditus Eccleſiarum vacantium aut collationes Prabendarum. Rex Philippus Pulcher Eccleſie Pictavienſi reſtitui juſſit reditus ex bonis illius Eccleſie collectos ſede vacante.

V. Dubitandum non eſt quin provincia quoque Auscitana iſdem privilegiis gauderet quibus Burdegalenſis.

ADDITIO. Libertas provincia Burdegalenſis confirmata eſt à Pontificibus Romanis; ut patet ex literis Eugenij tertij & Anaſtaſij quarti, que nunc primum edantur. Libertas canonica reddita eſt provincia Auscitana à Raimundo Comite Tolofano. Rex tamen Anglia Eduardus contendebat ad ſe pertinere uſumfructum bonorum episcopaliſium diaceſeos Aquerſis, ſede vacante. Sed Capitulum repugnabat, aſſerens id tenari ad verſus libertatem eccleſiaſticam. Ob quòd appellavit Regem Francorum.

LLI ij

I. **A**QUITANIÆ nunc tractanda causa est: circa quam duo quædam constituere possumus, quæ verissima sunt citra omnem controversiam. Primum, Reges Franciæ nunquam contendisse jus Regaliæ porrigi ad eam provinciam. Secundum, si jus illud in usu illic fuisset, ad Duces Aquitaniæ pertinere debuisset. Probari illud abundè potest ex arresto Parlamenti Parisiensis lato anno MCCLXXVII. in quo memorantur literæ quædam Regis Angliæ, qui professus fuerat non posse se uti jure Regaliæ in Ecclesia Burdegalensi, id est, ad se non pertinere usumfructum reddituum Ecclesiæ Burdegalensis interim dum sedes vacat. Earum præterea literarum vis firmata est declaratione facta à procuratoribus illius Regis, qui publicè professi sunt nolle Regem venire contra illas literas. Regis Angliæ declaratio eò majoris momenti est ad asserendam immunitatem canonicam provinciæ Burdegalensis, quòd jure illo Regalium in regno Angliæ uteretur, ut suprà probavimus ex scripto Alexandri III. & patet etiam ex consuetudinibus Clarendonæ apud Matthæum Parisium: *Cum vacaverit vel archiepiscopatus vel episcopatus vel abbatia vel prioratus in dominio Regis, esse debet in manu ipsius; & inde percipiet omnes redditus & exitus, sicut dominicos redditus suos. Visis itaque literis Eduardi, & audita declaratione procuratorum ejus, visisque privilegiis Ecclesiæ Burdegalensis, pronuntiatum fuit custodiam bonorum ecclesiasticorum pertinere ad Capitulum, sede Burdegalensi vacante. Hæc sunt verba arresti: Notum facimus quòd sede Burdegalensi vacante, & archiepiscopalibus bonis captis in manu nostra, pro contentione quæ erat inter dilectum consanguineum & fidelem nostrum Regem Angliæ illustrem ex una parte & Capitulum Burdigalense ex altera, super eo quòd dictus Rex dicebat se habere Regalia in eisdem, procuratore dicti Capituli hoc negante, & è contrario pro dicto Capitulo proponente custodiam dictorum bonorum dicta sede vacante ad dictum Capitulum pertinere, & in ipso judicio exhibente quandam literam dicti Regis Angliæ & patris sui, per quam apparebat quòd dictus Rex Regalia non habebat ibidem, tandem hujusmodi negotio in nostra Curia pendente, procuratores dicti Regis Angliæ super dicta litera consulere voluerunt ipsum Regem; qui per procuratores suos Curie nostre significavit quòd contra dictam literam venire non volebat. Visis quibusdam privilegiis Ecclesiæ Burdegalensis, pronuntiatum fuit per Curie nostre judicium custodiam bonorum archiepiscopalium, sede Burdegalensi vacante, ad dictum Capitulum pertinere.*

II. Privilegia Ecclesiæ Burdegalensis, quorum in hoc arresto facta mentio est, intelligenda sunt de literis Ludovici Crassi Regis, ejusque filij Ludovici junioris, datis in gratiam Episcoporum & Abbatum provinciæ Burdegalensis, ex quibus collegerunt Chopin & Pasquier exemptionem Regaliæ indultam esse huic provinciæ ab Regibus illis. Extant autem privilegia illa in regeftis Parlamenti Parisiensis itémque in regeftis camerae Computorum sub titulo *De remissione Regaliæ Burdegalensis Ecclesiæ*. At ego contendo nequaquam heic agi de Regalia: quæ nondum introducta erat avo illorum Regum, neque quoad usumfructum reddituum, neque quoad collationem Præbendarum. Vnde factum ut in eis literis nulla mentio eorum facta sit, ususfructus nimirum, neque collationis Præbendarum. Hæc enim omnino sunt verba privilegij à Ludovico Grosso concessi: *Eapropter petitionibus vestris, communicato prius Episcoporum, Abbatum, & procerum nostrorum consilio, assentiente Ludovico filio nostro jam in Regem sublimato, duximus annuendum, & in sede Burdegalensi & in predictis episcopalibus sedibus & abbatibus ejusdem provinciæ, que defuncto illustri Aquitanorum Duce Comite Pictaviensi Guillelmo per filiam ipsius Alienoram jam dudum filio nostro Ludovico sorte matrimonij cedit, in Episcoporum & Abbatum suorum electionibus canonicam omnino concedimus libertatem, absque hominij, juramenti, seu fidei per manum data obligatione. Porro decedentis Archiepiscopi & suffraganeorum ipsius Episcoporum sive Abbatum decedentium res universas successorum usibus regia auctoritate servari volumus & concedendo precipimus illesas. Hoc quoque adjicientes, ut omnes Ecclesiæ infra denominatam provinciam constitutæ prædia, possessiones, & universa ad ipsas jure pertinentia secundum privilegia, justitias, & bonas consuetudines suas habeant & possideant illibata. Quinimo Ecclesiis ipsis universis & earum ministris, cum possessionibus suis, canonicam in omnibus concedimus libertatem.*

III. Fateor equidem ex eo privilegio sequi usum Regaliæ non esse introducendum in futurum in provinciam Burdegalensem. Veruntamen contendo eo non remitti eum usum. Neque sanè id fieri potuit, cum ea lex nondum bene recepta esset in regno. Multò minùs probabile est in Aquitania valuisse, ubi pietas Guilielmi Ducis ac nuptera Conciliorum Pictaviensium edicta obstiterant ne consuetudo illa irreperet. Nam anno millesimo centesimo synodus Pictaviensis à Paschali secundo Papa cum consensu Guilielmi Aquitaniæ Ducis coacta prohi-

buerat ne quis Episcoporum, Abbatum, aliúve è clero donum episcopatus aut abbatia à Rege, Comite, aut quovis laico accipiat. Si verò laici per vim retinere tentarent, eos synodus excommunicat, & Ecclesias supponit interdicto. Hæc sunt verba canonis primi: *Decrevit sancta synodus ut nullus Episcopus, Abbas, Presbyter, vel qualibet persona de clero accipiat de manu Regis vel Comitum vel cujuslibet laice persone donum episcopatus, abbatie, vel Ecclesie.* Infra: *Si verò laici, canonici decretis resistentes, Ecclesias violenter retinere presumpserint, ipsi excommunicentur.* Non solum autem Comes consensit adimi sibi auctoritate hujus canonis investituram spirituales, sed etiam retentionem Ecclesiarum. Has enim retineri receptum erat citra usumfructum reddituum, donec investitura temporalis concessa fuisset. Aliud dein Concilium in urbe Pictaviensi habitum est à Legatis ejusdem Papæ anno M C I X. in quo prohibitum est ne Clerici laicis præstarent homagium. Verum ea constitutio non excludit juramentum fidelitatis, ut supra ostensum est in capite XXI. hujus libri. Hæc sunt verba canonis Pictaviensis: *Vt Clerici nunquam alicui laico hominum facere presumant.*

IV. Dubitari ergo non potest quin earum prohibitiones in executionem missæ sint in Aquitania; quæ in Conciliis Romanis decreta, in Conciliis dein Pictaviensibus renovata fuerant præsentem & consentiente Duce Aquitaniæ. Itaque privilegium à Ludovico Grosso ejusque filio Francorum Regibus concessum provinciæ Burdegalensi, quo libertas canonica conceditur provinciæ, & nominatim libertas electionum, quo præterea necessitas homagij remittitur personis ecclesiasticis, & bona Episcoporum mortuorum servantur successoribus, ac patrimonia Ecclesiarum cathedralium & aliarum, cujuscunque tandem conditionis illa sint, tota integra conservari jubentur, privilegium inquam illud, ut superiores canones confirmat, ita obstat ne titulo Regaliæ introduci possit in eam provinciam consuetudo occupandi redditus Ecclesiarum vacantium, aut collationes Præbendarum tentari. Sed tamen nequaquam à lege eximit, quæ nondum reperta erat. Regestum Camerae Computorum, in quo provincia Burdegalensis inter eas recensetur quæ Regi non solvunt Regalia, interpretationem recipere posset, si ea unquam persoluta fuissent Duci Aquitaniæ. Sed jam docuimus ex arresto anni M C C L X V I I. in causâ Ecclesiæ Burdegalensis pronuntiatum fuisse secundum Capitulum adversus Regem An-

glia. Sed quod observatione dignum est in hoc loco, Rex Philippus Pulcher Ecclesiæ Pictaviensi restitui jussit anno M C C C V I. redditus ex bonis illius Ecclesiæ collectos sede vacante; ut constat ex eodem regesto, in quo leguntur hæc verba: *De Pictaviensi computatum fuit anno M C C C V I. Sed Rex per literas totum restitui jussit Episcopo.* Id autem factum est in consequentiam libertatis canonice qua jam inde à temporibus Ducum Aquitaniæ ea Ecclesia fruebatur; tamen Pictaviensis comitatus Anglis ademptus, regni Francorum Coronæ additus fuisset sub sancto Ludovico.

V. Dubitandum non est quin provincia quoque Auscitana, quæ alio nomine Vasconia dicebatur, quæque jam ab anno millesimo trigesimo secundo ad Duces Aquitaniæ pervenerat, iisdem canonibus Pictaviensium Conciliorum teneretur. Vnde sequitur ei quoque provinciæ indulgentiam esse libertatem canonicam à Ducibus Aquitaniæ, & à Ludovico Rege postea confirmatam, non secus ac libertatem provinciæ Burdegalensis. Quapropter nemini mirum videri debet quòd in eodem regesto camerae computorum provincia Auscitana in eodem immunitatis gradu collocata est cum Burdegalensi. Quò fit ut verisimile videatur Reges Angliæ ab ea quoque provincia non exegisse jus Regalium. Atque id eò magis probabile est quòd Reges Franciæ, postquam Aquitania ad corpus regni rediit, Ecclesiis illius provinciæ suam immunitatem conservaverunt.

A D D I T I O

STEPHANI BALUZII.

Dæ libertate provinciæ Burdegalensis, quamquam ea materia diligenter isthoc capite tractata fuerit, nonnulla tamen nobis dicenda incumbunt quæ descriptioni non officient illusterrimi Archiepiscopi. Ea libertas, si vetera tempora repetamus, petenda videtur à beneficentia Regum Christianissimorum Ludovici Grossi ejusque filij Ludovici senioris, quorum Præcepta jam edita sunt. At in archivo Ecclesiæ Sarlatensis in Aquitania secunda extant Bullæ Eugenij tertij & Anastasij quarti Pontificum Romanorum, quibus eadem libertas confirmata est ad exemplum Innocentij secundi & Lucij secundi, qui ante Eugenium & Anastasium sederunt, quique ei Regum munificentia vim apostolicæ auctoritatis addiderant. Quoniam verò epistolæ illæ Eugenij & Anastasij nondum, quod sciam, evulgatæ sunt, visum est eas heic opportunissimo loco exhibere ex archivo Ecclesiæ Sarlatensis, ut dixi, descriptas, & mecum humanissime communicatas ab amicissimo viro Armando Gerardo Canonico Sarlatensi, ecclesiasticæ antiquitatis peritissimo.

Nam quoad provinciam Aucitanam, jam adnotatum est in Additione ad caput x xv i. hujus libri libertatem canonicam ei redditam fuisse à Raimundo Comite Tolosano, non quidem universæ provincie, quæ ad eum non pertinebat, sed in ea illius parte quæ Raimundi imperio parebat. Rex tamen Angliæ Eduardus, qui Aquitaniæ quoque Dux erat, contendeat anno MCC LXXV. ad se pertinere usumfructum bonorum episcopaliū diæceseos Aquensis, sede vacante. Capitulum verò Aquense jus suum retinere conabatur; vimque ministrorum regionum repellere tentabat, asserendo id fieri contra libertatem ecclesiasticam. Verùm cum nihil promovere potuisset, jamque per triennium Ecclesia Aquensis ex ea occasione vacaret, Capitulum appellavit Regem Franciæ; quemadmodum supra usurpatum in simili causa vidimus à Capitulo Ecclesiæ Burdegalsis. Extant enim in quodam regesto Camera Computorum Parisiensium literæ Capituli Aquensis quæ id testantur, datæ ad Philippum tertium Regem Francorum, quas heic subijcere placuit.

B V L L A

E V G E N I I I I I.

EVGENIUS Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Gaufrido Burdegalsi Archiepiscopo ejusque suffraganeis, Episcopis videlicet Agennensi, Engolismensi, Xantonensi, Pictaviensi, Petragoricensi, & universis Abbatibus per eandem provinciam constitutis tam presentibus quam futuris in perpetuum, Privilegia quæ intuitu libertatis sacrosanctis Ecclesiis à Romanis Pontificibus vel catholicis Regibus conferuntur, nulla debent temeritate convelli, nulla temporum varietate turbari. Quemadmodum enim catholica mater Ecclesia in spiritualibus sine macula & ruga, multimoda virtutum fragrantia & nitore clarescit, ita in temporalibus nulli servituti, nulli mundanæ conditioni eam convenit subiacere. Quæ cum ita sint, libertatem ab illustribus viris Ludovico patre egregiæ recordationis & filio ejus Ludovico Francorum Regibus Ecclesiis Burdegalsis provincie collatam, eorumque privilegiis roboratam, nos prædecessorum nostrorum bonæ memoriæ Innocentij videlicet & Lucij Romanorum Pontificum vestigiis inhaerentes, nostri favoris assertionem firmamus, & ratam & inconvulsam futuris temporibus observari præcipimus. Ut videlicet tam in Burdegalsi sede quam in aliis episcopalibus Ecclesiis vel abbatibus ejusdem provincie, in Episcoporum electionibus vel Abbatum canonicam habeatis libertatem, absque hominij, juramenti, seu etiam fidei per manus datæ obligatione. Porrò, quod à prædecessoribus nostris in generalibus est statutum Conciliis, res & bona & universa Burdegalsis Archiepiscopi & suffraganeorum Episcoporum vel Abbatum decedentium, successorum usibus illibata servari pariter & inconvulsa apostolica auctoritate decernimus. Adjicientes etiam ut omnes Ecclesiæ infra suprascriptam provinciam constitutæ prædia, possessiones, & universa ad ipsas pertinentia, secundum privilegia, justitias, & bonas consuetudines suas integra & inconvulsa possideant, atque, ut dictum est, in omnibus Ecclesiis earumque ministris & possessionibus vestris canonicam habeatis in omnibus libertatem. Salva fe-

dis apostolicæ auctoritate. Nulli ergo hominum fas sit vos vel Ecclesias vestras super hac nostra constitutione temerè perturbare aut aliquam vobis exinde contrarietatem inferre. Si quis autem huic nostræ constitutioni ausu temerario contraire tentaverit, si non reatum suum congruè emendaverit, potestatis honorisque sui careat dignitate, & omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus indignationem incurrat, & excommunicationi subiaceat. Conservantes verò eorundem Apostolorum benedictionem & gratiam consequantur. Amen.

Ego Eugenius catholicæ Ecclesiæ Episcopus subscripsi.

Ego Conradus Sabinensis Episcopus subscripsi.

Ego Albericus Hostiensis Episcopus S.

Ego Imarus Tusculanus Episcopus S.

Ego Guido Presbyter Cardinalis tit. S. Chrisogoni S.

Ego Hubaldus Presb. Card. tit. S. Prædix S.

Ego Guido Presb. Cardin. S. S. Laurentij & Damiani S.

Ego Iordanus Presb. Card. tit. S. Sufannæ S.

Ego Oddo Diaconus Card. S. Georgij ad velum aureum S.

Ego Guido Diac. Card. S. S. Cosmæ & Damiani S.

Ego Octavianus Diac. Card. S. Nicolai in carcere Tulliano S.

Ego Gregorius Diac. Card. S. Angeli S.

Datum Sutrij per manum Roberti S. R. E. Presbyteri Cardinalis & Cancellarij, VII I. Kal. Maij, Indictione IX. incarnationis dominicæ anno MCXLVI. pontificatus verò Domini Eugenij anno secundo.

B V L L A

A N A S T A S I I I V.

ANASTASIUS Episcopus servus servorum Dei venerabilibus fratribus Gaufrido Burdegalsi Archiepiscopo, ejusque suffraganeis Episcopis Agennensi, Engolismensi, Xantonensi, Pictaviensi, Petragoricensi, & universis Abbatibus per eandem provinciam constitutis tam presentibus quam futuris in perpetuum. Quorundam aliqua Ecclesiarum conditionibus secularium virorum per catholicorum Principum provisionem eximitur, & grata ei conceditur libertate potiri, sanctæ Romanæ Ecclesiæ universorum Christi fidelium patri providendum imminet attentis & agendum quatenus quod ad honorem Dei & salutem Ecclesiæ suæ factum esse dignoscitur, taliter auctoritate apostolica roboretur ut non debeat Ecclesia Dei, quæ libertati reddita videbatur, per aliquorum malitiam recidivis denuo conditionibus aggravari. Quemadmodum enim catholica mater Ecclesia & c. nos prædecessorum nostrorum fe. me. Innocentij videlicet, Lucij, & Eugenij Romanorum Pontificum vestigiis inhaerentes & c. *Cetera ut in superiore.*

Ego Anastasius catholicæ Ecclesiæ Episcopus subscripsi.

Ego Imarus Tusculanus Episcopus S.

Ego Cynthius Portuensis & sanctæ Rufinæ Episcopus S.

& Imperij Lib. VIII. Cap XXVIII. 455

Ego W. Presbyter Cardinalis tit. Calixti S.
Ego Hubaldus Presb. Card. tit. S. Praxedis S.
Ego Manfredus Presb. Card. tit. S. Sabinæ S.
Ego Aribertus Presb. Card. tit. S. Anastasie S.
Ego Iulius Presb. Card. tit. S. Marcelli S.
Ego Rodolphus Diaconus Card. S. Lucie S.
Ego Guido Diac. Card. S. Mariæ in Porticu S.
Ego Oddo Diac. Card. S. Nicolai in carcere Tullia-
no S.

Datum Laterani per manum Rolandi sanctæ Roma-
næ Ecclesiæ Presbyteri Cardinalis & Cancellarij,
v. 11. Kal. Maij, Indictione secunda, incarnationis
dominicæ anno M C L I V. pontificatus verò Domi-
ni Anastasij L V. Papæ anno primo.

EPISTOLA CAPITVLI AQVENSIS
AD REGEM

PHILIPPVM III.

EXCELLENTISSIMO suo Domino, & Ec-
clesiæ brachio singulari, Domino Philippo Dei
gratia Regi Francorum, Capitulum Aqueusis Eccle-
siæ cathedralis in Vasconia, salutem cum debita re-
verentia & honore. Non sine gravi cordis amaritu-
dine dominationi vestræ cogimur intimare quòd præ-
fatâ Ecclesiâ nostrâ jam ferè per triennium pastoris
regimine destitutâ, Præpositi & Ballivi Seneschalli
Regis Angliæ ibi pro tempore existentes, immo,
quod est deterius, illorum Gasciferi fervientes, bo-
na episcopalia Capituli ac aliarum Ecclesiarum de
diocesi temporalia pro suæ voluntatis arbitrio diri-
piunt & consumunt, invadentes Ecclesias & etiam
infringentes, capientes Clericos, & diversa enor-
mia committentes quæ non possemus per singula
enarrare, contra libertates Ecclesiasticas venientes,
& sententias Ecclesiæ totaliter contemnent. Cùm
igitur Dominus Amaneus de Pomeris Vicarius
ejusdem Ecclesiæ sede vacante & nos ex dictis gra-
vaminibus ad vestram duxerimus audientiam ap-
pellandum, & bona ipsa vestræ dominationis præ-
sidio submitendum, majestati vestræ regiæ humili-
ter supplicamus quatinus eundem Vicarium, quem
ad prosequendum prædicta coram vestra regia ma-
jestate procuratorem nostrum constituimus, favo-
rabiliter in suis petitionibus audiat, & eas justè
ad exauditionis gratiam admittatis, taliter divino
intuitu circa hoc vos habentes quòd honor sanctæ
matris Ecclesiæ vestro mediante subsidio non valeat
deperire; quia jam in nostris partibus princeps pro-
vinciarum quasi facta est sub tributo. Bene & diu
valeat vestra regia majestas. In quorum testimonium
figillum nostrum præsentibus duximus apponen-
dum. Datum Aquis die sabbathi post festum sancti
Lucæ Evangelistæ anno Domini M C C L XX. quinto.

CAPVT XXVIII.

Synopsis.

I. Ergo fuerunt in Gallia nonnulli dynaste qui
jure Regalia temporalis potiebantur quoad episcopa-
tus. Reges tamen illud postea non adeo facile com-
municaverunt; adeo ut etiam illud negaverint fra-

tribus suis. Probatum exemplo sancti Ludovici.

II. Probatum etiam ex Arresto lato anno 1272.
adversus Petrum Comitem Alenconium in causa
Episcopi Sagiensis. Unde constat Reges semper consue-
visse retinere Regalia episcopatum, quando comitatus
tradebant in appenagium.

I. **C**ONSTAT igitur ex adductis supe-
rius exemplis fuisse aliquot dynastas
in hoc regno qui jure Regaliæ temporalis
potiebantur quoad episcopatus. Fatendum
tamen est Reges, postquam illud explica-
tum fuit, non adeo facile eam auctoritatem
communicasse; adeo ut sanctus Ludovicus,
cùm appenagij jure comitatus Andegaven-
sem & Cenomanensem daret Carolo fratri
suo, Regalia episcopatum retinuerit anno
M C C X L V I I. ut testatur Ruzæus in prima
parte suæ Præfationis §. XII.

II. Ego verò addam historiam eorun-
dem temporum, quæ petitur ex arresto Par-
lamenti Parisiensis lato anno M C C I. X X I I.
in controversia quæ erat inter Petrum Com-
item Alenconium, Philippi tertij Regis
fratrem, & Episcopum Sagiensem. Conten-
debat Comes ad se pertinere jurisdictionem
quæ vulgò * Placitum spate appellatur, exer-
cendam videlicet in terris ad Episcopum &
ad Ecclesiam Sagiensem pertinentibus, at-
que id quidem eam ob causam, quòd illæ
sitæ essent in comitatu Alenconio aliisque
dominationibus sibi à fratre traditis appena-
gij jure. Contrà, Episcopus aiebat Episco-
pum & Ecclesiam Sagiensem nulli domino
subjectos esse quàm Regi, cui soli Episcopus
debebat juramentum fidelitatis. Addidit,
Reges semper consuevisse retinere Regalia
episcopatum, quando comitatus tradebant
in appenagium. Dicitur itaque est in eodem
arresto Episcopum & Ecclesiam Sagiensem
Regi soli subesse. Tum prohibitum est Co-
miti ne ullam jurisdictionem exerceret in
eorum possessionibus. Equum tamen visum
ut damnum illud beneficio Regis resarciret-
tur. Hæc sunt verba arresti: *Episcopo Sagien-
si è contrario proponente quòd dictus Comes su-
per hoc non debebat audiri, cum ipse Episcopus
& Ecclesia sua Domino Regi solum subessent, &
pro Regali Ecclesia Sagiensis ipse Domino Regi
soli unicam fidelitatem faceret, & cum Reges
Francia in concessionibus terrarum & comitatuum
Regalia episcopatum sibi retinere consueverint,
voluit Dominus Rex dictum Episcopum & Eccle-
siam Sagiensem sibi subesse soli.*

* Le Plaid, de l'é-
pis.

1693

1693

1693

1693

1693

1693

1693

1693

1693

1693

1693

1693

1693

1693

1693

1693

1693

1693

1693

1693

1693

1693

ADDITIO.

STEPHANI BALUZII.

CUM in hoc capite illustrissimus Archiepiscopus adnotaverit Reges Francorum sic appenagia fratribus suis tradere solitos ut nunquam eis concederent Regalia episcopatum, quod probavit aliquot exemplis, visum est illud ipsum confirmare alio exemplo. Anno MCCCXII, Rex Philippus istius nominis quartus, cognomento Pulcher, Karolo fratri suo concessit custodiam Ecclesiarum, Capellarum, & monasteriorum in quibusdam comitatibus illi traditis in appenagium. Sed eodem tempore Rex ab ea concessione excepit cathedrales Ecclesias Andegavensem & Cenomanensem ac præterea illas quæ ex speciali privilegio erant de speciali gardia Regis. Eisdem literis Karolum removit à Regalibus episcopatum, ne quid in duabus illis Ecclesiis à Karolo præsumeretur sede vacante. Luber autem literas illas heic edere ex veteri codice manuscripto.

PHILIPPVS Dei gratia Francorum Rex. Notum facimus universis tam presentibus quàm futuris quòd nos deliberamus carissimo ac dilecto & fideli fratri nostro Karolo Valesia, Alenconj, Andegavia, & Cenomania Comiti gardas omnium Ecclesiarum, Capellarum, & monasteriorum comitatum Andegavia & Cenomania, excepta garda Ecclesiarum cathedralium Andegaviae & Cenomania & earum que de garda nostra speciali existunt per privilegium speciale earumque quas gardare consuevimus à tanto tempore quòd jus nobis acquisitum existat gardiandi easdem, exceptioque regali nostro, prout sede vacante in Ecclesiis cathedralibus antedictis per nos aut prædecessores nostros ab ea tempore quo comitatus Andegavensis & Cenomanensis ad bona memoria quondam Karolum Dei gratia Regem Sicilia & Comitiens comitatum prædictorum devenerunt, gardari consuevit. Salvo tamen in aliis jure nostro & quolibet alieno. Quòd ut verum & stabile permaneat in futurum, præsentibus literis nostrum fecimus apponi sigillum. Actum apud Rochas in die Resurrectionis Domini anno ejusdem millesimo ducentesimo nonagesimo secundo, mense Aprilis.

FINIS.

INDEX